

**METROPOLİTEN ALANLARDA TARIMSAL ALANLARIN
PLANLANMASI VE YEREL YÖNETİMLER: ANKARA ÖRNEĞİ**

Hatice Kübra KEKİLLİOĞLU

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2024

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hatice Kübra KEKİLLİOĞLU
06/12/2024

METROPOLİTEN ALANLARDA TARIMSAL ALANLARIN PLANLANMASI VE YEREL YÖNETİMLER: ANKARA ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hatice Kübra KEKİLLİOĞLU

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık 2024

ÖZET

Metropolitan alanlarda artan nüfus, yapıli alanların tarımsal alanlara yayılması ile giderek artan gıda ihtiyacı problemi ile karşı karşıya kalmaktadır. Kentsel nüfustaki artış ve kentsel mekâna olan ihtiyaçla birlikte kentleşme özellikle tarım alanları üzerindeki olumsuz etkisini artırmaktadır. Büyük kentsel alanlar yoğun yerleşimlere sahip olurken diğer taraftan, sürdürülebilir gıda ihtiyacı için çeperindeki tarımsal potansiyel alanların varlığı önem taşımaktadır. Bu ihtiyacın düzenlenmesinde temel aktörlerden biri yerel yönetimlerdir. Türkiye’de mevcut mevzuat büyükşehir belediye sınırları içinde kalan tüm yerleşimleri kentsel alan olarak kabul etmekte, dolayısıyla 6360 sayılı yasa kapsamında idari yapısı değişen illerin arazi varlığı içindeki tarımsal üretim alanları kentsel alanlarda/kentsel yönetim yapısı içinde yerel yönetimlerin yetki alanı içerisinde kalmaktadır. Yerel yönetimlerin tarımsal politikalarının mekâna yansımada planlama bir araçtır. Bu politikaların uygulamaya dönük hale gelebilmesi için tarım alanlarına ilişkin mekânsal politikaların planlama sisteminin içinde yeterli düzeyde ele alınması gerekmektedir. Bu kapsamda tezde; metropolitan alanlarda tarım potansiyelinin değerlendirilmesi, tarım alanlarının planlanması süreçleri ve yerel yönetim politikaları/uygulamaları, Ankara örneği üzerinden ele alınmaktadır. Bu çerçevede, ilk olarak kuramsal çerçevede kent kır ayrımının giderek belirsizleştiği yerleşmeler sisteminin değişimi; metropolitan alanlarda tarımsal alanların planlanması ve yerel yönetimlerin rolü tartışılmaktadır. Türkiye’de ve dünyada metropolitan alanlarda yerel yönetimler ve tarımsal alanlara ilişkin planlama süreçleri incelendikten sonra alan çalışmasında ilk olarak; Ankara’nın tarım alanlarının gelişim süreci ve mevcut potansiyeli ikincil veriler ile değerlendirilmektedir. Ankara’nın farklı dönemlerde ve farklı ölçekteki planlarının tarımsal alanlara ilişkin kararları ele alındıktan sonra, son dönemde Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin tarım politikaları ve uygulamaları ile arazi kullanımına etkileri tartışılmaktadır. Sonuç olarak Ankara örneği üzerinden, yerel yönetimlerin tarım politikaları ile bütünleşen arazi kullanımına ve planlama sürecine ilişkin ilkeler ve öneriler ortaya konmaktadır.

Bilim Kodu : 80208

Anahtar Kelimeler : Metropolitan kent, yerel yönetim, tarım alanları, planlama

Sayfa Adedi : 170

Danışman : Prof. Dr. Tanyel ÖZELÇİ ECERAL

PLANNING OF AGRICULTURAL AREAS AND LOCAL GOVERNMENTS IN
METROPOLITAN AREAS: THE CASE OF ANKARA

(M. Sc. Thesis)

Hatice Kübra KEKİLLİOĞLU

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

December 2024

ABSTRACT

The increasing population in metropolitan areas is faced with the problem of increasing food demand due to the spread of built areas to agricultural areas. With the increase in urban population and the need for urban space, urbanization increases its negative impact especially on agricultural areas. While large urban areas have dense settlements, on the other hand, the existence of agricultural potential areas on their periphery is important for sustainable food needs. One of the main actors in the regulation of this need is local governments. The current legislation in Turkey accepts all settlements within the borders of metropolitan municipalities as urban areas, therefore, agricultural production areas within the land assets of provinces whose administrative structures have changed within the scope of Law No. 6360 remain within the jurisdiction of local governments within urban areas/urban management structure. Planning is a tool in the spatial reflection of agricultural policies of local governments. In order for these policies to become implementation-oriented, spatial policies regarding agricultural areas must be addressed sufficiently within the planning system. In this context, the evaluation of agricultural potential in metropolitan areas, planning processes of agricultural areas and local government policies/practices are discussed in the thesis through the example of Ankara. In this context, firstly, the change of the settlement system in which the distinction between urban and rural areas is becoming increasingly unclear in the theoretical framework; the planning of agricultural areas in metropolitan areas and the role of local governments are discussed. After examining the planning processes related to local governments and agricultural areas in metropolitan areas in Turkey and the world, firstly; the development process and current potential of Ankara's agricultural areas are evaluated with secondary data in the field study. After the decisions of Ankara's plans in different periods and at different scales regarding agricultural areas are discussed, the agricultural policies and practices of Ankara Metropolitan Municipality and their effects on land use are discussed in the recent period. As a result, principles and suggestions regarding the land use and planning process integrated with the agricultural policies of local governments are presented through the example of Ankara.

Science Code : 80208

Key Words : Metropolitan city, local government, agricultural areas, planning

Page Number : 170

Supervisor : Prof. Dr. Tanyel ÖZELÇİ ECERAL

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca her türlü destek ve bilgi birikimi ile bana yol gösteren, beni yönlendiren, desteğini esirgemeyen sevgili danışman hocam Prof. Dr. Tanyel ÖZELÇİ ECERAL'a teşekkür ederim.

Tez çalışmasına sunmuş oldukları değerli katkıları ile çalışmayı zenginleştiren, tez jürimde yer alan sayın hocalarım Prof. Dr. Nil UZUN ve Doç. Dr. Hayri ULVİ'ye teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmamda katkı sağlayan Gazi Üniversitesinde görev yapan Arş. Gör. Büşra Hilal KUTLU AYDIN ve Arş. Gör. Esin Duygu DÖNER'e, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde görev yapan Arş. Gör. Selen KARADOĞAN, Arş. Gör. Zeynep Buket ÜSTÜN ve doktora öğrencisi Berçem KAYA'ya teşekkür ederim.

Her daim yanımda olan değerli arkadaşlarım Zeynep DEMİR, Yağmur GENAL ÜNLÜ, Çiğdem YILDIRIM, Beyza DEMİRCAN, Selin YÜKSEL ve Mustafa Miraç ATIM'a teşekkür ederim.

Her zaman ve her koşulda desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, eğitim hayatım boyunca vermiş oldukları tüm emeklerle hep yanımda olan annem Ayşe KEKİLLİOĞLU, babam Ramazan KEKİLLİOĞLU, kardeşim Elif Zümra KEKİLLİOĞLU ve en değerlilerim, kıymetlilerim, her zaman sevgisiyle destek olan canım anneannem Hanife KEKİLLİOĞLU, canım dedem Bekir KEKİLLİOĞLU'ya ve tüm aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xii
RESİMLERİN LİSTESİ.....	xiii
HARİTALARIN LİSTESİ.....	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xvi
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	11
2.1. Yerleşme Sistemlerinin Temsilinde Değişim, Kentsel Gelişme ve Tarım Alanları.....	11
3. TÜRKİYE’DE METROPOLİTEN ALANLARDA YEREL YÖNETİMLER VE TARIMSAL ALANLARA İLİŞKİN PLANLAMA SÜREÇLERİ.....	15
3.1. Türkiye’de Metropoliten Alanlarda Yerel Yönetimlerin Tarımsal Alanlardaki Rolüne İlişkin Mevzuatın Gelişim Süreci	15
3.1.1. 3030 sayılı Kanun.....	18
3.1.2. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu.....	18
3.1.3. 5393 sayılı Belediye Kanunu.....	20
3.1.4. 6360 sayılı Kanun.....	20
3.1.5. Büyükşehir belediye yasalarının tarım alanlarına etkisi.....	22
3.2. Türkiye’de Planlama Sistemi İçerisinde Tarımsal Alanlar.....	24

Sayfa

3.2.1. Bölge planları.....	27
3.2.2. Çevre düzeni planları.....	28
3.2.3. Nazım imar planları.....	30
3.3. Bölüm Değerlendirmesi.....	32
4. METROPOLİTEN ALANLARDA TARIMSAL ALANLARIN PLANLANMASINA İLİŞKİN DÜNYA ÖRNEKLERİ.....	35
4.1. Fransa Örneği.....	35
4.2. Hollanda Örneği.....	39
4.3. İtalya Örneği.....	41
4.4. Avustralya Örneği.....	45
4.5. Almanya Örneği.....	50
4.6. Bölüm Değerlendirmesi.....	52
5. ALAN ARAŞTIRMASI: ANKARA METROPOLİTEN ALANDA TARIM POTANSİYELİ, TARIMSAL ALANLAR, PLANLAMA VE YEREL YÖNETİM UYGULAMALARI.....	57
5.1. Ankara'nın Sosyo-Ekonomik ve Mekânsal Yapısı.....	59
5.2. Ankara'nın Tarım Potansiyeli.....	63
5.2.1. Tarım alanları ve tarımsal üretim	65
5.2.2. Tarımsal işletmeler ve kurumsal yapı.....	76
5.2.3. Tarımsal potansiyelin değerlendirilmesi.....	80
5.3. Ankara'da Tarımsal Alanlarda Arazi Kullanımı Değişimi ve Planlama Süreci..	82
5.3.1. Ankara'nın tarımsal alanların arazi kullanımı değişimi.....	85
5.3.2. Ankara'nın planlama yaklaşımı değerlendirilmesi.....	94
5.3.3. Atatürk Orman Çiftliği örneği ve gelişim süreci.....	112
5.4. Ankara'da Tarımsal Alanların Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik Son Dönem Yerel Yönetim Politikaları ve Uygulamaları.....	116

Sayfa

5.4.1. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal politikaları ve hedefleri...	117
5.4.2. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal alanların geliştirilmesine yönelik projeleri ve uygulamaları.....	120
5.5. Ankara'da Tarımsal Alanların Potansiyeli, Planlama Süreçleri ve Yerel Yönetim Uygulamalarının Değerlendirilmesi.....	128
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	131
KAYNAKLAR.....	149
EKLER.....	156
EK-1. Ankara'nın ilçelere göre tarım alanı türleri.....	157
EK-2. Ankara 1970 Arazi Kullanımı.....	158
EK-3. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı.....	159
EK-4. Arazi örtüsü değişimi (1990-2018).....	160
EK-5. Arazi örtüsü değişimi (2012-2018).....	161
EK-6. 2025 Ankara Nazım Plan Önerisi.....	162
EK-7. Ankara'nın toprak kabiliyeti.....	163
EK-8. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Lejantı.....	164
EK-9. Ankara Büyükşehir Belediyesi Strateji Raporu Ve Tarımsal Alanlara Yönelik Hedefler.....	165
EK-10. BAKAP Tarım Kampüsü.....	167
ÖZGEÇMİŞ.....	169

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Mekânın kavramsallaştırması çerçevesinde kent/kır sınıflandırması ve etkileşimleri.....	12
Çizelge 3.1. Metropolitan alanlarda yerel yönetimlerin mevzuatına ilişkin gelişme süreci.....	17
Çizelge 3.2. Türkiye mülki idari birimleri.....	21
Çizelge 3.3. Plan türleri.....	26
Çizelge 3.4. Büyükşehirlere ilişkin mevzuatın gelişimi.....	32
Çizelge 4.1. Paris Yerel Kent Planı (PLU) Lejantı.....	37
Çizelge 4.2. Bölgesel Koordinasyon Planı (PTC) lejant ve bölümleri.....	44
Çizelge 4.3. Tarımsal alanların planlanmasına ilişkin dünya örnekleri.....	53
Çizelge 5.1. 2007-2022 yılları arası Ankara metropolitan alanının ilçe nüfusları.....	60
Çizelge 5.2. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmasında Ankara ilçelerinin yeri.....	62
Çizelge 5.3. Ankara'nın tarım alanları türleri ve Türkiye içindeki payı	64
Çizelge 5.4. Ankara metropolitan kentinin ilçelere göre tarım alanları.....	68
Çizelge 5.5. Ankara'nın ilçelere göre meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanlarının yıllara göre değişimi.....	69
Çizelge 5.6. Ankara ilçelere göre sebze alanlarının yıllara göre değişimi	70
Çizelge 5.7. Ankara'nın ilçelere göre tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alanlarının yıllara göre değişimi.....	72
Çizelge 5.8. Ankara'nın ilçelere göre nadas alanlarının yıllara göre değişimi	73
Çizelge 5.9. Ankara ilçelere göre örtü altı tarım alanlarının değişimi	74
Çizelge 5.10. Ankara ilçelere göre kuru tarım alanlarının verim ve üretim miktarı değişimi	75
Çizelge 5.11. Tarımsal işletme sayıları	76

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.12. Üretici birliklerinin ilçelere göre durumu ve kapasiteleri.....	80
Çizelge 5.13. Ankara'nın planlama yaklaşımı değerlendirilmesinde özet bilgiler.....	84
Çizelge 5.14. Yıllara göre arazi örtüsü değişimi.....	86
Çizelge 5.15. Tarım alanlarının yapay bölgelere dönüşümü	87
Çizelge 5.16. Arazi örtüsünün değişimi (1990-2000).....	89
Çizelge 5.17. Arazi örtüsü değişimi (2012-2018).....	91
Çizelge 5.18. 1990 Nazım Planında tarım alanlarına yönelik alınan kararlar.....	105
Çizelge 5.19. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı tarım alanlarına yönelik alınan kararlar.....	111
Çizelge 5.20. Atatürk Orman Çiftliğine yönelik planlarda alınan kararlar.....	113
Çizelge 5.21. Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı teşkilat yapısı	118
Çizelge 5.22. Ankara Büyükşehir Belediyesinin tarım politikaları	119
Çizelge 5.23. Stratejik hedef ve proje önerileri.....	121
Çizelge 5.24. Ruhsatlandırılan jeotermal alanlar.....	124
Çizelge 5.25. Tarımsal üretim alanı	126
Çizelge 5.26. Tarım kampüsü faaliyetleri	127
Çizelge 6.1. Ankara metropoliten alanında tarım alanlarının planlanması, mevzuatı ve uygulamalara ilişkin çerçeve.....	139

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Araştırma yöntemi akış şeması.....	5
Şekil 3.1. Türkiye'nin plan kademelenmesi ve türleri.....	25
Şekil 5.1. Ankara ve Türkiye'de Tarımın Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Payı (%)	63
Şekil 5.2. Ankara'nın tarım alanlarının yıllara göre değişimi (Da)	67

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 5.1. Başkent Market.....	125
Resim 5.2. BAKAP Tarım Kampüsü.....	128

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 1.1. Ankara metropoliten alan ilçe sınırları.....	7
Harita 4.1. Yerel Kent Planı Bölgeleri.....	36
Harita 4.2. Châtellerauld Yerel Kent Planı.....	38
Harita 4.3. Randstad Bölgesinde kentsel yayılma (1960-2010).....	40
Harita 4.4. Metropol kuşağın Bölgesel Koordinasyon Planı (PTC).....	43
Harita 4.5. Prato tarım parkı.....	45
Harita 4.6. Melbourne'un yeşil bölgesi ve kent çevresindeki alanlar.....	47
Harita 4.7. Tarım ve kırsal yaşama yönelik metropol planlama bölgeleri.....	49
Harita 5.1. Ankara metropoliten alan ilçe sınırları.....	59
Harita 5.2. Tarımsal arazi kullanımı.....	66
Harita 5.3. Faaliyet gösteren kooperatiflerin mekânsal dağılımı.....	78
Harita 5.4. Kent merkezindeki tarım kooperatiflerinin dağılımı.....	79
Harita 5.5. Ankara'nın makroform sınırlarının gelişimi	83
Harita 5.6. 1990-2018 yılları arasındaki değişim	86
Harita 5.7. Ankara metropoliten kentinin plan dönemleri ve değişimi	94
Harita 5.8. Lörcher Planı	95
Harita 5.9. Hermann Jansen tarafından hazırlanan Ankara Şehri İmar Planı	96
Harita 5.10. Yücel-Uybadin Planı.....	98
Harita 5.11. Ankara'nın alt bölgeleri	101
Harita 5.12. 2015 Yapısal Planı.....	107
Harita 5.13. 1990 Nazım Planı Kısmi Revizyonu	108
Harita 5.14. Güneybatı Ankara Metropoliten İmar Planı	109

Harita**Sayfa**

Harita 5.15. Yürürlükte olan 13.08.2010 onay tarihli 1/10.000 ölçekli AOÇ alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP.....	115
Harita 5.16. BAKAP tarım kampüsü yıllara göre değişimi.....	125

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

da

Dekar

ha

Hektar

m²

Metrekare

Kısaltmalar

Açıklamalar

ABB

Ankara Büyükşehir Belediyesi

AÇA

Avrupa Çevre Ajansı

ADNKS

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

AKK

Arazi Kullanım Kabiliyeti

AMANPB

Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu

AOÇ

Atatürk Orman Çiftliği

BAKAP

Başkent Ankara Kalkınma Projesi

CBS

Coğrafi Bilgi Sistemleri

DA

Tarım bölgeleri

DPT

Devlet Planlama Teşkilatı

FAO

Gıda ve Tarım Örgütü

GÖB

Gecekondü Önleme Bölgesi

KHK

Kanun Hükmünde Kararname

MFA

Çok İşlevli Tarım

MPUa

Metropolitan Kent Çevresi Alanları

ODTÜ

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

POS

Arazi Kullanım Planı (Plan d'Occupation des Sols)

SCoT

Schema de Coherence territoriale

PLU

Yerel Kent Planı (Plan Local d'Urbanisme)

TAGEM

Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü

YİKOB

Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı

1. GİRİŞ

20.yüzyılın ikinci yarısında, hızlı nüfus artışı ve buna bağlı kentleşme sürecinin ardından, metropoliten kentlerin yapısında farklılaşmalar görülmeye başlamıştır. Metropoliten kentler, yerleşik sınırlarını aşarak, kırsal alanlara doğru yayılarak ve saçaklanarak büyümüşlerdir (Clawson, 1962; Yenigül,2009). Bu sürecin, 1980’li yıllardan itibaren özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye’de de benzer bir şekilde metropoliten kentlerde mekânda yansımaları olmuştur (Harvey,1965).

1980’li yıllardan itibaren küreselleşme, ekonomik, sosyal ve demografik değişimle birlikte coğrafi ve siyasi gelişmelerin, teknolojik ilerlemeler de etkisiyle Türkiye’de mekânsal örüntü değişmiştir. Bu süreçte; yerleşme sistemindeki il/ilçe merkezi kademelenmesi, kentsel/kırsal alan veya tarım/tarım dışı gibi ikilemler git gide ortadan kalkmıştır. Kırsal alanın olmadığı bir yönetim biçimi ile büyükşehirler yeniden tanımlanmıştır. Yerleşmeler artık sınırları belirgin olan yapılar bütünü olarak değil çeşitli yoğunluklardaki ve işlevlerdeki ağların bütünü olarak görülmektedir.

Yerleşmeler, sınırları belirgin yapıda olmasından ziyade çeşitli işlevler ve yapılardaki ağlar bütünü olarak görülmektedir. Bu durum, mekânsal ölçekte yönetişime dayalı yeni mekânsal birimleri, yeni yönetim kademeleri ve yapılarının ortaya çıkarmıştır. Yönetimsel ve işlevsel düzenlemeler sonucu yeni yetkiler, alanlar ve bölgeler tanımlanmıştır. Büyükşehirler, metropoliten alanlar, kent bölgeler ve istatistiki bölgeler yeni tanımların ve düzenlemelerin örnekleri olarak görülmektedir. Mekânsal politikalar açısından gerçekleştirilmek istenen bu düzenlemeleri, küreselleşme süreci, kalkınma politikaları ve yerel yönetimler ile birlikte düşünmek gerekmektedir. Belediyeler, büyükşehir belediyeleri ve il özel idarelerine yönelik yasalar ile birlikte yerel yönetimlere ilişkin önemli değişiklikler görülmektedir.

Türkiye’de metropoliten kent yönetimleri 1980’li yıllarda oluşmaya başlamıştır. İlk olarak 1984 yılında üç metropol kent olan İstanbul, Ankara ve İzmir’de yasal düzenleme ile büyükşehir belediyesi kurulmuştur. 3030 sayılı Kanun ile “Büyükşehir” adında yeni bir yerel yönetim biçimine geçiş yaşanmıştır. 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’ndan sonra 2012 yılında ilgili diğer kanunlarda değişiklik öngören 6360 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Türkiye’deki büyükşehir belediye sistemi köklü bir

değişikliğe uğramıştır. Büyükşehir belediyelerinin sayısı 30'a çıkmış; büyükşehirlerde belediye sınırları il sınırlarıyla çakıştırılmış, köyler mahalle statüsü kazanmıştır. Bu değişiklik ile büyük kısmı kentsel alanlar dışındaki doğal alanları da kapsayan kırsal alanların yönetimi ile kentsel alanların yönetimi bir araya gelmiştir. 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyeleri yeni görev ve yetkiler verilmesi ile büyükşehirlerdeki il özel idareleri de kaldırılmıştır. Kalkınma Ajansları ile birlikte düşünüldüğünde, Türkiye'de kalkınmanın yönetimi bağlamında yerel ölçekte mekânın yeniden yapılandırıldığı bir sürece girilmiştir.

Türkiye'de mevzuat değişiklikleriyle beraber kırsal alanların büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumluluk alanına girmesi ile yerel yönetimlerin mevcut belediye hizmetlerine ek olarak mahalle statüsünde olan kırsal alanlar için tarımsal hizmetleri de yerine getirmesi gündeme gelmiştir. 6360 sayılı Kanun, kentsel alan yönetiminde olduğu kadar kırsal alanın yönetiminde de hem büyükşehir hem de ilçe belediyeleri açısından doğrudan ve önemli etkiler yaratmıştır (Aydın ve Ömürgönülşen,2023).

Yerleşmeler sisteminde yapılı alanların tarım alanlarına doğru genişlemesi, iklim krizi, fiyatların artışı gibi nedenlerle gıda güvenliğinin tehdit altında olması nedeniyle kentlerin kendilerini besleyebilmesi ve gıda üretimlerini kendi içinde sağlaması için bünyesindeki tarımsal alanların korunması ve buna yönelik politikalar geliştirilmesi giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bayar'ın da (2018: 188) ifade ettiği gibi "tarım alanlarında meydana gelen değişimlerin belirlenmesi ... insanların pek çok konuda karar geliştirmesinde ve tedbirler almasında etkili olacaktır."

6360 sayılı Kanun'un 7. Maddesinde (5216 sayılı Kanun, ek madde 7); "Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler." ifadesi yer almaktadır (Resmi Gazete, 2012). Bu çerçevede, özellikle metropoliten kentlerde tarımsal alanların korunması, etkin kullanılmasına ilişkin politika geliştirme ve uygulamada yerel yönetimler temel aktör olurken planlama süreçleri de uygulama aracı olarak önem kazanmaktadır. Türkiye'de yerel yönetim düzeyinde gerçekleşen yasal ve yönetsel değişiklikler Ankara örneğinde de önemli derecede gözlenmektedir. Bu kapsamda, yerel yönetimlerin planlama yetkilerinin mekâna aktarım aracı olan imar planları ile kentsel tarım topraklarının dönüşüm süreci üzerine odaklanması gerekmektedir.

Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle ekonomik, sosyal ve mekânsal açıdan hızlı bir değişim sürecine girmiş, Türkiye'de planlama sistemi ve yasal düzenlemelerde yaşanan değişimler de kentin mekânsal formunda değişimlere yol açmıştır. 6360 Sayılı Kanun ile yapılan düzenlemeye göre Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları il mülki sınırları olarak değiştirilmiştir. Buna göre Büyükşehir Belediyesi sınırlarındaki mevcut 16 ilçeye Evren, Şereflikoçhisar, Haymana, Güdül, Nallıhan, Beypazarı, Polatlı, Çamlıdere ve Kızılcahamam ilçelerinin de katılması ile ilçe sayısı 25'e yükselmiş ve mücavir alan sınırı¹ 3 kat artarak 2.600.000 hektar ile Türkiye'nin yetki/hizmet alanı en geniş metropoliten kentlerinden biri olmaktadır.

Tezin amacı, hipotezleri ve araştırma soruları

Her geçen gün dünya nüfusunun metropoliten alanlarda yoğunlaşmasıyla birlikte mekânın sadece idarî açıdan değil, ekonomik ve siyasî açıdan da yeniden tanımlanması bağlamında önemli değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Hızla büyüyen kentlerde oluşan değişim süreci; toprakların verimsiz hale gelmesi, düzensiz kentleşme baskısı sonucu yanlış politikalar ile birlikte tarım toprakları ve meralar gibi ekolojik açıdan önemli kaynaklar zarar görmekte ve arazi kullanımında büyük değişiklikler olup geri döndürülemez sonuçlara sebep olmaktadır. Dünyadaki yerleşmelere ve bölgelere ilişkin bu değişim ve dönüşüm Türkiye'de de yaşanmakta ve gözlenmektedir.

Küreselmeye paralel olarak kentlerin ve yerel yönetimlerin öne çıktığı günümüzde, gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülke seviyelerini yakalamalarında kentsel alanları potansiyel konumunda olmaktadır. Büyükşehir belediyelerine ilişkin 6360 sayılı son yasal düzenleme de bunu daha da önemli kılmaktadır.

Türkiye'de metropoliten kentlerde, kentin beslenme alanları olan tarım alanları ve buna yönelik olarak tarım politikalarının hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin politikaları ve uygulamaları ile planlama önemli bir araç haline gelmektedir. Bu çerçevede bu politikaların

¹"Belediye Sınırı", bir belediyenin Yasa kurallarına göre belirlenen sınırlarıdır. İl ve ilçe merkezlerinde zorunlu olmak üzere, nüfusu 5000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulmaktadır. "Mücavir Alan Sınırı" ise belediye sınırlarının dışında olan ve imar mevzuatı bakımından belediyelerin kontrolüne verilmiş olan sınırdır.

hayata geçirilmesi ve planlama sürecine nasıl entegre edilebileceği konusu önem arz etmektedir.

Türkiye’de ilgili yazındaki bu konuyla ilgili boşluk bu tez kapsamında, Ankara planlama süreci ve Ankara Büyükşehir Belediyesi örneği üzerinden ele alınacaktır. Ankara metropoliten kentinin tarım potansiyeli değerlendirilip, bu potansiyele yönelik faaliyetlerin hayata geçirilmesinde önemli bir aktör olan yerel yönetim uygulamaları ve planlama süreci incelenip tarım politikaları ile bütünleşen arazi kullanımı ve planlama süreçleri için yol gösterici ilkeler geliştirilecektir. Tarım alanlarına yönelik geliştirilen politikalarının mekânla ilişkisinin kurulması ve mekân bağlamında planlama ile yasal dayanakların geliştirilmesi süreçlerinin ortaya konması tezin temel hedeflerini oluşturmaktadır. Bu kapsamda, iki temel tez önermesi şu şekildedir:

1. Metropoliten alanlarda tarımsal alanların korunmasında ve diğer arazi kullanımı ile ilişkisinin kurulmasında temel araç planlamadır.
2. Metropoliten alanların tarım alanlarının korunması, geliştirilmesi ve verimli kullanılmasında yerel yönetimler etkin role sahiptir.

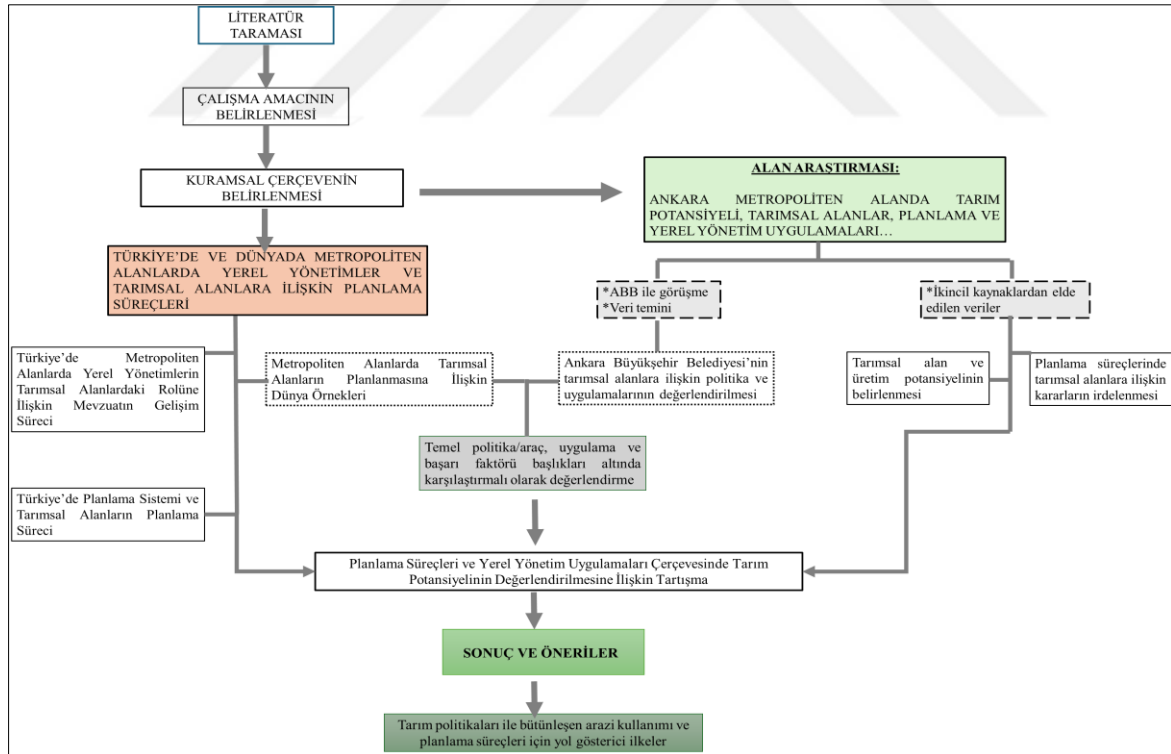
Bu doğrultuda, tezin araştırma soruları aşağıda sıralanmıştır.

1. Metropoliten alanlarda tarımsal alanların korunmasında ve geliştirilmesinde planlama ve yerel yönetimin rolü nedir? Dünyada metropoliten alanlarda tarımsal potansiyelin geliştirilmesi ve tarımsal alanların korunmasına yönelik başarılı uygulamalar nelerdir?
2. Ankara metropoliten alanının tarımsal alan ve üretim potansiyeli nedir?
3. Ankara’nın farklı ölçekteki planlarında tarımsal alan potansiyeli nasıl değerlendirmektedir? Tarımsal alanlarla ilişkili planlama kararları nelerdir?
4. Ankara’nın tarım alanlarına yönelik planlama sistemi içerisinde başarılı uygulama örnekleri nelerdir?
5. Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin Ankara’nın tarımsal potansiyelini geliştirmeye ve tarımsal alanlarını korumaya yönelik politikaları/uygulamaları nelerdir?
6. Metropoliten alanlarda yerel yönetimlerin tarım politikaları ile bütünleşen arazi kullanım planlaması için yol gösterici ilkeler nelerdir?

Araştırma yöntemi

Kırsal ekonomik faaliyet olarak kabul edilen tarımsal üretimin yerleşimler sisteminde değişim ile birlikte kentsel nitelik kazanmaya başlaması ile hem kent çeperinde hem kent içerisinde de tarımsal faaliyetler yapılmaya başlamıştır. Tez kapsamında metropoliten alanı ele alırken kentsel tarımı ele alırken kent içerisinde yapılanlarla çeperde yapılanları da içererek çalışma kapsamında değerlendirilmektedir. Büyükşehirlerde yetki sınırının il mülki sınırına genişlemesi ile geniş bir kırsal alanı kaplayan diğer ilçeler metropoliten bölge olarak ele alınmaktadır.

Ankara'nın tarihinden gelen Atatürk Orman Çiftliği ve günümüzde Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin uygulama örneği olan Başkent Ankara Tarım Kampüsü (BAKAP) örneğini kentsel tarım kavramı içinde büyük parçalar olan ve kentin içinde yer alan organize tarım alanları olarak tez kapsamında ele alınmıştır.

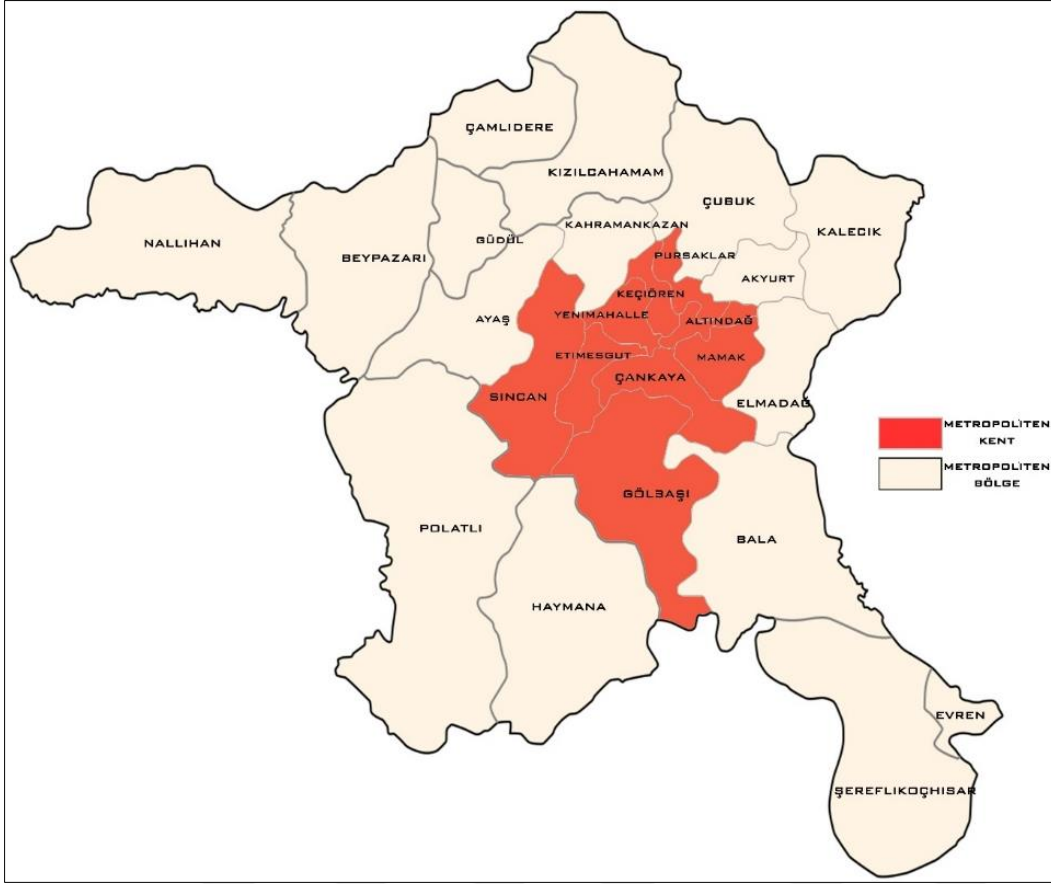

Şekil 1.1. Araştırma yöntemi akış şeması

Alan araştırması 3 aşamalı bir süreç ile gerçekleştirilmiştir: Ankara'da tarımsal alan ve üretim potansiyelinin belirlenmesi; Ankara'da planlama süreçlerinde tarımsal alanlara ilişkin kararların irdelenmesi; Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal alanlara ilişkin

politika ve uygulamalarının değerlendirilmesi. İlk iki aşama için veriler ikincil kaynaklardan elde edilmiş, son aşamada ise Büyükşehir Belediyesi'nin ilgili birimleri ile 2023 yılı Ekim ayında görüşme/derinlemesine görüşme yapılmış, bilgi ve belge temin edilmiştir.

Alan araştırmasının ilk aşamasında, Ankara'nın tarımsal alanlarının potansiyeli ile tarımsal üretim kapasitesi, ilçelere ve yıllara göre değişim çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu aşamada Ankara metropoliten alanı iki ölçekte ele alınmıştır. Metropoliten kent, merkezde yer alan ilçeler; Altındağ, Etimesgut, Keçiören, Mamak, Pursaklar, Sincan, Yenimahalle, ankaya, Gölbaşı olarak tanımlanmıştır. Metropoliten bölge ise, merkez ilçeler dışındaki diğer ilçeler; Akyurt, Ayaş, Bala, Beypazarı, Elmadağ, Evren, Güdül, Haymana, Kahramankazan, Kalecik, Kızılcahamam, Nallıhan, Polatlı, amlıdere, ubuk, şereflikoçhisar olarak tanımlanmıştır (Harita 1.1). Tarımsal alan ve tarımsal üretim potansiyeli metropoliten kent ve metropoliten bölge ile her ikisinin toplamını ifade eden metropoliten alan leği çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ankara'nın tarımsal alan potansiyeli; toprak kabiliyeti, tarım alanı türü, kuru tarım alanları, sulanabilir tarım alanı, ekilen alan, hasat edilen alan verileri ile değerlendirilmiştir. Ankara'nın tarımsal üretim kapasitesi ise; ürüne göre üretim miktarı ve verim, tarıma dayalı sanayi yapısı ve kurumsal yapı verileri ile değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler ile Netcad ve ArcGIS programları aracılığı ile tarım alanları ve arazi kullanım haritaları elde edilmiştir.

Harita 1.1. Ankara metropoliten alan ilçe sınırları

Alan araştırmasının ikinci aşamasında Ankara'ya ilişkin farklı ölçekte ve türdeki planlar ve planların tarım alanlarına ilişkin kararları incelenmiştir. Araştırmada, Planlar ve raporları, ODTÜ Harita ve Plan Arşivinden alınan 1990 Ankara Nazım Plan dokümanları, Ankara Kalkınma Ajansı tarım raporları incelenip Ankara'nın farklı ölçekteki planları, plan kararları ve değişim süreci tarımsal alanlar açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Planlama sistemi içerisinde tarım alanlarının rolü ve planlarda nasıl yer aldığı incelenip alan çalışması kapsamında Ankara'nın tarım alanlarının nasıl değişim geçirdiği planlar ile değerlendirilmektedir.

Alan araştırmasının üçüncü aşamasında, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nden bilgi ve belge temin edilmiş, Kırsal Daire Başkanlığı ve planlama birimi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler doğrultusunda; Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tarıma yönelik stratejileri, politikaları, uygulamaları, destekleri ve projeleri hakkında bilgi alınmıştır. Ankara Büyükşehir Belediyesinin tarım alanlarının planlanmasına yönelik politika ve bu politikaların mekâna yansımada uygulama örneği teşkil eden BAKAP

(Başkent Ankara Kalkınma Projesi) tarım kampüsünün faaliyet alanları ve uygulama aşamalarına dair detaylı bilgi alınmıştır. Aynı zamanda Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığından, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve FAO iş birliğiyle hazırlanan Stratejik Program ve Eylem Planı hakkında bilgi alınmıştır. Bu görüşmelerden elde edilen bulgular ile, kentin beslenme alanları olan tarım alanlarına ilişkin yerel yönetimin politika ve faaliyetleri ile uygulama projesi olan BAKAP çerçevesinde yerel yönetimin tarımsal alanların gelişimine ve arazi kullanımı ile olan ilişkisine yönelik yaklaşımı elde edilmiştir.

Dünyadan örnekler; Fransa, Hollanda, İtalya, Avustralya ve Almanya’da metropoliten kentlerde yerel yönetimlerin tarım alanlarına ilişkin politikaları ve uygulama örnekleri ile Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin BAKAP projesi örneği, temel politika/araç, uygulama ve başarı faktörü başlıkları altında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

Tezin kapsamı

Tez, 5 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından ikinci bölümde; yerleşmeler sisteminde değişim, yerel yönetimlerin, kentsel tarımın önemli bir arazi kullanımı ögesi olması ve kentsel tarımla ilgili konuları plan yapma sürecine entegre etmelerine yönelik teorik çerçeve ortaya konmuştur.

Üçüncü bölümde; üç alt başlık bulunmaktadır. İlk kısımda, Türkiye’de metropoliten alanlarda yerel yönetimlerin tarımsal alanlardaki rolüne ilişkin mevzuatın gelişim süreci incelenmektedir. İkinci kısmında, Türkiye’de planlama sisteminde tarım alanlarının nasıl ele alındığı incelenmiştir. Türkiye’de büyükşehir belediyelerine dair mevzuat değişimlerinin yerel yönetimlere ve tarımsal alanlara etkisi incelenmektedir. Türkiye’de mekânsal planlama sisteminde tarımsal alanlara ilişkin ne tür karar mekanizması olduğu açıklanmıştır. Dördüncü bölümde ise yerel yönetimlerin tarım alanlarının planlanmasına yönelik farklı dünya örnekleri uygulamaları ele alınmaktadır.

Beşinci bölümde; alan çalışması kapsamında Ankara örneği üzerinden ilk olarak tarımsal üretim potansiyeli değerlendirilmektedir. Alan çalışmasının ikinci kısmında, Ankara’ya ait farklı ölçekteki planlarda tarım alanlarına yönelik kararlar ve arazi örtüsünün değişimi incelenip planlama yaklaşımı ele alınmaktadır. Ankara’nın başkent oluşu ve Cumhuriyetin ilanı sonrası süreçte önemli bir kent parçası haline gelen Atatürk Orman Çiftliği’nin planlar

ve yerel yönetim politikaları açısından değişim süreci incelenmektedir. Üçüncü kısımda; Ankara’da tarımsal alanların korunması ve geliştirilmesine yönelik yerel yönetim politikaları, uygulamaya yönelik örnekleri ve BAKAP tarım kampüsü incelenerek araştırma sorularına yanıt aranmaktadır. Son kısımda ise tarımsal alanların potansiyeli, planlama süreçleri ve yerel yönetim uygulamaları değerlendirilmektedir.

Sonuç bölümünde; literatür değerlendirmesi, dünya örnekleri ve alan çalışması bir arada değerlendirilerek araştırma sorularının yanıtları ortaya konmuş, Ankara’nın tarım politikaları ile bütünleşen arazi kullanımı ve planlama süreçleri için öneriler ve buna dair yol gösterici ilkeler tartışılmaktadır.

Sınırlılıklar

Türkiye’de metropoliten ölçekte sağlam ve güvenilir bir veri tabanı bulunmamaktadır. Bu durum özellikle ilçe düzeyi ve altında yürütölen tarımsal politika üretme açısından çalışmalarda önemli zorluklara neden olmaktadır. Alan çalışması olarak seçölen Ankara örneğinde de benzer bir durum söz konusudur.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yerleşme Sistemlerinin Temsilinde Değişim, Kentsel Gelişme ve Tarım Alanları

20. yüzyılda yerleşme sistemlerinin kent ve kır kavramlarının karşılığına dayandırılan temsili günümüzde yetersiz kalmaktadır (Tekeli, 2016). Sanayileşme döneminin kenti temelde tarım dışı faaliyetlerin (sanayi ve hizmetler) yer aldığı, yoğun bir merkez etrafında oluşmuş, formu ve sınırları belirli bir yerleşme iken kır ise tarımsal faaliyetlerin yer aldığı kentlerin dışındaki alanları ifade etmektedir. Bu çerçevede kent ve kır birbirinin dışında tarif edilen iki farklı yerleşim formudur. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan ekonomik, sosyal, demografik, teknolojik gelişmeler yerleşmeler sisteminin yapısını da değiştirmeye başlamıştır.

Üretim ve hizmetler faaliyetlerinin bir kısmının kent dışında da yer seçmeye başlaması, kentin saçaklanarak çevresine doğru büyümesi, tek odaklı metropoliten kentlerin çok odaklı kentsel bölgeler olarak gelişmesi bu yapısal değişimin bir yönünü açıklarken, diğer taraftan kırsal olarak tanımlanan kesimde de sanayi, hizmet, turizm faaliyetlerinin yer almaya başlaması, sosyo-ekonomik yapının ve kentsel tüketim alışkanlıklarının yayılması ile birbirini dışlayan kent kır yerleşme temsili anlamını yitirmeye başlamıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde, beşerî coğrafya, sosyoloji, planlama ve bölgesel bilim alanlarında, kentsel alanlar, kent çevresi, kır-kent arayüzü ve kırsal alanlar arasındaki etkileşimler ve bağımlılıklar hakkındaki anlayışı geliştirmek üzere geliştirilen yeni kavramsal yaklaşımlar, karşılıklı yarar sağlayan ilişkileri teşvik eden kentsel politikalar, yönetim modelleri ve uygulamalar tartışmaların odağında yer almaya başlamıştır.

Kent ve çevresindeki kırsal/tarımsal alanlar için kurgulanacak gelişme ve yerleşme stratejileri için öncelikle bu sistemi temsil edebilecek kavramlara ihtiyaç duyulmaktadır. Mekânsal planlama ve ekonomik kalkınma politikalarında, kent-bölge modeli gibi yönetim yapılarında, farklı mekân kavramsallaştırmalarının yeniden üretildiği görülmektedir. Mekânın kavramsallaştırılmasında özellikle sosyal bilimlerde mutlakietçi bir mekân anlayışından daha ilişkisel bir perspektife doğru bir anlayışın geliştiğini gözlemek mümkündür (Woods ve Heley, 2017).

Mekânsal determinizmi (sosyal ve ekonomik sonuçların bulundukları yere göre belirlendiği görüşü) içeren mutlak mekân anlayışı, farklı alanların ve yerlerin bağımsız olarak ele alındığı sınırlı bir bölgeyi tanımlamaktadır. Buna karşı, göreceli mekân, sürekli ve bağlantılı olarak anlaşılan, bölgelere veya yerelliklere bölünebilen, ancak bu birimlerin sınırlarının geçirgen ve olumsal olduğu, böylece farklı yerlerin birbiriyle bağlantılı olduğu mekânı ifade etmektedir. Yerler veya mekanlar gerçekten bağımsız olarak kabul edilemez, ancak bölgeler veya yerleşimler mekânsal analiz için bağlantılı olarak kabul edilebilir. İlişkisel mekân ise, doğası gereği birbiriyle bağlantılı, akışkan ve dinamik olarak anlaşılan mekânı ifade etmektedir. Mekânın kavramsallaştırması için ele alınan üç yaklaşım, araştırma, analiz, mekânsal planlama ve yönetim için farklı başlangıç noktaları sunmaktadır (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1. Mekânın kavramsallaştırması çerçevesinde kent/kır sınıflandırması ve etkileşimleri (Woods ve Heley [2017]'den uyarlanmıştır.)

	Mutlak mekân	Göreceli mekân	İlişkisel mekân
Kentsel ve kırsal alanın sınıflandırılması	Kentsel alanların sınırlarının belirlenmesi Mekânı yerel yönetim bölgelerine göre kırsal veya kentsel olarak kategorize etmek.	Kırsal-Kentsel Süreklilik Kırsal ve kentsel alanların etkileşimlerine dayalı sınıflandırma	Kırsal ve kentsel mekânın bir arada bulunması. Kırsal ve kentsel kimliklerin toplumsal olarak inşa edildiği şekliyle kodlanması.
Kırsal-kentsel etkileşimler	Sınırlı kentsel ve kırsal alanlar arasındaki işlemler ve değiş tokuşlar.	Kentsel-kırsal etkileşimlerinin işlevsel alanlarının belirlenmesi ve analizi Kentsel metabolizma, malzeme akış analizi ve kentsel ekolojik ayak izi.	Birden fazla kırsal ve kentsel yer arasında insan, nesne ve fikir ağlarının akışı. Fiziksel olarak bitişik olmayan kırsal ve kentsel yerler arasındaki bağlar ve yakınlıklar.
Kırsal-kentsel arayüz	Kentsel kenarın hassas bir şekilde sınırlandırılması. Kent çeperi (periurban) veya kent dışı alanların sınırlı alanlar olarak tanımlanması.	Kademeli geçiş alanı olarak kırsal-kentsel formların harmanlanması. Hem kırsal hem de kentsel alanlara bağlantılar.	Melez bir alan olarak kırsal-kentsel arayüz. Birden fazla kentsel ve kırsal kimliğin bir arada yaşaması.
Kentleşme ve kırsallaşma	Arazinin kırsal kullanımdan kentsel kullanıma dönüştürülmesi olarak kentleşme veya kırsal alanın kentsel idari bölgeye dahil edilmesi.	Kentleşme dereceleri. Kırsal alanlara göç, işe gidip gelme vb. olarak kentleşme. Kentsel yaşamın kırsallaşması.	Kırsal ve kentin melezeleşmesi. Kırsalda kentsel, kentte kırsal.

Bu yaklaşımlarda yer alan; kentsel ve kırsal mekânın bir aradalığı, kırsal/kentsel süreklilik, kentsel/kırsal arayüz, kent/kır etkileşimleri, kentsel ve kırsalın melezleşmesi, kentsel ekolojik ayak izi gibi kavramsallaştırmalar kentlerin büyümesi ve gelişmesi ile tarımsal alanlar ve tarımsal üretim etkileşiminin ele alınmasında bir çerçeve sunmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren nüfusu hızla artan, planlama hızını geçen metropoliten kentlerde oluşan değişim süreci, kent çeperine doğru yayılma ve amaç dışı arazi kullanım sorununun giderek büyümesi ile verimli tarım arazilerinin azalma sürecini hızlandırmıştır. Diğer taraftan, kırsal ekonomik faaliyet olarak kabul edilen tarımsal üretim son yıllarda kentsel nitelik kazanmaya başlamıştır.

Hızlı kentleşme, kırsaldan kentlere göç, iklim değişikliği, gıda güvenliği/erişilebilirliği gibi ekonomik, çevresel ve toplumsal sorunlar kentsel bağlamda tarımsal faaliyetlerin artmasına neden olmuştur. Kentsel tarım faaliyetleri; ekonomik, çevresel ve toplumsal alanlarda olumlu etkileri olması nedeniyle dünya genelinde hızla gelişmeye başlamıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde ortaya çıkan kentsel tarım kavramı, kent içerisinde ve kentin çeperlerinde yapılan tarımsal faaliyetleri içeren, nüfusun yığıldığı metropollerin merkezi alanlarında gıda ve diğer ilgili ürünlerin üretim, dağıtım ve pazarlamasını kapsayan, çevresel sürdürülebilirlik, arazi kullanımı planlaması, tarımsal arazilerin korunmasını içeren geniş bir perspektife vurgu yapmaktadır (Rasouli, 2012).

Yerleşme sisteminde yaşanan değişimler ile birlikte, yerleşmeler ve tarımsal faaliyetler/alanlar etkileşiminde yaşanan dönüşümler dünyanın farklı ülkelerinde ve Türkiye’de yerel yönetim politikaları ve arazi kullanım planlamasındaki ele alış biçimlerinde değişimlere yol açmaktadır. Yerel ve bölgesel yönetimler, kentsel tarımın önemli bir arazi kullanımı ögesi olması ya da toplumsal kalkınma stratejisi olarak meşrulaştırılmasında önemli roller oynamaktadır (APA, 2024).

Yerel yönetimler, kentsel tarımın ele alabileceği mevcut ihtiyaçları belirleyerek, gerekli yerel kaynakların envanterini çıkararak ve mevcut politika ve mevzuatı değerlendirerek, kentsel tarımla ilgili konuları plan yapma sürecine etkin bir şekilde entegre etmek için rol üstlenmektedir. Mevcut tarım alanlarının korunmasının teşvik edilmesi; boş veya terk edilmiş arazilerin kentsel tarıma dönüştürülmesi; kentsel tarımın gelişimi için yeni finansman araçlarının geliştirilmesi; tarımsal üretimden elde edilen ürünlerin satışının desteklenmesi yerel yönetim uygulamalarına örnek olarak verilebilir.

Kentsel tarımın önünde yaygın olarak belirtilen bir engel, imar düzenlemelerinin eksikliğidir. Buna karşı yerel yönetimler kentsel tarım kullanımlarını içerecek şekilde imar standartlarını revize etmektedir. İmarın yanı sıra diğer yerel politikalar, kentsel tarımla ilgili belirli faaliyetleri onaylamak veya teşvik etmek için kullanılabilir. Bu politikalar, kamu arazilerinin bahçeler veya çiftlikler için kullanılmasına izin veren arazi kullanım politikalarını, fazla belediye mülklerinin kentsel tarım için edinilmesine izin veren arazi tasarruf politikalarını ve yaygın kentsel tarım için altyapıyı güçlendiren politika ve düzenlemeleri içerebilmektedir.

3. TÜRKİYE’DE METROPOLİTEN ALANLARDA YEREL YÖNETİMLER VE TARIMSAL ALANLARA İLİŞKİN PLANLAMA SÜREÇLERİ

Dünyada ve Türkiye’de yerleşmeler sisteminde birçok dönüşüm yaşanmakta ve ivmesini arttırarak devam etmektedir. Bu dönüşüme yön veren küreselleşme olgusu, neo-liberal politikalar ve teknolojik gelişmelerin bir yansıması olarak kentlerde sosyoekonomik ve mekânsal açıdan çarpıcı değişimler meydana gelmektedir (Doğan, İbişoğlu ve Tuncer 2018). Söz konusu değişimlerin ortaya çıkardığı en önemli sonuçlardan biri hızlı kentleşmedir. Tarihsel olarak ele alındığında Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadar gelen süreçte Türkiye nüfusunun kırsal nüfustan kentsel nüfusa evrildiği görülmektedir.

Kırsal özellik gösteren çevredeki alanların yapılaşma biçiminde meydana gelen değişiklikler ile mekânsal ve hukuki olarak mutlak mekân anlayışından daha geniş bir alanın (il-bölge) yönetsel sınır olarak tanımlanması neticesinde kır-kent ilişkisindeki dönüşüm sürecinin yasal düzenleme ile desteklendiği bir sürece evrilmiştir. 3030 sayılı Kanun ile “Büyükşehir Belediyeleri” oluşturulmuştur. Türkiye’de metropoliten kentlerde meydana gelen bu değişim süreci, 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve diğer ilgili mevzuat ile yasal bir zemine taşınmış; yerel yönetimlere kırsal alanların ekonomik faaliyetlerine ilişkin yetki ve sorumluluk alanı da açılması ile geniş bir tarım alanı, orman, mera da büyükşehir belediye sınırları içerisinde büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumluluğuna verilmiştir (Ecerel ve Yavaşoğlu,2023).

Tez kapsamında, metropoliten alanlarda yerel yönetimlere ilişkin mevzuatın gelişim süreci ve Türkiye’de planlama sistemi içerisinde tarım alanlarının nasıl değerlendirildiği bu bölümde ele alınacaktır. İmar mevzuatında yer alan plan türleri; yasal dayanak, yetki alanı ve yetkili idare açısından ele alınacaktır. Farklı ülkelerde metropoliten kent ve bölgelerde tarım alanlarına yönelik yaklaşım ve planlama örnekleri incelenerek tez kapsamında ele alınan alan çalışması ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

3.1. Türkiye’de Metropoliten Alanlarda Yerel Yönetimlerin Tarımsal Alanlardaki Rolüne İlişkin Mevzuatın Gelişim Süreci

1980’li yıllardan itibaren hem dünyada hem de Türkiye’de sosyal, ekonomik ve siyasi yapıdaki değişim süreci yerel yönetimler üzerindeki yetkiler ve yeniden yapılanma

konularını gündeme getirmiştir. Dünyada ve Türkiye’de uygulanan kamu yönetiminde reform çalışmaları ile metropoliten alanların yeniden düzenlenmesi konusu gündeme gelmiş ve yerel yönetimler çeşitli boyutlarda planlamaya ilişkin yetki ve sorumluluklara sahip olmuştur.

Metropoliten yönetim sisteminin oluşturulabilmesi için 1982 Anayasası’nın 127. maddesi ile “Büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir.” ifadesi bir dayanak oluşturmuştur (Tekel, 2000). 1984 yılında “3030 sayılı Kanun” yürürlüğe girene kadar metropoliten kentler yönetim açısından diğer kentlerden farklı olarak değerlendirilmemiştir.

3030 sayılı Kanun ile birlikte iki kademeli bir büyükşehir yönetimi oluşmuştur. İkinci olarak, 2004 yılında, “5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu” ile büyükşehirlerin yönetim açısından yetki alanına ilişkin değişimler kabul edilmiş, büyükşehir belediyelerine fiziki plana ilişkin geniş yetkiler verilmiştir. Büyükşehir belediyesinin imar denetim yetkisi için ayrı bir maddede² düzenleme yoluna gitmesi ile büyükşehir belediyeleri “ilçe ve ilk kademe belediyelerinin³ imar uygulamalarını denetleme yetkisine sahip olmuştur. Aynı Kanun’un 7.maddesi b fıkrasında; büyükşehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan sınırları içinde 1/5000 ile 1/25000 arasındaki her ölçekte nazım imar planını yapma, yaptırma ve onaylayarak uygulama ile yetkili kılınmıştır.

² İlgili hükümler, 5216/11’de düzenlenmiştir.

³ “İlk kademe belediyesi”, büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde ilçe kurulmaksızın oluşturulan ve büyükşehir ilçe belediyeleri ile aynı yetki ve sorumluluklara sahip belediyeyi ifade etmektedir. İlk kademe belediyelerinin, büyükşehir belediye sınırları dışında belediye sınırı olamaz. 2008 yılında, “5747 sayılı Kanun” kapsamında, büyükşehir belediyesi sınırları içinde ilk kademe olarak adlandırılan belde belediyelerini kaldırılarak ilçe veya mahalleye dönüştürülmüştür (Oktay,2016).

Çizelge 3.1. Metropoliten alanlarda yerel yönetimlerin mevzuatına ilişkin gelişme süreci

1965	Bakanlar Kurulu kararı ile İmar ve İskân Bakanlığı'na bağlı olarak İstanbul, Ankara ve İzmir'de 'Nazım İmar Plan Bürolarının Kurulması.
1972	'Bakanlıklar arası İmar Koordinasyon Kurulu'nun Kurulması.
1972	İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan "Metropoliten Hizmet Birliği Yasa Tasarısı"
1975	İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan "İstanbul Metropoliten Hizmet Birliği Yasa Tasarısı".
1979	Bakanlar Kurulu tarafından "Planlama ve Eşgüdüm Kurulu'nun" Kurulması.
1980	İçişleri Bakanlığı ve İskân Bakanlığı tarafından hazırlanan "Büyük Kent Birliği Yasa Tasarısı".
1980	"Büyükşehirlerin Yakın Çevresindeki Yerleşim Yerlerinin Ana Belediyelere Bağlanması" Hakkında Yasa.
1982	1982 Anayasasının 127. maddesine "Büyükşehirler için özel yönetimler biçimleri getirilebilir" maddesi yer almaktadır.
1984	Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin kabulü
1984	Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname'nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Yasa (3030 sayılı Kanun)
2004	5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Yasası kapsamında büyükşehir belediyelerine uygulama planlarını değiştirerek onaylayabilme yetkisi verilmiştir. Böylece imar uygulamaları konusundaki son söz büyükşehir belediyelerinin olmuştur.
2005	5393 sayılı Belediye Kanunu amacı; belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.
2008	5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Yasalarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile büyükşehir sınırları içerisindeki 300'e yakın ilk kademe belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmıştır.
2012	6360 sayılı "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Yasa ve Yasa Gücünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kapsamında büyükşehir sınırlarının il mülki sınırlarıyla örtüşmesi benimsenmiştir.
2013	6447 sayılı "6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile 6360 sayılı Kanun'un adı ve bazı maddelerinde değişiklik yapılarak Ordu ilinde sınırları mülki sınırlarla örtüşen Ordu Büyükşehir Belediyesi ve Ordu il merkezi mülki sınırlarıyla örtüşen Altınordu adıyla bir ilçe kurulmuştur.

2008 yılında, 5747 sayılı Kanun ile bazı büyük ilçeler bölünmüş, ilçe belediyelerine dahil edilen bazı küçük belediyelerin tüzel kişilikleri kaldırılmış, bazı beldeler birleştirilerek ilçelere dönüşmüştür (Öztürk ve Tozak,2021). 2012 yılında ise 6360 sayılı "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile Türkiye'nin yerel yönetim sisteminde köklü bir değişiklik olmuştur. Büyükşehir sınırları; kentsel, yarı kentsel ve kırsal alanları dahil edecek şekilde il mülki sınırları haline getirilmiş; bu illere bağlı ilçelerdeki köylerin, bucakların, belde belediyelerinin ve il özel idarelerinin tüzel kişiliği kaldırılmıştır.

Büyükşehir yönetimine ilişkin 3030, 5216,5393 ve 6360 sayılı Kanunlar ve tarımsal alanlar ile ilişkisi aşağıdaki bölümlerde ele alınmaktadır.

3.1.1. 3030 sayılı Kanun

Türkiye’de metropoliten alanlara ilişkin ilk düzenlemeler 1982 Anayasası’nın 127. Maddesinde yer alan “Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir” hükmüne dayalı olmaktadır. Anayasanın ilgili hükmüne istinaden ilk olarak “195 sayılı KHK”, ardından 1984 yılında “3030 sayılı Kanun” yürürlüğe girmiştir. 3030 sayılı Kanun’un hazırlanmasında yer alan iki temel gerekçe; yerel kamu hizmetlerinde verimliliği sağlamak ve şehir düzeyinde katılımın artırılarak yerel demokrasinin güçlendirilmesidir.

İlgili Kanun ile büyük kentler, “büyükşehir” adıyla tanımlanmıştır. Büyükşehirler; belediye sınırları içerisinde, merkez ilçe dahil birden fazla ilçe bulunan, iki kademeli bir yerel yönetim sistemi olarak tanımlanmıştır. Üst kademede, büyükşehri kapsayan bir büyükşehir belediyesi; alt kademede ise büyükşehirin ilçeleri ve merkez ilçede kurulan alt kademe belediyeleri yer almaktadır. İki kademeli yönetim yapısı ilk olarak İstanbul, Ankara ve İzmir kentlerinde oluşturulmuş, daha sonraki yıllarda farklı kentlere doğru genişlemiştir.

Yaşamış (1993) çalışmasında; “...3030 sayılı yasanın ve yasaya ilişkin uygulama yönetmeliğinin yürürlüğe girdiği 1984 yılına kadar olan süreç, Dünyadaki metropoliten planlama olgusunun genel karakteristiği olan “bütüncül” yaklaşımın aksine, “parçacıl” bir anlayış yön vermiştir.” ifade ettiği gibi özellikle büyükşehirler açısından Kanun’un etkileri üst ölçekli plan kurgusu içerisinde eşgüdüm sağlanmasını güçleştiren belediyelerin ortaya çıkmıştır (Özdemir ve Meşhur,2011).

3.1.2. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

Büyükşehir belediye sınırları içinde, çok sayıda yerel yönetimin yetkilere sahip olması, mekânsal ölçekte ilçe belediyelerinin sahip olduğu planlama yetkilerinin kent bütününe ilgilendiren nazım imar planlarının bütünlüğünü etkilemesi, uygulamada aksaklıklara yol açmıştır. Bu olumsuzluklar karşısında, 3030 sayılı Kanun 2004 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanunun yürürlükten kalkması ile “5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu” 2004 yılında Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

5216 sayılı Kanun kapsamında, büyükşehirlerin sınırlarının belirlenmesine yönelik getirilen düzenlemelerle birlikte, büyükşehirlerin yakınında ya da çeperinde yer alan birçok belde belediyesi büyükşehir sınırlarına dâhil edilmiştir. 5216 sayılı Kanun ile birlikte büyükşehir belediyeleri, belediye sınırları içinde bulunan “İlk Kademe Belediye” yapılanması olarak tanımlanmıştır. Bu terim, 2008 yılında 5747 sayılı Kanun ile yeniden değiştirilerek ilk kademe belediyesi tanımlaması yerine “İlçe Belediyesi” terimi getirilmiştir.

Bu Kanun kapsamında, büyükşehirlerin sınırlarının belirlenmesine yönelik getirilen düzenlemeler ile büyükşehirlerin yakınında ve/veya çeperinde yer alan birçok belde belediyesi de büyükşehir sınırlarına dâhil edilmiştir (Özdemir ve Meşhur,2011). Bu Kanun ile “Pergel Yasası”⁴ tabiri ile birlikte 16 büyükşehir belediyesinin sınırları genişlemiştir. 5216 sayılı Yasa ile köy statüsünde olan kırsal yerleşimler ve belde belediyeleri statüsünde olan yarı kentsel yerleşimler belediye sınırı içerisine dahil edilmiş, mahalle statüsüne getirilerek kentsel alan statüsü kazanmıştır (Yenigül, Üçer ve Varol, 2014).

Bu yasa ile birlikte büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyesine dair görev ve yetki paylaşımına ilişkin ilkeler düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerde, büyükşehir sınırları içinde “mahalli müşterek”⁵ ihtiyaçların karşılanması bakımından büyükşehir belediyeleri geniş yetkilerle donatılmıştır.

Kanun ile büyükşehir belediyesi kurulması için aranan şartlar incelendiğinde; 3030 sayılı Kanunda, büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için büyükşehir belediye sınırlarında birden fazla ilçenin bulunması tek şart olmasına rağmen en az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan bir şekilde nüfus, ekonomik açıdan gelişmiş olmak ve fiziki yerleşim durumu kriterleri de getirilerek 10.000 m mesafede bulunan yerleşim yerleri için en az 750.000 nüfusun bulunması şartı bulunmaktadır. 5216 sayılı Kanun’da yapılan değişiklik sonrasında 2007 yılında Resmî Gazete’de tanımlanan “Belediye ve Bağlı Kuruluşları ile Mahalli İdare

⁴ İstanbul ve Kocaeli büyükşehir belediyesi sınırları il sınırlarına alınmıştır. Diğer büyükşehir belediyesi sınırları valilikleri merkez alınan çap ile belirlenmiştir (Karabatak, 2019:21).

⁵ Anayasa Mahkemesinin 1988/23 sayılı kararına göre, “Mahalli müşterek kavramı, aynı yörede birlikte yaşamaktan doğan eylemli durumların yarattığı, yoğunlaştırdığı ve güncelleştirdiği, özünde yerel ve kamusal hizmet karakterinin ağır bastığı ortak beklentileri ifade etmektedir.” olarak tanımlanmaktadır.

Birlikleri Norm Kadro İlke ve Standartlarına Dair Yönetmelik⁶ ile Tarımsal Hizmetler Daire Başkanı ve Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanı gibi kadro unvanları da eklenmiştir.

3.1.3. 5393 sayılı Belediye Kanunu

1580 sayılı Kanun yeni belediye kurulabilmesi için 2000 nüfus şartı yer almaktadır. 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu kapsamında; “Nüfusu 5000 ve üzerindeki yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir, il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur” hükmüyle bu sınır 5000’e çıkarılmıştır.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nda belediye; belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmaktadır. Kanun, belediye tanımını, “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı” ile uyumlu hale getirilmiştir (Çelik,2013). Bu Kanun ile belediyelerin kuruluşu, yönetimi, görev ve yetkileri düzenlenmiş ve genişlemiştir. Ayrıca, 5393 sayılı Kanun ve 5216 sayılı Belediye Kanunu ile birlikte idari ve mali özerklik yasal hükme bağlanmıştır. Mevzuat incelendiğinde, 5393 sayılı Belediye Kanun ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile yetkilendirilen il belediyesinin tarım sektörü açısından yerel yönetimlerin yetki alanının genişlediği; 6360 sayılı Kanun kapsamında ise büyükşehirlerin önemli ölçüde tarımsal ve ekolojik arazi varlığına sahip olmuştur.

3.1.4. 6360 sayılı Kanun

2012 yılında “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” yürürlüğe girmiştir. 2013 yılında 6447 sayılı Kanunun 1. maddesiyle, bu Kanun’un başlığında yer alan “On Üç” ibaresi “On Dört” olarak, “Yirmi Altı” ibaresi “Yirmi Yedi” olarak değiştirilmiş ve 1. maddesinin birinci fıkrasına “Ordu,” ibaresi eklenmiştir (Resmî Gazete [RG],2012). 6360 sayılı Kanun kapsamında büyükşehir belediyesi kurulması konusunda kriterlerde ve belediyelerin sorumluluk alanlarıyla ilgili konularda değişiklik

⁶ İlgili yönetmeliğin 1. Maddesinde geçen “Kamu kaynaklarının etkili ve verimli kullanılması, yerel hizmetlerin dengeli dağılımının temin edilmesi, belediyeler tarafından sunulan hizmetlerde kalitenin artırılması, ihtiyaç duyulan nitelik, unvan ve sayıda personel istihdamının sağlanması” olarak yönetmeliğin amacı yer almaktadır.

olmuştur. Büyükşehirlerde İl Özel İdarelerinin⁷ tüzel kişilikleri kaldırılmasıyla ikili bir yerel yönetim yapısı ortaya çıkmıştır. Büyükşehir belediyelerinin bulunduğu illerde, valiye bağlı olarak, kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım ve hizmetlerinin etkin olarak yapılması amacıyla “Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB)” kurulmuş ve buna ilişkin yönetmelik 2014 yılında resmî gazetede yayınlanmıştır.

Büyükşehir belediye nüfusunun 750.000 olması şartına ek olarak, büyükşehir belediyesi sınırları içinde “en az 3 ilçe belediyesi” de bulunması şartı yer almasına rağmen 2012’de yapılan düzenleme ile bu şart kaldırılmıştır. Sadece il nüfusunun kriter olarak kabul edilmesi ile büyükşehir belediyesi kurulması kolaylaşmıştır.

Çizelge 3.2. Türkiye mülki idari birimleri (Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanterinden yararlanılarak oluşturulmuştur.)

	6360 sayılı Kanundan Önce	Yeni Durum
Büyükşehir Belediyesi	16	30
Büyükşehir İlçe Belediyesi	143	519
İl Belediyesi	65	51
İlçe Belediyesi	749	403
Belde Belediyesi	1977	402
Toplam Belediye	29550	1405
İl Özel İdaresi	81	51
Köy	34283	18254

6360 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce Türkiye’de 16 büyükşehir belediyesi bulunmakta iken Mart 2014’teki yerel seçimlerden sonra 13 büyükşehir belediyesi daha kurulmuştur. 2013 yılında yürürlüğe giren, 6447 sayılı Kanun ile Ordu il sınırları, il mülki sınırlarına çıkarılıp büyükşehir belediyesi kurulmasıyla toplam büyükşehir belediye sayısı 30’a yükselmiştir. İstanbul ve Kocaeli için uygulanan belediye sınır modeli, tüm büyükşehirilere uygulanmıştır.

⁷ 2005 yılında 5286 sayılı “Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile birlikte Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatıldıktan sonra 5302 sayılı “İl Özel İdaresi Kanunu” ile il özel idarelerinin yeniden yapılandırıldığı görülmektedir. 5302 sayılı Kanun’da İl Özel İdaresi; “İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” olarak tanımlanmaktadır.

6360 sayılı Kanun, büyükşehir ve ilçe belediyelerine tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyette bulunabilme imkânı getirilmiştir. Bu durum, büyükşehir belediyeleri bakımından tarım arazileri, ormanlar ve meralardan oluşan alanların yönetilmesine ilişkin sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. 6360 sayılı Kanun’da yer alan bu düzenlemeler 5. Fıkrayla 5216 sayılı Kanun’un 7. Maddesinin f bendine eklenerek “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılık destekleri için her türlü faaliyette bulunabilirler.” maddesi olarak yer almaktadır.

3.1.5. Büyükşehir belediye yasalarının tarım alanlarına etkisi

6360 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce tarımsal faaliyetlerin uygulanması ve kırsal nüfusun kalkındırılması için çeşitli politika ve destekler ile tüm ilde yetkili olan kurum İl Özel İdareleriydi. Ancak ilgili Kanun kapsamında; büyükşehir belediye sınırlarının il sınırlarına genişletilmesi sonucu illerin arazi varlığı içindeki tarımsal üretim alanlarının kentsel yönetim yapısı içinde kalması ile genişleyen hizmet alanının büyük bir kısmı, yerleşim bölgesi olmayan tarım arazileri, meralar, orman alanları ve ekolojik hassasiyeti bulunan bölgelerden oluşmaktadır. Bu alanların korunması ve geliştirilmesinde yerel yönetimler önemli bir yetki ve sorumluluk üstlenmişlerdir. Tarımsal hizmetlere dair büyükşehirliere kısıtlama getirilmediği için hem geniş bir kırsal alana yönelik hizmet götürmek hem de tarım alanlarının planlanması ve yenilikçi projeler ile korunup desteklenmesi açısından potansiyel oluşturmaktadır.

Yerel yönetimlere ilişkin mevzuatın gelişim süreci incelendiğinde; belediyelerin görev ve sorumlulukları, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddede ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi belediyelerin zorunlu görevleri arasında yer alıp tarım ve hayvancılık konusunda ayrıca sorumluluk verilmemiştir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’na 6360 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesi ile ek fıkra olarak eklenen “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler.” (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004, değişiklik madde 7) maddesi kapsamında büyükşehir belediyelerine yeni görevler yüklenmiştir. İlgili Kanun’un 7. maddesinde tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak, sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olmak büyükşehirlerin görevleri arasında sayılmıştır. Ancak yerel yönetimler açısından bahsedilen düzenlemeler

haricinde mevzuat dahilinde belediyelerin tarım alanlarındaki görevleri açısından herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu doğrultuda, tarım alanlarının korunması, geliştirilmesi ve tarımsal üretimin yapılmasında yerel yönetimlerin yetkisi net olarak belirlenmemiştir. Ayrıca daha önceki dönemlerde il özel idareleri tarafından yürütülen toprak/su hizmetlerinin büyükşehir belediyelerince nasıl devam ettirileceği mevzuatta yeterince açık değildir.

6360 sayılı Kanun ile birlikte yeni büyükşehir yönetim modeli oluşumu, kır-kent bütünleşmesine katkı yapabilirken, aynı zamanda yerel kalkınmayı teşvik edip kırsal mahallelere çeşitli hizmetlerin ulaşmasını kolaylaştırma konusunda avantaj sağlamaktadır. Diğer taraftan idari yapının değişimi ile geniş bir kırsal alanın belediye mevzuatı kapsamı içerisine girmesi, tarım ve hayvancılık faaliyetlerini, meraların kullanılması ve imar gibi konularda çeşitli sorunlara sebep olmaktadır. Kırsal kesim için sorunlar aslında kentsel yerleşim alanlarına yönelik tasarlanmış bir yapının kırsal kesimler için de geçerli olmasından kaynaklanmaktadır. Yasal düzenlemeler ile büyükşehir belediye sınırları içerisinde olan köylerin tüzel kişiliğinin kaldırılıp mahalleye dönüştürülmesi sonucunda köyler mal varlıkları olan tarım alanı, mera, otlak vb. alanları kullanma hakkını kaybetmiştir. Bu kapsamda, tarımsal faaliyetler ve doğal değerler açısından önemli olan bu arazilerin yararlanılması gereken bir kaynak veya üzerinde yapılaşmaya gidilmesi gereken arsa stoğu olarak görülmesi ile kentsel gelişmeye açık duruma gelmektedir. Ayrıca, mevzuatta köylerin özel bir kanunu⁸ bulunmasına rağmen mahallelere yönelik böyle bir kanun bulunmaması yerleşim alanı dışında kalan alanları nasıl planlanacağı ve korunacağı hakkında belirsizlik oluşturmaktadır.

6360 sayılı Kanun ile kentsel yönetim alanları içinde kalan tarım alanlarının korunması, bu alanların geliştirilmesi ve tarımsal üretimin yapılmasına yönelik uygulamalarda yerel yönetimlerin nasıl görev alacağı dair ayrıntılara yer verilmemektedir. Ancak büyükşehir belediyelerinde yetki alanına dahil edilen bölgelere yönelik tarım ve hayvancılığı desteklemek amacı ile her türlü faaliyete yönelik planlama, proje ve uygulama sağlamak amacıyla “Kırsal Hizmetler” daire başkanlıklarının kurulduğu görülmektedir.⁹

⁸ 442 sayılı “Köy Kanunu” ve ek olarak “Köy Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, 12.12.2024 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁹ 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nun 21/1 maddesi, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 15/b ve 18/m maddesine dayanılarak kırsal hizmetler/tarımsal hizmetler daire başkanlıkları kurulmuştur.

Yasal düzenlemeler açısından kent merkezindeki bir büyükşehir ilçe belediyesi ile kent merkezi dışında olan tarım topraklarının veya ormanlık alanların geniş yer kapladığı az nüfusa sahip bir büyükşehir ilçe belediyesi arasında yetki ve sorumluluklar ile örgütlenme açısından hiçbir fark bulunmamaktadır. Bu sebeple büyükşehir belediye sınırları içerisinde kırsal kesimler ile tarım alanlarına yönelik uygulamaları belirleyecek olan yasal düzenlemeler ve ilgili hükümler değil, yorumlanma biçimi olmaktadır (Duru,2015:28).

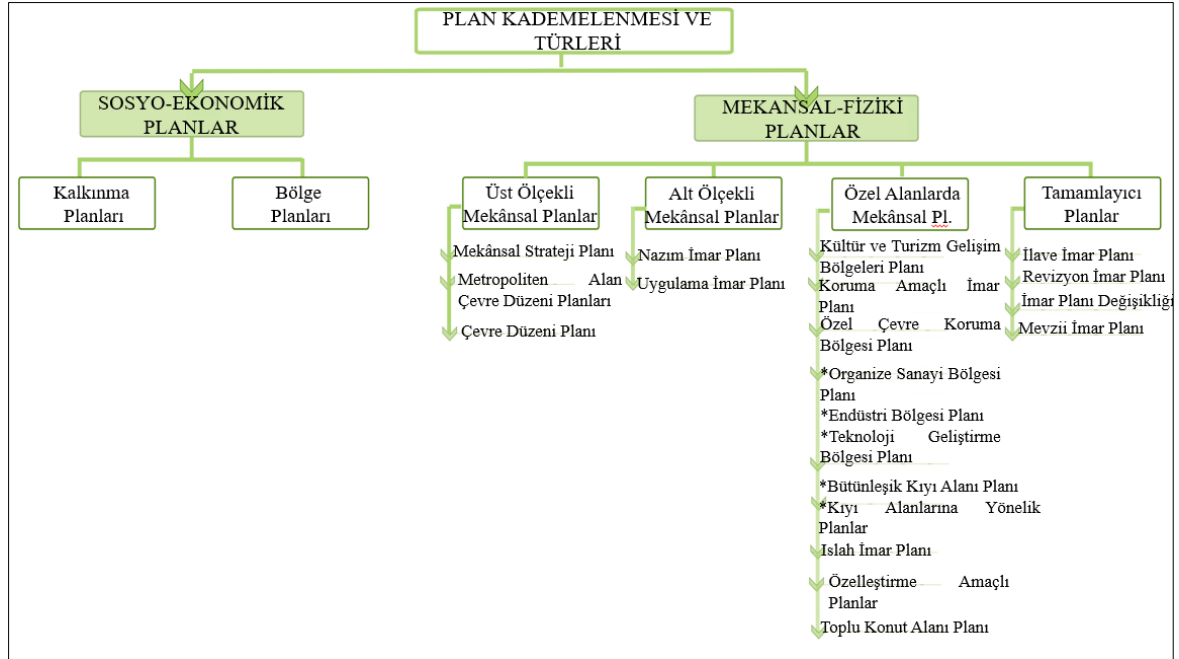
Büyükşehir ve ilçe belediyelerine tarım ve hayvancılığa destek olmak için her türlü faaliyette bulunma konusunda geniş bir yetki tanınmış ve bütçe kısıtlamasına gidilmeden hizmetin yürütülmesi konusunda belediyelere büyük bir hareket alanı tanınmıştır. Tarımsal hizmetlere yönelik desteklemelerin yöntemi veya kriterlerine ilişkin mevzuatta uygulama yönetmeliği öngörülmediği için belediyeler arasında değişiklik görülmektedir. Belediyelerin bir kısmının hizmet kriterlerini oluşturmak adına yönetmelik çıkarmasına rağmen diğer kısımda ise düzenlemelerinin bulunmadığı görülmektedir.

3.2. Türkiye’de Planlama Sistemi İçerisinde Tarımsal Alanlar

Türkiye’de mekânsal planlama çalışmaları, 1982 Anayasası’nda yer alan sosyal, ekonomik ve çevresel konulara göre hazırlanan planlama ve imar mevzuatına göre yapılmakta ve birçok kurum ve kuruluşun yetki ile sorumluluk alanlarına girmektedir. Bu kapsamda temel kanun, 1985 yılında yürürlüğe giren “3194 sayılı İmar Kanunu” ve bu kanuna dayanarak hazırlanmış “Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği”dir.” Bu yönetmelik¹⁰ 2014 yılında Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin “Mekânsal Plan Kademelenmesi ve Genel Esaslar” bölümü dahilinde “Mekânsal planlar kapsadıkları alan ve amaçları açısından mekânsal strateji planları, çevre düzeni planları ve imar planları olarak hazırlanır. Mekânsal strateji planları ve çevre düzeni planları hazırlanırken; kalkınma planı, bölge planları, bölgesel gelişme stratejileri ve diğer strateji belgeleri ile ortaya konulan hedefler dikkate alınır. Buna göre planlama kademeleri, üst kademeden alt kademeye doğru sırasıyla; mekânsal strateji planı, çevre düzeni planı, nazım imar planı ve uygulama imar planından oluşur.” hükmü madde 6’da yer almaktadır (Şekil 3.1).

¹⁰ Bu Yönetmelik, 3194 sayılı İmar Kanunu’nun 5, 8 ve 44. maddeleri ile 644 sayılı KHK’nin 2. maddesine dayanarak hazırlanmıştır.

Şekil 3.1. Türkiye'nin plan kademelenmesi ve türleri

Kalkınma planları, Türkiye’de 1963 yılından itibaren Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 5 yılda 1 hazırlanmakta iken 2011 yılında Devlet Planlama Teşkilatı’nın Kalkınma Bakanlığı’na dönüştürülmesi sonucu, 2018 yılına kadar Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. Ancak, Kalkınma Bakanlığı ile Maliye Bakanlığının Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğünün birleşmesi ile kalkınma planların hazırlanması Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı sorumluluğu altındadır. İlgili kanun ve yönetmelikte geçen bu planlar, plan hiyerarşisine uygun olarak “Kademeli Birliktelik” ilkesi uyarınca hazırlanır. Planlar, üst kademe planlarının kararlarına uygun, alt kademedeki planları yönlendirerek hazırlanır.

Çizelge 3.3. Plan türleri

Plan Türleri	Düzy	Ölçek	Onaylayan Kurum	Hukuki Dayanak
Mekânsal Strateji Planı	Bölge Alt Bölge	1/500.000 1/250.000	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı/ Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü	*Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği
Bölge Planı	Bölge	Fiziki plan olmadığı için ölçeği belirsiz	DPT(2011 yılına kadar)***	*3194 Sayılı İmar Kanunu
Çevre Düzeni Planı	Bölge Alt Bölge Havza İl-Büyükşehir	1/100.000 1/50.000 1/25.000	Ölçeğe ve Kapsama Göre ÇŞB Büyükşehir veya İl Özel İdareleri+İl Belediyeleri	*3194 Sayılı İmar Kanunu *Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği *Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik
Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri Planları	Turizm Merkezleri	1/25.000	Kültür ve Turizm Bakanlığı	*Kültür Ve Turizm Koruma Ve Gelişim Bölgelerinde Ve Turizm Merkezlerinde Planlamaya Ve Uygulamaya İlişkin Yönetmelik
Nazım İmar Planı	Büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan alan Belediye ve mücavir alan	1/25.000 1/5000	Yetkili Kuruma Göre Değişken	*3194 Sayılı İmar Kanunu *Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği *Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği *5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu
Uygulama İmar Planı	Belediye ve mücavir alan	1/1000	Yetkili Kuruma Göre Değişken	*3194 Sayılı İmar Kanunu *Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği *Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği
Koruma Amaçlı İmar Planı	Sit alanları	1/5000 1/1000	*Büyükşehir belediyelerini; *Belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde belediyeleri; *Bu sınırlar dışında il özel idarelerini ve ilgili mevzuatları uyarınca plan yapma, yaptırma ve onaylama yetkisine sahip kurum ve kuruluşlar	*Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik *Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği *KTKGB Yönetmeliği

(***)1 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin “Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü” görevlerini düzenleyen 394. maddesinde “Bölgesel gelişme ulusal stratejisi, bölge planları ve stratejilerinin hazırlık çalışmalarını yapmak veya yaptırmak, bu belgelerin sektörel ve tematik politikalarla uyum ve tamamlayıcılığını sağlayacak tedbirler geliştirmek” bu Genel Müdürlüğün görevleri arasında sayılmıştır.

Türkiye’de birçok kanun ile çeşitli kurumlara imar planı yapma ve onama yetkisi verilmiştir. Mekânsal planların hazırlanmasında uygulanacak mevzuat alanın statüsü, ölçeğine ve büyüklüğüne bağlı olarak farklılaşmaktadır. Çizelge 3.3’te imar planlarının hazırlanmasında yetkili kurum, yetki aldığı kanun ve yetki alanına göre plan ölçeği yer almaktadır.

Plan yapma ve onaylama yetkisi olan kurumlar, mekânsal planın türüne göre merkezi ve yerel yönetimler olarak farklılık göstermektedir. Türkiye’de 2011 yılında yürürlüğe giren “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile İlgili Bakanlığın her tür ve ölçekte mekânsal-fiziki planlara ve planların uygulanmasına yönelik yetkisi bulunmaktadır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, büyükşehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan dışında kalan alanlara Valilikler, il belediyeleri ve ilçe belediyeleri belediyeleri nazım imar planlarını hazırlamaya yetkilidir. Büyükşehir Belediyeleri, çevre düzeni plânına uygun olmak kaydıyla, büyükşehir belediyesi ve mücavir alan sınırları içinde, 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar plânını yapma yetkisi bulunmaktadır.

1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu, imar planı yapma sorumluluğunu ilke olarak belediyelere bırakılmıştır. İlgili Kanunun 3.maddesinde “Bakanlığın yetkileri” başlığı altında yer alan istisnai durumlarda, belediyeler dışında kalan merkezi yönetim kuruluşları da plan yapma yetkisi bulunmaktadır.

3.2.1. Bölge planları

Bölge planları, 3194 sayılı İmar Kanunu’nun 8. Maddesinde düzenlenmiştir. İlgili madde de bölge planları; “Sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını, gerekli gördüğü hallerde Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) yapar veya

yaptırır.” olarak yer almaktadır. Ancak Devlet Planlama Teşkilatı’nın 2011 yılında, Kalkınma Bakanlığının da 2018 yılında kapatıldıktan sonraki süreçte bölge planlarının kapsamı; 1 No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin “Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü” görevlerini düzenleyen 394. maddesinde “Bölgesel gelişme ulusal stratejisi, bölge planları ve stratejilerinin hazırlık çalışmalarını yapmak veya yaptırmak, bu belgelerin sektörel ve tematik politikalarla uyum ve tamamlayıcılığını sağlayacak tedbirler geliştirmek” olarak Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğünün¹¹ görevleri arasında sayılmıştır.

Planlama hiyerarşisinde kalkınma planları ile çevre düzeni planları arasında yer alan, üst ve alt ölçekli planlar arasındaki uyumu ve bütünlüğü sağlayan bölge planları, yerel yönetimler ve bölgedeki kamu kurumları tarafından hazırlanacak olan alt ölçekli planları ve stratejik belgeleri yönlendirme etkisine sahiptir. Bu planların yapılmasında; bölgedeki mevcut sektörlerin ve alt bölgelerin değerlendirilmesi, bölgenin analizinin yapılması, sektörel öncelikler ile mekânsal gelişimin eklemlenmesi ile amaç, hedef ve stratejileri ortaya koyarak bölgenin gelişmesinin programlanması ve dengeli bir kalkınmanın sağlanması amaçlanmaktadır.

Bölge planlarında tarımsal alanlara ilişkin sektörel/tematik analizler ve alt stratejiler yer almaktadır. Planın mekânsal boyutunu oluşturacak sentez, harita ve plan öngörülleri yansıtılarak bölge mekânsal gelişme şemaları hazırlanmaktadır. Ayrıca, kırsalın ekonomik yapısını güçlendirmeye ve gelişmişlik farkını azaltmaya, alternatif gelir kaynaklarının artırılması amacıyla tarımsal faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ile bölge kırsalında yaşamın canlandırılmasına odaklandığı görülmektedir. Bölge planlarında; “tarım odağı”, “alt merkez”, “metropoliten alt merkez”, “bölgesel gelişme odağı”, “tarım koridorları” şeklinde sınıflandırmalar yapılmakta, bölgesel gelişme senaryoları ve ilçe kimliklerine dayalı bir sınıflama ve kademelenme şeması üretilmektedir.

3.2.2. Çevre düzeni planları

Çevre düzeni planları, sosyo-ekonomik planlara uygun olacak şekilde hazırlanarak, yerleşme ve arazi kullanım kararlarına ilişkin mekânsal gelişim politikaları ve gelişim

¹¹ Kalkınma ajansları, 2006 yılında 5449 sayılı Kanun ile kurulmuştur.

yönlerinin belirtildiği planlardır. Kentsel/kırsal yerleşmeler, tarım bölgeleri, su kaynaklarını koruma kuşakları, tarım, orman vb. koruma alanlarının belirtilerek yerleşime uygun olan ve uygun olmayan alanların gösterildiği planlardır.

Çevre düzeni planları, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin 4. Maddesinde tanımlanmıştır. İlgili madde kapsamında; “Varsa mekânsal strateji planlarının hedef ve strateji kararlarına uygun olarak orman, akarsu, göl ve tarım arazileri gibi temel coğrafi verilerin gösterildiği, kentsel ve kırsal yerleşim, gelişme alanları, sanayi, tarım, turizm, ulaşım, enerji gibi sektörlerle ilişkin genel arazi kullanım kararlarını belirleyen, yerleşme ve sektörler arasında ilişkiler ile koruma-kullanma dengesini sağlayan 1/50.000 veya 1/100.000 ölçekteki haritalar üzerinde ölçeğine uygun gösterim kullanılarak bölge, havza veya il düzeyinde hazırlanabilen, plan notları ve raporuyla bir bütün olarak yapılan planı” olarak tanımlı yer almaktadır.

Çevre düzeni planları hazırlanırken Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin plan ilke ve esaslarına uyulması esas olmasına ek olarak Varsa mekânsal strateji planlarına ile uygunluğun sağlanması gerekmektedir. Çevre düzeni planları, üst ölçekli planlar olup, alt ölçekli planların yapılmasında usul ve esasları belirlemektedir.

Çevre düzeni planları hazırlanırken tarımsal alanlara yönelik olarak “koruma alanları”, “hassas alanlar”, “doğal karakteri korunacak alanlar”, “fiziksel ve doğal yapı”, “ekonomik yapı” “sektörel gelişmeler ve istihdam” başlıkları çerçevesinde karar üretilmektedir. İlgili kurum ve kuruluşlardan elde edilen veriler kapsamında analiz ve araştırmalar yapılmaktadır. Çevre düzeni planları hazırlanırken arazi kullanımı, tarımsal alanlar ve diğer doğal ve fiziki veriler birlikte analiz edilerek eşik analizi hazırlanmaktadır. İmar planlarının hazırlanması sürecinde, eşik analizinin yapılması zorunludur. Plan kararlarının oluşturulmasında temel plan altlığı olarak kullanılmaktadır. Ulusal planlama mevzuatındaki plan kademelerinde üst ölçek planlar arasında yer alan çevre düzeni planları plan kademelenmesinin ana iskeletini oluşturup arazi kullanımına ilişkin ana kararları içermektedir (Onur, 2020).

1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı’nın genel hükümleri tarımsal alanlara yönelik bazı kararlar içermektedir. 5403 sayılı “Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu” uyarınca

tarımsal niteliği korunacak alanlar belirlenmiştir¹²(Doğan ve diğerleri, 2017). Çevre düzeni planlarında, planın temel amaçlarından biri olan ‘tarımsal potansiyeli değerlendirerek ekonomik açıdan verimli hale getirmek, tarımsal ürün geliştirme ve katma değer yaratmak’ için “Tarımsal Organize Bölge (TOB)” ve “Tarımsal Alt Bölge (TAB)” gibi kullanımlar da önerilmektedir (Sönmez,2017).

1/100.000 ölçekli Çevre düzeni planları lejantında tarımsal alanlar “Bugünkü Arazi Kullanımı Devam Ettirilecek Korunacak Alanlar” başlığı altında tarım alanı ve organize tarım ve hayvancılık alanı ve “Tarımsal Arazi Kullanımı” başlığı altında tarım arazileri, çayır/mera ve sulak alanlar başlıkları altında yer alabilmektedir. Ayrıca çevre düzeni planlarında tarımsal potansiyelin güçlendirilmesi için tarımsal sanayi alanları önerilmektedir.

3.2.3. Nazım imar planları

3194 sayılı İmar Kanunu’nda “İmar Planı ile İlgili Esaslar” bölümünde imar planları, “nazım imar planı ve uygulama imar planından meydana gelir. Mevcut ise bölge planı ve çevre düzeni plan kararlarına uygunluğu sağlanarak, belediye sınırları içinde kalan yerlerin nazım ve uygulama imar planları ilgili belediyelerce yapılır veya yaptırılır.” maddesi yer almaktadır.

Uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas oluşturan, onaylı halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak 1/5.000 ölçekte hazırlanan, büyükşehir belediyelerinde ise 1/5.000 ve 1/25.000 arasındaki her ölçek olarak hazırlanan nazım imar planı, plan notları ve ayrıntılı raporu ile bir bütündür. Uygulama imar planının onaylanabilmesi için, nazım imar planının kesinlik kazanmış olması gerekmektedir.

Sosyo-ekonomik planlar ile belirlenen hedefler ve politikalar ortaya konulduktan sonra üst düzey mekânsal planlar aracılığıyla nazım imar planları uygulamaya geçmektedir. Ancak

¹²Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından çıkarılan ‘Tarım Arazilerinin Korunması Kullanılması ve Planlanmasına Dair Uygulama Talimatında’ tarımsal amaçlı yapılar amacı dışında kullanılamaz ve dönüştürülemez.” uygulama hükmü yer almaktadır.

plan hiyerarşisine göre eğer üst ölçekli plan mevcut ise alt kademedeki bulunan plan türü o plana uymak zorundadır.

Nazım imar planlarında, farklı arazi kullanımları, kentsel ve kırsal yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarını, ulaşım sistemlerini genel kullanım şekilleri, başlıca bölge tipleri, plan dönemi sonunda öngörülen kentsel gelişme hedefleri ve yapılan nüfus projeksiyonlarına göre belirlenecek nüfus dağılımlarına yer verilmektedir. Nazım imar planlarının hangi esaslar çerçevesinde hazırlanması/planlanması gerektiğine ilişkin hükümler, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin 23. maddesinde yer almaktadır.

Nazım imar planlarında tarım arazileri, 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu"nda belirtilen izinler alınmadan; tarımsal amaç dışında kullanılamaz ve planlanamaz. Tarımsal alanların amacı dışında kullanılamayacağını düzenleyen 5403 sayılı Kanun, 5216 sayılı Kanun ile eş zamanlı olarak yürürlüğe girmiş, ile tarım arazilerine yeni bir sınıflama getirmiştir. Bu kapsamda 5403 sayılı Kanun'un 8.maddesinde tarım arazileri; mutlak tarım arazisi, özel ürün arazisi, dikili tarım arazisi ve marjinal tarım arazisi olarak sınıflandırılmıştır. İlgili Kanun'a bağlı olarak 2017 yılında çıkan "Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Planlanmasına Dair Yönetmelik" kapsamında madde 3'te yer alan tanımlar aşağıda gösterilmektedir.

- “(I) bendinde; Marjinal tarım arazisi: Mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri ve dikili tarım arazileri dışında kalan, toprak ve topografik sınırlamalar nedeniyle üzerinde sadece geleneksel toprak işlemeli tarımın yapıldığı arazileri,
- (m) bendinde; Mutlak tarım arazisi: Bitkisel üretimde; toprağın fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerinin kombinasyonu, yöre ortalamasında ürün alınabilmesi için sınırlayıcı olmayan, topografik sınırlamaları olmayan veya çok az olan, ülkesel, bölgesel veya yerel önemi bulunan, hâlihazır tarımsal üretimde kullanılan veya bu amaçla kullanıma elverişli olan arazileri,
- (n) bendinde; Özel ürün arazisi: Mutlak tarım arazileri dışında kalan, toprak ve topografik sınırlamaları nedeniyle yöreye adapte olmuş bitki türlerinin tamamının tarımının yapılamadığı, ancak özel bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği ile su ürünleri yetiştiriciliğinin ve avcılığının yapılabildiği, ülkesel, bölgesel veya yerel önemi bulunan arazileri,
- (f) bendinde ise; Dikili tarım arazisi: Tekniğine uygun tesis edilerek, çok yıllık ağaç, ağaççık ve çalı formundaki bitkilerin tarımının yapıldığı arazileri” olarak tanımları yer almaktadır.”

3.3. Bölüm Değerlendirmesi

1980’li yıllar sonrasında; teknolojik ilerlemeler, küreselleşme ile mekânsal ve siyasi gelişmelerin etkisi ile birlikte Türkiye’nin yerleşme örüntüsü değişmiştir. Yerleşmeler, sadece idari sınırlar ile tanımlanmayıp sosyo-mekânsal süreçler ile şekillenen, yeniden üretilen karmaşık bir sistemin parçası olmuştur. Kentsel veya kırsal alan gibi ikilemler, yerleşim sistemini açıklamak için yetersiz kalmıştır. Kırsal alanın olmadığı bir yönetim biçimi ve yapılanma ile “büyükşehirler” yeniden tanımlanmıştır (Çizelge 3.4).

Çizelge 3.4. Büyükşehirlere ilişkin mevzuatın gelişimi

3030 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (1984)	Belediye sınırları içerisinde, birden fazla ilçe bulunan şehirler “Büyükşehir” olarak tanımlanmıştır.
5216 Sayılı Kanun (2004)	Son nüfus sayımına göre belediye sınırlarında ve bu sınırlara en fazla 10000 m uzaklıkta bulunan yerleşim birimlerinin toplam nüfusu 750000’den fazla olan il belediyeleri büyükşehir belediyesine dönüştürülebilecektir. Bu kanun ile büyükşehir tanımı için kullanılan alan tarifi ile büyükşehir belediyesinin hizmet sahası farklılaştırılmıştır. Kanunda, büyükşehir tespiti için kullanılan 10.000 m alan içerisindeki nüfus yoğunluğu arttıkça hizmet alanının kademeli (20 km, 30 km ve 50 km) olarak genişlemesi esası benimsenmiştir.
5393 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2005)	2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Kanun ile belediyelerin yerel hizmet konusundaki yetki ve görevleri artırılmıştır. “Belediyeler ağırlıklı olarak altyapıya ilişkin görev ve sorumlulukları olan kuruluşlarken eğitim, sağlık, sosyal yardım, kültür, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi gibi alanlarda da yetkilendirilmişlerdir.”
6360 Sayılı Kanun (2012)	Kanun ile büyükşehir olma ölçütü ve tanımı değiştirilerek, bu farklılaşma ortadan kaldırılmıştır. Toplam nüfusu 750.000’den fazla olan illerin il belediyeleri, kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülmüş ve yeni kurulan büyükşehir belediyeleri ile diğer tüm büyükşehir belediyelerinde il mülki sınırları büyükşehir belediyesi sınırı olarak kabul edilmiştir ve büyükşehir belediyesi sayısı 16’dan 30’a yükseltilmiştir.

Türkiye ‘de yerel yönetimlerin mevzuatta gelişimine bakıldığında; 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediye Kanunu’ndan 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu’na kadar geçen dönemde nüfusu 2000’den fazla olan yerleşmelerde belediye kurulmasına olanak sağlanmıştır. 2005 yılından günümüze kadar ise nüfusu 5000’den fazla olan yerleşmelerde belediye kurulmasına olanak tanıyan nüfus eşiği değişimi görülmektedir. (Üzmez, 2014).

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Kanun ile belediyelerin yerel hizmet konusundaki yetki ve görevleri artırılmıştır. “Belediyeler ağırlıklı olarak altyapıya ilişkin görev ve

sorumlulukları olan kuruluşlarken eğitim, sağlık, sosyal yardım, kültür, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi gibi alanlarda da yetkilendirilmişlerdir.” (Eryılmaz, 2011:168).

6360 sayılı Kanun’un mekânsal planlama açısından planlama kademelenmesi ile ilgili yeni bir düzenleme içermemektedir. Ancak büyükşehir belediyelerinin sınırları il sınırlarına kadar genişlemesi ile büyükşehir olan tüm illerde bulunan il özel idareleri kapatılması ile hem Türkiye’nin yönetim yapısında kökten bir değişikliğe yol açıp hem de mekânsal planlama açısından da önemli etkileri görülmektedir. 6360 sayılı Kanun ile metropoliten alan tanımının Türkiye için değiştiğini ve büyükşehir belediyelerinin il idari sınırları içerisindeki alandan sorumlu hale getirildiği ve hem kırsal hem de kent yerleşik alanlarını birlikte yönetir hale geldiği görülmektedir.

Kent sınırları genişledikçe planlamanın yerel ile ilişkisinin artırılması amacıyla 3194 sayılı İmar Kanunu çıkarılmış ve imara yönelik yetkiler ağırlıklı olarak yerel yönetimlere devredilmiştir. (Saka ve Erdoğan, 2022) Türkiye’de planlama yetkisinin 09.11.1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu ile merkezi yönetimden alınarak yerel yönetimlere verilmesi ile kentsel sorunlara hem merkezi hem de yerel olmak üzere farklı yönetim yapısı ve bunun sonucu olarak da parçacıl planlama anlayışı ile yaklaşılmaya başlanmıştır.

Merkezi ve yerel yönetimlere yönelik yasal düzenlemelerin sürekli değişimi, imar planı değişiklikleri, inşaat sektörünün gelişimi talepleri karşısında mekanlar sürekli bir dönüşüme maruz kalmaya ve bunun sonucunda ise 2014 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde de vurgulanan planlar arası hiyerarşinin neredeyse bütünüyle yok olması durumları ile karşı karşıya kalınmaya başlanmıştır.

6360 sayılı yasa kapsamında ayrıca, kırsal nitelikli, tarım sektörü açısından potansiyel oluşturan, ekolojik hassasiyeti olan, korunması gereken tarım toprakları, ormanlar ve meralardan oluşan alanların yönetilmesine ilişkin sorunları da beraberinde getirmesi muhtemeldir. Bu alanların korunamamasının yaratacağı ekolojik problemlerin yanı sıra sosyal ve ekonomik boyutta da ortaya çıkacak problemler, kırsal nüfusu ve tarım sektörünü de olumsuz yönde etkileyecektir. Tarımsal faaliyetler ve buna bağlı üretimde değişimin olması sosyal, ekonomik ve demografik yapıyı da olumsuz etkilemektedir.

Tarımsal alanlarda meydana gelen değişim sürecini yalnızca yerel yönetimlerin mevzuatına ilişkin gelişme süreci açısından ele almak yetersiz kalacaktır. Bu alanları doğrudan etkileyen 2005 yılında yürürlüğe 5403 sayılı “Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu” ile bu kanuna bağlı 09.12.2017 tarihli “Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Planlanmasına Dair Yönetmeliktir”.

5403 sayılı Kanun ve bağlı yönetmelik kapsamında tarım arazilerini olumsuz etkileyecek diğer arazi kullanım kararları ile kamu yararı ilkesi doğrutusunda tanınan ayrıcalıklar, birçok kentte tarım arazileri amaç dışı kullanıma açıldığı görölmektedir. Bu durumu, ilgili yönetmeliğin “Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı” bölümü kapsamında 12. maddenin 1.bendinde;” Kamu yararı gözetilerek yol, altyapı ve üstyapı faaliyetlerinde bulunacak yatırımlar için bu arazilerin amaç dışı kullanım taleplerine, toprak koruma projesine uyulması kaydıyla Bakanlık tarafından izin verilebilir.” 5. Bendinde¹³; “Mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ile sulu tarım arazileri dışında kalan tarım arazileri için toprak koruma projesine uyulması, çevre arazilerdeki tarımsal kullanım bütünlüğünü bozmaması kaydıyla valilikler tarafından tarım dışı amaçla kullanım izni verilebilir.” maddeleri kapsamında açıkça gösterilmektedir.

¹³ 5403 sayılı Kanun’un 13. madde (g) fıkrasında yer alan “Mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ile sulu tarım arazileri dışında kalan tarım arazileri; toprak koruma projelerine uyulması kaydı ile valilikler tarafından tarım dışı kullanımlara tahsis edilebilir” şeklindeki madde ile yönetmeliğin 5. bendinde benzer hüküm görölmektedir.

4. METROPOLİTEN ALANLARDA TARIMSAL ALANLARIN PLANLANMASINA İLİŞKİN DÜNYA ÖRNEKLERİ

Metropolitan alanlarda tarımsal alanların planlanmasına ve yerel yönetimlerin uygulamalarına ilişkin dünyada seçilmiş başarılı örnekler bu bölümde incelenmektedir. Ülke örnekleri seçilirken yerel yönetimlerin tarım alanlarının planlanmasına yönelik mekânsal kararları, stratejileri, politikalarının alan çalışması ile karşılaştırılabilirliği ve başarı faktörlerinin değerlendirilmesi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu çerçevede, Fransa, Hollanda, İtalya, Avustralya ve Almanya'dan örnekler incelenmiştir.

Örnek ülkelerin tarım alanlarına ilişkin yaklaşım ve uygulamaları ile planlamada kullanılan araçlar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Yasal düzenlemeler, planlama sistemi, yerel yönetim yapılanması, tarım bölgeleri /tampon bölgeler, tarımsal miras alanı/koruma alanı, tarım parkı vb. uygulamalar ele alınmıştır.

4.1. Fransa Örneği

Fransa 'da belediyeler, iller ve bölgeler olmak üzere üç tür yerel yönetim birimi yer almaktadır. 26 yönetsel bölgenin 22'si, metropoliten bölge olarak tanımlanmaktadır. Planlama kademelenmesi de yönetim kademelenmesiyle paralel olarak ulusal, yerel ve bölgesel olarak tanımlanmaktadır (Newman,1996:155).

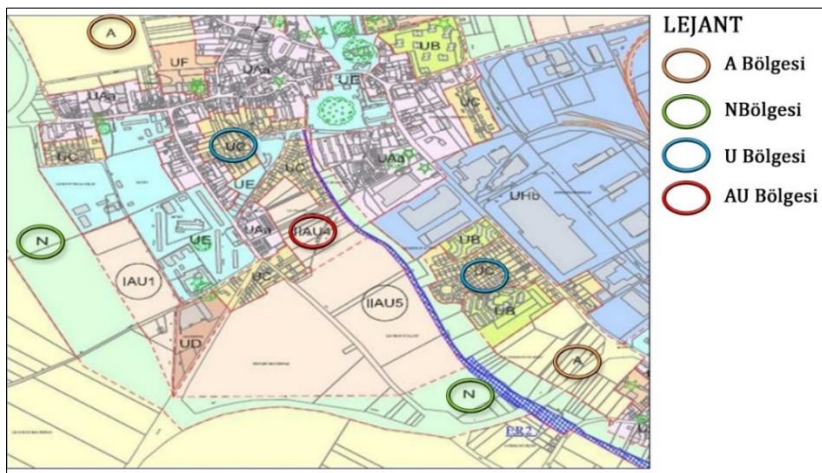
Fransa'da kırsal alanlar için planlama aracı örneklerinden biri sürdürülebilir mekânsal prensiplere dayanan “Entegre Kırsal Planlama Sistemi” yaklaşımıdır. (Bombenger ve Waaub,2010:6). Bu yaklaşım, sürdürülebilir bir mekânsal planlama mekanizmasının geliştirilmesinde rol oynayıp alanın kaynaklarını korumayı amaçlamaktadır. Diğer bir planlama aracı, ortak bir bölgesel vizyona sahip kentsel gelişme aracı olarak “Kırsal ve Kentsel Ortaklıklar” yaklaşımıdır. Mekânsal planlamada bir araç olarak Bölgesel Uyum Planı (SCoT)¹⁴ kullanılmaktadır. Bu plan, Stratejik Kalkınma Projesi (PAS) çerçevesinde, kentsel alan ölçeğinde belediyeler arası stratejik planlamanın tasarlanması ve uygulanmasına yönelik bir araçtır (Bombenger, 2010). Kırsal-kentsel ortaklığın mekânsal planlama kısmını

¹⁴SCoT kavramı Fransızca anlamı “Le Schema de Coherence territoriale”, Fransa Şehir Planlama Kanunu Madde L141-1'de düzenlenmektedir. Bölgesel Uyum Planları (SCoT), Aralık 2000'de Kentsel Dayanışma ve Yenileme (SRU) yasasıyla oluşturulan, kapsamı 17 Haziran 2020 tarihli yönetmelikle revize edilen uzun vadeli stratejik planlama belgeleridir.

oluşturan SCoT tüm planların koordinasyonunu sağlamaktadır. Üst ölçek planların entegrasyonundan sorumludur ve bu nedenle temel plan haline gelmesine ek olarak yerel belediyeler arası kentsel planlama planlarının (PLUi) veya belediye planlarının uyumlu olmasını sağlamaktadır. Örneğin, tarımsal alanların korunmasında yeşil kuşak belirlenmesi, kentsel yayılmanın tarım alanları üzerindeki baskısı azalmaktadır.

Fransa örneğinde; yerel planları hazırlama görevi, yerel yönetimlere aittir. 2000 yılına kadar yerel planlar “Arazi Kullanım Planı (POS)” olarak adlandırılırken, daha sonraki süreçte “Yerel Kent Planı (PLU)” olarak ifade edilmiştir. Bu planların amacı; yerleşim alanlarında, kat yükseklikleri, yoğunluk, yapılaşma, kamusal alanlar ve diğer planlama kararlarını oluşturmaktır. Plan dâhilinde belirlenen alanlar; “Tarım niteliğini koruyan”, “Yapılaşmaya izin verilen” ve “Korunan alanlar” olarak ayrılmaktadır (Ministère Affaires, 2006). Yerel Kent Planı hazırlanması işlevsel olarak önemli olsa da daha küçük kırsal idareler “Carte Communale Planı”¹⁵ hazırlamaktadır. Bu planlarda, gelişme alanı olarak tespit edilmeyen alanlar için mevcut yapıların ve tarımsal yapıların dışında yeni yapı yapılmasına izin verilmemektedir.

Fransa’da Paris ve Châtellerauld örnekleri ele alınmıştır. Fransa’nın başkenti Paris Metropoliten alanında tarımsal alanlara ilişkin planlama sürecine ilişkin olarak Paris Yerel Kent Planı (Harita 4.1) değerlendirilmektedir.

Harita 4.1. Yerel Kent Planı (PLU) Bölgeleri (Zengin,2021)

¹⁵ Belediye haritası olarak ifade edilmektedir. Yerel Kent Planı (PLU) geliştirmemiş küçük belediyeler için basit bir kentsel planlama belgesidir. İnşaatı izin verilen ve inşaat ruhsatı verebilecekleri sektörleri ayrılmalarına olanak tanır.

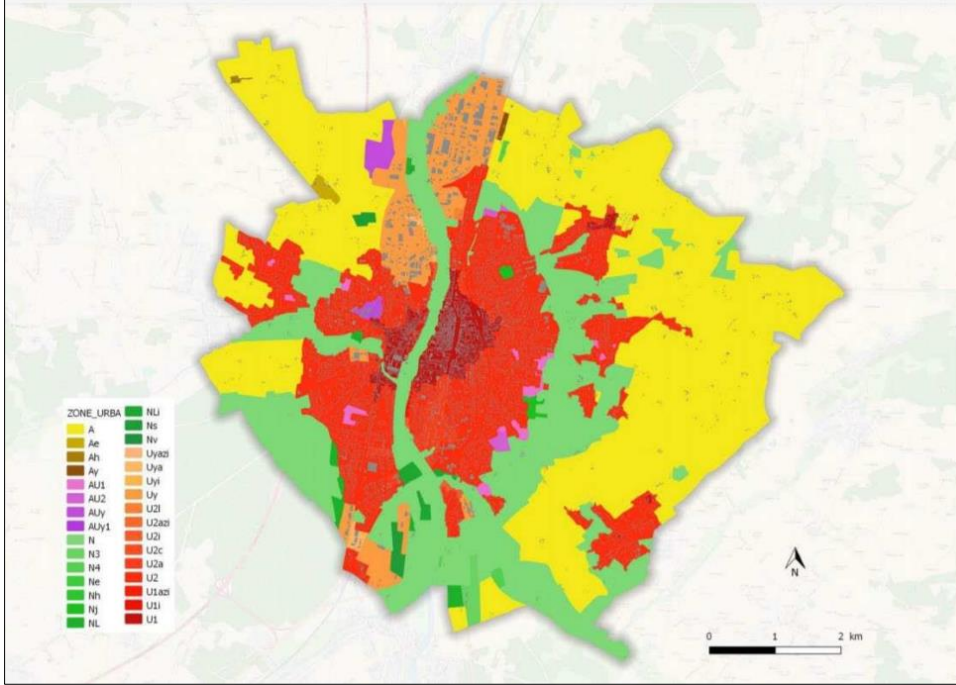
Planda yer alan U bölgesi, kentsel alanın sınırında kalan gelişme bölgelerini temsil etmektedir. Bu bölgede, yeni inşaat alanlarına izin verilmemektedir. AU bölgesi, altyapının mevcut ve/veya planlandığı gelecekteki geliştirme alanlarını ifade etmektedir. U bölgesinden farkı, kentleşmeye açılması planlanan doğal alanlar olması olarak açıklanmaktadır. A bölgesi, tarım alanlarını göstermektedir. Tarımsal faaliyetlere yönelik ilgili yeni inşaatlara izin verilen alanlardır. N bölgesi, yeşil alanları içermektedir. Yeni yapılaşmaya izin verilmeyen ve korunan alanlardan oluşan bu bölgede tarihi, çevresel ve/veya ekolojik kriterler göz önüne alınmıştır. Çizelge 4.1’de Paris Yerel Kent Planına ait lejantta tarım alanları tarımsal miras kategorisindedir.

Açık alanların Korunması ve Yeniden Ağaçlandırılması	
	Korunan Yeşil Alan
	Sınıflandırılmış Ağaçlık Alan
	Korunan Boş Alan
	Bitki Yetiştirmek İçin Boş Alan
	Serbest Bırakılacak Alan
Bölge Koruma ve İmar Planı	
	Büyük mirasa/tarihi ilgiye sahip bahçe veya yeşil alan
	Ekili bahçe veya açık alan
	Ekim Yapılacak Alan
Özel Gereksinimlere Tabi Alan	
	Büyük Miras ve/veya tarihi alanı olan avlu/alan
	Avlu veya boşluk
Bitkilenmeye Ayrılmış Boş Alan Ağırlıklı Alan	
	Büyük mirasa/tarihi ilgiye sahip bahçe veya yeşil alan
	Ekili bahçe veya açık alan
	Umumi bahçe

Çizelge 4.1. Paris Yerel Kent Planı (PLU) Lejantı

Paris yerel yönetimi, yerel yönetimin bir uzantısı olan “Sürdürülebilir Paris Aktörleri” kurumu tarafından “Şehirde kendi bahçenizi yapmak” temalı topluluk bahçeleri oluşturulmaya yönelik politikalar üretmektedir. Boş alan, açık alan veya yeşil alan

niteliğinde olan alanların topluluk bahçesine dönüşümü ve toplum destekli tarımı teşvik edici çalışmaları da bulunmaktadır.

Harita 4.2. Châtellerault Yerel Kent Planı (PLU Kent Planı Raporu, 2015)

Châtellerault örneğinde Yerel Kent Planı (PLU)’nda tarım alanları, “A” ile doğal alanlar “N” ile ifade edilmekte ve lejantta alt bölgelere ayrılmaktadır (Harita 4.2).

A Bölgesi

Tarım alanlarından oluşmaktadır ve bu alanların korunması ve ovaların geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu alanlar 4 alt bölgeye ayrılmıştır: Ae bölgesi, kırsal odaklı öğrenim alanının geliştirilmesi; Ah bölgesi, yeni konutların inşasına izin verilmesi; Ay bölgesi, ekonomik gelişme ve tarımsal üretim ile ekonomik faaliyetlere uygun yeni bina yapımına izin verilmesi kararlarını içermektedir (Châtellerault PLU Raporu, 2015).

N Bölgesi

Kentin doğal ortamlarını koruyarak, mevcut riskleri azaltmayı hedeflemektedir. Biyolojik çeşitlilik açısından hassas alanlar için rezerv alanları bulunmaktadır. Çevrenin ve peyzaj alanlarının korunmasını amaçlayıp “Ekolojik koridorlar” içermektedir. Doğal ve yeşil

alanlarından oluşan 8 alt bölge tanımlanmıştır. N bölgesi, kentin peyzaj ve doğal alanlarının korunması ve geliştirilmesi; Nj bölgesi, arazinin yapılaşmadan korunmasını amaçlayan yalnızca tarımsal amaçlı kullanımlara izin verilen binaların yapılması; Ns bölgesi, tarım için kullanılmayan güneş enerjisi santrali gibi alternatif enerji kaynaklarının yer seçiminde öncelikli alanlar olarak görülmesi ; Ny bölgesi, tarım bölgelerinde bulunan ekonomik bölgelere karşılık gelip tarım odaklı ekonomik kalkınma için yapılaşmaya izin verilmesi; Nc bölgesi ise, tarımsal faaliyet ile ilgili yapılaşma haricinde, herhangi bir inşaatı izin verilmediği ve ekonomik kalkınma odağında olmadığı görülmektedir.

4.2. Hollanda Örneği

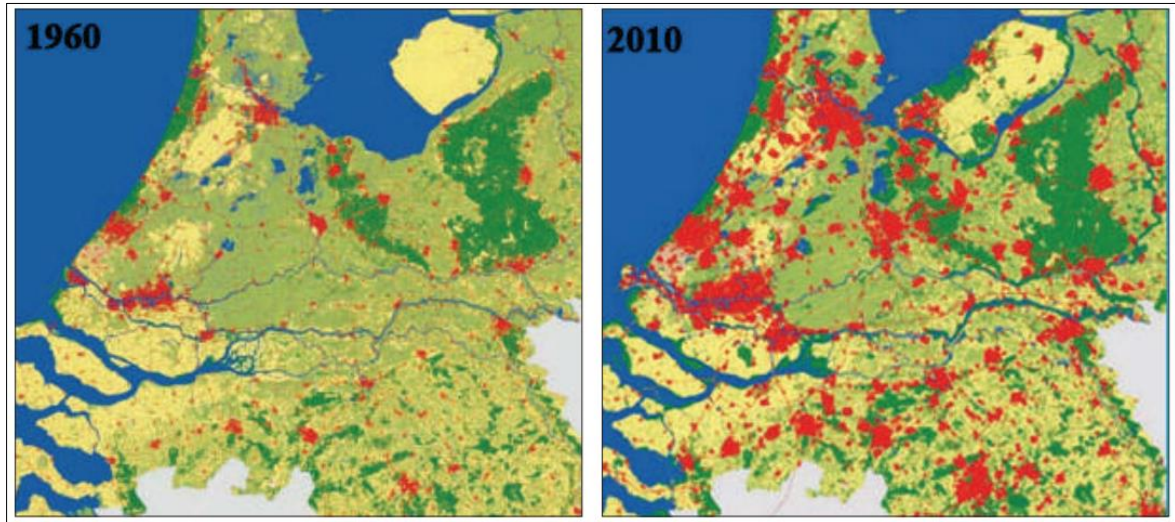
Hollanda; merkez, iller ve belediyeler olmak üzere üç kademede yönetilmektedir. İller ve belediyeler Hollanda'nın yerel yönetim birimleridir. Hollanda'nın yerel yönetim yapısının ana unsurunu belediyeler oluşturmaktadır. Yönetimsel olarak 12 ilden oluşup, illere bölgesel bir nitelik olarak gösterilmesinden ziyade, yerel yönetimler kategorisinde değerlendirilmektedir. Hollanda'nın yerel yönetimler yapılanmasında büyükşehir belediye yönetimi kanunen tanımlanmamıştır. 1995 yılında Amsterdam ve Rotterdam'da büyükşehir belediyesi kurma girişimi yapılan referandumla reddedilmiştir. (Backes ve Woude, 2013: 234). Ademi-merkeziyetçi yapısı ile yerel yönetimleri anayasal, idari ve mali özerkliklerle güçlendirmiştir.

Tarımsal üretimin her aşamasında teknolojiye¹⁶ faydalanan Hollanda, uygulamış olduğu tarım politikaları ile öncelikli olarak verimli tarım arazilerini koruyarak tarımsal sürdürülebilirliğin sağlanmasında örnek bir ülkedir. Uzun vadeli ve teknolojiye dayalı tarım politikaları izleyerek sınırlı ekilebilir alanlarında verimlilik artışı sağlanmaktadır. Kamu, özel sektör ve üniversitelerin ortak girişimleriyle yapılan Ar-Ge faaliyetleri ve kooperatif oluşumu yaygın olarak görülmektedir. Tarım sektöründe birçok türde kooperatif bulunmaktadır. Bu kooperatifler; sera ürünleri, gübreler, tohum ve tohumluk patatesler, suni tohumlama gibi girdilerin tedarikinde önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Kooperatiflerin yanı sıra üretici birlikleri de Hollanda'da yaygın olup genellikle sebze-meyve üretimi, çiftlikte doğanın korunması gibi alanlarda faaliyet göstermektedirler.

¹⁶ İleri tohum teknolojileri, verimli sulama sistemleri, yenilenebilir enerji sistemleri, büyük veri analizi ve akıllı çiftlik yazılımları ile birlikte Hollanda'da tarım alanında görülen teknolojiyle entegre projeler sayesinde üretimlerini ve verimliliklerini arttırmayı başarmışlardır.

Hollanda’da kırsal/yerel kalkınma stratejilerine yönelik “Entegre Havza Yönetimi ve Planlanması” ile fiziki planlama süreçleri arasında eşgüdümün sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Ülkenin tarımsal başarısında, çevre ile uyumlu “Relatienota Politikası”nı da incelemek gerekmektedir. Relatienota Politikası savunmasız doğal alanları koruma çabalarının önemli bir bileşeni olarak başarıya ulaşmıştır (Grossman, 1989: 101). “Relatienota Alanları” belirlenerek tarım alanlarının ve peyzaj alanların korunması amaçlanarak ilk olarak hassas doğal alanlar koruma alanı olarak belirlenmiş, daha sonra özel yönetim için araziler satın alınmış ve çiftçiler ile yönetim anlaşmaları imzalanmıştır (Grossman, 1989).

Hollanda ekonomisinin tarımsal üretime dayalı olması; kentleşme politikalarının tarımsal nitelikli alanları korumaya yönelik gelişmesine zemin hazırlamıştır. Buna yönelik olarak geliştirilen bölgesel uygulamalardan biri, ‘Green Heart’ projesidir. (Çayan ve Nalçakar,2017) Bu proje bölgesi içerisinde kalan kırsal nitelikli yerleşimlerde, tarım alanlarının verimli olarak kullanımı için ‘minimum alandan maksimum verim’ politikası uygulanmış, tarım teknolojileriyle birlikte tarımsal ürün deseninde verimliliğin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Harita 4.3. Randstad Bölgesi’nde kentsel yayılma (1960-2010), (Çayan ve Nalçakar,2017)

Hollanda Randstad Bölgesi¹⁷, Green Heart projesi ile kentsel yayılmayı sınırlandırmak için kent çeperi ile kırsal alanlar arasındaki geçiş bölgelerinde yeşil alan kullanımlarına farklı

¹⁷ Randstad Bölgesi; Amsterdam, Rotterdam, Utrecht ve Lahey’i kapsamaktadır.

fonksiyonlar vermektedir. Kentsel yayılma sınırı oluşturup kırsal alanların korunmasını hedefleyen bölgesel ölçekli bir proje kurgulanmıştır. Bu proje kapsamında ayrıca kent çeperine doğru büyümeyi/yayılmayı önlemek amacıyla kentten 10-30 km uzaklıkta yeni yerleşimler de önerilmiştir.

4.3. İtalya Örneği

İtalya’da Anayasanın 114. maddesinde yapılan değişiklik ile yönetim birimleri; belediyeler, iller, metropol kentler, bölgeler ve devlet olarak anayasada yer almıştır. Fransa örnek alınarak idari örgütlenmesini oluşturmuştur. İtalyan Anayasası kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde yerinden yönetim ilkelerinin uygulanmasını öngörmektedir. (Geray, 1997). 142/1990 sayılı Yasa ile metropoliten kentler, İtalya yerel yönetim sistemine dâhil edilmeye çalışılmış fakat uygulanmamıştır. 2001 yılında ise bir yerel yönetim birimi olarak anayasaya dahil edilmesi ile metropoliten kentlerin statüsü güçlendirilmiştir. Metropoliten kent yönetimlerinin, büyük kentsel yerleşim yerlerinde il yerel yönetimlerinin yerini alması öngörülmüştür (Tortop, 1996:66). İtalyan metropoliten kentlerinin yönetim organları, Türkiye’deki büyükşehir belediyeleri ile benzerlik göstermektedir. Burada da metropol kent meclisi, metropol encümeni (Guinta) ve metropol belediye başkanı bulunmaktadır.

İtalya, 5 özerk statüye sahip 20 bölgeden oluşmaktadır. Ayrıca ülke, 109 il ve 8101 komün¹⁸e ayrılmıştır. Planlama yaklaşımı ise, tek merkezli gelişimden çok merkezli gelişime doğru evrilmektedir. Mekânsal planlamadan sorumlu olan yönetim kademeleri; devlet, bölgeler, iller ve belediyelerdir. Merkezi yönetim, planlama konusunda bir çerçeve hazırlamakta iken bölgeler, bölgesel planları ve arazi planları hazırlamak ile yükümlüdür. İl ve belediye planları bölgesel planlar ile ilişkilendirilmektedir. İl planlarında, belediyelerin sosyo-ekonomik rolleri tanımlanmasına ek olarak arazi kullanım planlaması yapılmaktadır. Belediyeler ise arazi kullanım planlaması yapmakla görevlendirilmiştir. Bu planların yanında kentsel gelişmeyi destekleyen, “Entegre Müdahale Programları”, “Kentsel Islah Programları” ve “Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma Programları” bulunmaktadır (Nagy, Mangels ve Berdavs, 2009).

¹⁸ Komün, mahalli ilişkilerle birleşmiş halktan oluşan bir örgüttür. (Orhun, 1947)

1980’li yıllar ile birlikte tarım ve endüstri birlikte ele alınmaya başlamıştır (Angeli, 2000). 1990’lı yıllarda ise kırsal kurumlar ve yönetim yapısı güçlendirilmiş, kırsal kalkınma araçlarından “Entegre Bölgesel Programlar” “entegre, aşağıdan yukarıya planlama anlayışının gelişmesine Yerel Eylem Gruplarının (Local Action Groups, [LAGs]¹⁹) şekillenmesine yardımcı olmuştur. 2000-2006 döneminde ise, “Ortak Tarım Politikası” kapsamında çok fonksiyonlu bir kırsal kalkınma yaklaşımı geliştirilmiştir.

Bölgesel planlama politikalarının parçası olan 2001 yılından itibaren “Tarım Bölgeleri” bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu bölgeler kır-kent ilişkisinin doğru bir şekilde kurgulanmasını sağlayıp kümelenme yaklaşımı ile yerel aktörler, tarım-gıda işletmeleri ve çiftçiler için işbirliği ile hareket etmesini sağlamaktır.

Örnek olarak Forli Casena²⁰ ele alındığında, tarımsal sanayi kent - kır entegrasyonunun sağlandığı, kırsal ve kentsel alanların fiziksel olarak iç içe geçtiği, ürün birliği, arazi yönetim kurulu ve kırsal alanda yerel eylem gruplarının kurulduğu bir bölgedir. (OECD, 2013). 2007 yılından sonraki süreçte “Ulusal Strateji Planı ve Ulusal Strateji Çerçevesi” ortaya çıkmıştır. İtalya’nın tarım alanlarına yönelik gerçekleştirilen yerel yönetim uygulamalarını incelemek amacı ile Milano ve Floransa örnekleri ele alınmıştır.

Milano

Milano kenti için tarım alanlarının korunmasını amaçlayan “OpenAgri Projesi” bulunmaktadır. Kent ile kırsal alan için sınır oluşturan, tampon bölge oluşturulmuştur. Cascino Nosedo bölgesinin, yeniden yapılandırılmasını sağlayarak alanı her anlamda kalkındırma üzerine kurulu olup yerel yönetimden bağımsız olan sivil toplum kuruluşlarının da dahil olduğu birçok ortaklık içermektedir. Cascina Nosedo'da, "kentsel çevre" olarak tanımlanan, şehir merkezi arasındaki geçiş bölgesini temsil eden "Kentsel Tarımda Açık İnovasyon Merkezi" oluşturacak tarım arazilerinden oluşmaktadır (Urban Innovative Action,UIA).

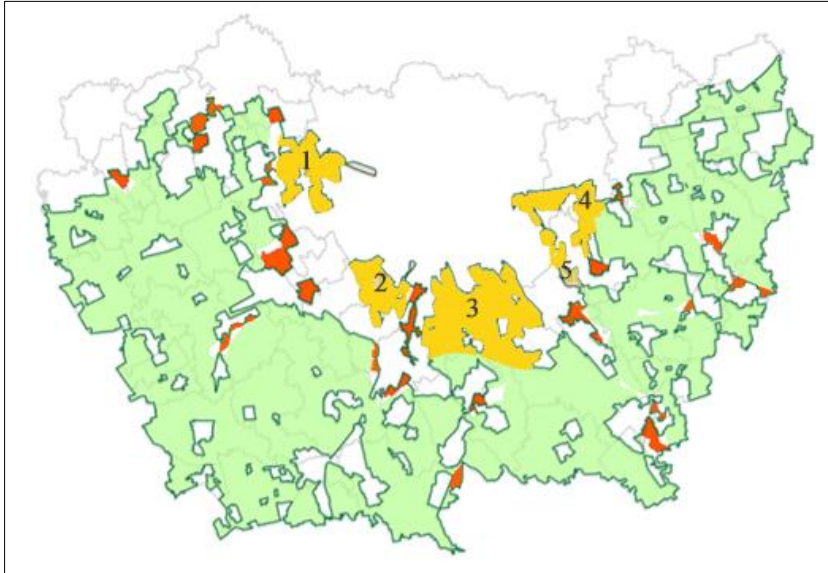
¹⁹İtalya'nın İç Alanlara İlişkin Ulusal Stratejisinin (SNAI) desteklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kamu yetkililerine kapasite geliştirme olanağı sağlar ve yerel paydaşların katılımını sağlar. LAGs entegre bir yönetim modeli aracılığıyla belediyelerle işbirliği yapmaktadır.

²⁰ Forli-Cesena, kuzey doğu İtalya'da Emilia-Romagna bölgesinde bir ildir. İl merkezi, ile isimlerini de veren Forli ve Cesena şehirleridir.

Milano'nun tarımına yönelik planlarda özel olarak tanımlamalar geliştirildiği görülmektedir. Bu tanımlamalar aşağıda sıralanmaktadır:

- Büyükşehir kuşağının tarım bölgeleri
- Kentsel kuşak planlarında yer alan kentsel kuşağın tarım alanları ve yeşil alanları
- Şehir ve kır arasındaki bağlantı bölgeleri (URL-1)

Milano için tarım alanlarının korunmasına dair “Güney Milano Tarım Parkı”²¹ örneği yer almaktadır. Bu park; bölgesel bir tarım parkı olmakla birlikte metropol kuşağında yer alan bir park olarak “Korunan Bölgesel Alanlar Genel Planı”²²nda yer almaktadır. Bu park, gıda politikalarının planlama ile doğrudan ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca 2 ayrı nehir sistemi arasındaki bağlantının ana unsuru olarak yapılandırılmıştır. Yaklaşık olarak 47.000 hektarlık bir alana sahiptir. Milano Belediyesi dahil olmak üzere 134 belediyenin 60'ını içermesiyle beraber Milano Büyükşehir toplam alanının yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır. Güney Milano Tarım Parkı bölgesi, 2000 yılında onaylanan bir “Bölgesel Koordinasyon Planı (PTC)” tarafından yönetilmektedir (Harita 4.4). Bu plan, doğal çevrenin korunması ve tarımsal faaliyetlerin güvence altına alınmasını amaçlamaktadır.

Harita 4.4. Metropol kuşağın Bölgesel Koordinasyon Planı (PTC)

²¹ 150 sayılı Bölgesel Kanun ile kurulan bölgesel bir tarım parkıdır.(URL-4) Metropol kuşağında yer almaktadır.

²² 24/1990 sayılı Bölge Kanununda atıfta bulunulan ""Bölgesel Korunan Alanlar Genel Planı" ayrıca bölgesel parkların sınıflandırılmasını da tanımlamaktadır. Bu parklar: nehir parkları, dağ parkları, tarım parkları, orman parkları, büyükşehir kuşağı parkları.

Metropol kuşağının tarım bölgelerine ait alanlar, verimlilik düzeylerinin yüksek olması nedeniyle, birincil stratejik sektör olarak kabul edilen tarımsal üretim işlevlerinin korunması ve uygulanması amacı taşımaktadır. Kentsel kuşak planları, kent ve kırsal arasındaki bağlantı bantlarını oluşturmaktadır. Bu alanlarda Park, kullanımla bağlantılı müdahalelerin uygulanmasıyla birlikte, Tarımsal faaliyetlerin korunmasını, peyzajı ve çevresel iyileştirmeyi ve savunmayı amaçlayan ve planda özel alanlar olarak tasarlanan Harita 5’te numaralar ile ifade edilen Parklar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

1. Batı Parkı «Il Bosco in città»
2. Navigli Parkı "Şehirdeki Su"
3. Abbey Park "Şehirde Tarım"
4. Doğu Parkı "Idroscalo"
5. Lambro Monluè.

Bölgesel Koordinasyon Planı (PTC) Çizelge 4.2’de gösterilen aşağıda sıralanmış olan bölümlerden oluşmaktadır:

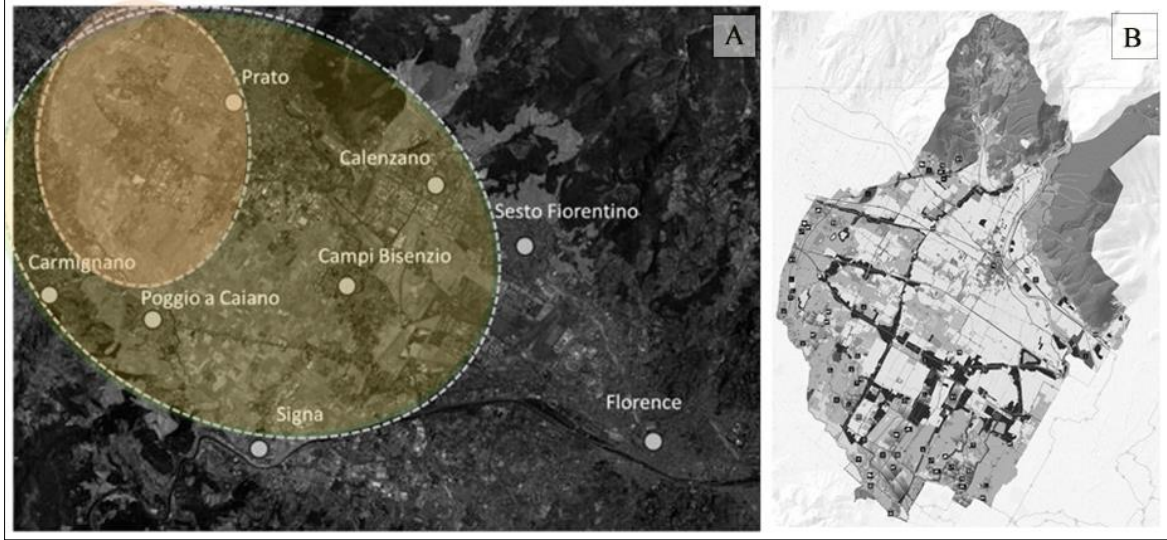
Çizelge 4.2. Bölgesel Koordinasyon Planı (PTC) lejant ve bölümleri

Lejant	Açıklama	Plan Dayanak
	Metropol kuşağındaki tarım bölgeleri	PTC, madde 25
	Kentsel kuşağın tarımsal ve yeşil alanları (Kentsel Kuşak Planları)	PTC, madde 26
	Kent ile kırsal bölgeyi birbirine bağlayan bölgeler, kullanım alanları	PTC, madde 27

Floransa

Floransa, Kuzey İtalya’daki Toskana Bölgesi’nin başkentidir. Yaklaşık 7000 hektarın üzerinde ekilebilir alana sahip, Toskana’nın ekonomik gelişiminde önemli bir yeri vardır. Toskana bölge yönetimi, metropol peyzajının iyileştirilmesi amacıyla, ilgili belediyelerin planlama hedefleri ve eylemleri arasında daha iyi bir koordinasyon uygulamasını gerçekleştirmiştir (Fanfani, 2018). Toskana yönetimi, Floransa metropoliten bölgesinin tarımsal kentsel alanında, fiziksel planlama ile bütünleşmiş bir kentsel-kırsal yaklaşım olan, arkeolojik, çevresel ve “tarımsal miras” varlıklarını geliştirmesi ve çok işlevli bir kent

çevresi tarım parkının yaratılması amacına yönelik “Bölge Projesi” geliştirmiştir (Harita 4.5).

Harita 4.5. Prato tarım parkı

Şekil A'da Metropolitan Floransa Bölgesi'nin tarım alanlarının konumu gri daireler ile gösterilmiştir. Tarım Ovası Parkı ve Prato Tarım Parkı (daha küçük elips) ile gösterilirken B bölümünde Prato Tarım Parkı için ilk mekânsal senaryo şeması gösterilmektedir (Harita 6).

Bölgesel yönetimi tarafından desteklenen projede, kentsel ve bölgesel planlama sektörü vatandaşların, derneklerin ve paydaşların aktif katılımıyla karakterize edilen bir süreçle devam etmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini takip etmekle kalmayıp, özellikle çiftçiler ve tüketiciler arasında yakın bir kırsal-kentsel iş birliği çerçevesinde, ekonomik açıdan sürdürülebilir bir tarımsal yönetimi de içermektedir.

4.4. Avustralya Örneği

1995 tarihli Yerel Yönetim Yasası ile Batı Avustralya'da yer alan yerel yönetimler bölgelerinin iyi bir şekilde yönetilebilmesi için gerekli olarak görülen yerel yasaları yapabilme imkânı kazanmıştır (Department of Local Government, Sport and Cultural Industries, 2021).

Yerel yönetimin yetki alanları içinde ve arasında önemli derecede farklılıklar olabilmekte, bu farklılık kırsal-metropolitan farklılıkların ötesinde yer almaktadır. Avustralya’da üç yönetim düzeyi ya da kademesi şu şekilde ifade edilmektedir: Tüm ülke (The Whole Nation), eyalet veya bölge (State or Territory) ve yerel alan (City, Municipality, Shire)’ dan oluşmaktadır. 20. yüzyıl başlarında her başkentten yirmi ile elli arası yerel yönetim bir araya gelmiş ve metropol belediyeler kurulmuştur (Neutze, 1978).

“Yerel yönetimler, kentsel gelişim ve kentlerin yeniden yapılanması için entegre yaklaşımların geliştirilmesinde hatırı sayılır bir potansiyele sahiptirler. Bu potansiyel oldukça kuvvetlidir. Çünkü yerel yönetimler tüm eyaletlerde neredeyse tüm inşaa ve imar onayı işinden sorumlu oldukları gibi, yerel stratejik planlama sorumluluğunu da taşımaktadırlar. Tüm bu yetkiler yerel yönetimlerin kendi bölgelerinde yatırım ve gelişme dokusunu şekillendirmelerini sağlamaktadır. Bunların yanı sıra bu yetkiler, onları aynı zamanda da kentsel altyapının önemli koordinatör ve uygulayıcısı konumuna sokmaktadır” (Howe,1995:181).

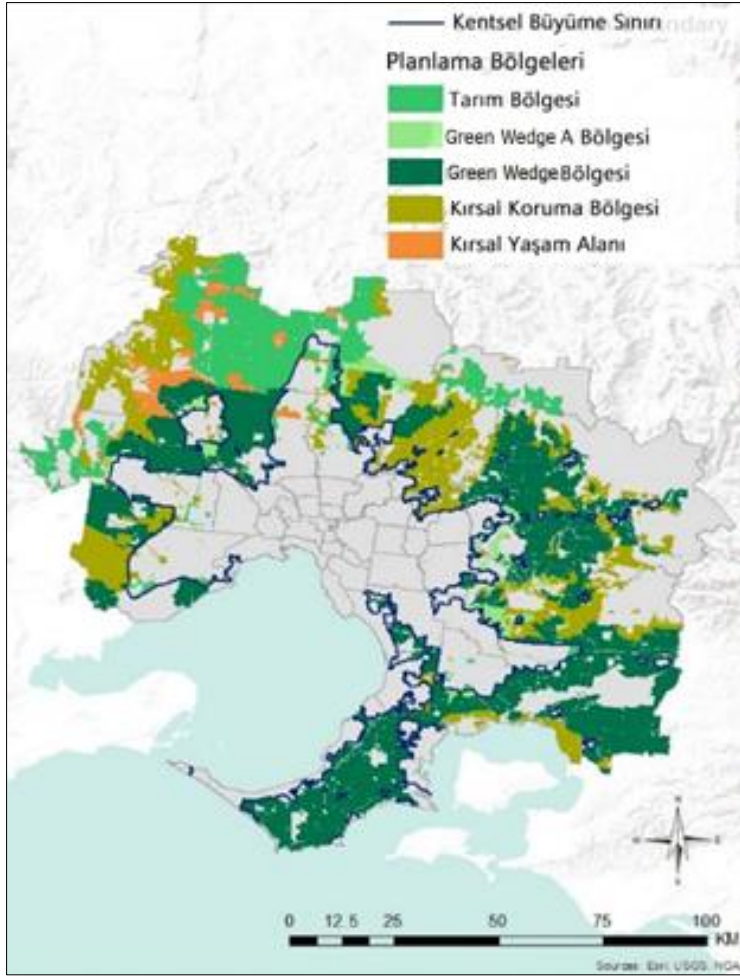
Tüm Avustralya şehirlerinde tarım sektörü, yerel ekonomilere %1'den daha az katkıda bulunan marjinal bir ekonomik faaliyettir (Rawnsley, 2017). Avustralya nüfusunun %85'inden fazlası kıyıda 50 km uzakta yaşaması metropoliten kent çevresi alanlarındaki (MPUa) daha küçük çiftlikler ve Avustralya bölgesindeki binlerce hektarlık çiftlikler ile çiftlik büyüklüğünü etkilemektedir (ABS, 2004).

Sulamanın kullanılması tarım için daha az erişilebilir alanlarda çiftçiliğin genişlemesine olanak sağlamıştır. (Lawrence, Richards ve Lyons, 2013). Tarım alanlarını kentsel genişlemeden korumak ve metropoliten kent çevresi alanlarındaki çiftçilik faaliyetlerini teşvik etmek için birçok politika ve araç kullanılmaktadır. Bunlar arasında; tarımsal tamponlar, 'Tarım hakkı' düzenlemeleri, tröstler yoluyla tarım arazisi edinimi, vergilendirme, mali teşvikler ve yasal düzenlemeler yer almaktadır (Richardson, 2007; Sokolow, 2004). “Sürdürülebilir tarım”, “Çok İşlevli Tarım²³”, “Genç Çiftçiler”, “Gıda İnovasyon Ağı”, “Green Wedge Yönetim Planı” gibi alternatif modeller de vardır. (ABARES, 2007). Bu planların önemi, hem önemli bir arazi kullanım stratejisi hem de bir arazi yönetim aracı olarak yaygın olarak kabul edilmektedir.

²³ “Çok İşlevli Tarım (MFA)”, tarımsal faaliyeti yeniden değerlendiren bir tarım modelini temsil eden bu politika kapsamında, gıda güvenliği, çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel işlevleri içeren bütünsel bir planlama çerçevesi geliştirilmektedir (FAO, 1999; Renting, 2005).

Melbourne'un büyüyen nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayan uzun vadeli tarımsal kullanımı desteklemek için arazi kullanımının yönetilmesi amacıyla planlama denetimlerine ihtiyaç duyulmakta ve bu amaca yönelik ; Ulaştırma ve Planlama Bakanlığı, yerel halk, belediyeler ile yapılan çalışmalar ardından Victoria'nın yeşil alanlarını ve tarım arazilerini korumak için 20 eylemi özetleyen Melbourne İçin Planlama Yeşil Alanlar Ve Tarım Arazileri Eylem Planı 2024" adlı bir plan hazırlanmıştır (Harita 4.6).

Melbourne'un kentsel formu, büyüme koridorları ve kentsel alanları ayıran açık yeşil alanlar ile ana ulaşım yollarını takip eden radyal bir şekle sahiptir. Açık -yeşil alanlar, Melbourne'un çevresinde kentsel olmayan arazi kullanımının korunmasını sağlamaktır. İlk ve en kapsamlı olarak Melbourne ve Metropolitan Board of Works (MMBW) tarafından 1971 yılında, "Planning Policies for Melbourne Metropolitan Region" raporunda beş bölgeyi belirleyerek kentsel gelişmeden korunmayı sağlamak için Harita 4.7.'de gösterilen planlama bölgelerinin getirilmesini önermiştir. Bu bölgeler; "Koruma Bölgesi", "Peyzaj İlgi Bölgesi", "Özel Maden Çıkarma Bölgesi", "Yoğun Tarım Bölgesi" ve "Genel Tarım" (MMBW, 1971) olarak lejantta belirtilen bölgelerin amaçları aşağıda sıralanmıştır.

Harita 4.7. Tarım ve kırsal yaşama yönelik metropol planlama bölgeleri (Spatarua ve Faggiana, 2018)

Tarım Bölgesi

Verimli tarım alanlarının korunması amaçlanmaktadır. En az 40 hektarlık alanda bulunmaktadır. Bu bölgede, kırsal nüfusu desteklemek için istihdamın ve nüfusun korunmasını teşvik edilmektedir.

Green Wedge A Bölgesi

Planlama ve Çevre Yasası Madde 35.05'te yer alan, Green Wedge A Bölgesi, metropol alanında kalan kentsel olmayan arazileri tarımsal, çevresel, tarihi, doğal kaynak ve kırsal yaşam nitelikleri görülmektedir. En az sekiz hektarlık bir alanda görülmektedir. Bölgenin doğal kaynakları, doğal peyzajını ve miras değerlerini korunması amaçlanmıştır.

Green Wedge Bölgesi

1987 Planlama ve Çevre Yasası Madde 35.04 uyarınca; Green Wedge Bölgesi , kentsel büyüme sınırının dışında kalan Melbourne metropolünün kentsel olmayan alanları olarak tanımlanır. Bu bölgede Yeşil kama alanları, büyük altyapı (havaalanları, su tesisleri), büyük taş ocakları, kültürel miras alanları, biyolojik çeşitlilik alanları ve su havzaları gibi tarım ve düşük yoğunluklu faaliyetler görülmektedir. En az 40 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Metropol Green Wedge Bölgesinde Temel Planlama Hükümleri (CPP) uygulanmaktadır.

Kırsal Koruma Bölgesi

Planlama ve Çevre Yasası Madde 35.06'da Kırsal Koruma Bölgesi ,çevreyi korumak ve geliştirmek için uygulanır. Bölge, tarımsal üretim fırsatını tanımaya ek olarak aynı zamanda doğal çevreyi ve doğal süreçleri tarihi, bilimsel, manzara, yaşam alanı veya kültürel değerleri açısından korumayı ve muhafaza etmeyi amaçlamaktadır. En az 40 hektarlık bir alanı kapsamaktadır.

Kırsal Yaşam Alanı

En az 2 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Çevresel arazi kullanımlarını olumsuz etkilemeyen kırsal ortamda konut kullanımını sağlamaktadır. Bölgenin doğal kaynaklarını, biyolojik çeşitliliğini, peyzajını ve miras değerlerini korumaktadır.

4.5. Almanya Örneği

Federal bir yapıya sahip olan Almanya'da mekânsal planlama yapısı incelendiğinde, hazırlanan planlar arasında koordinasyona önem verdiği görülmektedir. Almanya'da yürütme gücü federasyon, eyaletler, ilçeler ve belediyeler arasında paylaşılmaktadır. Tüm kamu planlama kurumları ile planların tasarlanmasının yatay ve dikey koordinasyonu, Alman planlama sisteminin önemli bir özelliğidir. Dikey boyut, farklı yetki düzeyleri (ulusal, bölgesel, yerel) olarak; yatay boyut ise formal koordinasyon, kamu ve aynı idare düzeyindeki özel aktörlerin koordine edilmiş faaliyetlerini tanımlar (Kayıkçı,2003).

Planlama sisteminde güçlü bir yasal çatı ve kendi planlama yasalarını yapan farklı eyaletlerin planlama uygulamalarından oluşmaktadır. Federal İmar Yasasında, arazi kullanımı ve gelişmenin kontrolü ile ilgili temel düzenlemeler yer almaktadır. Bu düzenlemeler ile birlikte yerel düzeyin uygulamalarının kontrol sorumluluğunu belirlenip iki tür plan için tedbirler alınmaktadır. Bu planlar; yerel yetki alanı içinde bölgeleme planı olan “Hazırlayıcı Arazi Kullanım” ve arsaların arazi kullanımını belirleyen “Ayrıntılı Plandan” oluşur (Andy,1996).

Almanya’da Federal Hükümet, planlama için gerekli yasal çerçeveyi çizmekte ve eyaletler de bu çerçeveye uygun olarak ²⁵kendi planlama sistemlerini oluşturmakta ve uygulamaktadırlar. Almanya’nın planlama sisteminin bir özelliği olan planlamanın en düşük karar verme birimlerinin girdileri gözden geçirilmesi ve eyalet düzeyinde karşılıklı işbirliği içinde geliştirilmesini yansıtan mekânsal planlama sisteminin önemli bir özelliği olan “Ters Akıntı İlkesi” de yönetim düzeyleri arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır.

Almanya’da kentsel yayılmanın kırsal alanlar üzerindeki baskısını azaltmaya yönelik gerçekleştirilen projeler Leipzig-Halle Bölgesi örneği üzerinden ele alınacaktır.

Leipzig-Halle

Almanya’nın, Leipzig-Halle Bölgesi, ülkenin önemli sanayi merkezlerinden biridir. Bölgede,1940’lı yıllardan itibaren ağırlıklı olarak sanayi alanlarının saçaklanması ile kent makroformu çeperdeki kırsal alanlara, tarım topraklarına ve orman alanlarına doğru yayılmaya başlamıştır. Kentsel yayılma, kırsal nitelikli alanlar üzerinde tehdit yaratıp tarım alanları ile orman arazilerinin kayıp oluşmasına sebep olmuştur (ICLEI Europe, 2008).

Kentsel yayılmanın kırsal alanlar üzerindeki baskısını azaltmak amacıyla, 1996 yılında Leipzig kent yönetimi, çevresindeki 13 belediye ve ilçe yönetimleri ile birlikte ortaklık kurarak kentsel fonksiyonları kent çeperinde oluşturulan “Green Ring (Yeşil Kuşak)” uygulamaları ile kentsel büyümenin sınırlandırmasını hedefleyen bir proje geliştirmiştir. Bu proje ile kentsel yayılma problemine yönelik Leipzig bölgesi, farklı nüfus yoğunlukları ve fonksiyonların önerildiği alt bölgelere ayrılmıştır. Bu alt bölgeler; “kentsel alan” , “iç kent çeperi” , “dış kent çeperi” ve “kırsal alan” olarak sınıflandırılmıştır.

²⁵ Plan ve politikalar federal yapıdakilere uyumlu olmalıdır.

Kentsel alanlar ve kırsal alanlar, Green Ring(Yeşil Kuşak) adı verilen bölgesel ölçekte yeşil alan kullanımlarının yoğun olarak görüldüğü tampon bölge ile ayrılıp farklı planlama kararları geliştirilmiştir. Sanayi alanlarından kaynaklı parçalı biçimde kentsel yayılma problemini ele alan“Sanayi Alanları Dönüşümü” projesi ile gelişim sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Almanya, kent ve kır arasında yoğun sanayinin üretildiği alanlarda bir mekânsal örgütlenmeyi başarmıştır (Serter, 2021).

Leipzig-Halle’de bölgedeki su kaynaklarının, havzaların ve çevresinde sürdürülen tarım faaliyetlerinin sürekliliğini sağlamak amacıyla “Su Dostu Tarım” projesi geliştirilmiştir. Bu proje ile birlikte 8000 hektar havza alanı su koruma bölgesi olarak ilan edilerek buradaki tarım faaliyetlerinde tüketilen su miktarını azaltmak amaçlanmıştır (Nalçakar ve Çayan,2017).

4.6. Bölüm Değerlendirmesi

Dünyada ve Türkiye’de son yıllarda hız kazanan nüfus artışı beraberinde kentleşme sorunsalını da getirmiştir. Kentleşmenin; mekânın fiziksel boyutu açısından yarattığı etki ele alındığında, bu durumun en büyük olumsuzluğu kırsal alanlar ve tarım toprakları üzerinde yaşanmaktadır. Kentlerin, artan nüfusun mekânsal ihtiyacını karşılamaya yetmediği noktada kentsel yerleşim alanları kontrolsüz ve plansız biçimde kırsal alanlar üzerinde yayılma eğilimine girmektedir.

Dünyada tarım alanlarının planlanmasına yönelik olarak gelişme göstermiş farklı ülkelerin politikaları uygulamaları Çizelge 4.3.’te karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Her bir örnek temel politikalar, planlama sistemi, tarımsal uygulamalar ve başarı faktörü açısından tabloda değerlendirilmiştir. Tarımsal politikalar açısından uygulama örnekleri olarak; alt bölgeler, tarım bölgeleri, tarım parkları, tarımın koruma kuşağı içinde değerlendirilmesi ve kentsel alan ve kırsal alanlar arasında tampon bölge oluşturulması gibi politikalar görülmektedir.

Çizelge 4.3. Tarımsal alanların planlanmasına ilişkin dünya örnekleri

Ülke	Temel Politikalar/Araçlar	Uygulamalar	Başarı Faktörü
Fransa	Planlama Sistemi	Yerel Kent Planları	Tarım arazilerinin korunması ve açık ovaların geliştirilmesi
	Arazi Koruma		Çevrenin ve peyzaj alanlarının korunması; “Ekolojik koridorlar
	Entegre kırsal planlama		Vadiler ve nehirler gibi biyolojik çeşitlilik açısından hassas alanlar için rezerv alanları
	Kırsal kentsel ortaklıklar		Kentleşecek alanların kontrolü ile tarım alanlarının korunması
İtalya	Planlama sistemi Ortak Tarım Politikası	Tarım bölgeleri	Arazi kullanım planları ve bölgesel planlama politikalarının parçası
			Tarımsal işletmelerin desteklenmesi
			Tarımsal ve gıda zincirlerinin uluslararası pazara açılması
			Kırsal alanların geliştirilmesi
			Yerel aktörler, çiftçiler ve gıda/tarım işletmelerinin belirli alanlarda yığılması ve iş birliği
		Milano OpenAgri Projesi	Kent ile kırsal alan için sınır oluşturan, tampon bölge
			“Kentsel Tarımda Açık İnovasyon Merkezi”
			Yerel yönetimden bağımsız sivil toplum kuruluşlarının da dahil olduğu birçok ortaklık vardır.
		Milano için tarım alanlarının korunmasına dair “Güney Milano Tarım Parkı”	Korunan bölgesel alanlar genel planı kapsamında hem bölgesel bir tarım parkı hem de metropol kuşağında bölgesel bir parktır.
			Tarım parkı 47.000 ha büyüklüğündedir. Milano Büyükşehir toplam alanının yaklaşık %30'unu kapsamaktadır.
			Bölgesel Ekolojik Ağ sistemi çerçevesinde Güney Milano Tarım Parkı, bölgesel parklarıyla Ticino nehir sistemi ile Adda nehir sistemi arasındaki bağlantının ana unsuru olarak yapılandırılmıştır .
		Floransa “Bölgesel Entegre Projesi”	Metropolitan bölgenin tarımsal kentsel alanında fiziksel planlamaya entegre bir kentsel-kırsal yaklaşım
			Tarımsal-çevre sistemlerinin entegre bir şekilde iyileştirilmesi
			7000 ha. ekilebilir arazi
			Tarımsal miras, tarım parkı
			Çok düzeyli yönetim

Çizelge 4.3. (devam) Tarımsal alanların planlanmasına ilişkin dünya örnekleri

Avustralya	Planlama sistemi 'Tarım hakkı' düzenlemeleri Tröstler yoluyla tarım arazisi edinimi Mali teşvikler Vergilendirme	Tarımsal tamponlar Tarım bölgeleri	Tarım Bölgesi -Tarım arsalarının kullanımını sağlamak -Konut da dahil olmak üzere tarım dışı kullanımların, arazinin tarım amaçlı kullanımını olumsuz etkilememesini sağlamak -En az 40 hektarlık alan
			Green Wedge A Bölgesi -Tarım alanlarını korumak -Bölgenin biyolojik çeşitliliğini, doğal kaynaklarını, doğal peyzajını ve miras değerlerini korumak, muhafaza etmek ve geliştirmek. -Minimum en az 8 hektardır.
			Green Wedge Bölgesi -Tarım alanlarını korumak -Sürdürülebilir tarım faaliyetlerini teşvik etmek -Minimum en az 40 hektardır.
			Kırsal Koruma Bölgesi -Tarihi, arkeolojik ve kültürel değerler için doğal çevreyi ve doğal süreci korumak ve geliştirmek. -Minimum en az 40 hektardır.
			Kırsal Yaşam Alanı -Çevresel arazi kullanımlarını olumsuz etkilemeyen kırsal ortamda konut kullanımı -Bölgenin doğal kaynaklarını, biyolojik çeşitliliğini, peyzajını ve miras değerlerini korumaktadır. -Minimum alt bölüm en az 2 hektardır.
Hollanda	Relatienota Politikası	Green Heart Projesi	Hassas doğal alanlar koruma alanı olarak belirlenmiştir.
	Minimum alandan maksimum verim politikası		Tarımsal ürün deseninde verimliliğin artırılması çalışmaları yapılmaktadır. Kentsel yayılma sınırı oluşturup kırsal alanların korunması hedeflenmiştir.
Almanya	Planlar arası koordinasyon	Leipzig-Halle Bölgesi Green Ring (Yeşil Kuşak) Projesi	Kentsel yayılma problemine yönelik alt bölgeler oluşturulmuştur.
	Federal yapı Kurumlar arası dikey ve yatay koordinasyon	Su Dostu Tarım Projesi	Kentsel alanlar ve kırsal alanlar tampon bölgeler ile ayrılmıştır. 8000 hektar havza alanı su koruma bölgesi olarak ilan edilerek buradaki tarım faaliyetlerinde tüketilen su miktarını azaltmak amaçlanmıştır.

Türkiye’de metropoliten kent yönetimine yönelik tartışmalar 1982 anayasası ile yasal zemine oturtulmuştur. İtalya’da ise 2001 yılında anayasaya dahil edilmiştir. Tarım alanlarının planlanmasına yönelik dünya örneklerini incelemek gerekirse; tarım alanlarını koruma başlığı altında değerlendirilmektedir. Floransa’da Metropolitan bölgenin tarımsal kentsel alanında fiziksel planlamaya entegre bir kentsel-kırsal yaklaşım olarak “Bölgesel Entegre Projesi” geliştirilmiştir.

İtalya’da arazi kullanım planları ve bölgesel planlama politikalarının parçası olarak tarım bölgeleri geliştirilmiştir. Milano’da “Milano OpenAgri Projesi” kapsamında kent ile kırsal alan için sınır oluşturan tampon bölge oluşturulmuştur. Aynı zamanda “Korunan Bölgesel Alanlar Genel Planı” kapsamında, metropol kuşağında bölgesel tarım parkı olan Güney Milano Tarım Parkı nehir sistemiyle birlikte planlanmıştır.

Hollanda örneğinde minimum alandan maksimum verim politikası ile “Green Heart Projesi” kapsamında hassas doğal alanlar koruma alanı olarak belirlenmiştir. Kentsel yayılma sınırı oluşturulup kırsal alanların korunması hedeflenmiştir. “Su Dostu Tarım Projesi” ile 8000 hektar havza alanı su koruma bölgesi olarak ilan edilerek buradaki tarım faaliyetlerinde tüketilen su miktarını azaltmak amaçlanmıştır. Almanya örneğinde “Green Ring (Yeşil Kuşak) Projesi” ile kentsel yayılma problemine yönelik alt bölgeler oluşturulmuştur. Kentsel alanlar ve kırsal alanlar tampon bölgeler ile ayrılmıştır.

Fransa’nın planlama sistemine bakıldığında yerele özgü lejant geliştirilmesi ve sürdürülebilirlik ilkesinin planlama sistemine dahil edilmesi ve yerele özgü lejant geliştirme ön plandadır. Yönetmelik yapı açısından Türkiye ile benzerlikler görülmektedir.

Kentsel yayılmaya bağlı olarak metropoliten bölgelerde tarım alanları ve diğer doğal kaynakların korunmasına yönelik olarak, “Yeşil kuşak” uygulamaları öne çıkmaktadır. Kentsel yayılmanın denetlenebilmesi için kullanılan araçlardan biridir (Bruton ve Nicholson, 1990). Metropolitan alanların çevresindeki tarım alanlarını, ormanları ve yeşil alanları içine alan ve kenti sınırlayan bir bölge oluşturulmasını amaçlayan bu uygulama, Japonya, İngiltere ve Güney Kore gibi ülkelerde de uygulama alanı bulmaktadır (Cullingworth ve Nadin, 2002; Bengson ve Youn, 2006).

Avustralya Melbourne örneğinde tarım bölgeleri oluşturulmuştur. Paris örneğinde ise 2000 yılından beri Arazi Kullanım Planının yerini Yerel Kent Planı (Plan Local d'Urbanisme [PLU]) almıştır. Koruma başlığında belirtilen; önemli mirasa sahip veya tarihi ilgiye sahip bahçe/yeşil alan, ağırlıklı olarak ekili bahçe/açık alan ve yapılacak ekim alanları bulunmaktadır. Tarımsal alanlara yönelik olarak; tampon bölgeler, hassas doğal alanlar koruma alanı olarak belirlenmesi, bölgesel tarım parkları, tarım bölgeleri, alt bölgeler ve kentsel yayılma sınırı oluşturulması öne çıkmaktadır.

5. ALAN ARAŞTIRMASI: ANKARA METROPOLİTEN ALANDA TARIM POTANSİYELİ, TARIMSAL ALANLAR, PLANLAMA VE YEREL YÖNETİM UYGULAMALARI

Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olarak ilan edildikten sonra hızlı bir gelişme süreci yaşamış, kutuplardan çevreye yayılma tarzında genelleştirilebilecek mekânsal gelişme dinamiklerinden farklı olarak yeni bir kutup olarak belirmiş, yayılma yerine sıçrama niteliğindeki gelişimi ile Türkiye'deki kentsel alanlar içinde kendine özgü bir örnek olmuştur (Özaslan ve Şeftalici, 2002).

Türkiye'nin başkenti konumunda olan Ankara kentleşme sürecini tüm boyutlarıyla yaşayan kentlerden bir tanesidir. Aynı zamanda önemli bir tarım kentidir. Ankara'nın toplam alanı 2.561.500 hektardır. Bu alan içerisinde %49 tarım alanı, %33 çayır-mera alanı, %14 orman alanı ve %4 kent alanıdır.

1920'li yıllardan itibaren sürekli bir planlama deneyimi yaşayan Ankara'nın son dönemde, küresel ölçekte yaşanan süreçlerin sosyo-ekonomik yapıda oluşturduğu etkiler sebebiyle sosyal, ekonomik ve mekânsal yapıdaki hızlı dönüşümler bir plansızlık sürecinin oluşmasına neden olmuştur. Ankara metropoliten kent bütününde sektörel gelişmeleri ve yatırımları yönlendirici üst ölçekli bir plan olmaması nedeniyle kent, gelişimini vizyonu ve üst ölçekli bir planı olmadan sürdürmekte; bu nedenle kentin farklı sektörel ve mekânsal ölçeklerinde farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır (Eceral, Üçer ve Sönmez, 2005).

Bu tez kapsamında, tarım sektörü üzerinden Ankara'nın tarım potansiyeli değerlendirilip, Ankara Büyükşehir Belediyesinin tarım politikaları ve planlama açısından tarım alanlarının durumu ele alınmakta, Ankara'nın farklı ölçeklerdeki planları ve arazi kullanımlarında tarım alanlarının değişimi incelenmektedir.

Ankara örneği üzerine çalışmalar; TÜİK tarım verileri, Ankara Tarım ve Orman İl Müdürlüğü verileri, Ankara Büyükşehir Belediyesinden alınan veriler, strateji raporları, faaliyet raporları, ODTÜ Harita ve Plan Arşivinden alınan Ankara'nın farklı ölçeklerdeki planları, plan raporları, Başkent Ankara Tarım Kampüsünden alınan tarım verileri kapsamında oluşturulmaktadır.

Alan araştırması, birincil ve ikincil nitelikli kaynakların derlenmesiyle oluşturulmuştur. Literatür taraması ve incelemesi yapılmasının ardından tez kapsamında tarım sektörü üzerinden Ankara'nın tarım potansiyeli değerlendirilip, Ankara Büyükşehir Belediyesinin tarım politikaları incelenmekle birlikte Ankara'nın farklı ölçeklerdeki planları ve arazi kullanımlarında tarım alanlarının değişimi incelenmektedir.

Metropolitan alan kavramı çerçevesinde Ankara'nın metropolitan kenti tanımlayan ilçeleri merkez ilçeler (Altındağ, Etimesgut, Keçiören, Mamak, Pursaklar, Sincan, Yenimahalle, Çankaya, Gölbaşı) ve diğer ilçeler (Akyurt, Ayaş, Bala, Beypazarı, Elmadağ, Evren, Güdül, Haymana, Kahramankazan, Kalecik, Kızılcahamam, Çamlıdere, Çubuk, Şereflikoçhisar, Nallıhan ve Polatlı) metropolitan bölgeyi tanımlayan ilçeler olarak tez kapsamında ele alınmaktadır.

Ankara'nın tarım alanlarının arazi kullanımındaki değişimi, 1990 ile 2018 yılları arası CORİNE Arazi Örtüsü Değişimi üzerinden incelenmektedir. Alan çalışması kapsamında; Cumhuriyet ilan edildikten sonraki süreçte Atatürk Orman Çiftliğinin değişim süreci ve Ankara'nın planlama yaklaşımı kapsamında Lörcher Planından başlayarak 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı dahil tarım alanlarına yönelik kararlar değerlendirilmektedir.

- Lörcher Planı
- Jansen Planı
- Yücel-Uybadin Planları
- 1990 Metropolitan Alan Nazım Planı
- 2015 Yapısal Plan
- 2025 Planlama Çalışmaları
- 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı
- 2014-2023 Ankara Bölge Planı

Ankara metropolitan alanında tarım alanlarının korunması ve geliştirilmesine yönelik yerel yönetim politikaları ve uygulamaları Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal politikaları ve stratejik hedefleri doğrultusunda ele alınmaktadır. Bu doğrultuda büyükşehir belediyesinin tarımsal alanların geliştirilmesine yönelik projeleri ve uygulamaları incelenip planlama süreçleri ve yerel yönetim uygulamaları çerçevesinde tarım

potansiyeli Ankara Büyükşehir Belediyesinin uygulamaları ile birlikte değerlendirilmektedir.

5.1. Ankara'nın Sosyo-Ekonomik ve Mekânsal Yapısı

Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti olan Ankara, Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana gerek stratejik gerek politik ve gerekse sosyo-ekonomik işlevleri ile metropoliten kent olarak örnek bir rol üstlenen bir merkez olmuştur. Türkiye'nin idari merkezi, ulaşım açısından önemli bir kavşak noktası, ve tarım, hizmetler, sanayi ve turizm merkezidir. Bölgesel ve uluslararası ölçekte politika ve düşünce üreten, böylelikle bu alanda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlara ev sahipliği yapan stratejik bir kente dönüşmüştür.

Başkent ilan edilmesi ve Cumhuriyetin kurulması sonucu nüfusu yoğun bir şekilde artan kentte 1920'li yıllardan itibaren ülkesel ölçekte merkezi karar ve kontrol işlevlerini yüklenmesiyle kamu ve hizmet sektöründeki gelişmeler kentin nüfusunu hızlı bir şekilde arttırmış, kentin toplumsal ve mekânsal yapısı büyük ölçüde değişmiş ve metropoliten kent haline gelmiştir.

Harita 5.1. Ankara metropoliten alan ilçe sınırları

1984 yılında, “3030 sayılı Kanun” ile yeni bir Büyükşehir Belediyesi yönetimi düzenlemesi gerçekleştirilerek, başlangıçta 5, daha sonra 8 ilçeye ulaşan Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları oluşturulmuştur. 2012 yılında 6360 sayılı Kanun ile Ankara’nın “Altındağ, Çankaya, Yenimahalle, Keçiören, Mamak, Sincan, Gölbaşı, Etimesgut, Çubuk, Akyurt, Kalecik, Kazan, Ayaş, Pursaklar, Bala, Elmadağ” ilçelerine, “Evren, Şereflikoçhisar, Haymana, Güdül, Nallıhan, Beypazarı, Polatlı, Çamlıdere ve Kızılcahamam” ilçeleri de katılarak 16 olan ilçe sayısı 25’e çıkarılmıştır (Harita 5.1).

Çizelge 5.1. 2007-2022 yılları arası Ankara metropoliten alanının ilçe nüfusları (TÜİK, 2007, 2012 ve 2022 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi [ADNKS] verileri kullanılarak oluşturulmuştur.)

ANKARA METROPOLİTEN ALAN	İLÇELER	NÜFUS (kişi)	NÜFUS (kişi)	NÜFUS (kişi)	Mahalle Sayısı	İlçe Alanı
		2007	2012	2022		(ha)
Metropoliten Kent	Altındağ	370735	363744	412267	26	16 109
	Etimesgut	289601	425947	617229	37	28 349
	Keçiören	843535	840809	923404	51	15 182
	Mamak	503663	559597	682279	65	33 569
	Pursaklar		119593	161926	21	13 036
	Sincan	413030	479454	571889	59	87 886
	Yenimahalle	614778	687042	701638	57	23 342
	Çankaya	792189	832075	937546	124	46 079
	Gölbaşı	73670	110643	157605	54	150 861
	TOPLAM	3901201	4418904	5165783	494	414413
Metropoliten Bölge	Akyurt	23354	27201	43918	26	36 925
	Ayaş	13159	13087	15581	33	99 219
	Bala	23505	17397	28704	55	184 822
	Beypazarı	46884	46738	48558	78	175 728
	Elmadağ	48013	43856	45034	30	63 254
	Evren	4027	3011	3581	13	22 322
	Güdül	10676	8656	10014	31	60 190
	Haymana	39310	31058	33494	78	220 035
	Kahramankazan	36147	43308	60804	48	59 276
	Kalecik	17007	13648	13296	57	105 948
	Kızılcahamam	25288	24635	31800	109	165 883
	Nallıhan	31768	30299	26831	83	199 847
	Polatlı	118454	119349	128895	95	35 990
	Çamlıdere	9329	6739	13971	48	78 553
	Çubuk	83826	82614	99096	84	117 524
	Şereflikoçhisar	34808	35042	34122	64	200 655
	TOPLAM	565555	546638	637699	932	1826171
GENEL TOPLAM		4466756	4965542	5803482	1426	2240584

Çizelge 5.1’de Ankara’nın yıllara göre nüfus değişimi (2007,2012 ve 2022 yılları), mahalle sayısı ve ilçelerin yüzölçümleri(ha) gösterilmektedir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden (ADNKS) alınan verilerine göre Ankara’nın 2022 yılı nüfus toplamı 5.803.482 kişidir. Türkiye’nin toplam nüfusunun %6,78’i Ankara’da yaşamaktadır.6360 sayılı Kanun ile 2012 yılındaki idari yapıdaki değişikliklerin nüfus üzerinde etkileri görülmektedir.

Ankara metropoliten alanında yüzölçümü bakımından büyük ilçeler sırası ile Polatlı, Haymana, Şereflikoçhisar, Nallıhan ve Bala iken; nüfus bakımından büyük ilçeler ise Çankaya, Keçiören, Yenimahalle, Mamak, Etimesgut, Sincan ve Altındağ ilçeleridir. Etimesgut ilçesinin nüfusu 2007 yılına göre oldukça hızlı artış göstermektedir. Toplu konut yerleşimlerinin Etimesgut ilçesinde yer seçimi veya Yenimahalle’ye ait köylerin bir kısmının Etimesgut’a geçmesi ilçe nüfusunda artış verilerine yansımıştır. Pursaklar, 2008 yılında çıkarılan 5747 sayılı Kanun ile bağlı olduğu Keçiören’den ayrılıp Altındağ ve Çubuk ilçelerinden aldığı mahalleler ile ilçe olmuştur.

Nüfusun büyük çoğunluğu metropoliten kent merkezinde toplanmıştır. Üniversitelerin, sanayi bölgelerinin, teknoparkların, güçlü sektör kümelerinin, üst düzey bürokrasinin, diplomatik temsilcilikler, uluslararası kurumların, güçlü bir sağlık ve eğitim hinterlandının yoğunlaştığı bir alan olarak; ekonomik, sosyal, beşeri sermayeye sahip bir konumdadır. İlgili Kanun’dan önce mücavir alan olarak adlandırılan metropoliten bölgedeki diğer 16 ilçe ise kırsal niteliğini hala günümüzde de korumaya devam etmektedir. Ancak Elmadağ, Akyurt, Çubuk, ve Kahramankazan ilçeleri metropoliten bölgedeki diğer ilçelerden farklı olarak sanayisi ve kentsel gelişme alanlarının günümüzde gitgide artış görülmektedir.

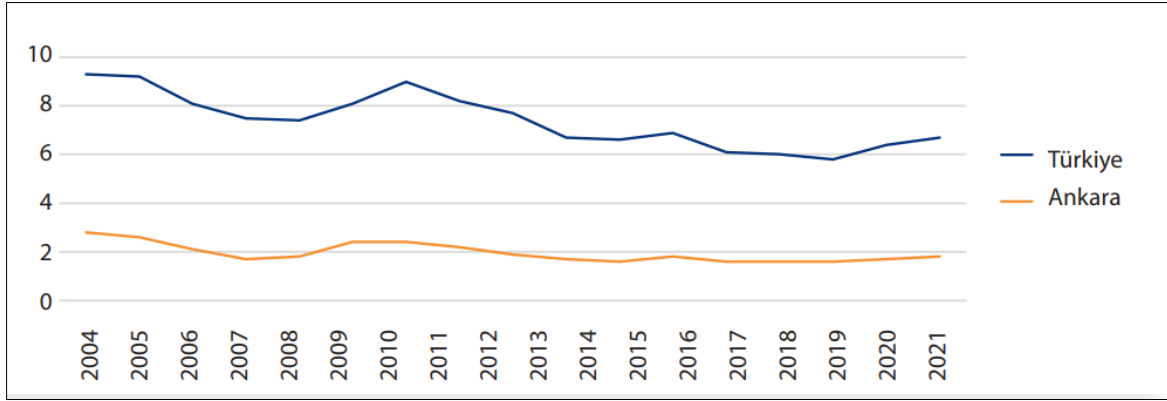
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’na bağlı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye’nin 973 ilçesi için “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2022” çalışması yapılmıştır. Çalışma kapsamında, “Temel Bileşenler Analizi” yöntemi kullanılarak “ilçeler gelişmişlik düzeyine”²⁶ göre 6 kademeye ayrılmıştır. Buna göre Ankara ilçelerinin gelişmişlik düzeyi hakkında alt bölgelere göre ayrılmış sınıflaması Çizelge 10’da özetlenmiştir (ABB, 2022).

²⁶ 1.kademe ilçeler, en gelişmiş ilçeler olarak kademelere ayrılmıştır.

Çizelge 5.2. Sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmasında Ankara ilçelerinin yeri (SEGE, 2022)

İlçe	Tipoloji	Ülke Sıralaması	SEGE Puanı	Kademe	İl İçindeki Sıralama
Çankaya	Kent Merkezi	2	6,901	1	1
Yenimahalle	Kent Merkezi	5	4,481	1	2
Altındağ	Kent Merkezi	22	2,528	1	3
Etimesgut	Kent Merkezi	47	1,957	1	4
Gölbaşı	Kent Merkezi	57	1,79	1	5
Kahramankazan	Kırsal	75	1,538	2	6
Keçiören	Kent Merkezi	89	1,365	2	7
Sincan	Kent Merkezi	125	1,05	2	8
Mamak	Kent Merkezi	135	0,779	2	9
Akyurt	Kırsal	174	0,705	2	10
Polatlı	Kırsal	206	0,581	2	11
Elmadağ	Kırsal	229	0,462	2	12
Pursaklar	Kent Merkezi	231	0,447	2	13
Çubuk	Kırsal	261	0,298	3	14
Beypazarı	Kırsal	264	0,269	3	15
Şereflikoçhisar	Kırsal	298	0,115	3	16
Ayaş	Kırsal	330	0,032	3	17
Kızılcahamam	Kırsal	335	0,022	3	18
Nallıhan	Kırsal	378	-0,102	3	19
Kalecik	Kırsal	525	-0,359	4	20
Evren	Kırsal	616	-0,478	4	21
Güdül	Kırsal	630	-0,493	4	22
Çamlıdere	Kırsal	654	-0,526	5	23
Haymana	Kırsal	695	-0,578	5	24
Bala	Kırsal	725	-0,611	5	25

Ankara'nın en gelişmiş ilçeleri metropolitan kent merkezi sınırları içerisindeki ilçelerdir. Pursaklar ilçesi, kent merkezi niteliğinde olmasına rağmen kent çeperindeki ilçelerden daha az gelişmişlik düzeyine sahip tek ilçedir. Ayrıca, Kahramankazan ilçesinin kırsal bir yapıda ve kent çeperinde olmasına rağmen Mamak, Sincan ve Keçiören gibi kent merkezindeki ilçelerden daha yüksek bir puan düzeyinde bulunmaktadır. Kahramankazan, kırsal niteliği yüksek ilçeler arasında en gelişmiş durumda görünen ilçedir. Ankara kent çeperinde, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından Çamlıdere, Haymana ve Bala ilçeleri geri kalmıştır. Bu ilçelere yönelik uygulanacak tarım politikaları önem arz etmektedir. (Çizelge 5.2)

Şekil 5.1. Ankara ve Türkiye’de Tarımın Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Payı (%) (2004-2021 TÜİK verilerinden oluşturulmuştur.)

Türkiye geneli ve Ankara için Şekil 3’de gösterilen GSYH(Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Payı)²⁷ payı azalma eğilimi içindedir. 2004 yılında Ankara’nın aldığı pay oranı %2,8 iken , 2020 yılında ise %1,8’e düşmüştür. Ankara tarımsal alan büyüklüğü açısından iller arasında ikinci sırada olmasına rağmen GSYH içindeki payı %1,8 ile tüm iller içinde 79. Sırada gelmektedir.

5.2. Ankara’nın Tarım Potansiyeli

Ankara’da tarım sektörü önemli bir ekonomik faaliyet alanıdır. Ankara ili bitkisel üretim bakımından Türkiye’nin önde gelen kentlerinden birisidir. Geniş arazi varlığıyla birçok ürünün üretimi için elverişli olan kentte toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkilerin Türkiye içindeki payı yaklaşık olarak %5’tir. Türkiye’de üretim açısından belirli tarım ürünlerinde ilk 3 sırada yer almakta olup bazı ürünlerde en büyük üretici konumundadır.

Kent, önemli bir ticaret merkezi olması ile coğrafi konumu nedeniyle üretilen tarım ürünlerinin işlenmesine ve pazarlanmasına imkân sağlamaktadır. Tarıma dayalı sanayi endüstri sektörünün yoğun ve tarımda markalaşma potansiyeli yüksektir. Ayaş, Beypazarı, Haymana ve Kızılcahamam ilçelerinin jeotermal kaynakları bakımından zengin ve bu kaynakların tarıma entegrasyonu sağlanmaktadır.

²⁷ Oranın yüksek olması, kentin hangi düzeyde katma değerli ürünler ürettiği ile ilgili fikir vermektedir. Ayrıca sektörel olarak hangi derece de bir tarım kenti olduğu ve hangi düzeyde kırsal özellikler gösterdiği anlaşılmaktadır.

Sakarya ve Kızılırmak nehirleriyle çevrili verimli tarım arazilerine sahip olup kent önemli bir tarım potansiyeline sahiptir. Gölbaşı civarındaki Ahiboz bölgesindeki önemli tarım arazilerinin oluşturduğu ova sistemleri ve Mogan, İmrahor, Sakarya havzasını besleyen su sistemine sahiptir. Ankara'nın jeomorfolojik olarak pek çok vadi ve akarsu yatağını barındırmaktadır. Dikmen vadisi, Portakal Çiçeği Vadisi, Kavaklıdere, Bademlidere, İmrahor-Çankaya, Zir vadisi-Sincan ve Kıbrıs Vadisi-Mamak bu alanlar ekim-dikim ve sulama açısından olanaklar sunmaktadır. Tarımsal alanların dağılışı Ankara, Çubuk, Malıköy ve Mürted, Çubuk, Malıköy ovaları önemli rol oynamaktadır. Ankara'nın Kazan, Mürted ve Çubuk havzası olarak 3 önemli tarım havzasına sahiptir.

Çizelge 5.3. Ankara'nın tarım alanları türleri ve Türkiye içindeki payı (TÜİK,2022)

İLÇELER	ANKARA (2022)	
	Alan (Dekar)	Türkiye İçindeki Pay (Yüzde)
Meyveler, İçecek Ve Baharat Bitkileri Alanı	251154	0,68
Sebze Alanı	389215	5,42
Nadas Alanı	2583167	8,73
Tahıllar Ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Alanı	8370686	5,08

Meyve, sebze, nadas, tahıl, süs bitkileri ve örtülü tarım alanlarının Türkiye içindeki payları görülmektedir (Çizelge 5.3). Ankara, 2022 yılında Türkiye'de toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkilerin üretiminde %5,08'lik bir paya sahiptir. Meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanlarının Türkiye içerisindeki payı yaklaşık %0,68'i meyve, içecek ve baharat bitkileri, %8,73'ü nadas alanı, %5,42'si sebze alanıdır (EK-1).

Ankara, tarıma yönelik araştırma merkezleri ve laboratuvar ile katma değeri yüksek tarımsal faaliyetleri geliştirme potansiyeline sahiptir. Ankara'da üniversitelere bağlı etkinlik gösteren 11 adet teknokent bulunması, bu teknokentlerde ileri düzeyde araştırma ve geliştirme etkinlikleri sürmesi, pek çok alanda yeniliği desteklemek amacıyla start-up firmalara olanaklar sağlamaktadır.

Bitkisel üretim ve hayvansal üretim gibi birçok alanda ıslah ve genetik araştırmalarına öncülük eden Türkiye'nin ilk tohum gen bankası Ankara'da yer almaktadır. Türkiye'nin köklü eğitim kurumlarından olan Ziraat Fakültesi ve 6 Merkez Araştırma Enstitüsü'de

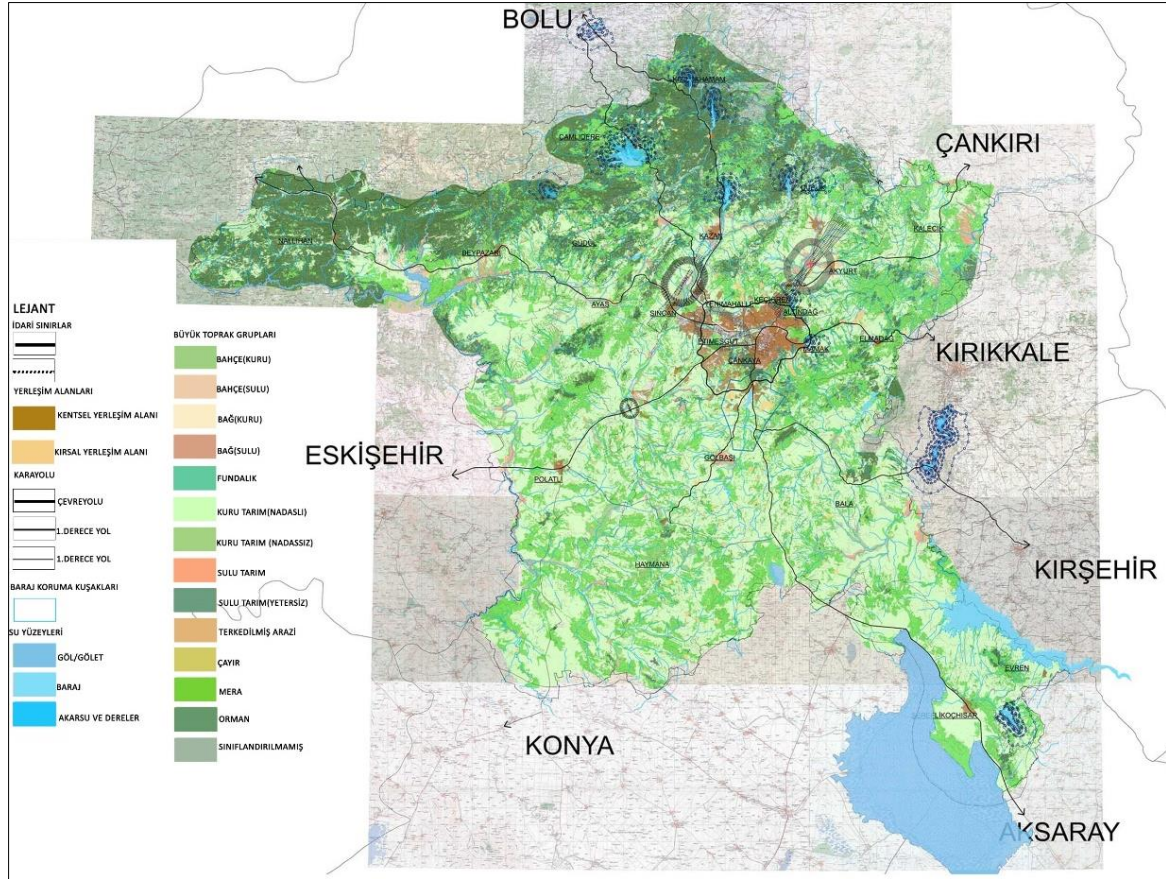
Ankara’da yer almaktadır. Ayrıca, Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) bünyesinde etkinlik gösteren enstitüler bulunmaktadır. Tarımsal üretime yönelik öncü araştırmaların yapılması için oluşturulmuş olan ancak pek çok yeri günümüzde kentle yakın etkileşim halinde olan Atatürk Orman Çiftliği’nin oluşum amacına da uygun olacak şekilde kentsel tarım etkinlikleri çerçevesinde kullanılabilecek çok önemli bir değer oluşturmaktadır.

Ankara’nın tarım potansiyeli 3 kısımda incelenecektir. İlk olarak “Tarım Alanları” başlığı altında toprak kabiliyeti, türlerine göre tarım alanları, ilçelere (metropolitan kent/bölge) göre dağılım, ekilen alanlar, meyve, sebze, tahıl, örtü altı alanları, nadas alanları incelenecektir. İkinci olarak tarımsal üretim; üretim miktarı ve verim açısından değerlendirilecektir. Üçüncü olarak, tarım ve tarıma dayalı işletmeler; ilçelere göre işletme sayıları, birlikler, kooperatifler ele alınacaktır.

5.2.1. Tarım alanları ve tarımsal üretim

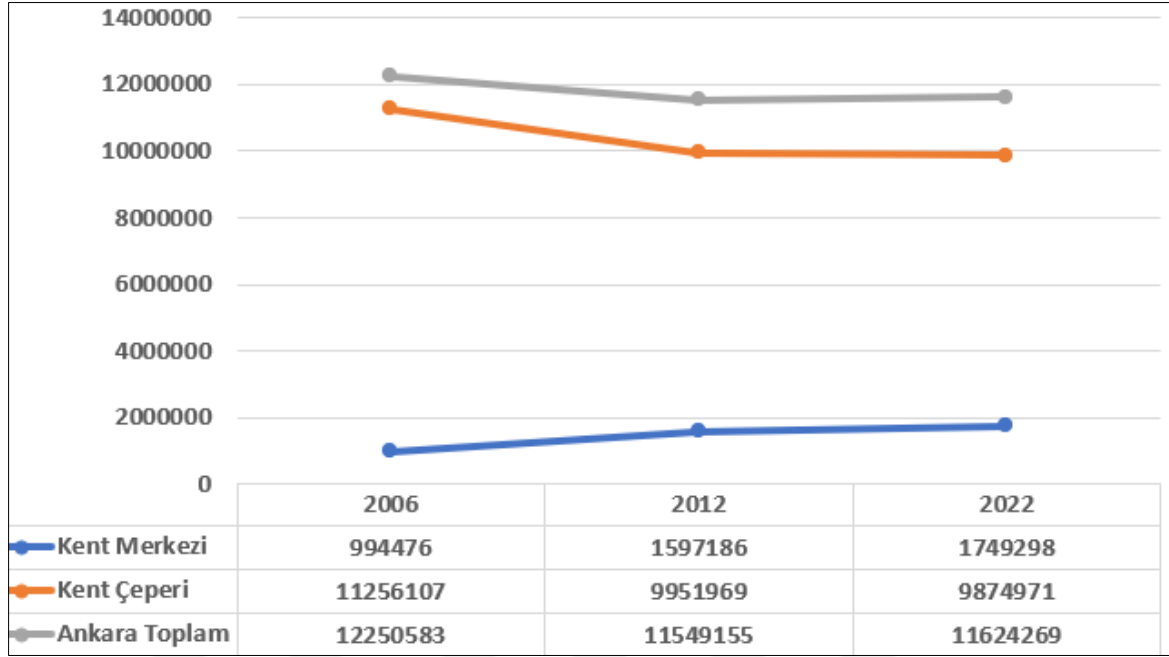
Ankara tarım alanları büyüklüğü açısından Türkiye’nin önde gelen kentlerinden biridir. Ankara ili 25.632 km² yüzölçümüne sahiptir. Bu yüzölçümünün yaklaşık olarak %46’sı (11.788 km² si) tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Ankara’da toplam ekilebilir alanların yaklaşık %72 ’sini tarla arazisi oluşturmaktadır (TÜİK, 2022).

Ankara’nın tarımsal arazi kullanımı incelendiğinde, kentin kuzey ve kuzey batısına doğru ormanlık alanların daha zengin olduğu gözlenmektedir. Kentin güneyi ise daha çok kuru tarıma elverişlidir. Bu alanlarda mera ve çayır alanlarının da bulunması hayvancılığa daha elverişli olduğunun göstergesidir. Aynı zamanda su yüzeylerinin kentin güney doğusunda bulunan Şereflikoçhisar ve Evren ilçelerinde daha yoğun olarak bulunduğu görülmektedir (Harita 5.2).

Harita 5.2. Tarımsal arazi kullanımı (Netcad verileri kullanılarak hazırlanmıştır.)

Ankara'nın metropoliten kent ilçeleri ve diğer ilçeleri kapsayan metropoliten bölge açısından tarım alanlarının yıllara göre değişimi Şekil 5.2'de gösterilmiştir. Metropoliten kent merkezinin 2006-2022 arası değişimi incelendiğinde tarım alanlarında artış olduğu görülmektedir. Metropoliten bölge ve Ankara'nın toplam tarım alanlarında ise yıllar itibariyle azalış görülmektedir. Ankara'nın kentsel tarım alanlarındaki artış, kent çevresinde tarıma yoğun bir ilginin olduğuna işaret etmektedir. Bu sebeple Ankara'nın kentsel tarım politikaların doğru kurgulanması önem arz etmektedir.

Şekil 5.2. Ankara'nın tarım alanlarının yıllara göre değişimi (Da) TÜİK verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.

İlçeler açısından 2006-2022 yılları tarım alanlarının değişimi Çizelge 5.4'te gösterilmektedir. Ankara ilçelerinde toplam tarım alanları incelendiğinde, metropoliten bölge özelliği gösteren 16 ilçenin tarım alanlarının metropoliten kent ilçelerinden daha büyük olduğu görülmektedir. Metropoliten kent olarak gruplanan ve kent merkezi olarak da nitelenen 9 ilçe; Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Keçiören, Mamak, Sincan Yenimahalle, Pursaklar ve Gölbaşı'dır. Ankara ili içerisinde tarım alanları toplam 11.642.268 dekar alan kaplamaktadır.

İlçeler açısından baktığımızda en geniş tarım arazilerinin bulunduğu ilçe Polatlı olarak görülmekte Haymana, Bala şeklinde devam etmektedir. En az ölçüde tarım alanına sahip olan ilçeler ise Keçiören ve Çamlıdere olarak görülmektedir (Çizelge 5.4). Pursaklar, 1987 yılında Keçiören'e bağlı ilk kademe belediyesi olup, 2008 yılında 5747 sayılı Kanun ile ilçe statüsüne kavuşmuştur. Bu sebeple 2006 tarım verisi çizelgede yer almamaktadır.

Toplam tarım alanları değişimleri incelendiğinde 2006-2022 yılları arasında metropoliten bölge niteliğinde olan Akyurt, Ayaş, Beypazarı, Evren, Gündül ve Kahramankazan ilçelerinde toplam tarım alanlarında artış olduğu, diğer 11 ilçede ise toplam tarım alanlarında azalışlar yaşandığı görülmektedir. En büyük artış ise %43,15 oranında Evren ilçesinde yaşanmıştır.

Çizelge 5.4. Ankara metropoliten kentinin ilçelere göre tarım alanları

ANKARA	İLÇELER	TARIM ALANI (Dekar)			
		2006 Yılı	2012 Yılı	2022 Yılı	2006-2022 Değişim (%)
Metropoliten Kent	Altındağ	39970	43133	64794	62,11
	Etimesgut	11866	10523	33123	179,14
	Keçiören	31821	17189	19919	-37,40
	Mamak	51470	64005.5	66781	29,75
	Pursaklar		87313	69962	
	Sincan	208906	401903.5	512770	145,45
	Yenimahalle	102317	99512.9	55058.9	-46,19
	Çankaya	7371	99171	103206	1300,16
	Gölbaşı	540755	774435	823684	52,32
	TOPLAM	994476	1597185.9	1749297.9	75,90
Metropoliten Bölge	Akyurt	127959	180250	197042	53,99
	Ayaş	491980	479636	511734	4,02
	Bala	1802079	1587771	1466509	-18,62
	Beypazarı	610938	594420	644133	5,43
	Elmadağ	271922	251718	269248	-0,98
	Evren	97452	132589	139503	43,15
	Güdül	230740	298518	281419	21,96
	Haymana	2155153	1498043	1496040	-30,58
	Kahramankazan	239152	257103.2	263875.5	10,34
	Kalecik	515661	534923	500923	-2,86
	Kızılcahamam	190046	136246	103656	-45,46
	Nallıhan	426116	408532	413455	-2,97
	Polatlı	2436443	2109897	2206548	-9,44
	Çamlıdere	33903	28026	23874	-29,58
	Çubuk	652057	525610.6	391249	-40,00
	Şereflikoçhisar	974506	928686	965762	-0,90
	TOPLAM	11256107	9951968.8	9874970.5	-12,27
GENEL TOPLAM		12250583	11549154.7	11624268.4	-5,11

Metropoliten kentteki ilçeler arasında Keçiören (%37,4), Yenimahalle (%46,19) ve Pursaklar'da azalış gözlenmekte iken Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Mamak ve Sincan ilçelerinin toplam tarım alanlarında ise önemli artış olduğu görülmektedir (Çizelge 5.4). Bu ilçeler arasında, özellikle Çankaya, Sincan ve Altındağ ilçelerinde diğer metropoliten kentteki ilçelere kıyasla daha yüksek bir artış meydana gelmiştir.

Çizelge 5.5. Ankara'nın ilçelere göre meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanlarının yıllara göre değişimi (TÜİK 2012-2022 verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.)

ANKARA	İLÇELER	Meyveler, İçecek Ve Baharat Bitkileri Alanı			Değişim (Yüzde)		Ankara İçindeki Pay (Yüzde)	Türkiye İçindeki Pay (Yüzde)
		(Dekar)						
		2006	2012	2022	2006-2022	2012-2022	2022	2022
Metropolitan Kent	Altındağ	549	673	671	22,22	-0,30	0,27	0,002
	Etimesgut	42	40	131	211,90	227,50	0,05	0,00..
	Keçiören	1300	947	729	-43,92	-23,02	0,29	0,002
	Mamak	441	933	1153	161,45	23,58	0,46	0,003
	Pursaklar		1650	1072		-35,03	0,43	0,003
	Sincan	2555	4292	4299	68,26	0,16	1,71	0,01
	Yenimahalle	920	729	230	-75,00	-68,45	0,09	0,001
	Çankaya	970	1859	630	-35,05	-66,11	0,25	0,002
	Gölbaşı	3751	19395	21361	469,47	10,14	8,51	0,06
	TOPLAM	10528	30518	30276	187,58	-0,79	12,05	0,08
Metropolitan Bölge	Akyurt	1711	2008	3226	88,54	60,66	1,28	0,01
	Ayaş	4670	4958	7955	70,34	60,45	3,17	0,02
	Bala	2748	7729	23533	756,37	204,48	9,37	0,06
	Beypazarı	14130	7294	8379	-40,70	14,88	3,34	0,02
	Elmadağ	4343	3568	4260	-1,91	19,39	1,70	0,01
	Evren	2085	2668	2603	24,84	-2,44	1,04	0,01
	Güdül	20080	19562	7850	-60,91	-59,87	3,13	0,02
	Haymana	31645	68052	14276	-54,89	-79,02	5,68	0,04
	Kahramankazan	5070	5524	6032	18,97	9,20	2,40	0,02
	Kalecik	18930	35926	33647	77,74	-6,34	13,40	0,09
	Kızılcahamam	10640	8294	647	-93,92	-92,20	0,26	0,002
	Nallıhan	4626	3699	3655	-20,99	-1,19	1,46	0,01
	Polatlı	46770	53318	11410	-75,60	-78,60	4,54	0,03
	Çamlıdere	1473	1501	1407	-4,48	-6,26	0,56	0,004
	Çubuk	40950	41425	28527	-30,34	-31,14	11,36	0,08
	Şereflikoçhisar	3940	10762	63471	1510,94	489,77	25,27	0,17
	TOPLAM	213811	276288	220878	3,31	-20,06	87,95	0,60
GENEL TOPLAM		224339	306806	251154	11,95	-18,14	100,00	0,68

Ankara'da 2022 yılı TÜİK verilerine göre 251.154 dekar alanda “meyve, içecek ve baharat grubu” bitkiler yetiştirilmektedir. Bu üretim alanı ile iller sıralamasında 35. sırada yer almaktadır. Meyve üretim alanları 2012-2022 yılları arasında %18,14 lük bir azalma göstermiştir. İlin meyve, içecek ve baharat bitkileri ekim alanı, 2012 yılında 306.806 dekardan 2022 yılında %18,14 azalarak 251.254 dekara düşmüştür (Çizelge 5.5).

Meyve, içecek ve baharat bitkilerinin Ankara içindeki payları metropoliten kent merkezinde %12,05 kent çeperinde ise %87,95 oranına sahiptir. Türkiye içindeki payları ise metropoliten kent merkezinde %0,08, metropoliten kent çeperinde ise %0,60 oranına sahiptir. Kent merkezinde en büyük oran Gölbaşı ilçesine aittir. Kent çeperinde ise Şereflikoçhisar, ubuk, Kalecik ve Bala ilçelerinde bulunmaktadır.

Ankara’da meyve, içecek ve baharat bitkileri üretiminin en fazla yapıldığı ilk 10 ilçe sırasıyla Şereflikoçhisar, Kalecik, ubuk, Bala, Gölbaşı, Haymana, Polatlı, Beypazarı, Ayaş ve Güdül’dr. Bu ilçeler toplam meyve, içecek ve baharat bitkileri üretim alanlarının %87’sini, üretim miktarının ise %72’sini oluşturmaktadır. Meyve alanları metropoliten kent çeperindeki ilçelerde yoğunlaşmıştır. Metropoliten kent merkezinde ise Gölbaşı ilçesinde yoğun bir şekilde meyvecilik yapılmaktadır.

Ankara, 2022 yılında 389.215 dekar sebze üretimi ile Türkiye’de ekim alanı bakımından Antalya ve Bursa’dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Sebze retim alanları 2006-2022 yılları arasında %9,36’lık bir azalma göstermiştir.2012-2022 yılları arasında ise %16,11 lik bir azalma olmuştur. İlin sebze alanı, 2006 yılında 429.409 dekar iken 2022 yılında 389.215 dekara düşmüştür.2012-2022 yılları arasında metropoliten kent merkezinde %28,54, çeperinde ise %14,70’lik bir azalma görülmüştür. Ayaş, Polatlı ve Kahramankazan ilçelerinde diğerk ilçelere kıyasla daha büyük bir değışim olmuştur (izelge 5.6).

Çizelge 5.6. Ankara ilçelere göre sebze alanlarının yıllara göre değışimi TÜİK 2012-2022 verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.

ANKARA	İLÇELER	Sebze Alanı (Dekar)			Değışim (Yüzde)		Ankara İçindeki Pay (Yüzde)	Türkiye İçindeki Pay (Yüzde)
		2006	2012	2022	2006-2022	2012-2022	2022	2022
Metropoliten Kent	Altındağ	35	56	196	460,00	250,00	0,05	0,003
	Etimesgut	1	3	74	7300,00	2366,67	0,02	0,001
	Keçiören	319	335	111	-65,20	-66,87	0,03	0,002
	Mamak	135	466	230	70,37	-50,64	0,06	0,003
	Pursaklar		650	678		4,31	0,17	0,01
	Sincan	24262	38743	28427	17,17	-26,63	7,30	0,40
	Yenimahalle	3248	3178	1061	-67,33	-66,61	0,27	0,01
	ankaya	0	976	146		-85,04	0,04	0,002
	Gölbaşı	2341	2704	2741	17,09	1,37	0,70	0,04
	TOPLAM	30341	47111	33664	10,95	-28,54	8,65	0,47

Çizelge 5.6. (devam) Ankara ilçelere göre sebze alanlarının yıllara göre değişimi (TÜİK - 2012- 2022 verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.)

Metropolitan Bölge	Akyurt	1637	2237	2420	47,83	8,18	0,62	0,03
	Ayaş	40542	41765	27329	-32,59	-34,56	7,02	0,38
	Bala	6028	6065	9550	58,43	57,46	2,45	0,13
	Beypazarı	81552	82574	97478	19,53	18,05	25,04	1,36
	Elmadağ	626	599	1677	167,89	179,97	0,43	0,02
	Evren	1746	4053	11765	573,83	190,28	3,02	0,16
	Güdül	12776	12080	7626	-40,31	-36,87	1,96	0,11
	Haymana	1998	9358	15097	655,61	61,33	3,88	0,21
	Kahramankazan	90965	63832	28429	-68,75	-55,46	7,30	0,40
	Kalecik	14083	14664	3674	-73,91	-74,95	0,94	0,05
	Kızılcahamam	2556	2341	2551	-0,20	8,97	0,66	0,04
	Nallıhan	9327	11917	6976	-25,21	-41,46	1,79	0,10
	Polatlı	117916	126919	82648	-29,91	-34,88	21,23	1,15
	Çamlıdere	357	268	193	-45,94	-27,99	0,05	0,003
	Çubuk	8972	10442	13138	46,43	25,82	3,38	0,18
	Şereflikoçhisar	7987	27711	45000	463,42	62,39	11,56	0,63
	TOPLAM	399068	416825	355551	-10,90	-14,70	91,35	4,95
GENEL TOPLAM		429409	463936	389215	-9,36	-16,11	100,00	5,42

Ankara sebze üretim alanları ise, Ankara'nın toplam tarım alanlarının yaklaşık %5,42'sini oluşturmaktadır. Ankara'da sebze üretiminin en fazla yapıldığı ilçeler sırasıyla Beypazarı, Polatlı, Şereflikoçhisar, Kahramankazan, Sincan, Ayaş, Haymana ve Çubuk'tur. Bu ilçeler toplam sebze üretim alanlarının %90'ını, üretim miktarının ise %92'sini oluşturmaktadır.

Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alanları, Ankara il bütününde en büyük orana sahiptir. 2012-2022 yılları arasında toplam %11,20 oranında bir artış gözlemlenmektedir. Metropolitan kent merkezinde Yenimahalle ilçesinde, metropolitan kent çeperinde ise Çubuk, Kızılcahamam, Çamlıdere ve Kalecik ilçelerinde azalış vardır. Evren, Ayaş ve Kahramankazan ilçelerinde ise artış görülmüştür (Çizelge 5.7). Sincan, Yenikent ve Temelli'nin bağlanmasıyla birlikte, tarım alanları genişleyen ve yeni konut alanları ve organize sanayi bölgelerinin de eklenmesiyle birlikte; önemli bir ekonomik potansiyele sahip hale gelmiştir. Ankara metropolitan kentinde 2022 yılı ilçelere göre tahıllar ve diğer bitkisel üretim alanlarının tablosu verilmektedir. Ankara'nın tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin üretiminin Türkiye üretimine oranı 2022 yılında %5,8 dir.

Çizelge 5.7. Ankara'nın ilçelere göre tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alanlarının yıllara göre değişimi (TÜİK 2012-2022 verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.)

ANKARA	İLÇELER	Tahıllar Ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Alanı (Dekar)			Değişim (Yüzde)		Ankara İçindeki Pay (Yüzde)	Türkiye İçindeki Pay (Yüzde)
		2006	2012	2022	2006-2022	2012-2022	2022	2022
Metropoliten Kent	Altındağ	29486	32554	38846	31,74	19,33	0,46	0,02
	Etimesgut	7123	7280	32284	353,24	343,46	0,39	0,02
	Keçiören	17702	10907	14729	-16,79	35,04	0,18	0,01
	Mamak	31664	43434	57455	81,45	32,28	0,69	0,03
	Pursaklar		65234	66968		2,66	0,80	0,04
	Sincan	132417	284954	430901	225,41	51,22	5,15	0,26
	Yenimahalle	69049	74647	34755	-49,67	-53,44	0,42	0,02
	Çankaya	3891	69992	79340	1939,06	13,36	0,95	0,05
	Gölbaşı	274163	465072	589375	114,97	26,73	7,04	0,36
	TOPLAM	565495	1054074	1344653	137,78	27,57	16,06	0,82
Metropoliten Bölge	Akyurt	111191	156209	188401	69,44	20,61	2,25	0,11
	Ayaş	337260	362036	418531	24,10	15,60	5,00	0,25
	Bala	1259773	931448	920650	-26,92	-1,16	11,00	0,56
	Beypazarı	344398	423681	427084	24,01	0,80	5,10	0,26
	Elmadag	175548	119701	144320	-17,79	20,57	1,72	0,09
	Evren	63621	71400	103140	62,12	44,45	1,23	0,06
	Güdül	173634	166876	180885	4,18	8,39	2,16	0,11
	Haymana	1471510	953321	1038878	-29,40	8,97	12,41	0,63
	Kahramankazan	122447	139984	186091	51,98	32,94	2,22	0,11
	Kalecik	346648	339333	293052	-15,46	-13,64	3,50	0,18
	Kızılcahamam	127850	92211	71962	-43,71	-21,96	0,86	0,04
	Nallıhan	202168	182386	195407	-3,34	7,14	2,33	0,12
	Polatlı	1920737	1550094	1778263	-7,42	14,72	21,24	1,08
	Çamlıdere	14803	14753	13264	-10,40	-10,09	0,16	0,01
	Çubuk	566235	378742	286395	-49,42	-24,38	3,42	0,17
	Şereflikoçhisar	692579	591355	779710	12,58	31,85	9,31	0,47
	TOPLAM	7930402	6473530	7026033	-11,40	8,53	83,94	4,26
GENEL TOPLAM		8495897	7527604	8370686	-1,47	11,20	100,00	5,08

Altındağ, Etimesgut, Keçiören ve Yenimahalle gibi metropoliten kent merkezini oluşturan ilçeler tahıl ve diğer bitkiler grubunda alansal olarak kent çeperindeki ilçelerden daha az ekim alanına sahiptirler. Metropoliten kent çeperindeki ilçelerde tahıl üretimi ve baklagil üretimin fazla Polatlı, Haymana, Bala ve Şereflikoçhisar ilçelerinde görülmektedir. Yem

bitkilerinde ise Ayaş, Güzöl ve Sincan ilçeleri özellikle silajlık mısır üretiminde ilk sıralarda yer almaktadır. Ankara ili bitkisel üretim olarak en fazla tarla bitkileri olan buğday, arpa, nohut gibi baklagillerin ve tahılların üretildiği bir kenttir. Polatlı başta olmak üzere Haymana, Şereflikoçhisar, Bala, Gölbaşı ilçeleri ön plandadır.

Çizelge 5.8. Ankara'nın ilçelere göre nadas alanlarının yıllara göre değişimi (TÜİK 2012-2022 verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.)

ANKARA	İLÇELER	Nadas Alanı (Dekar)			Değişim (Yüzde)		Ankara İçindeki Pay (Yüzde)	Türkiye İçindeki Pay (Yüzde)
		2006	2012	2022	2006-2022	2012-2022	2022	2022
Metropolitan Kent	Altındağ	9900	9850	25081	153,34	154,63	0,97	0,08
	Etimesgut	4700	3200	950	-79,79	-70,31	0,04	0,003
	Keçiören	12500	5000	4350	-65,20	-13,00	0,17	0,01
	Mamak	19230	19145	7927	-58,78	-58,59	0,31	0,03
	Pursaklar		19779	1244		-93,71	0,05	0,004
	Sincan	49672	73878	45000	-9,41	-39,09	1,74	0,15
	Yenimahalle	29100	20750	18800	-35,40	-9,40	0,73	0,06
	Çankaya	2510	26344	23055	818,53	-12,48	0,89	0,08
	Gölbaşı	260500	287264	210253	-19,29	-26,81	8,14	0,71
	TOPLAM	388112	465210	336660	-13,26	-27,63	13,03	1,14
Metropolitan Bölge	Akyurt	13420	19796	2995	-77,68	-84,87	0,12	0,01
	Ayaş	109508	70877	57578	-47,42	-18,76	2,23	0,19
	Bala	533530	642529	508267	-4,74	-20,90	19,68	1,72
	Beypazarı	170858	80870	110500	-35,33	36,64	4,28	0,37
	Elmadağ	91405	127850	118991	30,18	-6,93	4,61	0,40
	Evren	30000	54468	22900	-23,67	-57,96	0,89	0,08
	Güzöl	24250	100000	85000	250,52	-15,00	3,29	0,29
	Haymana	650000	467290	423300	-34,88	-9,41	16,39	1,43
	Kahramankazan	20670	47737	43631	111,08	-8,60	1,69	0,15
	Kalecik	136000	145000	165000	21,32	13,79	6,39	0,56
	Kızılcahamam	49000	33400	28320	-42,20	-15,21	1,10	0,10
	Nallıhan	209995	210530	207093	-1,38	-1,63	8,02	0,70
	Polatlı	351020	379566	330243	-5,92	-12,99	12,78	1,12
	Çamlıdere	17270	11504	9010	-47,83	-21,68	0,35	0,03
	Çubuk	35900	95000	63179	75,99	-33,50	2,45	0,21
	Şereflikoçhisar	270000	298858	70500	-73,89	-76,41	2,73	0,24
	TOPLAM	2712826	2785275	2246507	-17,19	-19,34	86,97	7,59
GENEL TOPLAM		3100938	3250485	2583167	-16,70	-20,53	100	8,73

Nadas alanları; 2006-2012 yılları arasında %17,19, 2012-2022 yılları arasında %20,53 oranında bir azalma göstermiştir. Nadasa bırakılan alanlar arasında en büyük artış Yenimahalle, Kahramankazan, Güdül ve Çubuk ilçelerinde görülmektedir (Çizelge 5.8). Bu alanların Ankara içindeki payı metropoliten kentte oranına sahiptir. Türkiye içindeki payları ise metropoliten kent merkezinde %1.14, metropoliten bölgede ise %7.59 oranına sahiptir. Nadas alanlarının Türkiye içindeki payı %8,73 tür. Kent merkezinde en büyük oran Gölbaşı ilçesine aittir. Kent çeperinde ise Polatlı, Bala ve Haymana ilçelerindedir.

Çizelge 5.9. Ankara ilçelere göre örtü altı tarım alanlarının değişimi (TÜİK, 2022)

ANKARA	İLÇELER	Örtü Altı Tarım Alanı(da)	
		2012	2022
Metropoliten Kent	Altındağ		
	Etimesgut		20
	Keçiören		
	Mamak	11	12
	Pursaklar		
	Sincan	6,5	7
	Yenimahalle	46,9	51
	Çankaya		10
	Gölbaşı	10	8
	TOPLAM	74,4	108
Metropoliten Bölge	Akyurt	7	25
	Ayaş		
	Bala		
	Beypazarı	1	40
	Elmadağ	4	5
	Evren	2	
	Güdül		6
	Haymana	3	
	Kahramankazan	14,2	30,5
	Kalecik	9	22
	Kızılcahamam	6	
	Nallıhan	85	215
	Polatlı	6	8
	Çamlıdere		
	Çubuk	1,6	90
	Şereflikoçhisar		
	TOPLAM	138,8	441,5
GENEL TOPLAM		213,2	549,5

Ankara’da örtü altı sebze ve meyve üretimi son yıllarda giderek artış göstermesine rağmen toplam üretim içerisinde henüz yeterli düzeyde bir üretimden söz etmek mümkün değildir. Ankara’da seracılık faaliyetleri iklim şartlarının bir sonucu olarak ısıtma maliyetlerinin yüksek olması bakımından tercih edilmemektedir. Bu seneye Ankara’nın sahip olduğu jeotermal kaynaklar bu sektörün geliştirilmesi bakımından önemli bir avantajdır. Ankara’nın Ayaş, Beypazarı, Çamlıdere, Çubuk, Güdül, Haymana, Kazan, Kızılcahamam ve Polatlı ilçelerinin jeotermal kaynaklar bakımından zengin olması ve bu kaynakların tarıma uygun olması özellikle seracılık için avantaj sağlamaktadır (Çizelge 5.9).

Çizelge 5.10. Ankara ilçelere göre kuru tarım alanlarının verim ve üretim miktarı değişimi (TÜİK 2012-2022 verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.)

ANKARA	İLÇELER	Verim kg/dekar	Verim Kg/dekar	Değişim Yüzde	Üretim miktarı ton	Üretim miktarı (ton)	Değişim (yüzde)
		2012	2022	2012-2022	2012	2022	2012-2022
Metropolitan Kent	Altındağ	935	4560	387,7	7081	7390	4,36
	Etimesgut	710	19092	2589,0	1498	22680	1414,02
	Keçiören	1207	4874	303,8	2058	4566	121,87
	Mamak	1487	16724	1024,7	9576	11392	18,96
	Pursaklar	1350	12633	835,8	15485	19099	23,34
	Sincan	1219	47591	3804,1	53877	295108	447,74
	Yenimahalle	1225	6701	447,0	16510	7640	-53,73
	Çankaya	1297	13084	908,8	11589	18735	61,66
	Gölbaşı	1078	35976	3237,3	68764	177098	157,54
	TOPLAM	10508	161235	1434,4	186438	563708	202,36
Metropolitan Bölge	Akyurt	1517	14619	863,7	29056	51360	76,76
	Ayaş	1452	38129	2526,0	60463	236523	291,19
	Bala	1755	24869	1317,0	207757	285560	37,45
	Beypazarı	980	35318	3503,9	77549	127281	64,13
	Elmadağ	1122	9221	721,8	17264	36205	109,71
	Evren	1724	16812	875,2	18650	34841	86,82
	Güdül	1247	13316	967,8	28856	80509	179,00
	Haymana	1463	26184	1689,7	187846	305322	62,54
	Kahramankazan	1537	39063	2441,5	24940	107067	329,30
	Kalecik	1207	33580	2682,1	52590	113476	115,77
	Kızılcahamam	1317	8980	581,9	19358	18242	-5,77
	Nallıhan	1337	33704	2420,9	34981	67561	93,14
	Polatlı	1761	47702	2608,8	323180	818008	153,11
	Çamlıdere	960	5161	437,6	2154	3342	55,15
	Çubuk	1611	20853	1194,4	55928	72414	29,48
	Şereflikoçhisar	1648	25936	1473,8	157426	350967	122,94
	TOPLAM	22638	393447	1638,0	1297998	2708678	108,68
GENEL TOPLAM		33146	554682	1573,45	1484436	3272386	120,45

Ankara ilçelere göre kuru tarım alanlarının verim ve üretim miktarı değişimleri incelenmiştir. Metropolen kent çeperinde, kent merkezine göre üretim miktarı ve verim açısından daha büyük bir paya sahiptir. Kızılcahamam ve Yenimahalle ilçelerinde üretim miktarları azalış görülmektedir. Kent merkezinde Sincan ve Gölbaşı ilçelerinde; kent çeperinde ise Polatlı, Şereflikoçhisar, Kahramankazan, Ayaş ve Güdül ilçelerinde üretim miktarlarında artış görülmektedir (Çizelge 5.10).

5.2.2. Tarımsal işletmeler ve kurumsal yapı

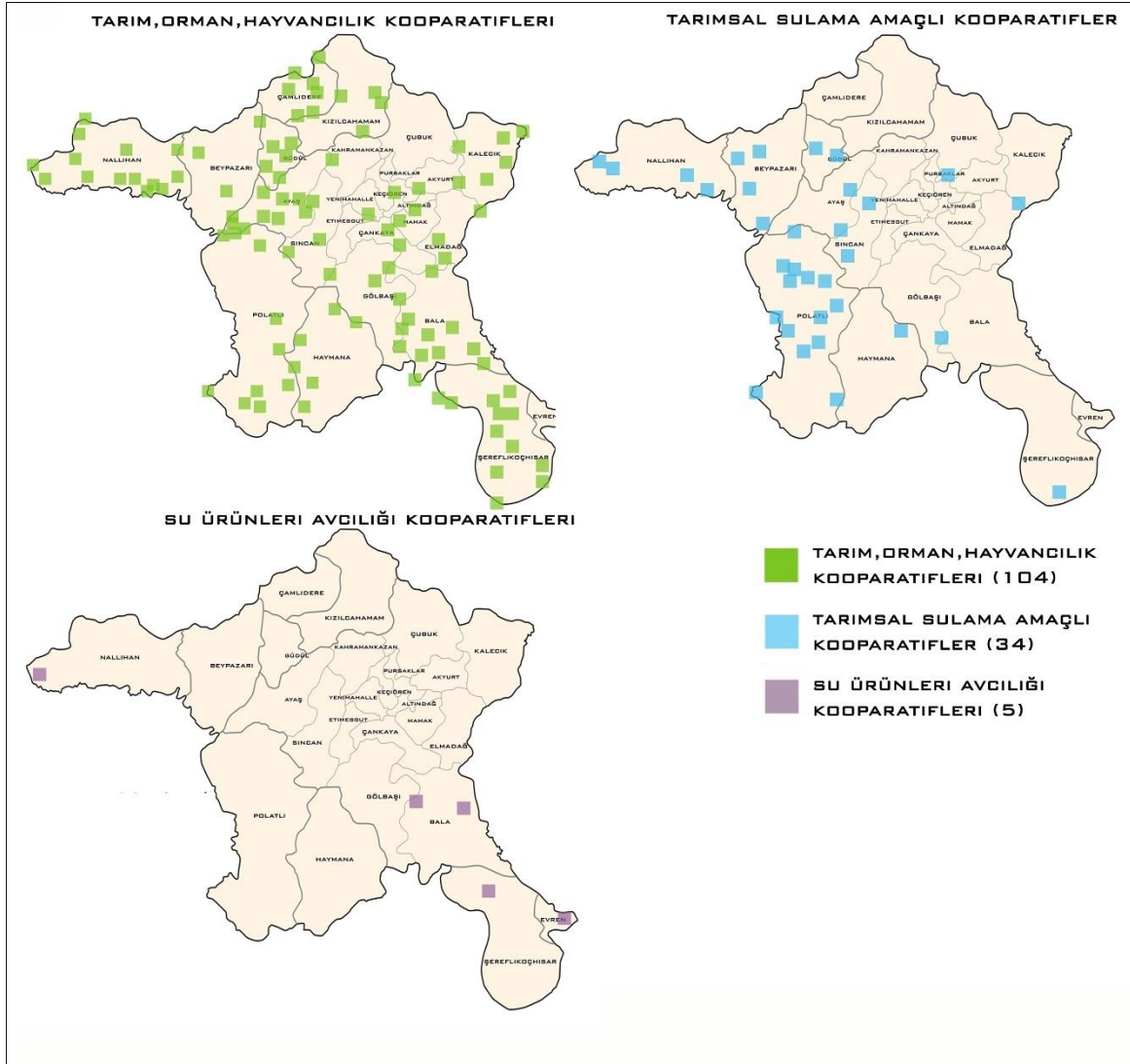
Ankara’da tarıma dayalı sanayi işletmelerinin ilçeler bazında dağılımı verilmiştir (Çizelge 5.11). En fazla işletme bulunan alan %22,9 ile merkez ilçe olarak tanımlanan alan olurken, bunu %19,8 ile Yenimahalle ilçesi ve %8,7 ile Çankaya ilçesi takip etmektedir. Ankara’da hem bitkisel ürün hem de hayvansal ürün bazında en fazla potansiyele sahip Polatlı ilçesinin tarıma dayalı sanayi işletme oranı %3 iken, sebze üretiminin en yaygın olduğu Ayaş ve Beypazarı ilçelerinde tarıma dayalı sanayi oranları %1,4 ve %1,6 düzeyindedir.

Çizelge 5.11. Tarımsal işletme sayıları (Ankara Kalkınma Ajansı, 2016)

İlçeler	İşletme sayısı	İşletme yüzdesi(%)
Merkez	113	22.9
Yenimahalle	98	19.8
Çankaya	43	8.7
Sincan	37	7.5
Keçiören	31	6.3
Çubuk	26	5.3
Kazan	24	4.9
Altındağ	22	4.5
Gölbaşı	20	4
Mamak	17	3.4
Polatlı	15	3
Etimesgut	12	2.4
Beypazarı	8	1.6
Ayaş	7	1.4
Akyurt	6	1.2
Bala	3	0.6
Şereflikoçhisar	3	0.06
Elmadağ	2	0.4
Güdül	2	0.4
Nallıhan	2	0.4
Haymana	1	0.2
Kalecik	1	0.2
Kızılcahamam	1	0.2
Çamlıdere	0	0
Evren	0	0
Pursaklar	0	0
TOPLAM	494	100

Ankara ili tarımsal sanayi açısından markalaşmaya sahiptir. Büyük oranda Sincan OSB bölgesinde bulunan tarımsal sanayi firmaları Sincan dışında Polatlı, Bala, Çubuk, Kalecik, Akyurt, Kahramankazan, Etimesgut ve Çankaya da yer almaktadır. Ankara ili tarımsal sanayi açısından en fazla oranda Sincan OSB bölgesinde, ayrıca Kalecik, Çubuk, Polatlı, Bala Akyurt, Kahramankazan, Etimesgut ve Çankaya da tarımsal sanayi firmaları yer almaktadır. Ankara'daki tarımsal işletme varlığına bakıldığında işletmelerin yaklaşık %50'si merkez ve merkeze yakın çeper ilçelerde yer seçmektedir. Ankara'da tahıl ürünlerini işleyen çok güçlü tarım işletmeleri bulunmaktadır. 2022 yılında yayınlanan Ankara Yatırım Rehberi verilerine göre Ankara'daki toplam gıda işletmelerinin %56,7'si tahıl ürünlerini işlemektedir.

Ankara metropoliten kentinde kooperatif ve birlikler olarak toplam 1163 Sayılı kanuna göre kurulu 143 kooperatif yer almaktadır. Bu birliklerin 5 adet su ürünleri avcılığı, 104 adet tarım ve orman ve 34 adet ise tarımsal sulama amacıyla kurulmuş olan kooperatiflerdir. Kurulan kooperatiflerin tamamının tarım ve kırsal kalkınma odaklı kooperatifler olduğu görülmektedir. Bala ilçesinde 2, Evren, Nallıhan ve Şereflikoçhisar ilçelerinde 1 adet olmak üzere Su ürünleri avcılığı kooperatiflerin tamamı Ankara metropoliten kent çeperinde ilçelerinde faaliyet göstermektedir.

Harita 5.3. Faaliyet gösteren kooperatiflerin mekânsal dağılımı (ABB, 2022)

Tarım ve orman amaçlı kurulan 104 kooperatifin %87'si (90 adeti) Ankara metropoliten kent çeperinde faaliyet gösterirken, %13'ü (14 adeti) ise Ankara metropol kent merkezinde bulunmaktadır (Harita 5.3). 34 tarımsal sulama kooperatifinin %99'u metropoliten kent çeperindeki ilçelerde, %1'i ise metropoliten kent merkezinde faaliyet göstermektedir. Kent çeperinde faaliyet gösteren tarımsal sulama kooperatifleri kentin batı ilçelerinde yoğun olarak görülmektedir.

Çizelge 5.12. Üretici birliklerinin ilçelere göre durumu ve kapasiteleri (Ankara Kalkınma Ajansı, 2016)

İlçe	Üretici birliği	Ürün grubu	Üye sayısı
Merkez	Kırmızı Et Üreticileri Birliği	Hayvansal	213
Polatlı	Organik Tahıl Üreticileri Birliği	Tarla	13
Bala	Tahıl Üreticileri Birliği	Tarla	30
İl bazında (Çubuk, Haymana, Beypazarı, Elmadağ)	Yumurta Üreticileri Birliği	Hayvansal	17
İl bazında	Kanalo Üreticileri Birliği	Tarla	28
Haymana	Organik Tahıl Üreticileri Birliği	Tarla	16
Beypazarı	Sebze Üreticileri Birliği	Sebze	50
Kalecik	Üzüm Üreticileri Birliği	Meyve	59
Çubuk, Akyurt, Pursaklar	Süt Üreticileri Birliği	Hayvansal	31
Nallıhan	Yağlı Tohum Üreticileri Birliği	Tarla	16
Nallıhan	Sebze Üreticileri Birliği	Sebze	90
Polatlı	Süt Üreticileri Birliği	Hayvansal	21
Gölbaşı	Süt Üreticileri Birliği	Hayvansal	25
Çankaya, Haymana, Bala	Süt Üreticileri Birliği	Hayvansal	22
Altındağ, Beypazarı, Çamlıdere, Elmadağ, Evren, Güdül, Kalecik, Kızılcahamam, Mamak, Yenimahalle	Süt Üreticileri Birliği	Hayvansal	25
Ayaş, Kazan, Sincan	Süt Üreticileri Birliği	Hayvansal	17

5.2.3. Tarımsal potansiyelin değerlendirilmesi

Ankara metropoliten alan başkent kimliğinin yanı sıra önemli bir tarım kentidir. Tarım alanı açısından, Konya'dan sonra 2. sırada gelmektedir. Kentte ekili alan miktarı yaklaşık 11,6 milyon dekar'dır. Türkiye'de toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkilerin üretiminde %5,8, sebze alanlarının ise Türkiye içerisindeki payı %5,42'dir. Ankara'da toplam ekilebilir alanların yaklaşık %72'sini de tarla arazisi oluşturmaktadır (TÜİK, 2022).

Tarım alanları açısından tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alanlarının Türkiye içerisindeki payı %5,8, sebze alanlarının ise Türkiye içerisindeki payı %5,42'dir. Tahıl alanlarında metropoliten kent merkezinde Sincan, Gölbaşı; metropoliten bölgede ise Haymana, Bala,

Polatlı, ve Şereflikoçhisar ilçeleri ön plandadır. Meyve alanları metropoliten bölgede Şereflikoçhisar, Çubuk, Kalecik ve Bala yoğunlaşmıştır. Metropoliten kentte ise Gölbaşı ilçesinde ön planda görülmektedir.

2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı yasanın tarım alanları üzerindeki etkilerini analiz etmek için tarım alanlarına ilişkin 2006,2012 ve 2022 tarım verileri kullanılmıştır. Bu bölümde tarım alanları, üretim miktarları ve tarıma dayalı sanayi işletme sayısı ve kooperatif/üretici birliklerinin ilçelerdeki durumu incelenmiştir. Ankara'nın tarım alanları türleri arasında Türkiye içerisindeki payı %5,08 oranında tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alanı oluşturmaktadır. Bunu %5,42 oranıyla sebze alanları izlemektedir. Meyve üretim alanları 2012-2022 yılları arasında %18,14 lük bir azalma göstermiştir. Meyve üretiminde birim alandan elde edilen verim kent bütünü ve ülke ortalaması ile yapılan karşılaştırmalarda genel olarak arzu edilen seviyelerde değildir. Bu durum verimliliğin artırılması hususunda stratejilerin ve tedbirlerin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Tarım alanlarında ve üretim miktarları yıllar içerisindeki azalmaktadır. Meyve üretim alanları 2012-2022 yılları arasında %18,14 lük bir azalma göstermiştir.

Ankara metropoliten kenti, raf ömrü kısa sebze ihtiyacını kendi içinde karşılayabilecek potansiyele sahiptir. Sulama imkânına sahip metropoliten kent merkezindeki ilçelerde kısa vejetasyon süresine sahip sebzelerin yetiştirilmesi için uygundur. Metropoliten kent merkezindeki ilçeler arasından Sincan sebze üretiminde öne çıkmaktadır. Sincan'ı çevreleyen Ankara ve Ova Çayı gibi akarsular ile bölge sulak bir arazide olduğu için tarımda özellikle sebzecilikte önemli bir pazar payına sahiptir. Bu sebeple lojistik maliyetleri düşecek ayrıca yeni istihdam olanakları açılması açısından avantaja sahiptir. Bu sebeple Ankara metropoliten kentinde “kent tarımı” olgusunun gündeme alınması ve çeperindeki ilçelerin tarım potansiyelinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ankara'da seracılık faaliyetleri iklim şartlarının bir sonucu olarak ısıtma maliyetlerinin yüksek olması bakımından tercih edilmemektedir. Bu sebeple Ankara'nın sahip olduğu jeotermal kaynaklar bu sektörün geliştirilmesi bakımından önemli bir avantajdır. Ankara'nın Ayaş, Beypazarı, Çamlıdere, Çubuk, Gündül, Haymana, Kazan, Kızılcahamam ve Polatlı ilçelerinin jeotermal kaynaklar bakımından zengin olması ve bu kaynakların tarıma uygun olması özellikle seracılık için avantaj sağlamaktadır. Ankara'da örtü altı sebze ve meyve

üretimi son yıllarda giderek artış göstermesine rağmen toplam üretim içerisinde henüz yeterli düzeyde bir üretimden söz etmek mümkün değildir.

5.3. Ankara’da Tarımsal Alanlarda Arazi Kullanımı Değişimi ve Planlama Süreci

Cumhuriyet dönemi ile birlikte yaşanan ideolojik, siyasal ve sosyolojik değişimler ve yapılanmalar, Ankara’nın başkent olma sürecinde geçirdiği mekânsal dönüşümler üzerinde belirleyici olmuştur. 1924 yılında anayasal düzenleme ile İstanbul Şehremaneti’nin görev, yetki ve sorumluluklarına sahip bir belediyeye dönüşmüştür.

1950 yılında ekonomi odaklı politikalar ile tarımsal kalkınmaya verilen önemin azalması ve kırsal nüfusun kente göçü ile nüfusun büyük kentlerde birikmesi kentte imar planı sorunlarını ortaya çıkarmış ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında kentte oluşturulmaya çalışılan modernizmin çerçevesinden uzaklaşmıştır (Akkuş, Eseroğlu ve Şahin ,2023:102). Kentin açısından makroformundaki gelişmeler aşağıda sıralanmıştır.

1. Kentin çekirdeğini oluşturan; “Lörcher”, “Jansen” ve “Yücel-Uybadin” Planları Dönemi,
2. Kentin çeperini oluşturan; “1990 - Metropoliten Alan Nazım Planı Dönemi”,
3. 2015 Yapısal Planı²⁸
4. 2025 Planlama Çalışmaları²⁹
5. “2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı”
6. 2038 Ankara Çevre Düzeni Planı³⁰ Dönemidir.

Kentin aldığı çok hızlı göç ve büyüyen kent çevresindeki kaçak yapılaşma alanlarının Jansen Planı sınırlarını aşması ve kenti çevreleyen gecekondu alanlarının kente temel karakterini

²⁸ 1990 Ankara Nazım Planı’nın kentsel gelişmeyi yönlendirme ve güneybatı koridorundaki hızlı kentsel yayılmayı kontrol altına alabilme anlamında sınırlılıkları olması ve 2015 Yapısal Planının onaylanmaması , üstelik çevre yolu öngörüsü benzeri süreçlerle işlevselleştirilmiş olması, 1990 yılında projeksiyon yılını tamamlayan bu üst ölçek planının yerine yeni bir üst ölçekli planın üretilmesini gerekli kılmıştır.

²⁹ Bu dönemde, 1980’li yılların sonundan itibaren sürdürülen 2025 yılı hedefli üst ölçek plan çalışmaları, Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Dairesince 30.07.1998 tarihinde sonuçlandırarak Ankara 2025 Nazım Planı onaylanmak üzere Büyükşehir Belediye Meclisine sunulsa da, bu planın üst ölçekli bir plan olarak önemli kuramsal açmazları olduğu ifade edilmiştir.(2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Raporu,2007).

³⁰ 1/100.000 Çevre Düzeni Planı’nı; imar mevzuatına, şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına ve kamu yararına uygun olmadığı gerekçesi ile iptal edilmiştir.

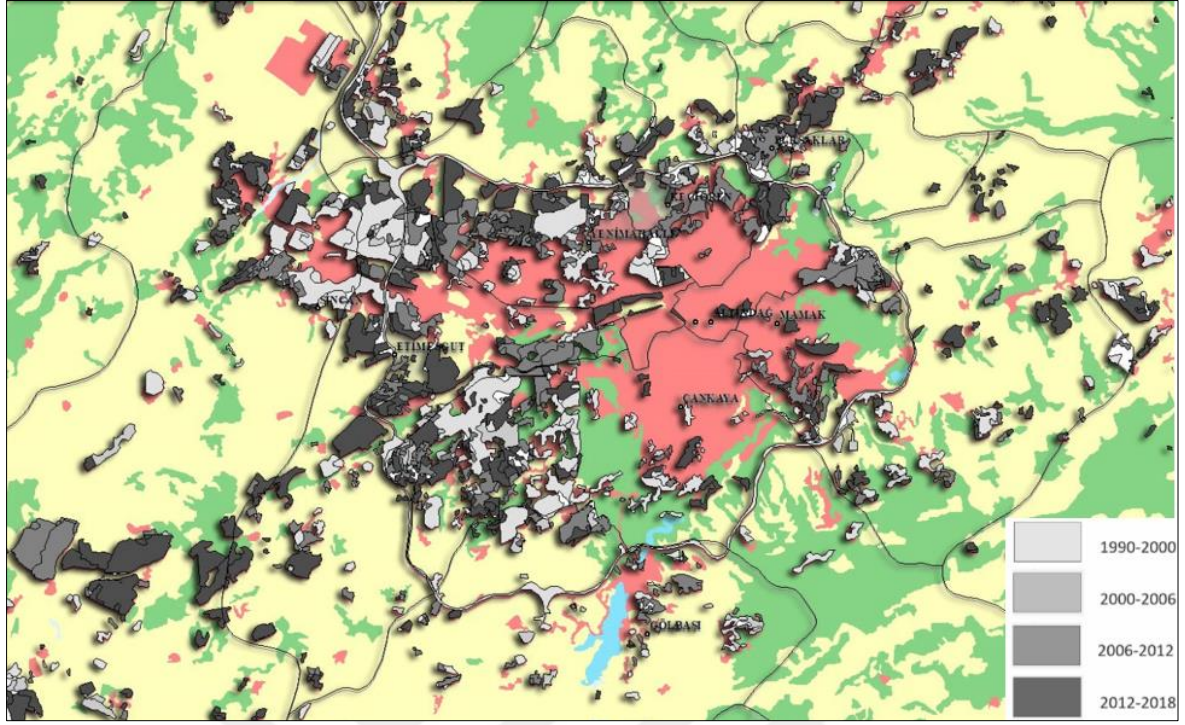
Bu bölümde Ankara metropoliten kentinin planlama yaklaşımı değerlendirilip tarım potansiyeli olan bölgelerde ne tür kararlar alındığı ortaya konmaktadır.² kısımda incelenmiştir. İlk olarak Ankara'nın tarımsal alanlarının, arazi kullanımı açısından değişimleri incelenmektedir. İkinci kısımda ise; Ankara'nın planlama yaklaşımı değerlendirilmektedir.

5.3.1. Ankara'nın tarımsal alanların arazi kullanımı değişimi

Arazi örtüsü ve arazi kullanımı değişimi günümüz küresel değişim olaylarında önemli bir rol oynamaktadır. Bu değişimlerin tespit edilebilmesi için aynı alana ait farklı zamanlarda alınmış uydu görüntüleri ve Avrupa Çevre Ajansının (AÇA) yayınladığı Çevresel Bilginin Koordinasyonu (CORINE) sınıflandırılmış verileri oldukça önemlidir. Türkiye'de 2001 yılında TÜİK tarafından başlatılmış, 2008 yılından itibaren ise Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından arazi örtüsü/ arazi kullanımındaki değişikliklere yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Ankara metropoliten alan sınırları içerisinde 1990, 2000, 2006 ve 2012 yıllarına ait CORINE verileri aracılığıyla arazi örtüsünün zamansal değişimi 4 dönem açısından bu bölümde değerlendirilmektedir (Harita 5.6). CORINE³¹ sistemi aracılığıyla elde edilen veriler ArcGIS programı kullanılarak yeniden düzenlenmiştir. Farklı dönemlere ait haritalar ve çizelgeler kullanılarak Ankara metropoliten alanının arazi örtüsünde görülen değişim incelenmektedir (EK-4).

³¹ Avrupa Çevre Ajansı(AÇA) tarafından "Arazi Kullanımı Sınıflandırması"belirlenmiştir. Sınıflamaya göre uydu görüntüleri üzerinden üretilen arazi kullanımı verisidir.

Harita 5.6. 1990-2018 yılları arasındaki değişim (CORINE 1990-2018 verileri kullanılarak oluşturulmuştur.)

Ankara metropoliten kentinin alansal olarak büyümesi, çevresindeki arazi örtüsü değişiminin hızlanmasına neden olmuştur. 1990 ve 2018 yılları arasında en büyük değişim, 1990-2000 yılları ve 2012-2018 yılları arasında görülmektedir. Bunun sebebi 1990 Nazım Planında verimli tarım topraklarının bulunduğu kuzeye ve batıya doğru gelişme kararı yer almaktadır. Bunun sonucu olarak, tarım topraklarını üzerinde, kentsel kullanım faaliyetlerinde artış olmuştur. Bu durum, 2023 Planı'nda, güneybatıdaki tarım topraklarının gelişmeye açılmasıyla devam ettirilmiştir.

Çizelge 5.14. Yıllara göre arazi örtüsü değişimi

Yıl	Yapay Bölgeler Alan (ha)	Tarımsal Alanlar (ha)	Orman ve Yarı Doğal Alanlar (ha)	Sulak Alanlar (ha)	Su Kütleleri (ha)
1990-2000	19338.38	-15692.78	-2905.95	1218.43	-1958.09
2000-2006	5839.54	-4216.57	-1469.32	-131.68	-21.97
2006-2012	6493.96	-6757.18	-1096.6	-45.13	1404.95
2012-2018	11797.08	-12372.49	-181.75	-185.43	942.59

Ankara'nın 1990 ile 2018 yılları arasında inşaat sahası, karayolu projeleri, endüstriyel kullanımı vb. alanını içeren yapay bölgelerde artış görülmektedir. 1990-2018 yılları arasındaki tarımsal alanlarda arazi örtüsü değişimi ele alındığında en büyük alansal değişim

ise 1990-2000 yılları arasında -15692.78 ha , en düşük alansal değişimin 2000-2006 yılları arasında -4216.57 ha olduğu gözlemlenmiştir (Çizelge 5.14). Bu kapsamda 1990-2000 ve 2000-2006 dönemlerine ait sınıflandırılmalar daha detaylı analiz edilmektedir.

1990-2000 döneminde Ankara'nın arazi örtüsü değişimi

Yapay alanlar; sürekli şehir yapısı, yerleşim alanları kesikli şehir yapısı, kesikli kırsal, endüstriyel ve ticaret birimler, karayolları ve ilgili alanlar, maden çıkarma sahaları, inşaat sahaları, yeşil şehir alanları, spor ve eğlence alanları olarak alt başlıklara ayrılmıştır. Tarım alanları ise sulanan ve sulanmayan karışık tarım alanları, sulanmayan ekilebilir alanlar, sürekli sulanan alanlar, doğal bitki örtüsü ile karışık tarım alanları ve mera alanları olarak sınıflandırılmaktadır.

Orman ve yarı doğal alanlar; iğne yapraklı ormanlar, geniş yapraklı ormanlar, karışık ormanlar, bitki değişim alanları, doğal çayırliklar, yanmış alanlar, sahil ve kumsal alanları olarak sınıflara ayrılmıştır. Sulak alanlara bakıldığında bataklıklar, tuzlalar, kumluklar, tuz içeriği yüksek alanlar iken su kütlelerini ise su yolları ve su kütleleri oluşturmaktadır.

Çizelge 5.15. Tarım alanlarının yapay bölgelere dönüşümü (1990-2000)

TARIM ALANLARI	YAPAY BÖLGELER		
Önceki Katman	Sonraki Katman	Alan (ha)	Yüzde(%)
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	İnşaat Sahaları	1618,11	9,26
Bitki Değişim Alanları		110,64	
Mera Alanları		207,76	
Toplam		1936,51	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Endüstriyel ve Ticari Birimler	2801,89	20,72
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları		207,87	
Sulanan Karışık Tarım Alanları		35,78	
Sürekli Sulanan Alanlar		64,33	
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları		84,65	
Bitki Değişim Alanları		5,81	
Mera Alanları		235,49	
Doğal Çayırliklar		561,76	
İnşaat Sahaları		270,64	
Endüstriyel ve Ticari Birimler		64,71	
Toplam		4332,93	

Çizelge 5.15. (devam) Tarım alanlarının yapay bölgelere dönüşümü (1990-2000)

Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Sürekli Olmayan Yerleşim Alanları/Kırsal Yerleşim Alanları	5006,88	41,21
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları			
Sulanan Karışık Tarım Alanları		890,57	
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları		75,63	
Seyrek Bitki Alanları		42,31	
Mera Alanları		1108,73	
Doğal Çayırliklar		630,91	
İnşaat Sahaları		598,2	
Sürekli Olmayan Yerleşim Alanları		65,45	
Sürekli Sulanan Alanlar		201,98	
Toplam		8620,66	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Karayolları, Demiryolları ve İlgili Alanlar	2605,92	16,41
Sürekli Sulanan Alanlar		37,23	
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları		141,36	
Bitki Değişim Alanları		230,81	
Seyrek Bitki Alanları		8,1	
İğne Yapraklı Ormanlar		75,76	
Mera Alanları		11,85	
Doğal Çayırliklar		321,81	
Toplam		3432,84	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Sürekli Şehir Yapısı	266,06	3,21
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları		237,69	
İnşaat Sahaları		168,27	
Toplam		672,02	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Yeşil Şehir Alanları	76,52	0,82
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları		45,86	
Doğal Çayırliklar		50,13	
Toplam		172,51	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Maden Çıkarım Sahaları	97,2	6,20
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları		68,91	
Seyrek Bitki Alanları		89,54	
Mera Alanları		34,1	
Kumluklar		30,95	
Doğal Çayırliklar		888,72	
Maden Çıkarım Sahaları		88,32	
Toplam		1297,74	

Çizelge 5.15. (devam) Tarım alanlarının yapay bölgelere dönüşümü (1990-2000)

Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Havaalanları	32,66	0,41
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları		9,79	
Mera Alanları		42,36	
Toplam		84,81	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Spor ve Eğlence Alanları	83,25	1,65
Mera Alanları		37,69	
İnşaat Sahaları		148,94	
Doğal Çayırliklar		74,48	
Toplam		344,36	
İnşaat Sahaları	İnşaat Sahaları	22,12	0,11
TOPLAM		20916,5	100,00

1990-2000 döneminde tarım alanlarının yapay bölgelere dönüşümü Çizelge 5.15'te yer almaktadır. Bu dönemde tarım alanlarının %16,41'i karayolları, demiryolları ve ilgili alanlara; %20,72'si endüstriyel ve ticari kullanımlara ve %41,21 oranında ise sürekliliği olmayan yerleşim alanları/kırsal yerleşim alanlarına dönüştüğü görülmektedir. Bu dönemde tarım alanlarının değişimi 1990 yılı Nazım Planında gelişme yönü olarak batı koridoru kararı olması ile arazi kullanım örtüsünde büyük değişim görülmektedir. Özellikle Eskişehir Yolunda kentleşme, 1997 döneminde hızlanmış, sonrasında 2007 döneminde devam etmiştir.

Çizelge 5.16. Arazi örtüsünün değişimi (1990-2000)

Önceki Katman	TARIM ALANLARI		
	Sonraki Katman	Alan (ha)	Yüzde (%)
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	357,1	2,71
Mera Alanları		709,06	5,37
Doğal Çayırliklar		1557,77	11,80
Su Kütleleri		63,18	0,48
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Sulanmayan Karışık Tarım Alanları	276,51	2,10
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları		94,52	0,72
Mera Alanları		278,97	2,11
İnşaat Sahaları		43,82	0,33
Mera Alanları	Sulanmayan Karışık Tarım Alanları	93,83	0,71
Doğal Çayırliklar		45,66	0,35
Kumluklar		22,56	0,17
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları (243)	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	2906,24	22,02
Su Kütleleri		390,93	2,96

Çizelge 5.16. (devam) Arazi örtüsünün değişimi (1990-2000)

Sürekli Sulanan Alanlar	Sürekli Sulanan Alanlar	6,71	0,05
Mera Alanları		565,02	4,28
Kumluklar		27,23	0,21
Doğal Çayırliklar		12,39	0,09
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Mera Alanları	1846,24	13,99
Sürekli Sulanan Alanlar		9,6	0,07
Mera Alanları		3437,95	26,05
Sürekliliği Olmayan Yerleşim Alanları/Kırsal Yerleşim Alanları		18,23	0,14
Endüstriyel ve Ticari Birimler		19,84	0,15
Su Kütleleri		128,5	0,97
Kumluklar		69,29	0,53
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Pirinç Tarlaları	216,45	1,64
TOPLAM		13197,6	100,00
Önceki Katman	ORMAN VE YARI DOĞAL ALANLAR	Alan (ha)	Yüzde
Bitki Değişim Alanları	İğne/Geniş Yapraklı Ormanlar Karışık Ormanlar	814,49	7,19
İğne Yapraklı Ormanlar		172,07	1,52
Karışık Ormanlar		66,12	0,58
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Doğal Çayırliklar	533,85	4,71
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları		145,45	1,28
Doğal Çayırliklar		5271,25	46,51
Geniş Yapraklı Ormanlar		71,03	0,63
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları	Seyrek Bitki Alanları	16,81	0,15
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar		148,83	1,31
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları		117,07	1,03
Seyrek Bitki Alanları		340,22	3,00
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları	Bitki Değişim Alanları	16,2	0,14
Bitki Değişim Alanları		2515,07	22,19
İğne Yapraklı Ormanlar		324,68	2,86
Su Kütleleri		25,09	0,22
Geniş Yapraklı Ormanlar		755,59	6,67
TOPLAM		11333.82	100,00
Önceki Katman	SULAK ALANLAR	Alan (ha)	Yüzde
Bataklıklar	Bataklıklar	173,64	5,78
Mera Alanı		51,41	1,71
Bataklıklar	Tuz İçeriği Yüksek Çıplak Kayalık	415,75	13,83
Su Kütleleri		755,88	25,15
Su Kütleleri	Tuzlalar /Kumluklar	1608,81	53,53
TOPLAM		3005,49	100,00

Çizelge 5.16. (devam) Arazi örtüsünün değişimi (1990-2000)

Önceki Katman	Sonraki Katman	Alan (ha)	Yüzde
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	SU KÜTLELERİ	152,93	13,66
Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları		493,18	44,06
Mera Alanları		79,08	7,06
Doğal Çayırliklar		36,89	3,30
İnşaat Sahaları		25,19	2,25
Maden çıkarm Sahaları		13,64	1,22
Su Yolları (511)		105,1	9,39
Kumluklar		96,42	8,61
Seyrek Bitki Alanları		36,36	3,25
Bitki Değişim Alanları		80,61	7,20
TOPLAM		1119,4	100,00

1990-2000 döneminde tarım alanlarına, orman ve yarı doğal alanlara, sulak alanlara ve su kütlelerine dönüşüm Çizelge 5.16'da gösterilmektedir. Bu dönemde 13197.6 ha. tarım alanına , 11333.82 ha. orman ve yarı doğal alanlara, 3005.4 ha sulak alanlara ve 1119.4 ha su kütlelerine dönüşüm görülmektedir.

2012-2018 döneminde Ankara'nın arazi örtüsü değişimi

Çizelge 5.17. Arazi örtüsü değişimi (2012-2018) (Corine verilerinden derlenerek yeniden oluşturulmuştur.)

TARIM ALANLARI	YAPAY BÖLGELER		
Önceki Katman	Sonraki Katman	Alan (ha)	Yüzde (%)
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	İnşaat Sahaları	5734.84	74.62
Mera Alanları		1381.53	
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları		327.82	
Sürekli Sulanan Alanlar		194.87	
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları		1164.12	
Toplam		8803.18	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Endüstriyel ve Ticari Birimler	614.56	8.86
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları		54.08	
Sürekli Sulanan Alanlar		30.14	
Mera Alanları		181.79	
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları		165.1	
Toplam		1045.67	

Çizelge 5.17. (devam) Arazi örtüsü değişimi (2012-2018) (Corine verilerinden derlenerek yeniden oluşturulmuştur.)

Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	Maden Çıkarım Sahaları	233.61	4.14
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar		137.7	
Mera Alanları		106.7	
Sürekli Sulanan Alanlar		6.71	
Sulanan Karışık Tarım Alanları		4.18	
Toplam		488.9	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Sürekli Olmayan Yerleşim Alanları	55.55	7.84
Mera Alanları		20.36	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Sürekli Olmayan Kırsal Yerleşim Alanları	600.79	
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları		137.65	
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları		61.83	
Sulanan Karışık Tarım Alanları		27.67	
Mera Alanları		21.26	
Toplam		925.11	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Boşaltım Sahaları	95.15	2.21
Mera Alanları		87.83	
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları		78.31	
Toplam		261.29	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Karayolları, Demiryolları ve İlgili Alanlar	21.94	1.34
Sürekli Sulanan Alanlar		32.49	
Mera Alanları		103.75	
Toplam		158.18	
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Spor ve Eğlence Alanları	5.74	0.44
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları		31.19	
Sulanan Karışık Tarım Alanları		15.44	
Toplam		52.37	
Sulanmayan Karışık Tarım Alanları	Sürekli Şehir Yapısı	26.28	0.53
Mera Alanları	Yeşil Şehir Alanları	30.93	
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları		5.17	
Toplam		62.38	
TOPLAM		11797.08	100.00

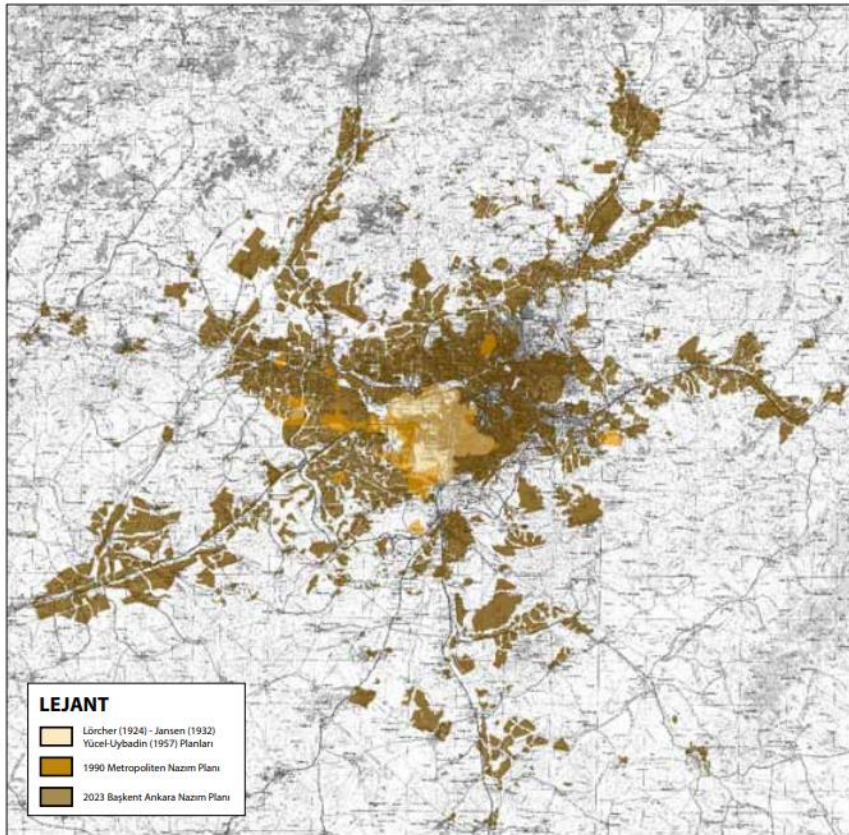
Çizelge 5.17. (devam) Arazi örtüsü değişimi (2012-2018) (Corine verilerinden derlenerek yeniden oluşturulmuştur.)

Önceki Katman	TARIM ALANLARI		
	Sonraki Katman	Alan (ha)	Yüzde (%)
Doğal Çayırlıklar	Doğal Bitki Örtüsü İle Karışık Tarım Alanları	75.11	
Bataklıklar		185.43	
Su Kütleleri		56.34	
Bitki Değişim Alanları		4.14	
Toplam		321.02	33.38
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Sulanan Karışık Tarım Alanları	9.47	
Sürekli Sulanan Alanlar		12.82	
Toplam		22.29	2.32
Mera Alanları	Sulanmayan Karışık Tarım Alanları	51.23	
Doğal Çayırlıklar		25.06	
Toplam		76.29	7.93
Mera Alanları	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	201.96	
Doğal Çayırlıklar		63.62	
Seyrek Bitki Alanları		29	
Bitki Değişim Alanları		6.65	
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları		37.65	
Toplam		338.88	35.24
Seyrek Bitki Alanları	Sulanmayan Meyve Alanları	7.35	0.76
Sürekli Sulanan Alanlar	Üzüm Bağları	164.74	17.13
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Mera Alanları	31.19	3.24
TOPLAM		961.76	100.00
Önceki Katman	ORMAN VE YARI DOĞAL ALANLAR	Alan (ha)	Yüzde (%)
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	Doğal Çayırlıklar	9.93	
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları		19.25	
Toplam		29.18	100
Önceki Katman	Sonraki Katman	Alan (ha)	Yüzde (%)
Sulanan Karışık Tarım Alanları	SU KÜTLELERİ	164.89	26.29
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları		457.07	72.89
Mera Alanları		5.14	0.82
TOPLAM		627.1	100.00

5.3.2. Ankara'nın planlama yaklaşımı değerlendirilmesi

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile Ankara'nın çağdaş bir yapıya kavuşturulması için yeni başkentin planlanmasına yönelik girişimler önem taşımaktadır (Tekeli,1998). Ankara'nın başkent olduktan sonraki süreçte önemli bir nüfus çekim merkezi olması ve Türkiye'deki ilk modern uygulamaları barındıran kentlerden biri olması, kentsel mekâna yönelik düzenlemeler açısından dikkat çeken örneklerle ek olarak kentte demografik, sosyal ve ekonomik yapısında da değişimler olmuştur.

1923-1933 yılları arasındaki dönemde, Ankara ve Anadolu'da kent mekanını planlı olarak yeniden düzenlemek için yasal ve yönetsel yapılanmalar görülmektedir. Kentin iyi imarının rejimin başarısı ile özdeşleşeceği fikri ile mevcut Belediye, Ankara Şehremaneti'ne dönüştürülmüştür (Tankut,1993). Bu kapsamda, 1924 yılında 417 sayılı Kanun³² ile İstanbul Belediyesi modeli geçişi yapıp yetki ve görevleri alınmıştır.

Harita 5.7. Ankara metropoliten kentinin plan dönemleri ve değişimi (Günay,2016)

³² 417 sayılı Kanun, Ankara Şehremaneti Kanunu'dur. İlgili Kanun'un 2. ve 5. maddelerinde İstanbul Belediyesi'nin yetki ve görevlerine benzer bir model uygulandığı açıklanmıştır.

deneyimi sürecinin görülmesi; kentsel gelişmeyi yönlendirip denetleyecek bir imar planı gereğini ortaya çıkarmıştır. Ankara'nın hâlihazır haritasını tamamlatılması ve Ankara imar planı yaptırma konusunda sorumlu olmak üzere 1928 yılında 1351 sayılı Kanun ile “Ankara Şehri İmar Müdürlüğü” kurulmuştur (DPT, 1973: 15).

Harita 5.9. Hermann Jansen tarafından hazırlanan Ankara Şehri İmar Planı (ABB,2007)

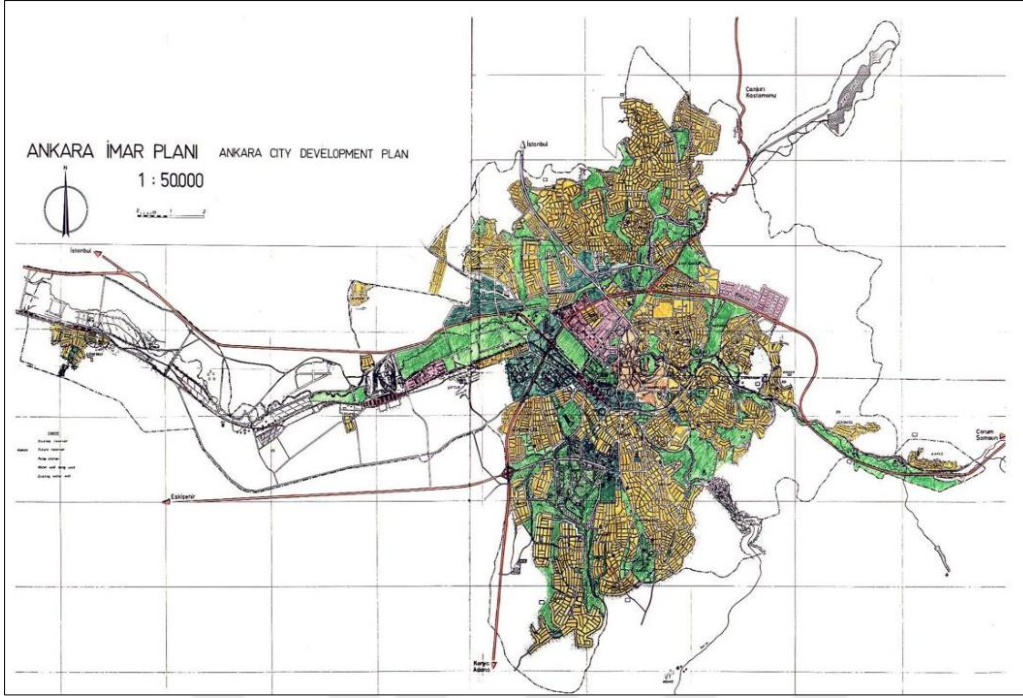
Ankara için kararlı bir şehircilik uygulaması başlayıp 1927 yılında Ankara Şehri İmar Planı için uluslararası bir yarışma düzenlenmiştir (Harita 5.9). Yarışma şartnamesi ile verilen direktiflerden biri planın 50 yıl sonra 250-300 bin nüfusu kapsayacak şekilde hazırlanmasıdır. Alman Profesör Herman Jansen bu yarışmada yeterli görülmüş ve Ankara imar planını hazırlamak üzere görevlendirilmiştir. 1932 yılında, Bakanlar Kurulunun kararnamesi ile onanmış; hazırlanan beş yıllık uygulama planı ise 1934 yılında “21821 sayılı Kararname” ile uygulamaya konmuştur (Tekeli, 1978: 43).

Jansen Planı, kentsel düzeyde ilk defa batılı anlamda planlama fikrinin uygulanması olarak da değerlendirilebilmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Başkent Ankara için üzerinde önemle durulan önemli konulardan biri açık-yeşil alanı sistemi olmuştur. Planda yeşil kuşak

düşüncesi; vadilerin, fiziksel eşiklerin, doğal ya da kültürel değeri yüksek alanların (Hatipçayı, İncesu, Çubuk Çayı vadileri vb.) büyük yeşil alan ve parklar olarak değerlendirildiği; yeşil alanların konut alanları ile bütünleştiği görülmektedir. Planda geçen yeşil yaklaşım gerçekleşmiş ancak hızlı nüfus artışı, plan dışı kararlar ve arsa spekülasyonları kent içinde yaratılmak istenen yeşil alanların daralmasına ve yok olmasına sebep olmuştur. Planlanan yeşil kuşağın, yeni yerleşim alanlarına ve gecekondu'lara dönüşmesi, 1978 yılı için hedeflenen nüfusa 1950 yılında ulaşılması (288.000 kişi) sonucu kentin gelişiminin gerisinde kalan plan yerine, Ankara için yeni bir planlama çalışması gündemde olmuştur. 1955 yılında “Şehir İmar Planı” için, Ankara Belediyesinin girişimi ile uluslararası düzeyde bir yarışma düzenlenmiştir. Nihat Yücel ve Raşit Uybadin tarafından hazırlanan ve yaklaşık 12.000 ha.lık bir alanı kapsayan imar planı seçilip 1957 yılında onaylanmıştır.

Yücel-Uybadin Planında (1957-1970), makroformu belirleyen en temel kararı Konya-Samsun Çevre Yolu olup yağ lekeli seklinde bir gelişme gösteren tek merkezli, batı ve kuzey doğu yönlerinde bir çevre yolu ile kuşatılmıştır. Kentin gelişme alanlarıyla birlikte ana çanağı doldurduğu bir makroform önerilip eski İstanbul Yolu dışında oldukça toplu bir yapıda yapılaşması öngörülmüştür. Plan dahilinde, batı aksında var olan 1569 ha. alan amaç dışı kullanılmıştır (Durmaz ve Erçetin,2012). Bu alan il sınırındaki toplam tarım alanının %0,1'ine, büyükşehir sınırındaki toplam tarım alanının ise %0.18'ine karşılık gelmektedir. Ayrıca batı gelişim yönüne doğru ilerlemeye başlayan kent için, o Yenimahalle ile Etimesgut arasındaki bölge için yapılaşma kararı verilmiştir.

1956-1969 yılları arasında Ankara'nın hızlı kentleşmesi devam edip imarlı alanlarda yoğunluk artışları görülmüştür. Bu dönem sonunda Ankara'nın hava kirliliği yoğunlaşmış ve fiziki çevrenin en önemli sorunu oluşmaya başlamıştır. Sıhhiye, Maltepe, Yenışehir, Kavaklıdere, Cebeci ve Küçükesat hava kirliliğinden en çok etkilenen bölgeler olup 1957 İmar Planı üzerine de yoğunluk yükleyen kent parçalarıdır (ABB,1986).

Harita 5.10. Yücel-Uybadin Planı (Günay, 2016)

Yücel-Uybadin Planı, projeksiyon yılı olarak 1987, projeksiyon nüfusu ise 750.000 nüfuslu bir kent olarak tasarlanmıştır (Harita 5.10). Ancak hedeflenen nüfusa 1965 yılına gelmeden ulaşılması, plan sınırı dışında kaçak yapılaşma görülmesi ile kuzey-güney doğrultusunda yapılaşma kararlarının Ulus ve Kızılay merkezlerinin aşırı yoğunlaşmasına yol açması sonucu yeni bir plan gereksinimini doğurmuştur.

Ankara için yeni bir plan hazırlaması amacıyla “Ankara Metropolitan Nazım İmar Plan Bürosu (AMANPB)” 1969 yılında kurulmuştur. AMANPB, Yücel-Uybadin Planı’nın göz ardı ettiği problemleri gündeme getirip kente yeni bir biçim kazandırma amacı taşımıştır (Günay, 2005:97). Büronun kurulması ile kentsel planlama alanında otorite olarak AMANPB ve Ankara Planlama Müdürlüğü’nü kapsayacak biçimde ikili bir yapılanma görülmüştür. Büro plan çalışmalarında yer almasına rağmen planların uygulanması konusunda yetkili kılınmamıştır. 1970-1975 arası dönemde ise yoğun kentsel çalışmaların ardından 1990 yılı 1/50 000 ölçeğinde bir plan hazırlamıştır.

1990 Nazım Planı, geçmiş planlardaki kuzey-güney yönünde bir gelişimden ziyade Ankara’nın batı aksında, İstanbul Yolu ve Eskişehir Yolu’nun oluşturduğu koridor boyunca ilerlemesini öngörmüştür. “Sincan Gecekondü Önleme Bölgesi”, “Batıkent Konut Projesi” ve “Sanayi Alanı Projesi”, “Toplu Konut Alanları” gibi önemli odaklar planlanarak

gelişmeye açılmış ve plan kapsamında kentin batı yönünde ilerlemesine yönelik alınan kararlar önemli bir adım olmuştur (Altaban, 1998). Mücavir alan sınırı dışındaki parçacı planlama yaklaşımları ve kaçak yapılaşmaların kontrol edilmemesi, Ankara 1990 Nazım Planı'nı işlevsiz hale getirmeye başlamıştır.

1986 yılında 2015 yılı hedef alınarak “Yapısal Plan” hazırlanmıştır. 1990 Ankara Nazım İmar Planı'ndaki batı koridoru gelişme stratejilerine karşın mevcut gelişme eğilimine bakılarak kuzey, güney ve kuzey-doğuda desantralize bir yapılaşma öngörülmüştür. 2025 Nazım Plan Çalışmaları kapsamında ise Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Büyükşehir belediyesi işbirliği ile iki ayrı 1/50.000 ölçekli plan onaması yapılmıştır. Bu planlar; parçacı olması, şehircilik ilkeleriyle bağdaşmaması ve havalandırma koridorunu tanımlayan makroformun büyük ölçüde yitirildiğinin gözlemlenmesi nedeniyle durdurulmuştur.

2004 yılında, 5216 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile hazırlanan planın ölçeği 1/25000 olarak belirlenmiş ve üst ölçekli bir çevre düzeni planına sahip olmayan Ankara'nın geniş etki alanına sahip ilk üst ölçekli planı 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı olmuştur. Ankara için hazırlanmış 1/100.000 üst ölçekli mekânsal plan, “2038 Ankara Çevre Düzeni Planı”dır.

2007 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanarak onaylanan 1/25.000 ölçekli 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı, Ankara Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan 2014-2023 Bölge Planı ve EGO Ulaşım Dairesi Başkanlığının Gazi Üniversitesi ile birlikte hazırlanmış olduğu 2038 hedefli Ankara Ulaşım Ana Planı çerçevesinde belirlenen esasları dikkate alarak hazırlanmıştır. Ancak 2038 Ankara Çevre Düzeni Planı; imar mevzuatına, şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına ve kamu yararına uygun olmadığı gerekçesi ile Danıştay kararı ile iptal edilmiştir.

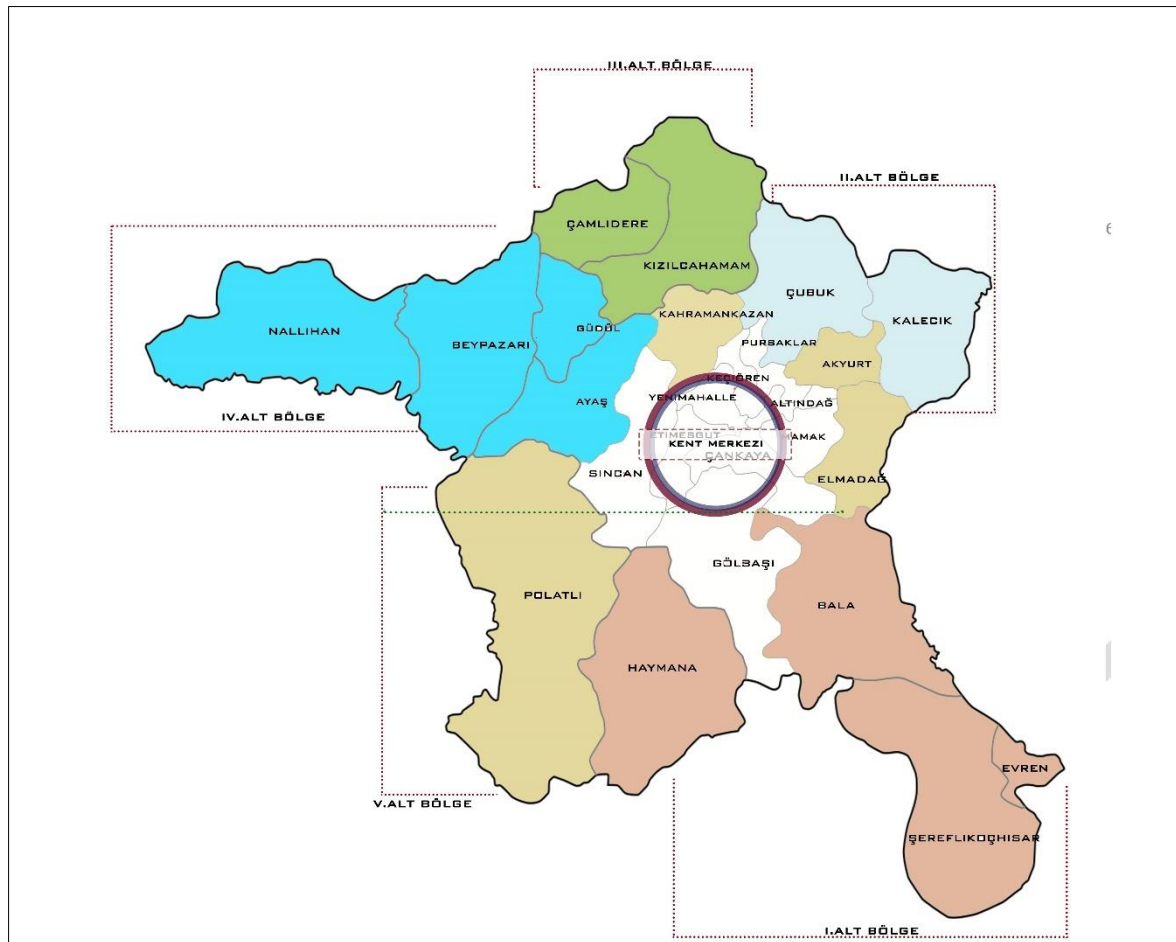
Ankara'nın planlama yaklaşımını içeren bu bölümde, 2014-2023 Ankara Bölge Planı'ndan başlamak üzere Ankara'nın 1990 Nazım Planı, 2015 Yapısal Planı, 2025 Planlama Çalışmaları ve 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı ve bu planlar doğrultusunda tarım alanlarına yönelik alınan kararlar incelenmektedir.

Ankara Bölge Planı (2014-2023)

Ankara Bölge Planı 2014-2023, Ankara Kalkınma Ajansı'nın³⁴ koordinasyonu doğrultusunda hazırlanmıştır. Bölgenin dinamiklerini analiz edip, uzun vadeli kalkınma ve sürdürülebilir olma amacına yönelik kırılganlıkları ve potansiyelleri dikkate alarak gerekli yol haritasını çizen plandır. Planın hazırlık sürecinde özellikle Onuncu Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) ile birlikte üst ve alt ölçekli planlar ile uyumlu olması dikkate alınmıştır. Kentin gelişimine ve sektörel bölgesel kalkınma stratejilerine yönelik mekânsal gelişim şeması hazırlanmıştır.

Bölge planı için hedefler ve stratejiler belirlenirken “2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı” ve ilçe strateji planları ele alınıp bölge içindeki planların bütünlük arz etmesi amaçlanmıştır. Ayrıca plan dahilinde alt bölgeler ve bu alt bölgelere yönelik sorun ve çözüm önerileri sunulmuştur. Ankara'nın ilçelerinin; ekonomik, sosyal ve coğrafi yapıları, birbirleriyle olan ilişki düzeyleri, fiziki yakınlıkları, genel gelişmişlik düzeyleri gibi unsurlar gözetilerek Harita 21'de yer alan alt bölgeler sınıflandırması yapılmıştır.

³⁴ Ankara Kalkınma Ajansı, bölgenin yapısı ve sahip olduğu mekânsal, sosyal ekonomik ve kültürel dinamikleri etkin olarak belirleye yönelik analiz çalışmaları yürütmektedir.

I. Alt Bölge

Bala, Evren, Haymana ve Şereflikoçhisar ilçelerini kapsamaktadır. Nüfus yoğunluğunun düşük, tarımın ekonomik faaliyetlerin temelini oluşturduğu bu bölge Ankara ilinin güney ve güneydoğu kesimlerini kapsamaktadır. Bu bölge için; katma değeri yüksek tarımsal üretimin yaygınlaştırılması; kırsal endüstrilerin geliştirilmesi, tarımsal sulamanın yaygınlaştırılması ve Haymana ilçesinde bulunan jeotermal kaynakların seracılıkta kullanılması önerilmektedir.

II. Alt Bölge

Ankara'nın kuzeydoğusunda yer alan bölge Çubuk ve Kalecik ilçelerinden oluşmaktadır. Sulu tarımın yaygın olduğu bölgede tahıl üretiminin yanında, meyve-sebze üretimi ve hayvancılık ile tarıma dayalı sanayi de gelişmiştir. Çubuk ilçesinde jeotermal kaynakların varlığı seracılık faaliyetlerinin geliştirilmesi açısından bu bölgede önerilmektedir.

III. Alt Bölge

Ankara'nın kuzeyinde bulunan Üçüncü Bölge; Kızılcahamam ve Çamlıdere ilçelerinden oluşmaktadır. İlin büyük çoğunluğundan farklı olarak bölge yoğun ormanlara ve zengin su kaynaklarına sahiptir. Çamlıdere'de ise bazı jeotermal kaynak keşifleri gerçekleştirilmiş olsa da bunlar henüz ekonomiye kazandırılmamıştır. İlçenin ana ulaşım güzergâhları üzerinde bulunmaması; bölgede ekilebilir arazilerin sınırlı olmasının tarımsal faaliyetlerin de sınırlı kalmasına neden olması gibi faktörler de ilçede sosyoekonomik gelişmeyi olumsuz etkilemiştir.

IV. Alt Bölge

Kuzeybatı Ankara'yı kapsayan Dördüncü Bölge Ayaş, Beypazarı, Güdül ve Nallıhan ilçelerinden oluşmaktadır. Tarım alanlarının büyüklüğü açısından önemli olan bölge, meyve ve sebze üretiminde öne çıkmaktadır. Ayrıca, büyük ölçekli sanayi yatırımları bulunmaktadır.

V. Alt Bölge

Akyurt, Elmadağ, Kazan ve Polatlı'dan oluşan Beşinci Bölge Ankara'nın metropoliten alanını çevrelemektedir. Bölgenin temel karakteristiği, diğer alt bölgelere benzer şekilde sahip olduğu tarımsal üretimin yanı sıra, sanayi altyapısının bulunmasıdır. Ankara Merkez Bölgesi ile birlikte, bu bölgede Ankara'nın sanayi yatırımlarının yoğunlaştırılması önerilmektedir.

Alt bölgelerde; tarım alanlarına yönelik ürün çeşitliliğini artırma, jeotermal seracılık faaliyetlerini yaygınlaştırma ve katma değeri yüksek ürünler üretilmesi gerektiği görülmektedir. Ankara'nın tarımsal kapasitesi yüksek olan Ayaş, Beypazarı, Güdül, Haymana ve Nallıhan ilçelerinde mevcut tarımsal ürünlerin kalitesinin artırılması ve buralarda üretilebilecek katma değeri yüksek yeni tarımsal ürünler konularında araştırma ve çalışmalar yapılması gerektiği ortaya konmuştur.

Ankara Bölge Planı (2014-2023) kapsamında “Kırılganlıklar” ve “Alınması Gereken Tedbirler” bölümünde, metropoliten kent merkezinde yayılma ve saçaklanmaya yönelik tedbirler alınması gerektiği, kentin yağ lekeli şeklinde büyüdüğü ve plansız gelişmeler olduğu yer almaktadır. Planda yer alan tedbirlerin öncelikli uygulama alanı olarak Ankara Merkez, V. Alt Bölge (Akyurt, Elmadağ, Kazan ve Polatlı), Şereflikoçhisar, Çubuk ve Beypazarı ilçeleri seçilmiştir. Bu ilçelerin seçilme nedeni nüfusun ve yapılaşmanın hızla artma eğiliminde olmasıdır. Tedbirlerin alt bölgelere mekânsal dağılımı incelendiğinde her alt bölge için tarım ve tarımsal üretimi ilişkin benzer öneriler yer almaktadır. Bu öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- Ürün çeşitliliği artırılması ve iyi tarım uygulamalarına ağırlık verilmesi,
- Çiftçiler için bilinçlendirme çalışmaları yürütülmesi,
- Tarımsal sanayi yatırımları desteklenmesi ve kırsal endüstrilerin geliştirilmesi,
- Arazi ve iklim yapısı dikkate alınarak katma değeri yüksek tarım ürünleri için araştırma ve çalışmalar yapıp üretimde katma değerinin arttırılmasının hedeflenmesi,
- Tarımsal ihracat ürün grupları oluşturulması,
- Tarımsal atık açısından biyokütle yatırımlarının teşvik edilmesi, tedbirlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tarıma dayalı sanayinin özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde gelişmemiş olması, alt bölgelerde yaşanan nüfus kaybının tarımda çalışacak iş gücü sorunu oluşturması, ekilen tarım alanlarının ve tarımda çalışan nüfusun azalması, tarıma dayalı sanayinin az gelişmesi sorunları alt bölgeler açısından benzer bir yaklaşım ile değerlendirilmiştir.

1990 Ankara Nazım Planı

1969 yılında, İmar ve İskân Bakanlığı bünyesinde; kentleşmenin hızı, göçlerin sürmesi, Ankara çeperlerinde gecekondulaşma eğilimleri, kentin sağlıklı gelişmesi, sosyal ve fiziki gelişmelerin planlı olarak kontrol altına alınması amacıyla Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu (AMANPB) kurulmuştur. Plan Bürosu'nun uygulamaya yansıttığı 3 önemli planlama kentin mevcut makroformu içinde yoğunlaşmasının kontrol edilmesi, batı koridoruna doğru hızla gelişim ve kamunun kentsel gelişmeyi yönlendirmede etkin bir rol üstlenip bu amaca yönelik kamu arsa stoku yaratmasıdır.

1970 yılından itibaren Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu, ülkede ilk kez metropolitan ölçekte bir planlama çalışmasını başlatmış, kentin metropolitan alanında mekânsal gelişme stratejileri belirlenmiştir. 1970-1975 yılları arasında 20 yıl perspektifli bir Nazım Plan şeması geliştirilmiş ve 1982 yılında “Ankara 1990 Nazım Planı” onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Nazım Planında temel politika; kuzey-güney doğrultusunda devam eden gelişmenin, bir ana koridora (batı koridoru) bağlı olarak topografik çanak dışına çıkmasının sağlanması ve hava kirliliğinin daha az olacağı alanların yerleşime açılması olarak görülmektedir.

Nazım Plan Bürosu, büyük konut ve sanayi bölgelerinin kentin batısında yerleşmesini sağlayacak önemli odaklar planlanarak gelişmeye açılmıştır. 1970-1984 yılları arasında toplu konut alanlarına yönelik plan kararları alınmıştır. 1975 yılından itibaren Batıkent kamulaştırılmıştır. 1974-1978 yılları arasında ise Nazım Plan şemasına yönelik olarak 1/25000 ölçekte alternatif şemalar çizilip uygulama projesine esas olacak öncü projeler belirlenmiştir. 1979 yılından itibaren Sincan'da yeni yerleşim alanları ve ardından Gecekondu Önleme Bölgesi (GÖB) kamulaştırılması gerçekleşmiştir. Batıkent, Eryaman ve Sincan gibi “Toplu Konut Alanları” ile “Sincan Organize Sanayi Bölgesi”ne yönelik plan kararları alınmıştır (ABB,2007).

Ankara'nın 1990 Nazım Planı, Jansen Planı ve Yücel-Uybadin Planı dönemleri açısından kuzey-güney doğrultusunda kapalı bir topografik çanak içinde aşırı derecede yoğunlaşan kentin planlama ve politikalar ile birlikte desteklenerek yönlendirilebildiği görülmektedir. 1974-1980 yılları arasında uygulama sürecine giren toplu konut alanları, yeni yerleşim alanları, kurumsal alan projeleri ve sanayi bölgeleri ile kanıtlanmıştır. Büro,1984 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar Daire Başkanlığı bünyesine katılmıştır.

Çizelge 5.18. 1990 Nazım Planında tarım alanlarına yönelik alınan kararlar

PLAN (Plan Onay Yılı)	TARIM ALANLARINA YÖNELİK KARARLAR		DEĞERLENDİRME
	Metropoliten kent	Metropoliten bölge	
1990 Nazım Planı (1982)	Eskişehir Yolu ve Konya Yolu arasında başlayan amaç dışı kullanımlar da artarak devam etmiş, çevre yolunu da aşarak Gölbaşı ilçesine kadar devam etmiştir.	Eski İstanbul Yolu'nun kuzeyinde, Ankara Çevre Yolu'na bugünkü kadar uzanan verimli tarım alanları kentsel kullanıma açılmıştır.	1985 yılına kadar plana göre gelişme görülmektedir. 1985-2007 yılları arasında ise tarım alanlarının amaç dışı kullanımının büyük bir hızla gerçekleştiği bir dönemdir. Toplam kentsel alan büyük ölçüde plana göre yönlendirilmiş biçimde artmıştır.1990 Nazım Planı,
	Etimesgut ve Sincan(Yenikent) bölgelerindeki verimli araziler kentsel kullanım için açılmıştır.	Plan dahilinde gelişme öngörülmeyen tek tarım bölgesi Mürted Ovası (Kazan, Kızılcahamam)'dır	Ankara'nın üst ölçekli plan sorunu sebebiyle 2007 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. "Ankara Çevre Otoyolu" güzergahı boyunca plan kararlarından farklı olarak konut ve sanayi alanları için yer seçimleri yapılmasına ve plan işleyişinin bozulmasına yol açmıştır.
	Batıkent, Ankara Metropoliten Alan Nazım Plan Bürosunun (AMANPB) öngördüğü kentin "Batı Koridoru" desantralizasyon stratejisinin en önemli aracı olmuştur.	Çubuk yolu güzergahında, kentin topografik çanak dışına yayılmasıyla birlikte, Esenboğa'ya kadar kentsel gelişim öngörülmesi, Akyurt-Çubuk Ovalarının kısmen kaybedilmesine sebep olmuştur.	

1990 Nazım Plan Şeması Raporunda (1970-1990) 4.16 "Öneriler" bölümünde; "Kentın büyük açık alan ihtiyacının karşılanabilmesi için AOÇ, ODTÜ ve Hacettepe-Beytepe kampüslerinin uygun kısımlarının planlanarak halkın kullanımına açılması yeşil alanları oldukça kıt olan Ankara kentine bu konuda hayli ferahlık getirecektir." maddesi yer almaktadır. Plan Raporunun 4.B Doğal Arazi Değerlendirmesi: Sentez bölümünde; "Yerleşmeye uygun alanların doğuda parçalı, batıda ise büyük kesintisiz alanlar halinde bulunduğu, gelişmenin batıya doğru yöneltilmesinin kentsel arazi arzı açısından büyük rahatlık yaratacağı ilk bakışta görülmektedir." ifadesi yer almaktadır. Ancak,1990 Nazım

Planında verimli tarım topraklarının bulunduğu kuzeye ve batıya doğru gelişme kararı tarım topraklarını üzerinde kentsel kullanım faaliyetlerinde artmasına sebep olmuş; 54.423 ha. (Durmaz ve Erçetin,2012) tarım arazisi amaç dışı kullanılmıştır. 1990 Nazım Planı'nda tarım alanlarına yönelik kararlar Çizelge 5.18'de açıklanmıştır.

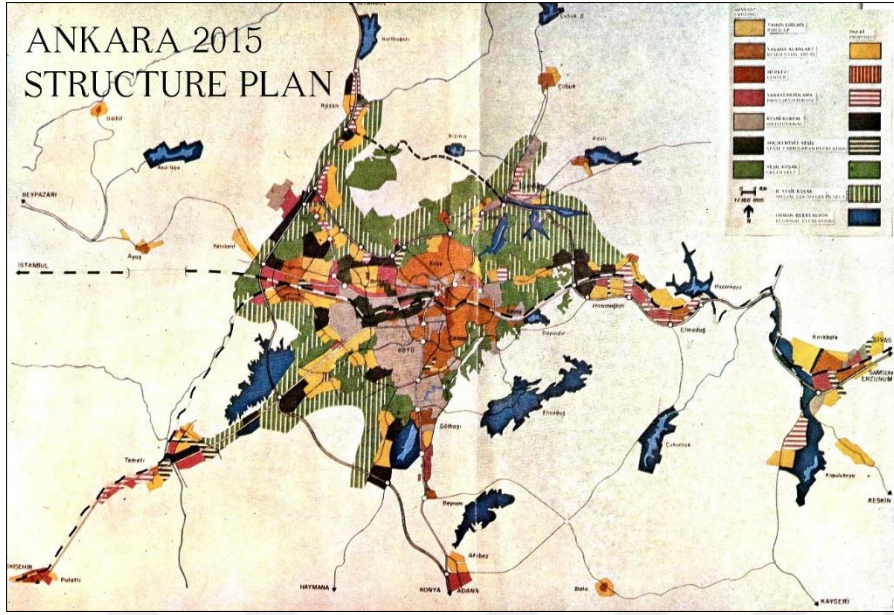
Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından projelendirilen “Ankara Çevre Otoyolu”, 1990 Nazım Planı onandıktan sonra kentin korunması gereken bazı doku ve kuşakları zedeleyerek spekülative baskıların artmasına sebep olmuştur. Otoyol güzergahı boyunca plan kararlarından farklı olarak planın işleyişinin bozulmasına ve kentsel kullanımlar (konut ve sanayi alanları) için yer seçimleri yapılmasına yol açmıştır. Diğer taraftan kısa sürede yapılan Nazım Plan değişiklikleri ile ilave nazım planları ruhsatsız konut alanlarının düzenlenmesine yönelik “İslah İmar Planlama Çalışmaları”, belediye mücavir alan sınırı dışındaki parçacı planlama yaklaşımları ve kaçak yapılaşmaların kontrol edilmemesi sonucu, “Ankara 1990 Nazım Planı” da işlevsiz hale gelmeye başlamıştır.

2015 Yapısal Plan

3030 sayılı Kanun'un (1984) yürürlüğe girmesi ile metropoliten ölçekteki kent yönetimi sorunlarıyla uğraşmak üzere Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Altındağ, Yenimahalle, Keçiören, Çankaya, Mamak, Gölbaşı, Etimesgut ve Sincan ilçe belediyeleri kurulup yeni bir yönetim düzenlemesine gidilmiştir. Büyükşehir Belediyesi sınırları, Ankara'nın metropoliten etki alanından (35-40 km etki alanı) küçük olup bağımsız belediyeler³⁵ yer almaktadır. Etki alanı halkası içerisindeki gelişmeleri yönlendirmek ve “Ankara Kentsel Ulaşım Projesine” temel teşkil için 1986 yılında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde oluşturulan araştırma grubuna, 1/100.000 ölçekte “2015 Yapısal Planı” hazırlattırılmıştır.

2015 Yapısal Planı ,1990 Ankara Nazım Planı plan kararlarını temel ilke olarak korumasına rağmen, Ankara'nın mevcut gelişme eğilimine yönelik batı koridoru gelişme stratejisine ek olarak kuzey, güney ve kuzey-doğuda da desantralize bir yapılaşma öngörmüştür (Harita 5.12).

³⁵ Bağımsız belediyeler; Çubuk, Hasanoğlan, Akyurt, Yenikent, Kazan, Karagedik, Elmadağ, Kutludüğün, Pursaklar ve Bağlum'dur.

Harita 5.12. 2015 Yapısal Planı (ABB,2007)

Eymir Gölü ve Mogan Gölü çevresi, “Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi” olarak tespit edilmesi ile birlikte az yoğun villaların yer seçebileceği bağ-bahçe alanları olarak öngörülmüştür. Ancak güney koridorundaki az yoğun konut gelişimi ile kentsel yayılma süreci hızlanıp Konya Yolu ve Eskişehir Yolu güzergahında (20-35 km. alan) hızlı bir şekilde üst gelir grubu için konut alanları ortaya çıkmıştır (ABB,2007).

Gölbaşı, Çayyolu ve Beytepe’de mevzi planlar ile birlikte oluşturulan yeni konut alanları, İslah İmar Planı uygulamaları ile benzer uygulamalar plan ilkelerine bağlı olmayan spekülasyon yayılma eğilimini hazırlaması 2015 Planı’nın önemli ölçüde zarar görmesine yol açmıştır. Büyükşehir Belediyesi, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ve İl Müdürlüğü tarafından 2015 Yapısal Planı temel kabul edilmesine rağmen onaylanmaması sebebi ile alt ölçekli plan ve uygulamaları yönlendirememiştir. Ankara’nın 1990 Nazım Planı dönemi sonrası, 2015 Yapısal Plan Şeması’nın Ulaşım Ana Planı’nı yönlendirdiği ancak onaylı bir üst ölçek planı olmadığı için 2025 yılını hedefleyen bir üst ölçek planlama çalışmasının Ankara Büyükşehir Belediyesinin gündemine girmiştir.

2025 planlama çalışmaları

1990 Ankara Nazım Planı’nın kentsel gelişmeyi yönlendirme ve güneybatı koridorundaki hızlı kentsel yayılmayı kontrol altına alabilme anlamında sınırlılıkları olması ve 2015

Ankara Nazım İmar Planı” ilk olarak 2007 yılında Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı ile “Doğal, çevresel, tarihi ve kültürel mirasını koruyup, geliştiren; kentsel yaşamın her alanında yüksek kaliteyi kentli yurttaşlara hakça sunan; kentsel karar verme mekanizmalarında katılımcı bir yaklaşım geliştiren; bilim, kültür, hizmet merkezi, dünya kenti, Başkent Ankara” vizyonu belirlenmiştir.

5216 Sayılı Kanun uyarınca 50 km. yarıçapında bir alanın yeni belediye sınırı olarak hükme bağlanması ile birlikte Ankara Büyükşehir Belediyesi, belediye ve mücavir alan sınırları içinde 15 ilçe ve 21 ilk kademe belediyesi ile yaklaşık 850.000 ha büyüklüğündeki alan planın kapsamını oluşturmaktadır.

5403 sayılı Kanun, 2005 yılında yürürlüğe girdiği zaman madde 10’da; “Arazi Kullanım Planı: ülkesel ve bölgesel planlamalara temel oluşturan ve diğer fiziki planlamalara veri teşkil eden plandır.” Hükmü yer almaktadır. Bu Kanunun; bölge planının da üstünde bir arazi kullanım planı tanımlamış olması, 2005 yılından sonra, mevcut kademelenme üzerine hukuki olarak , “yeni bir kademe getirmiştir. “Arazi Kullanım Planı”; bölge planına temel, imar planına veri , 2005 yılı ve sonrası için, Türkiye’de yapılacak olan planlarda arazi kullanım planını dikkate alarak oluşturulması gerekmektedir. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planının yapım aşamasında arazi kullanım planının olmayışından kaynaklanan tarım bilgisi eksikliği bulunmaktadır.

Plan yapım aşamasındayken 5403 sayılı Toprak Koruma Ve Arazi Kullanımı Kanunu çıkması tarım topraklarında ciddi bir ayırım getirmiştir. Planlama çalışmalarında; 1. sınıftan 8. sınıfa kadar toprak kabiliyetlerini kullanılıyorken Kanun ile birlikte “4 sınıf tarım toprağı oluşturulmuştur: Marjinal tarım arazisi, dikili tarım arazisi, özel ürün arazisi ve mutlak tarım arazisi. Tarım arazilerinin sınıflandırması, Tarım İl Müdürlüğü’nün envanter veri eksikliği nedeniyle Köy Hizmetleri Müdürlüğü’nün yapmış olduğu sayısal veriler doğrultusunda yapılmıştır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatıldıktan sonraki süreçte AKK hazırlanmadı (EK-7). 2023 Nazım İmar Planında tarım alanları,” Doğal Karakteri Korunacak Alanlar” başlığı altında “Özel Statülü Koruma Alanları” olarak belirlenmiştir.

2023 Nazım İmar Planı; kentin gelişme potansiyelinin çok üzerinde bir alanın yerleşime açılması, tarım toprakları, havzalar vb. korunması gerekli alanların yerleşime açılmasına dair

plan ve uygulamaları ele alan bir çerçeve oluşturmuştur (EK-8). Çizelge 5.19’da Nazım İmar Planı’nın metropoliten kent ve metropoliten bölge açısından tarımsal alanlara etkisi incelenmiştir.

Çizelge 5.19. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı tarım alanlarına yönelik alınan kararlar

PLANLAR (Plan Onay Yılı)	TARIM ALANLARINA YÖNELİK KARARLAR		DEĞERLENDİRME
	Metropoliten Kent	Metropoliten Bölge	
2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı (2007)	Arazi kullanım planının olmayışından kaynaklı Ankara’nın 2023 Planı için kesin bir tarım bilgisi yoktur. 1990 Nazım Planı ile eski İstanbul Yolu bağlantısında öngörülen amaç dışı kullanım kararı, 2023 Nazım İmar Planı ile devam ettirilmiştir. Tarımsal niteliği korumaya yönelik alternatif enerji kaynaklarının araştırılması (jeotermal seracılık faaliyetleri vb.) ve Çubuk, Gölbaşı ve Bala tarım havzalarında örtü altı tarımın yaygınlaştırılması öngörülmüştür.	Eskişehir Yolu üzerinde prestij konutları nedeniyle önemli miktarda tarım alanı kaybedilmiştir. Akyurt-Çubuk ve Pursaklar-Saray çevresinde amaç dışı kullanım kararı verilmiştir. “Organize Tarım Bölgeleri” ile Kalecik, Elmadağ ve Çubuk bölgelerinde sanayi alanları ile entegrasyonun sağlanabileceği önerilmiştir. Kalecik, öncelikli olarak bağcılık faaliyetlerinin yapılabileceği bölge olarak ön plandadır.	Planlama bölgeleri içerisinde tarımsal üretim yapan işletmelerin bir araya toplanmasına yönelik “Organize Tarım Bölgeleri” ve “Organize Hayvancılık Bölgeleri” yer seçim kararları getirilmiştir. 1990 Nazım Planı ile korunmuş havzalar arasında yer alan Mürted Ovası, Kazan ve çevresindeki plan dışında gelişmiş konut ve sanayi kullanımları nedeniyle 2023 Nazım İmar Planı ile kentsel gelişmeye açılarak tarım dışı kullanıma açılmıştır.

2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planında kent makroformunun biçimlendirilmesi ve yerleşimlerin gelişme eğilimlerine yönelik plan kararları ve müdahale biçimleri geliştirilebilmesi amacı doğrultusunda; “Merkez Planlama Bölgesi”, “Batı Planlama Bölgesi”, “Güneybatı Planlama Bölgesi”, “Güney Planlama Bölgesi”, “Doğu Planlama Bölgesi”, “Kuzey Planlama Bölgesi” olmak üzere 6 temel planlama bölgesine ayrılmıştır. Bu bölgelerin belirlenmesinde, topografik veriler, idari sınırlar ve kentin sosyo-ekonomik durumu da belirleyici olmuştur. Planlama bölgelerinde, büyükşehir sınırına dahil edilen ilçe belediyeleri ve ilk kademe belediyelerince onaylanan planların gerçek dışı nüfusa sahip oldukları, tarım alanları ve korunması gerekli değerlere baskı oluşturabilecek içerikler taşımaktadır (ABB,2007).

Kentin alt bölgelere indirgenerek planlanmasına yönelik yaklaşım hem 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planında hem de Ankara Bölge Planı 2014-2023 için görülen temel yaklaşımdır. Ancak 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı kentte bulunan on altı ilçeyi kapsarken Ankara Bölge Planında oluşturulan alt bölgelemedeki yaklaşımda coğrafi etmenlere göre ilkelerin ekonomik koşulları daha çok önemsenmiştir. Bu bağlamda Akyurt, Kazan, Elmadağ ve Polatlı gibi kentin birbirinden uzak olan ilçeleri aynı planlama bölgesi içerisinde yer almaktadır. (ABB,2017) Ayrıca, 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planında otomobil ağırlıklı kentsel mekânsal yapı içerisinde yapılan düzenlemeler ile Atatürk Orman Çiftliği'nin ekolojik ve kültürel önemi yıpratılmıştır.

5.3.3. Atatürk Orman Çiftliği örneği ve gelişim süreci

Cumhuriyet ilanı sonrasında yeni toplumsal yapının formülasyonunda Atatürk Orman Çiftliği'nin (AOÇ) kuruluşu ve Ankara'nın başkent oluşu tarihsel olarak kesişmekle beraber, sonraki süreçte önemli bir kent parçası haline gelmiştir. Atatürk Orman Çiftliği ve Ankara kent bütününe mekânsal örüntülerinin değişimi ve dönüşümü de siyasal perspektif çerçevesinde birbirini izlemiş ve etkilemiştir. Atay (1984), Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluşunu ve Ankara açısından önemini aşağıdaki yer alan paragrafta özetlemiştir.

“Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri ele alınan önemli birçok konular arasında AOÇ'ye öncelik tanınması ve hızla uygulamaya geçilmesi, bu dönemin en önemli kararıdır ve büyük bir anlam taşımaktadır. Çünkü, devlet politikası ve hükümet programlarının biçimlenmesi ve yönlendirilmesinde henüz kararsızlığın ve plansızlığın hüküm sürdüğü bir dönemde, AOÇ olgusuyla; umutsuzluğun güvene, kaderciliğin mantığa, yüzyıllar boyu sürdürülen alışkanlıkların bilim ve tekniğe, geleneksel yaşam biçiminin çağdaşlığa, doğa koşullarına olan olan yenilgilerin başarıya dönüştürülmesi ile Ankara açısından olduğu kadar, ülke açısından da çok yönlü ulusal bir senaryo örneklemek ve bir iradenin gücü kanıtlanmak istenmiştir. Bu bağlamda, AOÇ'nin Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en önemli kilometre taşlarından biri olduğu söylenebilir. (Öztan, 1993)”

Lörcher Planı'nın olumlu bir örneği olarak Ankara'ya kazandırılmış olan en önemli yeniliklerden biri 1925 yılında kurulan çorak-bataklık arazide, Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ) gibi bir çekim noktası yaratmış olmasıdır. Atatürk Orman Çiftliği; Ankara'nın yeni gelişmekte olduğu dönemde, kentin tarımsal potansiyelini geliştirmek ve diğer işletmeleri örnek olup desteklemek gibi amaçlarla oluşturulmuştur (Açıksöz, 2001:146). Kentsel kamusal kullanım olarak oluşturulan Atatürk Orman Çiftliği, 1925 yılında ilk olarak 20.000

dekar, daha sonraki süreç içerisinde Balgat, Etimesgut, Çakırlar, Macun, Güvercinlik, Tatar ve Yağmur Baba Çiftlikleri gibi arazilerin de satın alınmasıyla 55.000 dekarlık arazi üzerine kurulmuştur. (Atatürk Orman Çiftliği Alanları NİP, 2006:3).

Arazi kullanım kararlarındaki değişiklikler, ulaşım politikaları ve uygulamaları, konut politikaları ile Ankara kentsel biçiminin saçılmasına, yayılmasına sebep olmuştur. Çiftliğe ait arazilerinin ve Ankara kentsel üst biçiminin/makroformunun değişimi, bu süreç içerisinde kentin ana nefes alma noktası olarak konumlanan AOÇ sürekli parçalanmış ve küçülmüştür. Lörcher Planı'ndan başlamak üzere Atatürk Orman Çiftliği'ne yönelik planlarda alınan Çizelge 5.20'de kararlar yer almaktadır.

Çizelge 5.20. Atatürk Orman Çiftliğine yönelik planlarda alınan kararlar

Planlar	Atatürk Orman Çiftliğine Yönelik Kararlar
Lörcher Planı	Lörcher Planı'nın olumlu bir örneği olarak Ankara'ya kazandırılmış olan en önemli yeniliklerden biri 1925 yılında çorak-bataklık arazide kurulan Atatürk Orman Çiftliğidir.
Jansen Planı	Yalnızca veri olarak alınmıştır. Yeşil kuşağın bir parçası olarak görülmüştür.
Yücel Uybadin Planı	AOÇ, boş bir alan olarak görülmüş ve alanla ilgili net kararlar alınmamıştır. Planda veri olarak kabul edilmiş, 5659 sayılı Kanun'un öngörülmediği biçimiyle "AOÇ Alanı" olarak belirtilmiştir.
1990 Nazım Planı	Kentte yaşanan hava kirliliğinin engellenmesi için Atatürk Orman Çiftliği'ni yeşil koridorun bir parçası olarak korunması gerektiği fikri ortaya konulmuşsa da arazi bütünlüğü sağlanamamıştır. 1990 Nazım Planı, AOÇ arazilerinin yer aldığı Batı yönünde bir büyüme öngörmüştür. AOÇ ile Ankara'nın gelişme yönlerinin kesişimi AOÇ'nin dönüşümünde önemli bir kırılma noktası olmuştur. AOÇ arazinde 1980 yılına kadar 17.500 dekar kayıp, 1980-1993 yılları arasında ise bu miktarın 50.560 dekara yükseldiği görülmektedir. (Keleş,2012)
2015 Yapısal Planı	Planda, AOÇ alanlarının statüsü korunmuştur.
2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı	1/25.000 ölçekli Başkent Ankara Nazım İmar Planı'nda AOÇ alanları; 5659 sayılı "Atatürk Orman Çiftliği Kanunu" ³⁶ ve 5524 sayılı "Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" kapsamında öngörülen koşullara yönelik biçimde, modern tarım tekniklerinin uygulandığı "modern tarım alanları" ile "rekreasyon işlevleri"nin değerlendirilmesi amaçlanmış ve bu amaca yönelik kullanımlar getirilmiştir. Merkez Batı Bölgesi. Bu dönemde AOÇ alanı içerisinde yerel yönetimin inşa ettiği Ankapark (Temapark) alanı ve Ankara Bulvarı gibi projeler tartışılan alan haline getirmiştir. Otomobil ağırlıklı kentsel mekânsal yapı içerisinde yapılan düzenlemeler ile ekolojik ve kültürel önemi yıpratılmıştır.

³⁶ 5659 sayılı Kanun'un adı "Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu" iken 2018 yılında "Atatürk Orman Çiftliği Kanunu" olarak değiştirilmiştir (RG,2018).

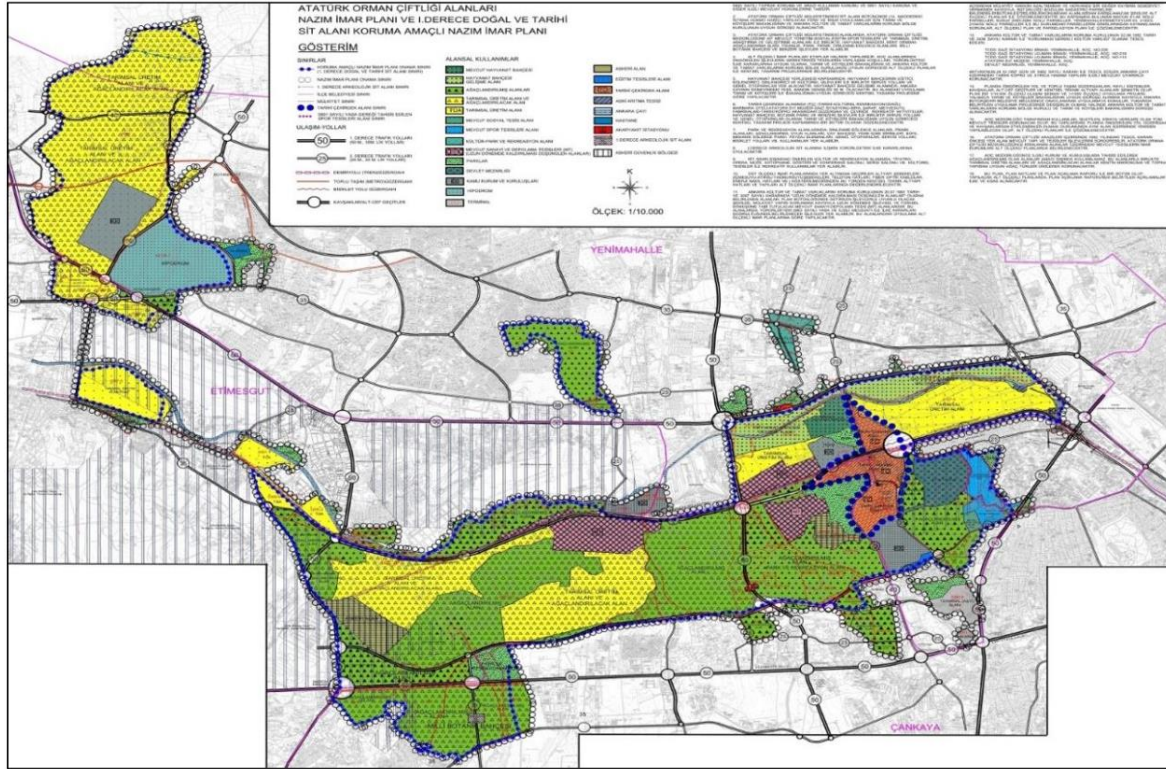
Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluş amacına yönelik üretimi ve mekânı bütüncül ele alışı yerine yasalar aracılığıyla koruma anlayışı, mekanının parçalanmasına sebep olmuştur. Plan çalışmalarında AOÇ'nin yalnızca yeşil bir bant veya coğrafi konumundan kaynaklanan bir bölge olarak tanımlanması Ankara ile ilişkisinin tanımında yetersiz kalmıştır.

AOÇ ile Ankara'nın gelişme yönlerinin kesişimi önemli bir kırılma noktası olmuştur. 1990 Nazım Planı, AOÇ arazilerinin yer aldığı Batı yönünde bir büyüme öngörmüştür. Plan kapsamında doğrudan AOÇ'nin korunmasına yönelik bir karar yer almasa da kentte yaşanan hava kirliliğinin engellenmesi için ilk kez planlama kararları getirilmiştir. Bu kapsamda çiftlik arazisini de kapsayacak kent içerisinde bir yeşil kuşağın oluşturulması fikri geliştirilmiştir (Atak ve Şahin, 2004). Atatürk Orman Çiftliği, 2006 yılına kadar planlama sistemi içerisinde korunması gerekli alan olarak değerlendirilmiştir.

Ancak, üst ölçek planlama yaklaşım içerisinde alınan kararlarda Atatürk Orman Çiftliği'nin fonksiyonu net olarak tanımlanmaması ile yapılaşma baskısından uzak kalamamış ve arazi bütünlüğü sağlanamamıştır. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı raporunda, Çiftlik arazilerinin parçalanması; "AOÇ arazisinden satın alınarak yapılan toptancı hali, traktör, çimento, fişek fabrikaları, TMO silosu, marşandiz garı atölye ve depoları, askeri tesisleri ile konut-kooperatifleri alanları bu açık yeşil alanı bozan yapılaşmalardır." olarak ifade edilmektedir (ABB, 2007: 360). Mekâna yönelik müdahaleler ile Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluş amacındaki kır-kent birlikteliğini yıpratılmış, üretimin yapılmadığı, tüketimin teşvik edildiği bir alan haline gelmiştir.

2006 yılında, 5524 sayılı Kanun³⁷ ile Atatürk Orman Çiftliği'ne yönelik planlama yetkileri ve kullanım hakkı değişikliği ile Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne verilmiştir. İlgili Kanun ile Ankara Büyükşehir Belediyesi'nce hazırlanan 1/10.000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ile 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı onaylamıştır (Harita 5.15).

³⁷ 08.07.2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5524 sayılı "Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"dur.

Harita 5.15. Yürürlükte olan 13.08.2010 onay tarihli 1/10.000 ölçekli AOÇ alanları NİP ve 1. Derece Doğal ve Tarihi Sit Alanı KANİP, (ŞPO arşivi)

“1.Derecede Doğal Sit Alanı” olarak belirlenen Atatürk Orman Çiftliği’nin bu niteliği, 2011 yılında değiştirilerek “3.Derece Doğal Sit” düzeyine indirilmiştir. Koruma Amaçlı Nazım İmar Planına ilişkin kararın yürütmesi 2008 yılında durdurulduğu halde, 2011 yılında yürürlüğe giren 661 sayılı Kararname ve 2015 sayılı Kanun’da “Ancak adalet hizmetlerinde veya Bakanlar Kurulu’nca belirlenecek diğer kamu hizmetlerinde kullanılması amacıyla bu arazinin tamamı veya bir kısmı, ilgili kamu idaresine tahsis edilmek üzere bedelsiz olarak Hazine’ye devredilebilir.” maddesi yer almaktadır.

2011 yılından sonraki süreçte plan değişikliği, sit değişikliği, kentsel dönüşüm ve yenileme alanı ilan edilmesi çiftliğin amaçlarına uygun olmayan işlevlerde kullanılmasına yönelik olmuştur. Bu dönemde, yerel yönetimin inşa ettiği Ankapark (Temapark) alanı ve Ankara Bulvarı projeleri tartışılan alan haline getirmiştir. Otomobil ağırlıklı kentsel mekânsal yapı içerisinde yapılan düzenlemeler ile AOÇ’nin ekolojik ve kültürel önemi yıpratılmıştır.

2012’de Bakanlar Kurulunun aldığı karar ile AOÇ sınırları içerisinde bulunan Orman Genel Müdürlüğünün kullanımındaki Gazi Yerleşkesi arazisi, Başbakanlık Hizmet Binası yapmak

amacıyla “Kentsel Dönüşüm ve Proje Alanı” olarak ilan edilmiştir. Temmuz 2018’de ise yürürlüğe giren 4 No.lu Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı tüzel kişilik olarak yeniden düzenlenmiştir.

5.4. Ankara’da Tarımsal Alanların Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik Son Dönem Yerel Yönetim Politikaları ve Uygulamaları

2004 yılında 5216 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesi ile birlikte Ankara’nın büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırının 50 km’lik yarıçaplı dairenin sınırı olarak tanımlanması ile kentin geniş etki alanına sahip bir bölgesinin belediye sınırları içerisine dahil olmuştur.

Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin görev ve sorumlulukları arasında;

- Büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görüşlerini alıp; yıllık hedeflerini, stratejik plânını, yatırım programlarını ve bunlara uygun bütçesi hazırlamak,
- Çevre düzeni plânına uygun olarak, büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde, 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar plânını yapmak,
- ABB sınırları içerisindeki belediyelerin, nazım plâna uygun olarak hazırlayacakları uygulama imar plânlarını ve bu plânlarda yapılacak değişiklikleri; parselasyon plânlarını ve imar ıslah plânlarını, aynen/değiştirerek onaylamak ve uygulanmasını denetlemek,
- “Nazım imar plânının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde, uygulama imar plânlarını ve parselasyon plânlarını yapmayan ilçe ve ilk kademe belediyelerinin, uygulama imar plânlarını ve parselasyon plânlarını yapmak”
- Sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun biçimde tarım alanlarının, su havzalarının ve çevrenin korunmasını sağlamak olarak yer almaktadır.

Ankara Büyükşehir Belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun 7. maddesinde düzenlenmiştir. Bu Maddede³⁸ yer alan düzenlemeye göre; “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler.” ifadesi

³⁸ Tarım ve hayvancılık konusunda görev verilen büyükşehir belediyeleri ile büyükşehir ilçe belediyeleri dışında diğer belediyeler, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14.maddesinde yer alan “ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar.” kapsamında sorumluluk alanlarında hizmet üreteceklerdir.

görülmektedir. (RG,2012). Bu Kanunun yürürlüğe girmesiyle ABB'nin tarımsal alanlara yönelik yetki alanı genişlemiştir.

2012 yılında 6360 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemede Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları il mülki sınırları olarak değiştirilmiştir. Buna göre Büyükşehir Belediyesi sınırlarındaki “Altındağ, Çankaya, Yenimahalle, Keçiören, Mamak, Sincan, Gölbaşı, Etimesgut, Çubuk, Akyurt, Kalecik, Kazan, Ayaş, Pursaklar, Bala, Elmadağ” ilçelerine Polatlı, Beypazarı, Çamlıdere, Şereflikoçhisar, Evren, Haymana, Güdül, Nallıhan ve Kızılcahamam ilçeleri de katılarak ilçe sayısı 25’e yükselmiştir. Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin mücavir alan sınırı ise 3 kat artmıştır.

2012 yılında çıkarılan Büyükşehir Belediyesi yasası ile birlikte köylerin mahalleye dönüşmesi sonucu kır-kent nüfus ayrımı ortadan kalkmıştır. Önceleri kırsal alanlara Valilik ve Kaymakamlık yoluyla hizmet götüren İl Özel İdaresi ve köylere hizmet götürme birliklerinin yerini Büyükşehir Belediyesi “Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı” almıştır. ABB’nin, Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı tarımsal politikalarına yönelik faaliyetleri yürütmektedir. Bu faaliyetlerinde amaç; yerli üretimi arttırmak ve kent ekonomisini canlandırmaktır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi, uygulamalarına yönelik On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) ve Orta Vadeli Program (2023-2025) ile ortaya konulan temel politika ve öncelikler kapsamında faaliyetler yürütmektedir. Bu bölümde son dönemdeki Ankara Büyükşehir Belediyesinin tarımsal alanlara yönelik politikaları, stratejik hedefleri, proje ve uygulamaları değerlendirilmektedir. Bölümün son kısmında ise Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı tarafından yürütülen Başkent Ankara Kalkınma Projesi (BAKAP)tarım kampüsü incelenmektedir.

5.4.1. Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin tarımsal politikaları ve stratejik hedefleri

Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarımsal kalkınmaya yönelik faaliyetleri “Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı” tarafından yürütülmektedir. Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (21/1 maddesi) ile 5393 sayılı Belediye Kanunu’na (15/b ve 18/m maddeleri) dayanılarak “Ankara Büyükşehir Belediyesi Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Kuruluş, Görev, Çalışma Esaslarına Dair Yönetmelik” kapsamında

5.madde de düzenlenmektedir. Diğer kanun ve yönetmelikler ile birlikte büyükşehir ve ilçe belediyelerine kırsal ve kentsel kalkınmayı desteklemek amacıyla verilen her türlü faaliyet ve hizmetle ilgili görev, yetki ve sorumlulukları yerine getirmektedir (EK-9).

Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı teşkilat yapısı; Tarımsal Araştırma, Geliştirme ve Üretim Şube Müdürlüğü, Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü, İhale ve İdari İşler Şube Müdürlüğü, Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürlüğü ve Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürlüğünden oluşur. Teşkilat yapısına bağlı ve alt birimler Çizelge 5.21’de gösterilmiştir.

Çizelge 5.21. Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı Teşkilat Yapısı (ABB,2024)

Bağlı Birimler	Alt Birimler
Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü	Bitkisel Eğitim ve Proje Şefliği Bitkisel Destekleme ve Kontrol Şefliği
Hayvancılık Hizmetleri Şube Müdürlüğü	Hayvancılık Eğitim ve Proje Şefliği Hayvancılık Destekleme ve Kontrol Şefliği
Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürlüğü	Etüt ve Proje Şefliği Bakım Onarım ve Uygulama Şefliği
Tarımsal Araştırma, Geliştirme ve Üretim Şube Müdürlüğü	Tarımsal Projeler Şefliği Büyükşehir Tarım Kampüsü Üretim ve Eğitim Şefliği
İhale ve İdari İşler Şube Müdürlüğü	İhale İşleri Şefliği İdari İşler Şefliği Strateji Geliştirme Şefliği

Daire Başkanlığının, Kanun ve yönetmeliklerde ile; kamu kurumları, kooperatifler, üniversiteler, çiftçiler, birlikler ve üreticilerle iş birliği içinde tarımsal kalkınmayı ve istihdamı destekleyerek kırsalda yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik yürütülen her türlü faaliyetler ile ilgili yetki ve sorumlulukları aşağıda sıralanmıştır:

- Tarımsal üretimi geliştirmek için, ekonomik çeşitliliğin artırılması, arazilerin iyileştirilmesi, üretim ve pazarlama teknikleri gibi konularda; eğitim, araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak/yaptırmak,
- Bütçe, ulusal veya uluslararası fon ve kaynaklardan yararlanarak kırsal hizmetlere yönelik olarak bitkisel ve hayvansal üretim, tarımsal sulama, jeotermal seralar ve tarım turizmi vb. alanlarda uygulanacak araçların geliştirilmesini desteklemek, paydaşlarla iş birliğini geliştirip, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini yürütmek; iyi tarım ve organik tarımla ilgili projeler hazırlamak, desteklemek ve geliştirmek,

- Örtü altı yetiştiriciliğinde, tarımsal mekanizasyonda ve tarımsal atıkların değerlendirilmesine yönelik projelerle araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak, yaptırmak,
- Ankara'nın ilçeleri ile özdeşleşmiş ürünlere yönelik projeler geliştirmek ve desteklemek, potansiyeli olan ürünlerin yaygınlaştırılması amacıyla üretim yapmak/yaptırmak,
- Çiftçilerin birlikler ve kooperatifler halinde örgütlenmelerini desteklemek; kooperatifler, üniversiteler ve kamu kurumları ve araştırma kuruluşları ile ortak projeler yapmak ve uygulanmasını sağlamak,
- Belediye meclisi kararları ve zarar tespit komisyonlarının raporları sonucu afetlerden zarar gören çiftçilere yönelik zararlarının giderilmesi amacıyla destek olmak,
- Sulama göleti ve sulama kanalı projelerini hazırlamak, etüt yapmak veya yaptırmak, bakım onarım faaliyetlerini yürütmek ve sulama alanlarında ileri teknolojilerinin kullanılmasını desteklemek,
- İlgili kurumlar ile kırsal alan veri bankası oluşturmak veya oluşturulmasına katkıda bulunmaktır.

Çizelge 5.22. Ankara Büyükşehir Belediyesinin tarım politikaları (ABB,2021)

Stratejik hedef	Uygulanan politikalar	Projeler
Kırsal ekonomiyi çeşitlendirerek desteklemek ve iyileştirmek	Kırsal ekonominin desteklenmesi için sürdürülebilir modeller inşa edilmiştir.	Başkent Market: Kırsal ile Kalkınan Ankara Jeotermal Destekli Sera Projesi Başkent Ankara Kalkınma Projesi (BAKAP) Tarım Kampüsü
Kırsal kalkınmayı gerçekleştirmek amacı ile üreticiye üretim, eğitim ve pazarlama destekleri vermek	Ankara'nın kırsal alanlarındaki bölgesel gelişme için tarımda sürdürülebilirliği sağlamak için üreticileri teşvik etmek, çeşitli destek ve yardımlar yapılmıştır.	Mercimek/Nohut Tohumu Desteği Yem Bitkisi Tohumu Desteği Sebze Fidesi Desteği Buğday/Arpa Tohumu Desteği Üreticiye Yönelik Eğitimler -Kışlatma Eğitimi -Büyükbaş ve Küçükbaş Besleme Eğitimi -Üreticiye Yönelik Destekler -Suni Tohumlama Desteği Su Ürünleri Projesi Dijital Tarım Projesi Coğrafi İşaretli Ürünler

5.4.2. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal alanların geliştirilmesine yönelik projeleri ve uygulamaları

Ankara Büyükşehir Belediyesi; tarımsal üretimi arttırılması, tarımsal işletmelerin üretim kapasitelerinin genişletilmesi, ürün ve pazar çeşitliliğinin arttırılması ve kent bütününde tarımsal ve kırsal kalkınma kooperatifleri arasında işbirliği modelleri geliştirilmesine yönelik çeşitli projeler ve buna yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu doğrultuda bölüm kapsamında, Ankara Büyükşehir Belediyesi ile FAO işbirliğinde gerçekleştirilen “Kentsel Tarımın ve Kırsal Kesimin Güçlendirilmesi Projesi”, kentsel tarımın uygulama örneği BAKAP tarım kampüsü ve tarıma yönelik çeşitli destek ve diğer projeler açıklanmaktadır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde Kentsel Tarım ve Kırsal Kesimin Güçlendirilmesi Projesi

Ankara’da tarımsal üretimi arttırmak ve uluslararası düzeyde daha rekabetçi bir başkent olmak amacıyla Ankara Büyükşehir Belediyesi’ne kanunlarla verilen sorumluluklar doğrultusunda, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)³⁹ ve Doğa Koruma Merkezi iş birliğinde “Ankara Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde Kentsel Tarımın ve Kırsal Kesimin Güçlendirilmesi Projesi”⁴⁰ hazırlanmış ve yürütülmüştür.

FAO Teknik İş birliği Programınca finanse edilen proje kapsamında “Ankara Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde Kentsel Tarım Ve Kırsal Kesimin Güçlendirilmesi İçin Stratejik Program Ve Eylem Planı” hazırlanmıştır. Stratejik program ve eylem planının değerlendirme ve uygulama süreçlerinin genel koordinasyonundan Ankara Büyükşehir Belediyesi, Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı sorumludur.

Ankara metropoliten alanının sahip olduğu tarımsal kaynakların en etkin şekilde kullanılması ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri ekseninde koruma doğrultusunda hazırlanmıştır. Planda, pandemi koşulları neticesinde ortaya çıkan küresel kriz, iklim

³⁹ FAO BM Yeşil Şehirler konsepti doğrultusunda, gıdaya erişimi güvence altına almak amacıyla yönelik çalışmalar yapıp raporlar hazırlamaktadır. Bu çalışmalara yönelik, Ankara Büyükşehir Belediyesi FAO’dan hibe alarak Ankara periferisi tarım strateji raporunu çıkartmışlardır.

⁴⁰ FAO Türkiye ile Ankara Büyükşehir Belediyesi iş birliği ile yürütülen “Support for the Improvement of Peri-Urban Agriculture and Rural Livelihoods in Ankara Metropolitan Municipality Area TCP/TUR/3803” proje hazırlanmıştır.

değişikliği, küreselleşme ve gıda güvenliğinin ön planda olduğu bir dönemde sürdürülebilir tarım politikalarına odaklanılıp Ankara'nın sahip olduğu yerel potansiyelleri dikkate alarak Ankara metropoliten alanı için kendine özgü bir kırsal kalkınma ve tarım modeli amaçlanmaktadır.

Projenin hazırlanmasına yönelik model çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin çalışmalarını yönlendirmesine katkıda bulunabilecek Stratejik Program ve Eylem Planında 3 stratejik öncelik alanı “Akıllı Tarım”, “Yetkin Çiftçiler-Güçlü Kooperatifler”, “Yeni Nesil Kırsal Turizm” belirlenmiştir. Bu stratejik öncelik alanları doğrultusunda 10 stratejik hedef ve 30 proje önerisi oluşturulmuştur (Çizelge 5.23).

Çizelge 5.23. Stratejik hedef ve proje önerileri (ABB,2022)

STRATEJİK HEDEF	PROJE	UYGULANACAK İLÇELER
Kent merkezi ve çevresinde tarımsal üretimin artırılması	Macar Fiğ, yem bezelyesi tohumu dağıtım projesi	Akyurt, Ayaş, Bala, Beypazarı, Gölbaşı, Gündül, Haymana, Kahramankazan, Kalecik, Kızılcahamam, Nallıhan, Polatlı, Çamlıdere, Çubuk
	Örtü altı üretim projesi	Kahramankazan, Pursaklar, Ayaş
	Çilek üretimi	Nallıhan, Beypazarı, Gündül, Çamlıdere, Kızılcahamam
	Çörek otu tohum desteği	Polatlı, Haymana, Evren Şereflikoçhisar
	Modern bağ kurulumu	Kalecik, Evren
	Ankara'da kent merkezinde kent tarımı uygulamaları	Metropoliten kent merkezi
Tarımsal üretimde ürün çeşitliliği ve pazar olanaklarının artırılması	Ankara tarım girişimcileri ve start-up envanteri	Metropoliten kent merkezi
	Ankara tarım teknolojileri ve girişimciliği merkezi	Metropoliten kent merkezi
	Ankara tarım dış ticaret istihbarat merkezi	Kent bütünü
	Ankara kırsal yatırım ofis	Metropoliten kent merkezi
Tarımsal işletmelerin üretim kapasitelerinin artırılması	Akıllı tarım uygulamaları yaygınlaştırılması	Kalecik, Beypazarı, Ayaş, Polatlı, Haymana
	Doğal ürün toplama ve pazarlama	Kızılcahamam, Çamlıdere, Nallıhan, Beypazarı, Gündül

Çizelge 5.23. (devam) Stratejik hedef ve proje önerileri (ABB,2022)

Kent çevresi ve kırsalında tarım odaklı yatırımların hayata geçirilmesi	Yerel tohumları koruma	Gölbaşı
	Vişne işleme tesisi ve soğuk hava deposu	Çubuk
	Hububat, baklagil eleme ve paketleme tesisi	Tüm ilçeler
	Arı keki üretim tesisi	Çamlıdere
Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması	Biyolojik ve biyoteknik mücadele	Ayaş, Kalecik, Beypazarı, Nallıhan
	İklim değişim etkilerinin Ankara tarımına etkisi	Tüm ilçeler
Kooperatifçilik faaliyetlerinin desteklenmesi	Kooperatifçilik eğitimler	Tüm ilçeler
	Hibe destek programları	Tüm ilçeler
Ankara metropoliten kentinin kooperatiflerin ürün satış, pazarlama ve markalaşma kapasitelerinin iyileştirilmesi	E-Ticaret platformu	Tüm ilçeler
	Ürün satış, pazarlama ve markalaşma eğitimleri	Tüm ilçeler
	Ankara tarımda girişimcilik ve teknoloji platformuna (TAGTECH) entegrasyon	Tüm ilçeler
Tarımsal üretimde rekabet gücü yüksek ürünlerde yeni kooperatif ve üretim modellerinin desteklenmesi	Su ürünleri üretim ve işleme kooperatiflerinin kapasitelerinin güçlendirilmesi	Çubuk, Nallıhan ve Evren

Ankara'nın son dönemlerde teknoloji tabanlı girişimcilik firmaları açısından önemli bir cazibe noktası haline gelmesi ile tarım potansiyeli ile bir arada ele alınıp tarımsal ürün çeşitliliğinin sağlanması ve küresel pazar alanının genişletilmesine yönelik çalışmaları teşvik edilmesi proje kapsamında hedeflenmektedir. Plan kapsamında yürütülen projelerin takibi, tarımsal veri tabanının oluşturulması, yürütülecek proje faaliyetlerin kamuoyu ile paylaşılması gibi hizmetlere yönelik "Ankara Tarım ve Kırsal Kalkınma Dijital İzleme ve Değerlendirme Portalı" projesi eylem planında yer almaktadır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tarıma yönelik destekleri ve pazarlama süreci

Bitkisel ürün ve tohum destekleri

"Sözleşmeli Üretim/Tarım Modeli" projesi kapsamında üreticileri teşvik etmek, bölgesel gelişme ve tarımda sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla çiftçilere çeşitli destekler ve eğitimler yapılmaktadır. Mercimek tohumu, nohut tohumu, sebze fidesi, buğday tohumu, kaba yemi, mazot, sıvı gübre, tarımsal makine desteklerine ek olarak üreticiye,

desteklemelerde kolaylık sağlanması ve nakdi yardımın yapılması amacıyla yönelik “Başkent Çiftçi Kartı” dağıtılmaktadır. Ankara’nın ekolojisine uygun olan ve potansiyeli yüksek ürünler için değer zinciri analizleri yapıp entegre ürün yönetimi konusunda çiftçilere eğitimler verilmektedir.

Hastalıklarla mücadelede verilen destekler

Dijital tarım projesi

ABB ve “Tarım ve Hayvancılık Hizmetleri Platformu” ile birlikte metropoliten kentte uzaktan ölçüm sistemleri kullanılarak, “Tarımsal Erken Uyarı Sistemi” ile kent sınırlarında ilçelerde tarımsal üretimi desteklemek, tarım ürünlerinin yaygınlaştırılmak, üretimdeki verimin artırılması amacıyla meteorolojik veri takibi çalışması yapılmaktadır. Ayrıca, yapılan desteklemeler için taleplerin alınması, çiftçi kayıt sisteminin oluşturulması, ilçelere göre dağılım durumunun takibi için çalışmalar yapılmaktadır. Don, kuraklık ve bitki hastalıklarını önlemek doğrultusunda, Gölbaşı ilçesi BAKAP tarım kampüsünde çalışmalar yapılmaktadır (ABB, 2021).

Toprak ve yem analizi

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından üreticinin girdi maliyetini azaltmak ve toprağın verimini arttırmak amacıyla yönelik başlatılan uygulama ile “Çiftçi Kayıt Sistemi” belgesine sahip üreticilere, ücretsiz yem ve toprak analizi hizmeti verilmektedir.

Tesis, fabrika ve malzeme desteği

Jeotermal destekli sera projesi

Jeotermal kaynakların tarımsal faaliyetlerde kullanılması için Sincan(Yenikent) bölgesinde, 2021 yılında jeotermal kaynak etüt çalışmaları yapılmıştır. Bu proje kapsamında, jeotermal potansiyel açısından önemli bölgede “Jeotermal Kaynaklı Organize Sera Bölgesi” oluşturulup tarımsal üretim açısından kentte yaşayan nüfusa katkı sağlanmaktadır. (ABB,2021)

Çizelge 5.24. Ruhsatlandırılan jeotermal alanlar (ABB,2021)

Sincan-Yenikent-İncirlik	Beypazarı-Oymaağaç
Sincan-Yenikent-Polatlar	Beypazarı-Bağözü
Güdül-Sorgun	Nallıhan-Kesenözü
Güdül-Akbaş	Nallıhan-Atça
Ayaş-Perli Çiftliği	Çamlıdere-Doğanlar
Ayaş-Gençali	Çamlıdere-Çamköy
Ayaş-Uğurçayırı	Çamlıdere (Merkez)
Beypazarı-Emirözü	

Kırsalı ile kalkınan Ankara projesi

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından makine teçhizat ve pazarlamayla ilgili kadın kooperatiflerine destek verilmektedir.

Tarımsal sulama göleti ve iletim hattı projesi

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından kurak iklim şartlarında su kaybının önüne geçilmesi, su kaynaklarının verimli kullanılması, kuru tarım arazilerinden sulu tarıma geçirilerek verimin arttırılması çalışmaları ve gölet ile tarımsal sulama göleti yapılarak tarımsal altyapıya yönelik projeler geliştirilmektedir.

*Pazarlama ve markalaşma destekleri**Başkent Market Projesi*

Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarım politikalarını desteklemek amacıyla ürünlerin kooperatif ve üretici birliklerinden alınmasına ek olarak proje kapsamında istihdam da sağlanmaktadır.

Resim 5.1. Başkent Market (ABB,2023)

Coğrafi işaretli ürünler

Ankara'ya özgü yerel ürünlerin bilinirliğin arttırmak ve katma değer oluşturması amacıyla coğrafi işaret tescili çalışmaları yapılmaktadır.

Başkent Ankara Kalkınma Projesi (BAKAP) tarım kampüsü

Ankara Büyükşehir Belediyesinin mülkiyetinde olan BAKAP (Başkent Ankara Kalkınma Projesi) tarım kampüsü, ABB'nin tarım politikalarının uygulamaya yönelik bir örneği olarak kentsel tarım kapsamında organize tarım alanları oluşturmak amacı ile Gölbaşı Karaoğlan mahallesinde, 3500 da alanda kurulmuştur. 2019 yılında tarım kampüsünün arazi planlamaları yapılmıştır. 2020 yılında ise kampüste üretim çalışmaları başlatılmıştır. Toplum 3 etaptan oluşan proje, büyük ölçüde tamamlanmıştır.

Harita 5.16. BAKAP tarım kampüsü yıllara göre değişimi

BAKAP tarım kampüsü; araştırma, geliştirme, teknoloji, eğitim ve tarım turizmi bileşenleri ile birlikte özelleştirilmiş projedir (EK-10). Önceki yıllarda, “Özel Çevre Koruma Alanı”nda kalan Karaoğlan Mahallesi kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak belirlenmesine rağmen açılan davalar ile bu karar iptal edilmiştir (Harita 5.16). Arazi planlamaları yapılması ile “Karma Kullanım Rekreasyon Alanı” olarak kullanılmaktadır.

Çizelge 5.25. Tarımsal üretim alanı (ABB,2023)

Ürün	Tarımsal Üretim Alanı (Dekar)
Arpa/Buğday Saman Balyası Üretimi	200
Silajlık Mısır Üretimi	130
Yonca Balyası Üretimi	75
Çörekotu Üretimi	40
Sebze Üretimi	40
Tıbbi Aromatik Bitki Üretimi	20
Meyve Bahçesi	425
Yerel Buğday Tohumu Üretimi	10
Yağlık Ayçiçeği Üretimi	5
Aspir, Kimyon, Soğan Üretimi	5
Ata Tohumu Üretimi	5
Burçak Üretimi	15

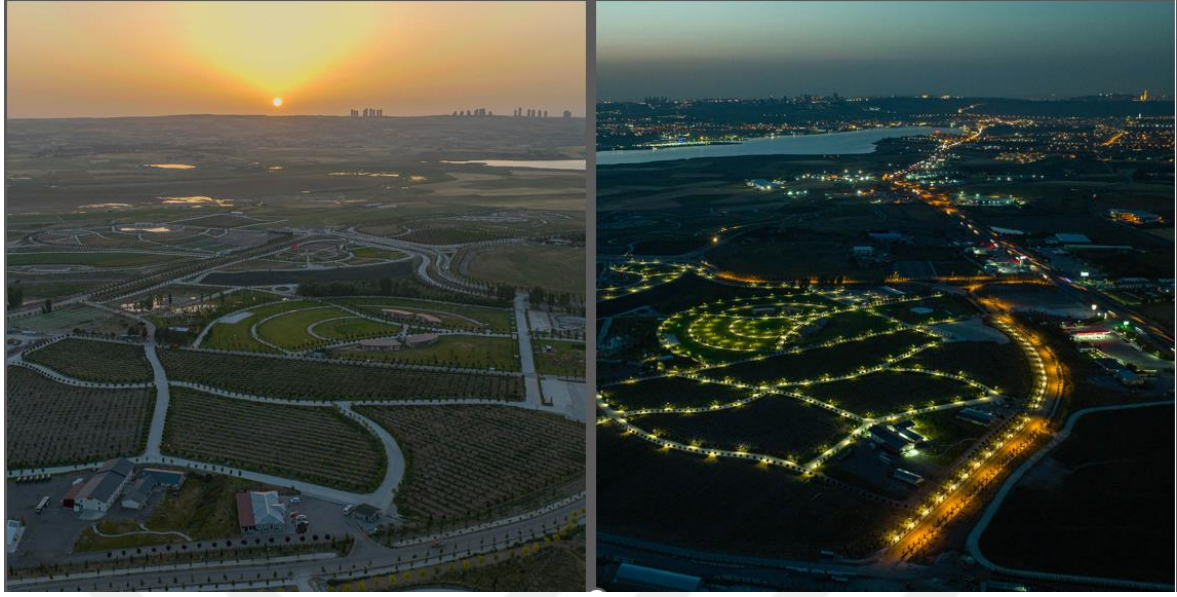
Çizelge 5.25’te gösterilen üretim alanlarına ek olarak 30 m² Alanda, “Dikey Topraksız Tarım Bitki Büyütme Ünitesi”nde üretim yapılmıştır. 11 çeşit yerel buğday tohumuna ait üretim parselleri oluşturulmuş, yerel tohumların çoğaltımına yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Yaklaşık 770 dekar alanda tarımsal üretim yapılmaktadır.

Kampüs projesinde; tarımsal üretim alanları, peyzaj alanları, tıbbi aromatik bitki bahçeleri, çocuk eğitim ve üretim seraları, laboratuvarlar, tarım akademisi, arıhane, mini hayvan çiftliği, gastronomi köyü, karavan ve çadır kamp alanları, festival alanı ve yoga ve spor merkezi gibi komplekslere yer verilmektedir.

Çizelge 5.26. Tarım kampüsü faaliyetleri (ABB, 2022)

Üretim	AR&GE	Eğitim	Turizm
Yetiştirilen ürünlerin yerli üreticilere tohum olarak sağlanması	Hayvan yetiştiriciliği için deneme parselleri oluşturulması	Kadınlara, küçük işletmelere, çiftçilere uygulamalı eğitimler verilmesi	Zen bahçesi yoga meditasyon alanı
Ekolojik koşullara uygun meyve türlerinin modern üretim teknikleriyle yetiştirilmesi amacıyla meyve bahçeleri kurulması	Doku kültürü, toprak, yaprak, su ve kalıntı laboratuvarı kurulması sera tesisi ve topraksız tarım planlanması	Tarım kütüphanesi	Lavanta Bahçesi
Sebzecilikte ata tohumların çoğaltılıp genetik sebze çeşitliliğinin korunması amacıyla yapılan çalışmalar Seracılık	Tarım akademisi		Festival Alanı
Arıhane	Dikey Topraksız Tarım Bitki Büyütme Ünitesi		Çadır/Karavan Kamp Alanı
Keçi Üretim Tesisleri	Kırbis; Tarım 4.0 çalışmaları kapsamında; İklim Değişikliğine Dirençli Tarımsal Yaklaşımlar geliştirilmesi		Glamping
	Tıbbi aromatik bitkiler yetiştirilmesi; üretimin teşvik edilmesi amacıyla eğitimler verilmesi		Gölet

Kampüsün AR-GE kısmında, Toprak-Sulama Suyu, Biyoteknoloji ve Tıbbi Bitkiler Laboratuvarları, Eğitim ve Konferans Salonlarını içeren kompleks bir Tarım Akademisi kurulumu planlanmıştır (Çizelge 5.26). Kurulacak akademi ve seralarda; Tıp, Eczacılık, Biyoloji, Kimya, Veteriner ve Ziraat Fakültelerinin ilgili birimleri ile yürütülecek eş zamanlı proje ve eğitimler ile üreticilere Doğa Dostu Sürdürülebilir Tarım Uygulamaları ve Yeni Mekanizasyon Tekniklerinin benimsenmesi; arazilerimizde üretilen bitkilerden Ar-Ge amacıyla uçucu yağ, krem, merhem, parfüm, gibi katma değeri yüksek ürünlerin elde edilmesi, ilgili eğitimlerin kurslar şeklinde düzenlenmesi, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

Resim 5.2. BAKAP Tarım Kampüsü (ABB,2023)

Kırsal Hizmetler 4.0 Dijital Platformu Projesi (KIRBİS)

Ankara Büyükşehir Belediyesi il sınırları içinde uzaktan algılama sistemlerini de kullanarak çiftçilere gerekli uyarı mesajlarının bildirilmesi, desteklemeler için taleplerin alınması, üretici veri bankası oluşturulması, ürün çeşitliliği, üretici sayısı ve desteklemelerin ilçelere göre dağılım durumunun takibi ve kontrolü amaçlanmıştır. Tarım Kampüsü bünyesinde başlatılan Tarım 4.0 çalışmaları kapsamında; iklim değişikliğine dirençli tarımsal yaklaşımlar geliştirilmesi hedeflenerek kırsal ötesi yansıma görüntülerinin alınması ile hastalık ve zararlı, rekolte ve verim, hasar tespiti, meteoroloji, bitki besleme vb. modül çalışmaları yapılmaya ve Ankara ili için veri tabanı oluşturulmaktadır.

5.5. Ankara’da Tarımsal Alanların Potansiyeli, Planlama Süreçleri ve Yerel Yönetim Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Ankara, Türkiye'nin başkenti olarak kentleşme sürecini tüm boyutlarıyla yaşayan kentlerden biridir ve aynı zamanda önemli bir tarım şehridir. Önemli derecede üretim altyapısına sahip olması, metropoliten kentin tarım alanlarında artış olması ile kentsel tarım kavramı giderek önem kazanmaktadır.

Ankara metropoliten alanı önemli bir tarım potansiyeline sahip olmasına rağmen tarım alanları ve üretim miktarında yıllar itibari ile azalış görülmektedir. Kırsal alanlarda yaşayan

nüfusun hızla düşmesinin sonucu olarak işlenen tarımsal alanların azalmasında; imarlı alanların artırılması, yeni konut yapımı, hobi bahçeleri sebebiyle ortaya çıkan ticarileşme de etkili olmuştur. Ayrıca Ankara'nın kullanım suyu ihtiyacı sebebiyle derelerin barajlarda toplanması sonucu olarak sulama imkânının ortadan kalkması da tarımsal alanların kullanımının azalmasında etkili olmaktadır.

CORİNE verilerine göre 1990-2018 yılları arasında arazi örtüsü değişimi incelendiğinde; 1990-2000 ve 2012-2018 yılları arasında tarım alanlarına yönelik amaç dışı kullanımın daha büyük olduğu; tarım alanlarının endüstriyel ve ticari birimlere, karayolları, demiryolları ve ilgili alanlara, inşaat sahalarına, maden çıkarım alanlarına dönüştüğü görülmektedir.

CORİNE verilerinin planlama süreciyle birlikte ele alındığında; 1970'li yıllar sonrasında konut ve çalışma alanları verimli tarım topraklarının yer aldığı batı ve kuzey bölgelerinden karşılandığı, 1990 Nazım İmar Planında ise kentsel kullanım için verimli tarım toprakları kullanılmış ve amaç dışı kullanımla kaybedilmesiyle arazi kullanımında değişim olmuştur. Kentin ana çanak dışına doğru yayılması ile Akyurt-Çubuk ovalarının bir kısmının kaybedilmiş kontrolsüz büyüyen Pursaklar ile Çubuk'a kadar yaşanan gelişmeler tarım alanlarını olumsuz etkilemiştir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte 1/25000 ölçekli üst ölçek bir plan yapılması zorunluluğu ile birlikte 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı sürecini başlatmıştır. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı'nda, kentin güneybatısındaki tarım topraklarının imara açılması, Eskişehir Yolu-Temelli bölgesinde prestij konutları ile önemli miktarda tarım alanının amaç dışı kullanıldığı görülmektedir.

Ankara il sınırları, 5216 sayılı Kanun kapsamında içerisinde bulunan 16 ilçe merkezini ve bu ilçelerden bazılarının kimi kısımlarını kapsamına rağmen 6360 sayılı Kanun ile birlikte il sınırları içerisinde bulunan 25 ilçenin tamamı, Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisine dahil olmuştur. Bu kapsamda geniş bir tarımsal alan, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin yetki alanına dahile edilmiştir. ABB'nin yetki ve sorumlulukları içerisinde tarımsal kalkınmaya yönelik faaliyetler doğrultusunda, kırsal ekonomiyi iyileştirmek; üretim ve pazarlama destekleri vermek amacı ile projeler gerçekleştirmektedir.

ABB, Gölbaşı ilçesi Karacaoğlan Mahallesi'nde başlattığı örnek bir tarım kampüsü uygulaması gerçekleştirmiştir. Tarımsal ürün elde etmesi, sözleşmeli üretim modeli kapsamında çiftçilerden ürün alıp, işlemektedir. Bu kampüs, Ankara için önemli bir kent parçası olan Atatürk Orman Çiftliği gibi kentsel tarım potansiyeline yönelik organize bir tarım alanı işlevi görmektedir. Ancak yıllar itibariyle AOÇ için koruma anlayışının değiştiği, sit statüsünün düşürüldüğü, parçalı planlama yaklaşımları ile arazide kayıplar olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, metropoliten kent sınırlarında tarımsal potansiyelerin artışı, merkezdeki bağ bahçe alanlarında üretim yapılması, çeperde yer alan tarım kampüsü gibi uygulamalar ile kentsel tarım olgusunun yeniden ele alınması önem arz etmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kent ve kırsal geleneksel ayrımlarının ortadan kalkması, üretenden çok tüketen bir kırsal alan oluşması üretim ve tüketim süreçlerinin giderek karmaşık bir yapıya dönüşüp yeni mekânsal birimler ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan yapısal dönüşüm süreci ve küreselleşmenin getirdiği koşullar ile birlikte kentler, hızlı bir şekilde mekânda genişleyerek doğal kaynakları, hızlı bir şekilde tüketmeye başlamıştır. Hızlı nüfus artışı, gelişmekte olan ülke metropollerinde plansız bir şekilde kentin büyümesini, kentsel alanları çevreleyen alanlar üzerinde kentsel yayılma ve saçaklanma baskısı oluşturmaktadır.

Metropolitan alanlarda, kentleşmenin mekânın fiziksel boyutu açısından yarattığı etki ele alındığında, kentlerdeki artan nüfusun mekânsal ihtiyacını karşılamaya yetmediği noktada kentsel yerleşim alanları kontrolsüz ve plansız şekilde kırsal alanlar üzerinde yayılma eğilime girmektedir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren nüfusu hızla artan, planlama hızını geçen metropolitan kentlerde oluşan değişim süreci, kentlerin beslenme alanları olan verimli tarım alanlarında amaç dışı arazi kullanım sorununun giderek büyümesi ile sürdürülebilir gelişme açısından tehdit oluşturup toprağın amaç dışı arazi kullanımı ile birlikte ekonomik sosyal ve çevre açısından da olumsuz sonuçlar doğurmaktadırlar. Yerleşmeler ve tarımsal faaliyetler/alanlar etkileşiminde yaşanan dönüşümler dünyanın farklı ülkelerinde ve Türkiye’de yerel yönetim politikaları ve arazi kullanım planlamasındaki ele alış biçimlerinde değişimlere yol açmaktadır. Bu değişimler sonucu aynı zamanda planlama aracılığıyla da mekânda uygulaması gerçekleşmektedir.

Özellikle 1980’li yıllardan itibaren yasal düzenlemeler ve planlama süreci, 2000’li yıllar sonrasında ise idari yapılanma ile radikal düzenlemeler bir araç olarak mekâna yansımıştır. Türkiye’de mevzuatın yerel yönetimler açısından değişimi ile metropolitan kentlerde büyükşehir belediyelerinde bu sürece dahil edilmiştir. 1982 Anayasası’nın 127. Maddesi ile “Büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir.” İfadesi bir dayanak oluşturmuştur. İlk kez 1984 yılında ve 3030 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyeleri Türk kamu yönetimi literatürüne hukuken dâhil olmuştur. Bu dönemde ilk olarak 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile büyükşehir belediyesi idari sınırları genişletilip büyükşehirlerin yönetim açısından yetki alanına ilişkin değişimler görülmüştür. 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile yönetim alanlarını il mülki

sınırlarına genişleten düzenleme ile metropoliten alanlarda verilen hizmetlerin il sınırları içinde sunulması söz konusu olmuştur.

6360 sayılı Kanun ile birlikte kırsalın tanımlanması, planlaması ve tarımın büyükşehirlerde nasıl yapılabileceğine dair konular yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Bu düzenleme bir yandan büyükşehir belediyelerinin olduğu illerdeki il özel idareleri, köy ve beldelerin tüzel kişilikleri kaldırılması ile birlikte yönetim yapısı değişikliğe uğratılmış; diğer yandan, kır ile kent ilişkisine adeta müdahale edilerek kırsal alanlar yapay bir biçimde kentsel alanlara dönüştürülmüş ve kentin bir parçası haline gelmiştir. Bir başka deyişle, tüzel kişiliği kaldırılan il özel idarelerinin sınırları içinde yer alan kırsal alanların, köylerin, ormanların ve meraların, tarım alanlarının kentsel kullanıma açılma olasılıkları ortaya çıkmıştır. Bu uygulamalar ile birlikte kendine özgü fonksiyonlar ve bu fonksiyonlara bağlı ihtiyaçlarıyla farklılaşan kırsal alanlar kentsel alanlarla eşdeğer bir yönetim anlayışına kavuşmuştur.

Kentin beslenme alanları olan tarım alanları ve buna yönelik olarak tarım politikalarının hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin politikaları ve uygulamaları ile planlama önemli bir araç haline gelmektedir. Yerel yönetimler açısından mevzuatta olan düzenlemeler sonucu, büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumluluk alanlarındaki genişlemeler ile birlikte geniş bir tarımsal alan büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumluluk alanına dahil edilmiştir. Bu kapsamda, kentsel tarımın önemli bir arazi kullanımı ögesi olması ya da toplumsal kalkınma stratejisi olarak meşrulaştırılmasında yerel yönetimler önemli roller oynamaktadır. Bu doğrultuda, tez çalışmasında Ankara örneği ele alınmıştır.

Ankara tarımsal arzını ve birim alanda verimliliği artıracak potansiyele sahiptir. Bu potansiyel ile birlikte hem kent merkezinde hem de metropoliten kent çeperinde, kaynakların daha verimli kullanılması ve tarım politikalarına yönelik üretim stratejilerinin oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda, Ankara metropoliten kentinin tarım potansiyeli değerlendirilip, bu potansiyele yönelik faaliyetlerin hayata geçirilmesinde önemli bir aktör olan son dönem yerel yönetim uygulamaları ve planlama süreci incelenmektedir.

Alan çalışması 3 aşamalı bir süreç ile değerlendirilmektedir. Bu aşamalar aşağıda maddelerde yer alan başlıklar altında kapsamlı olarak ele alınıp araştırma sorularına yanıt aranmaktadır:

1. Ankara’da tarımsal alan ve üretim potansiyelinin değerlendirilmesi

Ankara metropoliten alan başkent kimliğinin yanı sıra önemli bir tarım kentidir. Sakarya ve Kızılırmak nehirleriyle çevrili verimli tarım arazilerine sahip olup önemli bir tarım potansiyeline sahiptir. Ankara metropoliten alanının tarım alanları büyüklüğü açısından Türkiye’nin önde gelen kentlerinden biridir.

Kentsel tarım daha küçük alanlarda üretim yapılan hobi bahçeleri,bağ-bahçe,çatı, sera gibi literatürde yer almaktadır. Ancak tez çalışması kapsamında kentsel tarımı ele alırken kent içerisinde yapılanlar ve kent çevresinde yapılanlar olarak ele alınmıştır. 6360 sayılı Kanun kapsamında büyükşehirlerin yetki alanı il mülki sınırına genişlediği için metropoliten kent ve metropoliten bölge çerçevesinde tarımsal potansiyel tez kapsamında değerlendirilmektedir. Metropoliten kent olarak ele alınan ve yoğun yapılaşmış kentsel alanları bünyesinde barındıran 9 ilçe, idari sınır kriteri ve nüfus büyüklüğü bakımından kentsel alan niteliği taşımaktadır. Tarımsal üretimin yoğun olarak yapıldığı diğer ilçeler ise tez kapsamında metropoliten bölge olarak ele alınmaktadır.

Ankara’nın tarım potansiyeli yüksek olmasına rağmen tarım alanları ve üretim miktarları yıllar içerisindeki azalmaktadır. Ancak tarımsal verilere göre metropoliten kentte tarım alanlarında ve tarımsal üretimde yıllar içerisinde artış görülmektedir. Sincan ve Gölbaşı ilçelerinde kentsel tarım daha yoğun yapılmaktadır. Ankara’nın kentsel tarım alanlarındaki artış, kent çevresinde tarıma yoğun bir ilginin olduğuna işaret etmektedir. Bu sebeple Ankara’nın kentsel tarım politikaların doğru kurgulanması önem arz etmektedir.

Ankara ilçelerinde toplam tarım alanları incelendiğinde, metropoliten bölge özelliği gösteren 16 ilçenin tarım alanlarının metropoliten kent ilçelerinden daha büyük olmasına rağmen tarım alanlarında yıllara göre azalış görülmektedir. Bu durum arazi kullanım açısından değerlendirildiğinde tarımsal alanların amaç dışı kullanıma konu edildiği görülmektedir.ve bu alanlara yönelik politikaların metropoliten bölge açısından etkin bir şekilde ele alınmadığı görülmektedir.

Ankara'nın tarihinden gelen Atatürk Orman Çiftliği ve günümüzde Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin uygulama örneği olan Başkent Ankara Tarım Kampüsü (BAKAP) örneğini

kentsel tarım kavramı içinde büyük organize kentsel tarım alanları olarak tez kapsamında ele alınmaktadır.

2. Ankara’da planlama süreçlerinde tarımsal alanlara ilişkin kararların irdelenmesi

Başkent ilan edilmesi ve Cumhuriyetin kurulması sonucu nüfusu yoğun bir şekilde artan kentte 1920’li yıllardan itibaren ülkesel ölçekte merkezi karar ve kontrol işlevlerini yüklenmesiyle kamu ve hizmet sektöründeki gelişmeler kentin nüfusunu hızlı bir şekilde arttırmış, kentin toplumsal ve mekânsal yapısı büyük ölçüde değişmiş ve metropoliten bir kent haline gelmiştir. 1920’li yıllardan itibaren Ankara’da planlama çalışmalarına ağırlık verilmiş ve örnek bir kent olması düşünülmüştür.

Ankara metropoliten alanının ilk planı “Lörcher” tarafından 1924 ile 1925 yılları arasında hazırlanmıştır. Bu plan, “Türkiye Cumhuriyeti’nin planı olan ilk kenti” olma unvanını kazandırmıştır. Fakat nüfus artışının beklenenden fazla olması nedeniyle plan yetersiz kalmış, planın yapılmasından 4 yıl sonra ise yeni bir planın hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bunun sonucu olarak, Ankara metropoliten alanında kentsel gelişimi yönlendireceği düşünülen Hermann Jansen tarafından yeni bir plan hazırlanmıştır. “Jansen Plan”ı olarak adlandırılan bu plan, 1934 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu planı, Ankara’nın metropoliten alanını şekillendiren “1957 Uybadin-Yücel Planı”, “1990 Nazım Planı”, “2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı” ve “2038 Ankara Çevre Düzeni Planı” izlemiştir. Ancak 1/100.000 Ölçekli 2038 yılı Çevre Düzeni Planı planlama esaslarına, imar mevzuatına, şehircilik ilkelerine ve kamu yararına uygun olmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir.

Ankara’nın tarım alanlarına yönelik planlama yaklaşımını bölge olanı ve mekânsal planlar açısından değerlendirmek gerekirse bu alanlara yönelik plan süreçlerinin etkin olmadığı arazi örtüsü değişimi sonucundan anlaşılmaktadır. Yıllara göre CORİNE arazi örtüsü değişimi incelendiğinde; 1990-2000 ve 2012-2018 yılları arasında tarım alanlarına yönelik amaç dışı kullanımın daha büyük olduğu; tarım alanlarının endüstriyel ve ticari birimlere, karayolları, demiryolları ve ilgili alanlara, sürekliliği olamayan yerleşim alanlarına, inşaat sahalarına ve maden çıkarım alanlarına dönüştüğü görülmektedir. Plan kararları doğrultusunda verimli tarım topraklarının bulunduğu kuzeye ve batıya doğru gelişme kararı tarım topraklarını üzerinde kentsel kullanım faaliyetlerinde artmasına sebep olmuştur.

Tarım alanlarının inşaat ve endüstriyel kullanımlara dönüştüğü ve planlama sürecinin tarım alanlarını korumada yeterli olmadığı sonucu arazi kullanımındaki değişimlerden ortaya çıkmaktadır. Kentin gelişme dinamikleri doğrultusunda nüfus artışı için gerekli olan gelişmeye ayrılan alanlar ile tarım alanı koruma arasındaki dengenin planlama süreçleri ile etkin bir şekilde kurulamadığını göstermektedir. Nüfusun büyük çoğunluğu metropoliten kent merkezinde toplanmıştır. Ancak nüfus artışı için gerekli olan gelişme alanları ile tarım alanları arasındaki ilişki iyi kurulamamıştır.

Ankara’da makroformun saçaklanmasıyla beraber kent verimli tarım arazileri üzerine doğru yayılmaya başlamıştır. Yıllara göre belirlenen gelişim koridorlarından batı koridoru birinci ve ikinci sınıf tarım arazisidir. Bu durum Ankara’nın ekolojik yönden dirençliliğini olumsuz etkileyen faktörlerden bir tanesidir. 1970’li yıllardan itibaren plan kararlarıyla Ankara kent gelişimi için belirlenen koridorlardan batı ve güneydoğu koridorları ve bu koridorların çevresi önemli derecede tarım arazisidir. Özellikle batı koridorunda Batıkent, Sincan, Eryaman, Etimesgut gibi yerleşimler, güneybatı koridorunda ise Çayyolu, Ümitköy gibi alanlar genellikle ikinci ya da üçüncü derece tarım toprağı üzerindedir. Bununla birlikte kent yalnızca bu koridor üzerinde ve yakın çevresinde yapılaşmamakta, özellikle güneybatı-güney yönlerine doğru saçaklanmaya devam etmektedir.

1990 Nazım Planında verimli tarım topraklarının bulunduğu kuzeye ve batıya doğru gelişme kararı tarım topraklarını üzerinde kentsel kullanım faaliyetlerinde artmasına sebep olmuştur. Plan dahilinde metropoliten kentte batı yönünde Etimesgut,Sincan-Yenikent bölgesindeki verimli topraklar kentsel kullanıma açılmış, kentin kuzey kesiminde 1997-2007 döneminde kontrolsüz büyüyen Pursaklar-Saray ve Çubuk’a kadar yaşanan gelişmeler tarım alanlarını olumsuz etkilemiştir. Kentin ana çanak dışına doğru genişlemesiyle birlikte Akyurt-Çubuk ovalarının kısmen kaybedilmesine sebep olmuştur.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte 1/25000 ölçekli üst ölçek bir plan yapılması zorunluluğu ile birlikte 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı sürecini başlatmıştır.2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı, tarım toprakları üzerindeki baskılar ve tarım topraklarının abartılı bir şekilde imara açılıp açılmadığına yönelik çözüm üretmesi amaçlanan ve tarım topraklarını korumayı ilke edinen bir Plan olmasına rağmen 1990 Nazım Planında korunmuş havzalar olarak sınıflanan Mürted Ovası’nın, Kazan ve çevresinde plan dışı gelişmiş konut ile sanayi alanları nedeniyle 2023 Başkent Ankara Nazım

İmar Planı'yla birlikte kentsel gelişmeye açılarak tarım dışı kullanıma konu edildiği görülmektedir. Eskişehir Yolu üzerinde Temelli'ye kadar olan bölgede prestij konutları nedeniyle kentin güneybatısındaki tarım topraklarının gelişmeye açılmasıyla devam ettirilmiş, önemli miktarda tarım toprağının kaybedildiği görülmektedir. Ankara'nın güneyindeki kentin verimli tarım toprakları, tarımsal niteliği korunacak alanların bütünü, düşük yoğunluk desenine sahip yerleşim alanları diye düşünülen bölgeler; Gölbaşı Havzası'nda kooperatiflere inşaat ruhsatları vererek yapılaşmanın önü açılmıştır.

5403 sayılı Kanun, 2005 yılında yürürlüğe girdiği zaman madde 10'da "Arazi Kullanım Planı: ülkesel ve bölgesel planlamalara temel oluşturan ve diğer fiziki planlamalara veri teşkil eden plandır." Hükmü yer almaktadır. Bu Kanunun; bölge planının da üstünde bir arazi kullanım planı tanımlamış olması, 2005 yılından sonra, mevcut kademelenme üzerine hukuki olarak, "yeni bir kademe getirmiştir. "Arazi Kullanım Planı"; bölge planına temel, imar planına veri, 2005 yılı ve sonrası için, Türkiye'de yapılacak olan planlarda arazi kullanım planını dikkate alarak oluşturulması gerekmektedir. Planlama sistemi içerisine 5403 sayılı Kanun ile arazi kullanım planlarının eklenmesine rağmen bunların arasındaki koordinasyon nasıl sağlanacağını dayalı mevzuat yeterince unsurları içermemektedir.

2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planının yapım aşamasında arazi kullanım planının olmayışından kaynaklanan tarım bilgisi eksikliği bulunmaktadır. Plan yapım aşamasındayken 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu çıkması tarım topraklarında ciddi bir ayırım getirmiştir. Planlama çalışmalarında; 1. Sınıftan 8. Sınıfa kadar toprak kabiliyetlerini kullanılıyorken Kanun ile birlikte "4. Sınıf tarım toprağı oluşturulmuştur: Marjinal tarım arazisi, dikili tarım arazisi, özel ürün arazisi ve mutlak tarım arazisi. Tarım arazilerinin sınıflandırması, Tarım İl Müdürlüğü'nün envanter veri eksikliği nedeniyle Köy Hizmetleri Müdürlüğü'nün yapmış olduğu sayısal veriler doğrultusunda yapılmıştır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatıldıktan sonraki süreçte Arazi Kullanım Kabiliyeti (AKK) hazırlanmamıştır.

Bölge planları, yerel yönetimler ile bölgedeki diğer kamu kurumları tarafından hazırlanacak olan alt ölçekli planları ve stratejik belgeleri yönlendirme yetkisine sahiptir. Bu planların yapılmasında; bölgedeki sektörlerin değerlendirilmesi, bölge içi alt bölgelerin değerlendirilmesi, sektörel öncelikler ile mekânsal gelişimin eklenmesi amaçlanmaktadır. Ankara Bölge Planında (2014-2023) ise, sektörel bölgesel kalkınma

stratejileri görülmektedir. Bölge planında alt bölgeler ve bu alt bölgelere yönelik sorun ve çözüm önerileri sunulmuştur. Ankara'nın ekonomisini orta ve uzun vadede teknoloji üreten ve bu teknolojileri iç ve dış piyasalara sunan, ileri teknoloji sektörlerde üretim merkezi olan bir kent ekonomisine dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Ancak tüm alt bölgeler için tarım alanlarına yönelik alınan kararlarda benzer bir yaklaşım ; ürün çeşitliğini arttırma, jeotermal seracılık faaliyetlerini yaygınlaştırma ve katma değeri yüksek ürünler üretme görülmektedir.

Ankara'nın planlama yaklaşımını bölge planı ve mekânsal planlar açısından değerlendirmek gerekirse; hazırlanan planların iptal edilmesi, tarıma yönelik kullanım alanlarının günümüzdeki gelişmeleri yeterince takip etmediği ve plan süreçlerinin etkin olmadığı görülmektedir. Arazi kullanım planı olarak planlama sistemine temel ve/veya veri olan plan türünün eklenmesine rağmen bu planlar arasındaki koordinasyonun nasıl sağlanacağına dair mevzuat yeterince unsurları içermemektedir. Zaman içinde mevcut planların yetersiz kalması, uzun süre boyunca üst ölçek plandan yoksun olması gibi nedenlerden dolayı özellikle batı koridorunda, planlama, piyasa mekanizmaları tarafından yönlendirilebilmiş ve bütüncül yaklaşımdan uzak, parçacı planlar gündeme gelmiştir. Tarımsal alanlara yönelik bir planlama sistemi oluşturma konusunda sorun yaratmaktadır.

Ankara il mülki sınırlarının belediye sınırları olması ve bu sınırlar içerisinde gerçekleştirilen bir üst ölçek planlaması, Ankara kent bütününe yönelik ilke, karar, strateji yaklaşımların belirlenmesi açısından önem teşkil etmektedir. Planlama etki alanının il sınırlarına genişlemiş olması planlama sürecine bütünsel anlamada yaklaşılması bağlamında fırsatlar sunarken genişleyen etki alanında kırsal nitelikli alanlar da büyük yer kaplamaktadır. Ayrıca kalkınma planlarında “metropolitanler ile ilgili düzenlemeler” bölümünde merkez ve yerel arasındaki eşgüdüm sorununun, gerekli ve etkin denetimin yapılamamasına, bunun sonucu olarak da kamu arazilerinin işgal edilmesine ve plansız bir kentleşmenin meydana gelmesine neden olduğu ifade edilmiştir.

Plan kararlarında ve uygulama hükümlerinde tarım alanları, “Tarımsal Niteliği Korunacak Alanlar” kısmında yer alırken, Atatürk Orman Çiftliği Alanları” Koruma Alanı” olarak görülmesine rağmen planlama süreci ve yerel yönetim uygulamaları ile zaman içerisinde çiftlik arazinde kayıplar yaşandığı görülmektedir.

3. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal alanlara ilişkin politika ve uygulamalarının değerlendirilmesi

6360 sayılı Kanun ile büyükşehirlerin, bölgesel bir ölçeğe kavuşması ve işlevlerinin de bölgesel idarelerin işlevleriyle benzerlik taşıyıp bir kalkınma idaresi gibi görev yapması metropoliten kent ve metropoliten bölge olarak değerlendirme sürecini destekler niteliktedir.

Yerel yönetimlere ilişkin mevzuatın gelişim süreci incelendiğinde; büyükşehir belediyelerinin yetki ve sorumluluk alanı il mülki sınırına genişlemiştir. 6360 sayılı Kanun'un 7. Maddesinde (5216 sayılı ek 7.madde) yer alan düzenlemeye göre; "Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler." ifadesi yer almaktadır. Bu Kanun'un yürürlüğe girmesiyle Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tarımsal alanlara yönelik yetki alanı genişlemiş ve geniş bir kırsal alanı kaplayan alan büyükşehir belediyelerinin sorumluluk alanına dahil edilmiştir. Bu kapsamda yerel yönetimlerin tarımsal faaliyetlerin kentlerde yapılabilmesine yönelik gerekli düzenlemeleri yapması, kentsel alanlarda tarımsal üretimin desteklenmesi ve organize edilmesinde önemli görevleri edinmesi gerektiği, kentsel tarımın büyükşehirlerde uygulanabilirliği yönünde aktif rol alması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda tarım ve tarıma yönelik politikalarda metropoliten kent yönetimlerinin temel politikaları içerisinde yer almaya yönelik Ankara metropoliten alanında tarım alanlarının planlanması, mevzuatı ve uygulamalara ilişkin çerçeve oluşturulmuştur (Çizelge 6.1).

Ankara Büyükşehir Belediyesi, tarımsal kalkınmaya yönelik faaliyetleri "Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı" tarafından yürütülmektedir. Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile 5393 sayılı Belediye Kanunu ve diğer kanun ve yönetmeliklerde büyükşehir ve ilçe belediyelerine kırsal ve kentsel kalkınmayı desteklemek amacıyla verilen her türlü faaliyet ve hizmetle ilgili görev, yetki ve sorumlulukları yerine getirmektedir.

Çizelge 6.1. Ankara metropoliten alanında tarım alanlarının planlanması, mevzuatı ve uygulamalara ilişkin çerçeve

Yasal Mevzuat	3194 Sayılı İmar Kanunu (1984) 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004) 5393 sayılı Belediye Kanunu (2005) 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu (2005) 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012)		
Yerel Yönetim	Büyükşehir Belediyeleri İlçe Belediyeleri Mahalle (Büyükşehirlerde köyler mahalleye dönüşmüştür.)		
Plan Türleri	Bölge Planı Çevre Düzeni Planı Nazım İmar Planı		
Yetki	İl mülki sınırı Belediye sınırı Mücavir alan	Merkezi Yönetim *Tarım ve Orman Bakanlığı Yerel Yönetim *Büyükşehir Belediyeleri/ Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı Kalkınma Ajansları	
Tarım Alanlarının Planlanması	Tarımsal Niteliği Korunacak Alanlar Tarımsal Miras Koruma Alanı	Tarım Alanları Atatürk Orman Çiftliği Alt Bölgeler (2023 Başkent Ankara Nazım Planı/ Ankara Bölge Planı 2014/2023)	
	Pazarlama (Çiftçi) Markalaşma	İç Tüketici Yerel/İlçe/İl/ Bölge/Türkiye	Dış Yakın/Uzak Pazarlar
	Örgütlenme	Kooperatifler Birlikler Hibe Destek Programları Başkent Market	Tarım Kooperatifleri Tarımsal Sulama Amaçlı Kooperatifler
	Kentsel Tarım	Tarımsal Üretim Dikey Topraksız Tarım Bitki Büyütme Ünitesi Akıllı Tarım Uygulamaları	
	Eğitim	Çiftçi Eğitimleri Tarımsal Araştırma Enstitüsü Ürün Satış, Pazarlama ve Markalaşma Eğitimleri	
	İstatistik/Veri	Çiftçi Kayıt Sistemi /Çiftçi Veri Tabanı Kurumsal CBS Uygulaması	
	Projeler/Raporlar	*AB, FAO destekli projeler *Kırsal ile Kalkınan Ankara *Kentsel Tarım ve Kırsal Kesimin Güçlendirilmesi Projesi Stratejik Program ve Eylem Planı *KIRBİS; Tarım 4.0 İklim Değişikliğine Dirençli Tarımsal Yaklaşımlar	
	Tarım Uygulama Alanları	Tarım kampüsü (BAKAP) Organize Tarım Bölgesi (Çubuk Besi) Jeotermal Seracılık Alanı Kentsel Tarım Tarımsal Miras Alanı-AOÇ	

Ankara Büyükşehir Belediyesi bünyesinde, kırsal alanlarındaki üreticileri teşvik etmek tarımda sürdürülebilirliği sağlamak ve bölgesel gelişme için çiftçilere çeşitli destekler yapılmaktadır. Ankara’da tarımsal üretimi artırmak ve uluslararası düzeyde daha rekabetçi bir başkent olmak amacıyla Ankara Büyükşehir Belediyesi’ne kanunlarla verilen sorumluluklar doğrultusunda, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü ve Doğa Koruma Merkezi iş birliğinde “Ankara Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde Kentsel Tarımın ve Kırsal Kesimin Güçlendirilmesi Projesi” hazırlanmış ve yürütülmüştür. Bu proje kapsamında Ankara metropoliten alanının da tarımsal üretimi arttırmak, tarımsal üretimde ürün çeşitliliğini ve Pazar olanaklarını arttırmak, yeni kooperatif ve ürün modellerinin desteklenmesine yönelik stratejik hedefler, projeler ve bu projelerin uygulanacağı alanları belirlemişlerdir.

Ankara’nın tarihinden gelen Atatürk Orman Çiftliği ve Başkent Ankara Tarım Kampüsü (BAKAP) kentsel tarım kapsamında organize tarım alanları olarak yer almaktadır. Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin tarım politikalarının mekana yansımaları açısından örnek oluşturan mülkiyeti ABB’ye ait olan ve Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı tarafından yürütülen Başkent Ankara Kalkınma Projesi (BAKAP) tarım kampüsü projesi önceden konut imar olarak kullanılırken şu an “Karma Kullanım Rekreasyon Alanı” olarak kullanılmaktadır. Üretim, ar-ge, eğitim ve turizm faaliyetlerinin yer aldığı bu kampüsünün tarım alanları açısından yapılan uygulamalar ve tarımsal üretim boyutu değerlendirildiğinde; örnek dünya kentleri ile kıyaslandığında daha küçük kapsamda yer almaktadır.

Dünyadan örnekler; Fransa, Hollanda, İtalya, Avustralya ve Almanya’da metropoliten kentlerde yerel yönetimlerin tarım alanlarına ilişkin politikaları ve uygulama örnekleri ile Ankara Büyükşehir Belediyesi örneği, temel politika/araç, uygulama ve başarı faktörü başlıkları altında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Ankara metropoliten alanının tarım alanına yönelim planlama sistemi değerlendirildiğinde; 2023 Nazım İmar Planı ve Ankara Bölge Planı 2014-2023’te planlama sürecinde alt bölgelere ilişkin kararlar alınması, BAKAP tarım kampüsü projesi, planlama sistemi ve kademelenmesi olması ve büyükşehir belediye yapılanması açısından örnek ülkelerle benzerlik taşımaktadır. Tarım alanlarının planlanmasına yönelik dünya örneklerini incelemek gerekirse; tarım alanlarını koruma başlığı altında değerlendirilmektedir. Floransa’da Metropolitan bölgenin tarımsal kentsel alanında fiziksel planlamaya entegre bir

kentsel-kırsal yaklaşım olarak “Bölgesel Entegre Projesi” geliştirilmiştir. İtalya’da arazi kullanım planları ve bölgesel planlama politikalarının parçası olarak Tarım bölgeleri geliştirilmiştir. Milano’da “Milano OpenAgri Projesi” kapsamında kent ile kırsal alan için sınır oluşturan tampon bölge oluşturulmuştur. Aynı zamanda “Korunan Bölgesel Alanlar Genel Planı” kapsamında bölgesel bir tarım parkı ve metropol kuşağında bölgesel bir park olan Güney Milano Tarım Parkı nehir sistemiyle birlikte planlanmıştır.

Hollanda örneğinde minimum alandan maksimum verim politikası ile “Green Heart Projesi” kapsamında hassas doğal alanlar koruma alanı olarak belirlenmiştir. Kentsel yayılma sınırı oluşturulup kırsal alanların korunması hedeflenmiştir. “Su Dostu Tarım Projesi” ile 8000 hektar havza alanı su koruma bölgesi olarak ilan edilerek buradaki tarım faaliyetlerinde tüketilen su miktarını azaltmak amaçlanmıştır. Almanya örneğinde “Green Ring (Yeşil Kuşak) Projesi” ile kentsel yayılma problemine yönelik alt bölgeler oluşturulmuştur. Kentsel alanlar ve kırsal alanlar tampon bölgeler ile ayrılmıştır.

Kentsel yayılmaya bağlı olarak metropoliten bölgelerde tarım alanları ve diğer doğal kaynakların korunmasına yönelik olarak, “Yeşil kuşak” uygulamaları öne çıkmaktadır. Kentsel yayılmanın denetlenebilmesi için kullanılan araçlardan biridir. Metropoliten alanların çevresindeki tarım alanlarını, ormanları ve yeşil alanları içine alan ve kenti sınırlayan bir bölge oluşturulmasını amaçlayan bu uygulama, Japonya, İngiltere ve Güney Kore gibi ülkelerde uygulama alanı bulmaktadır.

Avustralya Melbourne örneğinde tarım bölgeleri oluşturulmuştur. Paris örneğinde ise 2000 yılından beri Arazi Kullanım Planının yerini Yerel Kent Planı (PLU) almıştır. Koruma başlığında belirtilen; önemli mirasa sahip veya tarihi ilgiye sahip bahçe/yeşil alan, ağırlıklı olarak ekili bahçe/açık alan ve yapılacak ekim alanları bulunmaktadır. Tarımsal alanlara yönelik olarak; tampon bölgeler, hassas doğal alanlar koruma alanı olarak belirlenmesi, bölgesel tarım parkları, tarım bölgeleri, alt bölgeler ve kentsel yayılma sınırı oluşturulması öne çıkmaktadır.

Ankara’da özellikle büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan köyler için planlama konusundaki karmaşa, tarım verilerinin eksikliği, üst ölçek planın olmaması, planlar dahilinde gelişme konut alanlarına ek olarak parçacı plan yaklaşımları ile verimli tarım alanlarının yok olması, son yıllarda kırsal alanlardaki sosyo mekânsal gerilemeyi kırsal

kalkınma stratejileri ile aşmaya çalışan yerel yönetimler için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu doğrultu da tez önermeleri ve araştırma soruları doğrultusunda tez çalışmasının son bölümünde metropoliten alanlarda yerel yönetimlerin tarım politikaları ile bütünleşen arazi kullanım planlaması için yol gösterici ilkeler aşağıda açıklanmıştır:

Yerel yönetimler için öneriler

Tarım alanlarının planlanması ve kır-kent gelişiminin sağlanması için bütünleştirilmiş bir yaklaşımın gerekli olduğu ve bu amaca ulaşmak için yerel yönetimlerin çeşitli ölçeklerde ilgili kurumların desteğini alarak kırsal alanlardaki yasal, mali ve örgütsel çerçevenin sağlanmasına katkı sağlamaları gerekmektedir. Kırsal alanlarda karşılaşılan sorunların önemli bir bölümü belediyelerin görev ve sorumluluk alanlarına girmektedir. Bu sorunların tespit edilmesi ve bunların çözümüne yönelik politikaların ve projelerin belirlenmesinde belediyeler önemli bir yere sahiptir. Yetki ve sorumluluk alanlarındaki tarım arazileri dikkate alındığında büyükşehir belediyeleri tarafından tarımsal faaliyetlerin yalnız kırsal kesimde değil, tüm il ölçeğini kapsayacak şekilde uygulanabilmesine yönelik gerekli planlamanın yapılmasına ihtiyacı bulunmaktadır. 6360 sayılı yasa yürürlüğe girdikten sonra büyükşehir belediyelerinin görev alanında kapsam genişlemesi ortaya çıkmıştır. Kent ve kır ikilemine dayanan kavramsal çerçevenin fiilen ve hukuken aşılmış olmasının gerektirdiği yeni bir yerleşme stratejisinin planlama ve tarımsal gelişme çerçevesinde nasıl kurulabileceği önem kazanmıştır.

Büyükşehir belediyelerinin il mülki sınırları içerisinde hizmet verecek olması ve bu sebeple büyükşehir belediyelerinin il sınırları dâhilindeki kırsal yerleşimleri de kapsar hale gelmesi büyükşehir belediyelerini önemli bir aktör kılmıştır. Fakat hem büyükşehir belediyeleri üzerindeki yükü arttırmakta hem de bu sınırlardaki hizmetlerin sunulması yönünde engel oluşturmaktadır. Bu sebeple, Türkiye’de 30 il için düzenlenen büyükşehir sınırlarının, il mülki sınırları ile çakıştırılması açısından yasal düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Ankara metropoliten bölgesi, büyükşehir statüsü ile kentsel ve kırsal yerleşimler ile kentsel tarım alanları ve tarımsal üretim alanlarına sahiptir. 6360 sayılı Kanun gereği Ankara Büyükşehir Belediyesi tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilir, tarımsal alanların korunması ve geliştirilmesine yönelik imar planlama

yetkisine sahiptir. Bu çerçevede imar planlarında tarımsal arazilerin tarımsal amaçlı kullanımını sağlamakla sorumludurlar.

Tüketilen yere yakın yerde üretimin desteklenmesi için tarihsel olarak kentlerde yer alan ve günümüzde de üretim/tüketim mesafesini kısaltarak karbon ayak izini azaltma potansiyeline sahip olan bostan sebze/meyve bahçeleri uygulamaları uygun alanlarda desteklenmelidir. Böylece lojistik maliyetleri ve karbon ayak izini düşürecek, ürünün tazeliği konusunda avantaj sağlayacak ve yeni istihdam olanakları açılacaktır. Bu noktada “kentsel tarım” olgusunun Ankara’da gündeme alınması özellikle metropoliten kentte “hane halkı üretimi” ve “girişimcilik” boyutu ile ele alınması gerekmektedir. Kentsel gelişmenin yoğun olduğu alanlarda ya da yakın bölgelerde kentsel tarım uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır. Tarım arazilerinin amacı dışında kullanımının önüne geçilmesine, ekilebilir arazilerin üretime kazandırılmasına, sulanabilir alanların artırılmasına ve sertifikalı tohum kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Tarım ve sulama kooperatifleri, kooperatif marketler ve kadın kooperatifleri gibi oluşumlar çeşitli paydaşlarla birlikte tarıma yönelik faaliyetlerini büyükşehir belediyeleriyle iş birliği yaparak yürütmektedirler. Diğer büyükşehir belediyelerinin desteklediği bu faaliyetlere benzer çalışmalar Ankara için de geliştirilmeli, kooperatifçilik faaliyetleri yaygınlaştırılmalı ve tarımsal kalkınmaya yönelik desteklemeler arttırılmalıdır. Yöre halkının dışa göçünü engelleyecek sosyal ve ekonomik önemler birlikte ele alınmalıdır.

Ankara’nın hem tarımsal arzını hem de birim alanda verimliliği artıracak potansiyele sahiptir. Bu potansiyel ile hem metropoliten kent hem de metropoliten kent açısından kaynakların daha verimli kullanılması ve tarım politikalarına yönelik üretim stratejilerinin oluşturulması gerekmektedir. Tarıma yönelik proje ve stratejilerin birbirinden kopuk olmaması ve il bazında bütünsel bir organizasyon yapılması gerekmektedir.

Tarımın hem mevcut durumunu ortaya koyan ve yapılacak projeler sonrası gelişmeleri değerlendirmeye yönelik istatistik ve veri tabanı altyapısı oluşturulması önem arz etmektedir. Ankara kent çeperinde imara açılmış alanların tam olarak yapılaşmamış olması, bu alanların büyük oranda tarımsal potansiyelini koruması, kentsel tarım etkinliklerine yönelik uygulamaların arttırılması ve ABB’nin yetki alanında daha fazla yer alması gerekmektedir.

Ankara'nın tarımsal üretim potansiyeli yüksek olmasına karşın, birincil tarımsal ürünlerin tarıma dayalı sanayindeki etkin bir şekilde kullanılmamaktadır. Özellikle üretim potansiyeli olan ekonomik yönden geri kalmış ilçelerde kurulacak tarıma dayalı sanayi işletmeleri gerek tarımsal üretimin etkin bir şekilde katma değere dönüşmesi gerekse yaratacağı istihdam bakımından önemlidir.

Planlarda tarımsal alanlara ilişkin yeni kullanım önerileri

Mekânsal planlama, tarım alanlarının gelişmesi ve kırsal alanların kalkınması için önerilecek ekonomik ve sosyal içerikli politikaların uygulanması için bir araçtır. Fakat bu aracın etkili bir şekilde kullanılabilmesi için Türkiye'de hâlâ yasal, örgütsel ve teknik açıdan eksiklikler olduğu açıktır. Türkiye'de planlama süreçleri karmaşık bir yapıyı göstermektedir. Plan hiyerarşisi olmakla birlikte tarım alanlarına ilişkin yetki ve sorumluluklar belirli değildir. Kanun ve bağlı yönetmeliklere kamu yararı doğrultusunda getirilen maddeler ile amaç dışı kullanımın önü açılmıştır. Bu kapsamda arazi kullanım planları; kent kır karşıtlığının olmadığı, yerleşimin bir bütün olarak ele alındığı bir yaklaşım ile ele alınmalıdır. Bu yeni ele alış, yeni arazi kullanımlarının planlarda yer alabilme potansiyelini geliştirecektir.

Sınır kavramının öneminin azalması, mekânsal kademelenmeye farklı bir içerik kazandırmaya başlamış ve mekânsal hiyerarşi kavramı anlamını yitirmiştir. Bunun sonucu olarak klasik yönetim ve planlama anlayışının sadece kent ölçeğinde ele alındığı bir dönemin sonuna gelindiğini göstermektedir. Kent ve/veya bölge ölçekleri arasındaki ilişkilerin, doğal, ekonomik eşik kriterlerinin dikkate alınıp değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu durum, bölge içi dengesizliklerin giderilmesi ve politikaların alt bölgeler ölçeğinde yapılıp buna bağlı planların üretilmesi gerekmektedir.

Bir metropoliten alanı tanımlayan idari ve planlamaya yönelik sınırlar ile o metropoliten alanın etki alanlarıyla bütünleşen yeni sınırlar tanımlanmalı ve bu sınırlar içinde mevcut ve gelecek kentsel yaşamı biçimlendirecek etkin politikalar üretilmelidir. Metropoliten bölgelerde var olan doğal kaynaklar ve ekosistemlerin korunması her şeyden önce bu metropollerin kendi gelecekleri için bir zorunluluktur; bu alanların koruyacak planlama yaklaşımları getirilmelidir. Ankara metropoliten alanının üst ölçekli planı olmaması, tarım verilerinin eksik olması bu alanlara yönelik politika üretmede yetersiz kalmaktadır. Bu

kapsamda, Ankara ili için üst ölçekli (1/100.000) yeni bir arazi kullanımı planı hazırlama yaklaşımını geliştirmek ve uygulamak gerekmektedir.

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu kapsamında her il için arazi kullanım planlaması yapılması gerektiğine yönelik mevcut planlama sisteminin üzerine yeni plan türü getirmektedir. Bu da arazi kullanımın mekânsal planlarla bir arada alınması gerektiğini göstermektedir.

Mekânsal planlarda tarım alanları niteliği korunacak alan olarak yer almasına rağmen kentin gelişme dinamikleri dışında amaç dışı arazi kullanım görülmesi planlarda tarım alanlarına yönelik yeni kullanımlar gerektiğini göstermektedir. Tarım arazilerinin korunmasına yönelik imar planlarında; kent merkezi ve kent çeperindeki tarım alanlarını içeren kentsel tarım kavramının geliştirilmesi, planlama sistemi içerisinde yeni arazi kullanım türleri ve standartlarının geliştirilmesi ve kentin çeperindeki tarımsal alanların kent ile etkileşimine yönelik yeni kullanımlar gerekmektedir.

Planlarda yer alan tarım alanları kullanımı; ekili ve dikili tarımın yapıldığı tek kullanımlı alanlardır. İçinde bunun tamamlayıcısı köylerin bulunduğu kabul edilebilir. Ancak burada temel problem, tarım alanlarıyla tarıma elverişli topraklar arasındaki uyumun kurulmuş olmasıdır. Bu alanların en önemli zayıflığı, tüm diğer kullanımlar karşısında direncinin düşük olmasıdır (Tekeli, 2016). Tarım bölgelerinin tarım dışı kullanımlara karşı korunmasında, tarım kullanımlarının direncini artırmak üzere, organik tarım bölgeleri, iyi tarım uygulaması bölgeleri, örtü altı tarım bölgeleri gibi kullanımlara ayırmak bir çözüm olarak ele alınabilir. Türkiye’de de üst ölçekli arazi kullanma planlarında, yerleşmenin yoğun olduğu alanlarda ‘tarım bölgeleri’, ‘kent içi tarım’/‘kent bostanları’/ ‘tarım parkı’, ‘organize sera bölgesi’ nin yeni bir lejant maddesi olarak yer alması ve plan kararlarıyla desteklenmesi gerekmektedir.

Kentin kırsal alan üzerine baskısı ve kentsel yayılma sorunlarının üstesinden gelebilmek için kırsal karakter analizi ile tespit edilen kırsal bölgelerin çeperinde geliştirilecek “yeşil geçiş bölgesi”, “kentsel yayılma sınırı” ve “tampon bölgeler” vb. tanım ve gösterimlere yasal çerçevede yer verilmelidir. Önerilen yeşil geçiş bölgeleri kentsel tarım uygulamaları, çiftçi pazarları ve rekreasyon alanlarını da içinde barındıran ve özgün bir biçimde planlanması gereken alanlar olarak düşünülmeli ve ülke mekânsal plan ve politikalarına bu içerikle

yansıtılmalıdır. Yeşil geçiş bölgeleri bu özelliklerini tanımlanacak şekilde 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planlarına ve 1/5000 ölçekli imar planlarına işlenmelidir.

Kurumlar ve mevzuatın geliştirilmesi önerileri

1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu'na göre 1/100.000 ölçekli bir çevre düzeni planı ve nazım imar planının yapılması ya da yaptırılmasından sorumlu kurum Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığıdır. Diğer 2005 yılında yürürlüğe giren 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'na göre de Tarım ve Orman Bakanlığı'nda arazi kullanım planları çerçevesinde yetkilendirilmiştir. İlgili Kanun'un 7. maddesinde “, Bakanlık, toprak koruma ve kullanmaya yönelik farklı sistemler kullanarak arazi ve toprakla ilgili sınıflamaları ve haritaları yapar veya yaptırır.”, 8. maddesinde ise “Tarım arazileri; doğal özellikleri ve ülke tarımındaki önemine göre, nitelikleri Bakanlık tarafından belirlenen mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ve marjinal tarım arazileri olarak sınıflandırılır. Ayrıca Bakanlık tarım arazilerinin korunması, geliştirilmesi ve kullanımı ile ilgili farklı sınıflandırmalar yapabilir.” maddeleri yer almaktadır. Bu doğrultuda büyükşehirlerde üst ölçekli arazi kullanma planlarının düzenlenmesinde yetkilerin dağılımı bakımından yeni bir düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir.

Kırsal alanı oluşturan küçük yerleşimlerin, tarım toprakları, ormanlar, meralar, çayırlar, yaylalar, vd. bileşenlerin, kentsel dinamikler ve kentsel gelişme/büyüme biçimlerine karşı kendilerini koruyamamaktadırlar. Tarım alanlarının planlaması, bu alanlara yönelik sorunların ve çözümlerin sadece mekânsal açıdan değerlendirilmesi yeterli olmamasına ek olarak mevcut planlama ve koruma pratikleri, tarımsal alanların korunması ve sürdürülmesi boyutunda yetersiz kalmaktadır. Tarım alanlarının korunmasına ve bu alanlarda tarımsal üretimin gerçekleştirilmesine yönelik proje ve stratejilerde Ankara için yeni bir tarımsal kalkınma vizyonu oluşturulması gerekmektedir.

Mevcutta nüfus büyüklüğü ve idari sınırları esas alarak yapılan kent ve kırsal tanımları bu yasal düzenleme ile daha da karmaşık hale gelmiştir. Yerleşimlerin idari alan büyüklüklerinin farklı olması kentsel niteliğin ölçülmesini oldukça zorlaştırmaktadır. Öte yandan kentsel tanımın nesnel bir şekilde yapılmasını zorlaştıran kentsel gelişim biçimlerinin (örneğin çok merkezli, düşük yoğunluklu veya kırsalla bütünleşmiş) ortaya çıkması hem ülkemizde hem

de dünya genelinde demografik, mekânsal ve yasal değişikliklerle uyumlu yeni bir kent ve kıır tanımını zorunlu kılmaktadır.

İlgili kurumlar arası iş birliğine ilişkin öneriler

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı çerçevesinde tarım arazileri Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sınıflandırılmakta, tarım arazilerinin korunması ve geliştirilmesi için arazi kullanım planlamasına imkân sağlanmaktadır. Kanun kapsamında toprağın korunması, geliştirilmesi, sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla mekânsal tüm planlarda Tarım ve Orman Bakanlığı’ndan görüş alınması gerekmektedir.

Planlama sisteminde merkezi yönetim, yerel yönetim ve bölgesel bir örgüt olarak kalkınma ajansları yetkiye sahiptir. Ancak kalkınma ajansları, kuruldukları Düzey 2 bölgelerinde her ne kadar siyasî ya da idarî bölgeler kategorisine girmeseler de yerel/bölgesel ekonomik kalkınmayı hedefleyen fonksiyonel bir kademeyi oluşturmuşlardır. Büyükşehirlerin, bölgesel bir ölçeğe kavuşması ve işlevlerinin de bölgesel idarelerin işlevleriyle benzerlik taşıyıp bir kalkınma idaresi gibi görev yapmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı, arazi kullanım planları aracılığı ile imar planları için tarımsal alanların niteliğinin belirlenmesi açısından yetkili konumdayken Ankara örneği üzerinden ele almak gerekirse arazi kullanım planının olmaması ve üst ölçekli bir planının olmaması bu alanlara yönelik politika üretmede olumsuz sonuç doğurmaktadır. Bu sebeple tarım arazilerinin korunmasında plan yapma yetkisine sahip tüm kamu kurum ve kuruluşlarının ortak çalışmasının geliştirilmesi gerekmektedir.

Tarımsal faaliyetlerin günümüz kentleşme politikaları içinde yeniden ele alınması, planlanması ve yönetilmesi, arazi kullanım planları ile imar planları ilişkisinin kurulması, bu konuda merkezi yönetim, yerel yönetimler ve kalkınma ajanslarının “Başkentin akıllı bir tarım kenti haline getirilmesi” hedefi doğrultusunda birbiriyle bütüncül özel olarak tasarlanmış politikaların belirlenmesi ve uygulanması konusunda iş birliği içinde hareket etmesi önem taşımaktadır.

Tarım Bakanlığı, Büyükşehirler Belediyeleri ile birlikte Çevre Düzeni Planı kararlarına bağlı olarak, il genelinde Tarım Master Planları yapılması gerekmektedir. Ayrıca her kademedeki yerleşim alanları açısından bu alanlara yönelik özgün bir mevzuat ve planlama yaklaşımının

belirlenmesi; ,imar, planlama ve belediye mevzuatının , Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve diğer yetkili Bakanlıklar, kamu kurumları, meslek odaları ile birlikte yukarıda yerleşme kademelenmesine göre gözden geçirilmesi ve buna bağlı olarak mevzuat değişikliği yapılması ;kırsal alanlarda, mevcut belediye ve yerel yönetimlerinin yenilikçi kırsal destek programlarını geliştirip uygulanması için ilgili Bakanlık ile işbirliği içinde olması; tarımsal politika ve buna yönelik planlama aracı için gerekli projeler ile belediyelere destek verilmesi gerekmektedir (Çopuroğlu,2017).

KAYNAKLAR

- Açıksöz, S. (2001). *Ankara'da Kentsel Tarım Kapsamında Atatürk Orman Çiftliği'nin Günümüz Koşullarında Yeniden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 122-232.
- Açıkgöz, S., Memlük, Y. (2004). Kentsel Tarım Kapsamında Atatürk Orman Çiftliği'nin Yeniden Değerlendirilmesi. *Journal of Agricultural Sciences*, 76-84.
- Akkuş, A., Eseroğlu, I. ve Şahin, N. (2023). Yüzyıl'lık Serencam: Başkent Ankara'nın 89 Dönüşümü (1923-2023). *Mülkiye Dergisi*, 47 (5), 89-116.
- Ankara Kalkınma Ajansı (2015). *Ankara Bölge Planı 2014-2023*. Ankara: *Ankara Kalkınma Ajansı*, 144-158.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (2006). Atatürk Orman Çiftliği Alanları Nazım İmar Planı ve Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı. *ABB*, 3-16.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Ego Genel Müdürlüğü. (1987). *Ankara 1985'ten 2015'e*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Ego Genel Müdürlüğü.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2007). *2023 Ankara Nazım İmar Planı Açıklama Raporu*. Ankara: Ankara İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, 301-674.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (2018). *2038 Ankara Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu*, Ankara: Ankara İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, 17-35.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi, Doğa Koruma Merkezi ve Gıda ve Tarım Örgütü (2022). *Ankara Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde Kentsel Tarım ve Kırsal Kesimin Güçlendirilmesi İçin Stratejik Program Ve Eylem Planı*. *ABB,DKM ve FAO*. Ankara.
- Arıkboğa, E. (2018). Yerinden yönetim ve merkezileşmiş büyükşehir sisteminde yetkilerin dağıtılması. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-34.
- Australian Bureau of Agricultural and Resource Economics and Sciences (2007). *Drivers of Structural Change in Australian Agriculture*. Canberra: Rural Industries Research and Development Corporation.
- Australia, W. (2021). *Department of Local Government, Sport and Cultural Industries 2019. Social impacts of culture and the arts WA: Final report*.
- Aydın, F., Ömürgönülşen, U. (2023). 6360 Sayılı Kanun'un Getirdiği Yeni Büyükşehir Yönetimi Modelinde Belediyelerin Tarım Ve Hayvancılığı Destekleme Görevleri Ve Mevcut Faaliyetleri Hakkında Kırsal Alanda Yaşayan Halkın Memnuniyet Düzeyi Üzerine Bir Araştırma: Ankara Örneği. *Politics & Administration/Siyaset Yönetim*, 18(39).
- Ayyıldız, M., Çiçek, A., Ayyıldız, B. (2016). 6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Kırsal Kesime Olası Etkileri. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, TARGİD Özel Sayı, 280-285.

- Backes, C., van der Woude, W. (2013). The Netherlands: Local authorities in the Polder–Dutch municipalities and provinces. *In Local Government in Europe*, 231-254.
- Clawson, M. (1962). Urban Sprawl and Speculation In Suburban Land. *Land Economics*, 38 (2), 90-98.
- Coşkun, B., Pank, Ç., Şen, E. (2019). Metropolitan Kent Yönetimine Geçiş: Türkiye ve İtalya Örnekleri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(2), 301-314.
- Çelik, A. (2013). Yerel Özerklik Açısından 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun Genel Bir Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 17-28.
- Demir, K. ve Çubuk, S. (2010). Türkiye’de Metropolitan Kentlerin Nüfus Gelişimi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 193-215.
- Demirağ, İ., Dengiz, T. ve Kaya, N. (2021). Arazi Örtüsü/Arazi Kullanım Değişimlerinin Farklı Zamanlı Landsat Uydu Görüntüleri ile Belirlenmesi: Çarşamba Delta Ovası Örneği. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 141–152.
- Durmaz, B. ve Erçetin, C. (2012). Dirençlilik (Resilience) Konsepti Altında Ankara’daki Kentsel Saçaklanmanın Ekolojik Boyutunun İncelenmesi. *KBAM*, 3, 451-470.
- Duru, B. (2015). Yeni Büyükşehir Düzeninde Kırsal Alanlar. *Güney Mimarlık*, 19, 28-29.
- Eryılmaz, B. (2011). *Kamu Yönetimi*. (Sekizinci Baskı). Ankara: Okutman Yayıncılık, 168.
- Fanfani, D. (2018). The Urban Bioregion as Form and Project of the Co-evolution Between Urban and Rural Domain. The Case of the Florence Metropolitan Area. *International Journal of Engineering & Technology*, 7, 61-68.
- Gökçe, S., Titiz, T., Özden, F. ve Işın, F. (2022). İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Kırsal Kalkınmaya Yönelik Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi: Bergama ve Ödemiş İlçeleri Örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 59 (3), 513-527.
- Göçer, O. (1990). Metropolitan Planlama. *Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları*, 204.
- Grossman, M. R. (1989). Farmland and the environment: Protection of vulnerable agricultural areas in the Netherlands. *Agriculture and Human Values*, 6, 101-109.
- Gül, H. ve Batman, S. (2013). Dünya ve Türkiye Örneklerinde Metropolitan Alan Yönetim Modelleri ve 6360 Sayılı Yasa. *Yerel Politikalar*, 3, 7-47.
- Günay, B. (2016). *Baykan Günay arşivi*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama arşivi verileri, Ankara.
- Günday, M. (2005, 11 Mayıs). *Kamu Yönetimi Reformunun İdari Yapılanmaya İlişkin Anayasal İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi*. Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumunda sunulmuştur.

- Güzel, İ. ve H. (2020). Yerel Yönetimlerin Kırsal Kalkınmaya Etkileri: Ankara, Konya, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyeleri Örneği. *International Journal Of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 6(24), 1105-1113.
- Harvey, D. 1985. *The Urbanization of Capital: Studies in the History and Theory of Capitalist Urbanization*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- İzmir Kalkınma Ajansı (2021). *İzmir İli Kırsal Ve Kentsel Alanlarının Tespitine Yönelik Analiz Çalışması*, 10-15.
- İnternet: ABS, (2004). *1301.0- Year Book Australia 2004*. Australian Bureau of Statistics URL: <https://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/2f762f95845417aeca25706c00834efa/8ae57fa9d4263256ca256dea0005392c!OpenDocument> Erişim Tarihi: 18.10.2024
- İnternet: Ankara Büyükşehir Belediyesi, Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı Teşkilat Yapısı URL: <https://www.ankara.bel.tr/teskilat-semasi/kirsal-hizmetler-dairesibaskanligi-135> Erişim Tarihi: 12.11.2024.
- İnternet: Ankara Büyükşehir Belediyesi (2021). *Faaliyet Raporu*, Ankara. URL: <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/20/82a847b1e04a4e9f7d6b48d7e8ff52db.pdf> Erişim Tarihi. 24.08.2022
- İnternet: Ankara Büyükşehir Belediyesi (2022). *Faaliyet Raporu*, Ankara. URL: <https://s.ankara.bel.tr/files/2023/04/28/ff8e07317671fefec78f571aaa7ea84b.pdf> Erişim Tarihi. 11.04.2023
- İnternet: Ankara Büyükşehir Belediyesi (2023). *Faaliyet Raporu*, Ankara. URL: <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/20/82a847b1e04a4e9f7d6b48d7e8ff52db.pdf> Erişim Tarihi. 04.09.2024
- İnternet: APA (2024). Urban Agriculture. American Planning Association. URL: <https://www.planning.org/knowledgebase/urbanagriculture/>. Erişim tarihi: 10.12.2024.
- İnternet: Fransa Şehir Planlama Kanunu (2012). Madde L141-1. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000022494054/2010-07-147 Erişim Tarihi: 05.09.2024
- İnternet: 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun. (1956). *Resmi Gazete* URL: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18453.pdf> Erişim Tarihi: 24.11.2023.
- İnternet: 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). URL: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 24.11.2023.
- İnternet: 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu. (2005). *Mevzuat Bilgi Sistemi*. URL: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5403.pdf> Erişim Tarihi: 05.09.2024.

İnternet: 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012). URL: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 26.11.2023.

İnternet: Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Planlanmasına Dair Yönetmelik (2017). *Mevzuat Bilgi Sistemi*. URL: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24153&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 10.09.2024.

İnternet: Tarım Arazilerinin Korunması Kullanılması ve Planlanmasına Dair Uygulama Talimatı (2018). *Tarım ve Orman Bakanlığı*. URL: <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Belgeler/Talimatlar%20ve%20Y%C3%B6netmelikler/Tar%C4%B1m%20Arazilerinin%20Korunmas%C4%B1%20Kullan%C4%B1lmas%C4%B1%20Ve%20Planlanmas%C4%B1na%20Dair%20Uygulama%20Talimat%C4%B1.pdf> Erişim Tarihi: 12.09.2024.

İnternet: Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri URL: <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> Erişim Tarihi: 11.12.2024

İnternet: Milano Tarım Potansiyeli URL: https://www.cittametropolitana.mi.it/parco_agricolo_sud_milano/territorio_e_pianificazione/index2.html Territorio e pianificazione Erişim Tarihi: 20.06.2024.

İnternet: Bölgesel Koordinasyon Planı. URL: https://www.cittametropolitana.mi.it/export/sites/default/parco_agricolo_sud_milano/.content/allegati/come_funziona_il_parco/dgr_7_818.pdf Erişim Tarihi: 05.06.2024.

İnternet: Avustralya Tarım Durumu URL: <http://agriculture.vic.gov.au> Erişim Tarihi: 01.07.2024.

İnternet: 150 sayılı Belediye Kanunu URL: https://www.cittametropolitana.mi.it/export/sites/default/parco_agricolo_sud_milano/.content/allegati/come_funziona_il_parco/LR-1990-n-24.pdf Erişim Tarihi: 22.06.2024.

İnternet: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Bitkisel Üretim İstatistikleri. <https://www.tuik.gov.tr/>. Son Erişim Tarihi: 21.05.2023.

İnternet: Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (2010). Doğu Üniversitesi, 193-215 URL: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php> Erişim Tarihi: 18.08.2024

Kahn, M. (2006). *Green Cities: Urban Growth and the Environment*. Washington D.C: Brookings Institution Press, 3-4.

Karatabak, İ. (2019). *Büyükşehir Belediye Yasalarının Köy Yerleşimlerine Etkisi Etimesgut/Ankara Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 10-25.

- Karakayacı, Ö. ve Keser, F. (2021). Yeni Bölgesel Gelişme Paradigmalarında Dirençli Mekânlar Olarak Kırsal Alanlar: Beyşehir (Konya) Kırsalı Örneği. *Coğrafya Dergisi*, 43, 217-233.
- Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12.Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.
- Kimyon, D. ve Serter, G. (2015). Atatürk Orman Çiftliği'nin ve Ankara'nın Değişimi Dönüşümü. *Planlama*, 25(1), 44-63.
- Koç F., Ömürgönülşen, U. (2023). 6360 Sayılı Kanunun Getirdiği Yeni Büyükşehir Yönetimi Modelinde Belediyelerin Tarım ve Hayvancılığı Destekleme Görevleri ve Mevcut Faaliyetleri Hakkında Kırsal Alanda Yaşayan Halkın Memnuniyet Düzeyi Üzerine Bir Araştırma: Ankara Örneği, *Memleket Siyaset Yönetim*, 18(39), 62-99.
- Koçdemir, Y., Özbek, İ. (2022). Kent Çeperinin Dönüşümü Ve Kentsel Morfolojik Özellikleri: Menemen-Seyrek Mahallesi Örneği. *Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı*, 1117-1134.
- Lawrence, G., Richards, C., Lyons, K. (2013). Food security In Australia In An Era Of Neo liberalism, Productivism And Climate Change. *J. Rural Studies*, 29, 30–39. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2011.12.005>.
- Moradi, M. ve Tamer, N. (2017). Bursa Örneğinde Kentsel Büyümenin Yerel İklim Değişikliği Üzerine Etkisi. *Planlama*, 27(1), 26–37.
- Melbourne and Metropolitan Board of Works. (1971). *Planning Policies for Metropolitan Melbourne Melbourne*.
- Nagy, E., Mangels, K., and Berdavs, J. (2009). Integrated Urban Development Of Vital Historic Towns As Regional Centres In South East Europe. New York: Routledge 140-150.
- Nerse, S. ve Türk, E. (2017). Kırsal Kentsel İlişkilerde Değişim: Yeni Tanımlamalar ve Kavram Okumaya Yönelik Bir Analiz. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 63, 504-525.
- Neutze, M. (1978). *Australian Urban Policy*. Sydney: G. Allen, Unwin.
- Önder, Ö. (2005). Hollanda Yerel Yönetimleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 14(2), 35-63.
- Öncel, H. ve Meşhur, M. Ç. (2021). Konya kentsel alanının büyümesinde kentsel saçaklanma ve nedenleri. *Planlama*, 31(2).
- Özdemir, S. ve Meşhur M. Ç. (2011). 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası'nın Belde Belediyelerinin Planlama Süreçleri Üzerinde Yarattığı Etkiler. *Megaron*, 6(3), 171-183.
- Özdemir, D. ve Varol, Ç. (2023). Atatürk Orman Çiftliği'nin Mekânsal Planlanmasında Yönetişim Yaklaşımı. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 11(2).

- Özişik, U. (2015). Kent-Bölge Kavramı Işığında Türkiye’de Büyükşehir Belediye Sisteminde Değişim ve Kalkınma Ajansları: Yerel Ölçekte Mekânın ve Yönetişimin Yeniden Tanımlanması. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10(1), 313-342.
- Öztaş, Ç. Ç. ve Karaaslan, Ş. (2017). Türkiye’de Kırsal Planlama ve Farklı Ülkelere Ait Kırsal Planlama Örnekleri. *Kent Akademisi*, 10(32), 432-465.
- Öztürk, M. ve Erdoğan, A. (2022). Tarım Alanları Üzerindeki Planlama Baskısı: Trabzon-Çukurçayır Örneği. *Coğrafya Dergisi*, 45, 229-246.
- Öztürk, N. K. ve Tozak, E. (2021). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Konumu ve Kamu Politika Yapım Sürecine Etkisi. *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 52-77.
- Rasouli, S. (2012). *Kent Topraklarının Tarımsal Amaçlı Kullanımı: Kentsel Tarım*. Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği, <https://www.skb.gov.tr/kent-topraklarinin-tarimsal-amacli-kullanimi-kentsel-tarim/> Erişim Tarihi: 10.12.2024.
- Rawnsley, T. (2017). Economic Performance of Australia's Cities and Regions. SGS Economics & Planning Pty Ltd.
- Sezgin, D. ve Varol, Ç. (2012). Ankara’daki Kentsel Büyüme ve Saçaklanmanın Verimli Tarım Topraklarının Amaç Dışı Kullanımına Etkisi. *METU.JFA*, 29(1), 273-288.
- Sokolow, A. D. (2004). *Optional Policies and Tools For Farmland and Open Space Protection In California*. (Unpublished outline), Davis University Department of Human and Community, Development, California.
- Spataru, A., Faggian, R. and Docking, A. (2020). Principles of multifunctional agriculture for supporting agriculture in metropolitan peri-urban areas: The case of Greater Melbourne, Australia. *Journal of Rural Studies*, 74, 34-44.
- Tankut, G. (1993). *Bir Başkentin İmarı: Ankara 1929-1939*. (2. Baskı). İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Tekel, A. (2000). *Türkiye Metropoliten Planlama ve Planlamanın Yönetimi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 41-43.
- Tekeli, İ. (1998). Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması. *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, 142-145.
- Tortop, N. (1996). *Yerel yönetimler maliyesi: görev ve kaynak bölüşümü*. (1. Baskı). Ankara: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Yayınları, 263.
- Tuncer, T., İbişoğlu, Ç., Doğan, K. (2018, 26-28 Ekim). *Türkiye Yerleşmeler Sisteminde Kentsel/ Kırsal Nüfusun Değişimini Yasal Perspektiften Okumak*. 3. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresinde sunuldu, Strasbourg.
- Türkiye Belediyeler Birliği. (2021). *Büyükşehirlerde Tarımsal ve Kırsal Kalkınma*. Ankara: İhlas Matbaacılık.

- Üçer, A., Yenigül, S. B. ve Varol, Ç. (2014). Büyükşehir'den 'Bütünşehir'e: Yerel Yönetim Politikalarındaki Değişimin Kırsal Alana Etkileri. *İdealkent*, 12, 26-59.
- Üzmez, U. (2014). Nüfusu 2.000'in Altına Düşen Belde Belediyeler: Kapatmak ve Ötesi. *Mahalli İdareler*, 21, 86-95.
- Woods, M., Heley, J. (2017). Conceptualisation of Rural-Urban Relations and Synergies. *University of Aberystwyth, (ROBUST deliverable 1.1.)*.
- Yenigül, B. (2009). *Metropolitan Kent Etkisindeki Yerleşimlerin Dönüşüm Sürecinin Çözümlemesi: Ankara Örneği*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yenigül, S. B. (2016). Büyükşehirlerde Tarımsal Alanların Korunmasında Kentsel Tarım ve Yerel Yönetimlerin Rolü. *Megaron*, 11(2), 291-299.
- Yenigül, S. B. (2017). Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikalarına Etkisi. *Planlama Dergisi*, 27(1), 16-25.
- Yetişkul, E. (2022). Yerleşmeler ve Karmaşıklık Kuramı. *Planlama Dergisi*. 32(3), 519-526.
- Yetkin, O. (2020). Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin Yapısı ve Geleceği. *Akademik Düşünce Dergisi*, 1, 2687-6124.
- Yılmaz, V. ve Çelik, N. (2019). Yerel Kalkınma Aktörlerinin Yerel Kalkınma Yaklaşımı Perspektifinde İncelenmesi. *Research Studies Anatolia Journal*, 2(7), 342-359.
- Zengin, O. (2014). Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 72(2), 91-116.
- Zengin C. (2021). *Metropolitan Kentlerde Gıda Politikalarının Mekânsal Açından İncelenmesi*. Lisans Bitirme Ödevi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 28-36.

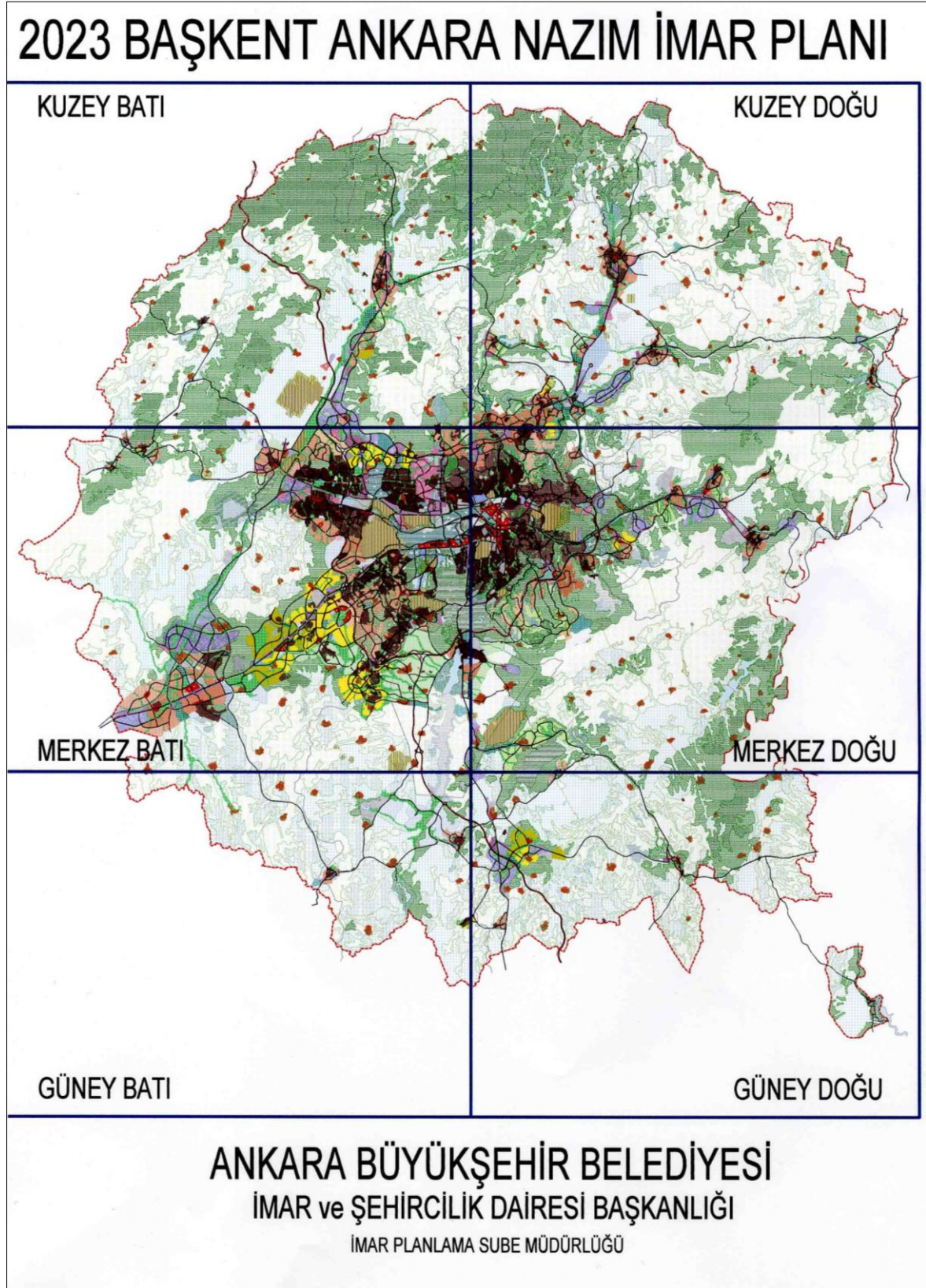

EK-1. Ankara'nın ilçelere göre tarım alanı türleri

Çizelge 1.1. Tarım alanı türleri (TÜİK 2022 yılı verilerinden oluşturulmuştur.)

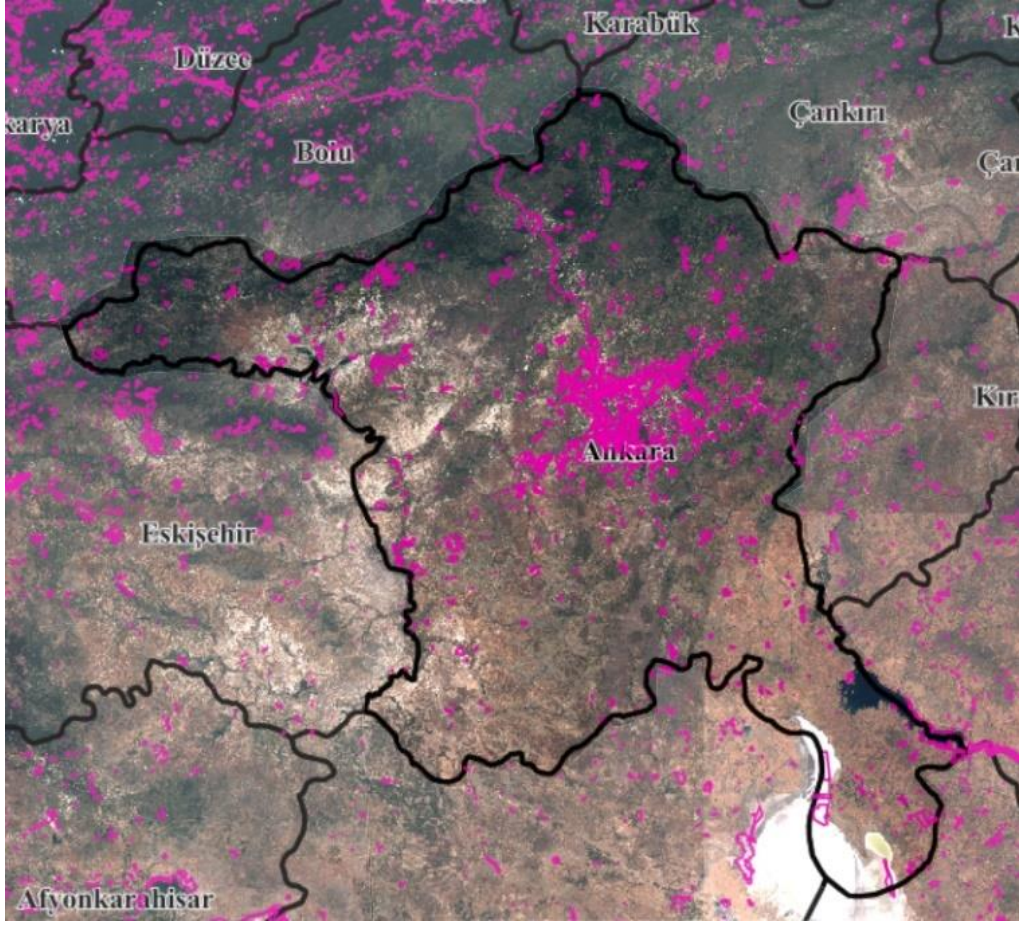
ANKARA	İLÇELER	Meyveler, İçecek Ve Baharat Bitkileri Alanı(Dekar)	Nadas Alanı (Dekar)	Sebze Alanı (Dekar)	Tahıllar Ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Alanı (Dekar)
		2022	2022	2022	2022
Metropolitan Kent	Altındağ	671	25081	196	38846
	Etimesgut	131	950	74	32284
	Keçiören	729	4350	111	14729
	Mamak	1153	7927	230	57455
	Pursaklar	1072	1244	678	66968
	Sincan	4299	45000	28427	430901
	Yenimahalle	230	18800	1061	34755
	Çankaya	630	23055	146	79340
	Gölbaşı	21361	210253	2741	589375
	TOPLAM	30276	336660	33664	1344653
Metropolitan Bölge	Akyurt	3226	2995	2420	188401
	Ayaş	7955	57578	27329	418531
	Bala	23533	508267	9550	920650
	Beypazarı	8379	110500	97478	427084
	Elmadağ	4260	118991	1677	144320
	Evren	2603	22900	11765	103140
	Güdül	7850	85000	7626	180885
	Haymana	14276	423300	15097	1038878
	Kahramankazan	6032	43631	28429	186091
	Kalecik	33647	165000	3674	293052
	Kızılcahamam	647	28320	2551	71962
	Nallıhan	3655	207093	6976	195407
	Polatlı	11410	330243	82648	1778263
	Çamlıdere	1407	9010	193	13264
	Çubuk	28527	63179	13138	286395
	Şereflikoçhisar	63471	70500	45000	779710
	TOPLAM	220878	2246507	355551	7026033
GENEL TOPLAM		251154	2583167	389215	8370686

EK-3. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı

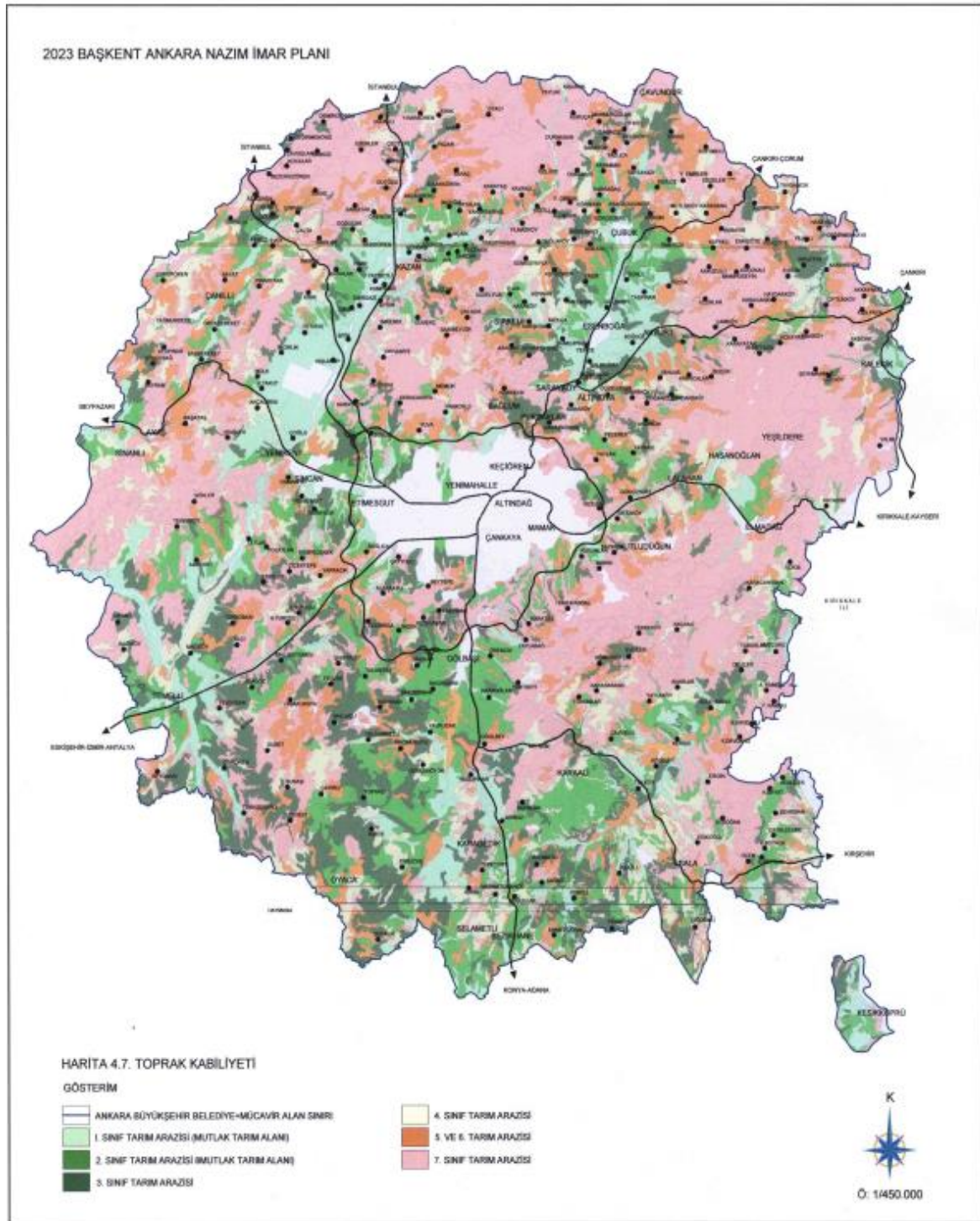
Harita 3.1. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı (ABB,2007)

EK-4. Arazi Örtüsü Değişimi (1990-2018)

Harita 4.1. Arazi Örtüsü Değişimi (1990-2018)(CORINE arazi örtüsü haritalarından oluşturulmuştur.)

EK-7. Ankara'nın toprak kabiliyeti

Harita 7.1. Toprak kabiliyeti (ABB,2007)

EK-8. 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı Lejantı

Şekil 8.1. Plan Lejantı

EK-9. Ankara Büyükşehir Belediyesi Strateji Raporu ve Tarımsal Alanlara Yönelik Hedefler

Çizelge 9.1. Stratejik hedefler ve göstergeler

PERFORMANS SONUÇLARI TABLOSU						
Stratejik Amaç	A4	Dengeli bir kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacıyla üreticilere uygun eğitim, üretim ve pazarlama desteği ile kırsal ekonomiyi çeşitlendirerek iyileştirmek, tarımsal alanları korumak, yeni istihdam alanlarının açılmasını ve kadın istihdam politikalarını desteklemek.				
Stratejik Hedef	H4.1	Kırsal ekonomiyi çeşitlendirerek, iyileştirmek ve desteklemek				
Performans Hedefi	PH4.1.1	Kırsal ekonomiyi çeşitlendirerek, iyileştirmek ve desteklemek				
Gösterge Kodu	Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	Hedef	Gerçekleşme	Oran (%)	Açıklamalar
PG4.1.1.1	Destek verilen STK'ların, odalar, birlikler ve kooperatiflerin sayısı	ADET	24	1	4,17%	Destekleme çalışmaları alınan taleplerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucu yapılabilmektedir. Uygun bulunan talepler bütçemiz dâhilinde iş planlamasına alınmaktadır. Dernek desteklemesi için teknik şartname hazırlandı işlemleri başlatılıyor.
PG4.1.1.2	Kırsal Turizmin Desteklenmesi ve Faaliyetler Sayısı	ADET	4	1	25,00%	Gölbaşı İlçesinde Aronya Hasat Şenliğine Destek Verilmiştir.
PG4.1.1.3	Kırsal Kalkınmada Doğal Kaynakların Kullanılması (Jeotermal Isıtmalı Sera Kurulumu Projesi, Gerçekleşme Yüzdesi)	DEKAR	20	0	0,00%	MTA ile yapılan sözleşme ile Sincan-Yenikent-İncirlik ve Polatlar ruhsat sahalarımızda etüt çalışmaları tamamlanmış olup, MTA 'dan sondaj fiyat teklifi istenmiştir.
Faaliyet Kodu	Faaliyet Adı	Ölçü Birimi	Hedef	Gerçekleşme	Oran (%)	Açıklamalar
F4.1.1.1	Jeotermal destekli sera kurulumu yapmak	TL	5.000.000,00	754.756,24	15,10%	MTA ile yapılan sözleşme ile Sincan-Yenikent-İncirlik ve Polatlar ruhsat sahalarımızda etüt çalışmaları tamamlanmış olup, MTA 'dan sondaj fiyat teklifi istenmiştir.
F4.1.1.2	Jeotermal destekli sebze ve meyve kurutma tesisi	TL	2.000.000,00	0,00	0,00%	Beyşehir-Bağözü ruhsatımızda tesis için yer alımı yada kiralama konusunda çalışmalar ve projelendirme çalışmaları devam etmektedir.
F4.1.1.3	Kırsal turizmi geliştirici projeler (günü birlik geziler, sağlık turizmi, doğal ve kültürel değeri olan bölgeleri canlandırmak) yapmak	TL	1.000.000,00	0,00	0,00%	Gölbaşı İlçesinde Aronya Hasat Şenliğine Destek Verilmiştir. Teknik destek olarak bulunmuş olup parasal bir çıkış olmamıştır.
F4.1.1.4	Mevcut kooperatifleri desteklemek ve yeni kadın kooperatiflerinin ve birliklerinin kurulmasının desteklemek	TL	1.000.000,00	47.849,00	4,78%	Destekleme çalışmaları alınan taleplerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucu yapılabilmektedir. Uygun bulunan talepler bütçemiz dâhilinde iş planlamasına alınmaktadır.
F4.1.1.5	Markalaşma (öne çıkmış ürünlerin markalaşma çalışmaları için destek vermek) Coğrafi işaret / Patent çalışmaları yapmak	TL	1.000.000,00	5.250,00	0,53%	Çubuk Vişnesi ve Seymenler Yöresel Giysisi tescil ettirilmesine dair hizmet alımı yapılmış olup işlemleri devam etmektedir.
F4.1.1.6	Tarım festivalleri ve Tarım fuarları tertip etmek	TL	1.000.000,00	0,00	0,00%	Pandemi nedeni ile planlanmış çalışmalar yapılamamaktadır. Bu faaliyete ayrılan ödenek hibe ve destek programlarında kullanılmıştır.

EK-9. (devam) Ankara Büyükşehir Belediyesi Strateji Raporu Ve Tarımsal Alanlara Yönelik Hedefler

Çizelge 9.2. Stratejik hedefler ve göstergeler

PERFORMANS SONUÇLARI TABLOSU						
Stratejik Amaç	A4	Dengeli bir kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacıyla üreticilere uygun eğitim, üretim ve pazarlama desteği ile kırsal ekonomiyi çeşitlendirerek iyileştirmek, tarımsal alanları korumak, yeni istihdam alanlarının açılmasını ve kadın istihdam politikalarını desteklemek.				
Stratejik Hedef	H4.2	Kırsal Kalkınmayı gerçekleştirmek için üreticiye eğitim, üretim ve pazarlama destekleri vermek				
Performans Hedefi	PH4.2.1	Kırsal Kalkınmayı gerçekleştirmek için üreticiye eğitim, üretim ve pazarlama destekleri vermek				
Gösterge Kodu	Performans Göstergesi	Ölçü Birimi	Hedef	Gerçekleşme	Oran (%)	Açıklamalar
PG4.2.1.1	Eğitim verilen üretici sayısı	KİŞİ	1.750,00	254	14,51%	Ankara İli genelinde üreticilerden gelen talepler değerlendirilerek eğitim verilmiştir.
PG4.2.1.2	Tohum Desteği	TON	600	14.450	2408,33%	Kırsal ilçelerimizde üreticiler tarafından yoğun talepler üzerine ve artan tarım girdi maliyetleri azaltmak amacıyla toplam destekleme miktarlarımız artırılmıştır.
PG4.2.1.3	Fide/fidan desteği miktarı (adet)	ADET	3.300.000	8.207.790	248,72%	Kırsal ilçelerimizde üreticiler tarafından yoğun talepler üzerine ve artan tarım girdi maliyetleri azaltmak amacıyla toplam destekleme miktarlarımız artırılmıştır.
PG4.2.1.4	Küçükbaş hayvan desteği sayısı	ADET	1.700,00	379,00	22,29%	Ankara İli genelinde hayvan yetiştiricilerinden gelen talepler değerlendirilerek destek verilmiştir.
PG4.2.1.5	Arıcılık tesis kurulumu	ADET	1,00	0,00	0,00%	Tesis kurulumu amacıyla fizibilite çalışmaları devam etmekte olup,
PG4.2.1.6	Yavru balıklandırma desteği sayısı	ADET	70.000,00	0,00	0,00%	Pandemi sebebiyle Tarım ve Orman Bakanlığı'nda balık üretiminin yeterli olmamasından kaynaklı balık alınamamış ve dağıtım gerçekleştirilememiştir.
PG4.2.1.7	Tarımsal destek amaçlı verilen alet-ekipman ve makine sayısı	ADET	70	39	55,71%	Gölbaşı tarım kampüsünde yapılan faaliyetler için ihtiyaç duyulan tarım/alet ekipmanları alınmıştır.
PG4.2.1.8	Tarımsal sulama amaçlı boru desteği miktarı	m	3.500	33.000	942,86%	Talepler öngörülemeyen bir hedef belirlendiği ve sonrasında yoğun talep alındığı için gerçekleştirilmede yüksek oranda bir sapma meydana gelmiştir.
PG4.2.1.9	Kurulan köylü Pazar ve/veya halkmarket sayısı (toplam 25 ilçe)	adet	4	0	0,00%	Gölbaşı-Karaoğlu mevkii Büyükşehir Tarım Kampüsü projesi kapsamında yapılacak olup çalışmaları devam etmektedir.
PG4.2.1.10	Yapılacak sera sayısı	m²	12.000	0	0,00%	Üreticilerden tarımsal girdi maliyetlerini azaltacak şekilde destek yapılması talebi (tohum desteği, fide desteği, hayvan desteği vb.) daha yoğun olarak geldiği için bu konu ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır.
PG4.2.1.11	Farkındalık oluşturmak amacı ile yapılan eğitim desteği	KİŞİ	7.500,00	114	1,52%	Ankara İli genelinde üreticilerden gelen talepler değerlendirilerek eğitim verilmiştir.
Faaliyet Kodu	Faaliyet Adı	Ölçü Birimi	Hedef	Gerçekleşme	Oran (%)	Açıklamalar
F4.2.1.1	Üreticiye eğitim desteği vermek	TL	150.000,00	4.366,00	2,91%	Belediye öz kaynakları kullanılarak, maliyet minimum seviyede tutulmak istenmiştir.
F4.2.1.2	Hibeli destek programları düzenlemek	TL	10.000.000,00	81.996.360,00	819,96%	Ankara üreticisinin yoğun taleplerinden dolayı iş artışı gerçekleşmiştir.
F4.2.1.3	Sözleşmeli üretim yapmak	TL	1.000.000,00	0,00	0,00%	Üreticilere tohum desteğinde bulunulmuş olup, üreticiye ürün satışı noktasında kooperatifler üzerinden Halk Ekmek kanalı ile destekle bulunulduğu için, çiftçilerimizin bu konuda sıkıntı yaşamıyor olmasından dolayı çalışmalar başlatılmamıştır. Kaynak Hibe ve Destek programlarında kullanılmıştır.
F4.2.1.4	BAKAP (Bakent Ankara Kalkınma Projesi)	TL	5.000.000,00	9.503.076,33	190,06%	Ekim, dikim ve diğer faaliyetler için Dairemiz bütçesinden avans-kredi kullanımı ve çeşitli ihaleler yapılmakta ve planlanmaktadır.
F4.2.1.5	Arazilerin sulu tarıma geçişini desteklemek	TL	2.000.000,00	2.660.000,00	133,00%	Muhtarlıklara verilen tarımsal sulama boruları ile sulu tarıma geçiş sağlanmıştır.
F4.2.1.6	Arıcılık (tesis kurma ve üretim) faaliyetlerini yürütmek	TL	1.000.000,00	85.906,24	8,59%	Çalışmalar hazırlık aşamasında olmasından dolayı maliyet düşük olmuştur.
F4.2.1.7	Damızlık koyun ve keçi yetiştiriciliği çiftliği kurmak	TL	5.000.000,00	0,00	0,00%	Çalışmalar hazırlık aşamasında olmasından dolayı maliyet oluşmamıştır.

EK-10. BAKAP Tarım Kampüsü

Şekil 10.1. BAKAP Tarım Kampüsü (2019) (<https://bakap.ankara.bel.tr/>)

Şekil 10.2. BAKAP Tarım Kampüsü (2023) (<https://bakap.ankara.bel.tr/>)

EK-10. (devam) BAKAP Tarım Kampüsü

Şekil 10.2. Dikey Tarım Ar-Ge Çalışmaları

Şekil 10.3. Dikey Tarım Bitki Büyütme Ünitesi

Gazili olmak ayrıcalıktır